

449

4

✓ N

272
 413

111
 4

భారతి

Vol 2 b - Part I

సంపుట 2 - 1

సర్వ దాత - విశాఖ

5910

భారతి ఇరువదియారవ సంపుటము, భా.౧

అకారాది విషయ సూచిక

	సం.	పుట.
అంజలి—శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు (ప)	౨	౧—౨
అగ్రవీక్ష—తెల్లవజ్ర ల శివశంకరకాష్ఠ్రిగారు (గ)	౫	౩౧౩—౩౩౦
అది యొక శరద్రాత్రి—'సప్తమృదు' (ప)	౪	౨౫౩—౨౫౫
అద్వైతధార—శ్రీ నిర్వికల్పనందపావనివారు	౫	౩౩౧—౩౩౩
అనుమానం ప్రాణసంకటం—జలనూత్రం రుక్మిణీనాథకాష్ఠ్రిగారు (క)	౨	౨౫—౩౩
అప్పటి—'సంపత్' (నా)	౪	౨౨౯—౨౩౩
అప్పటి—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు (నా)	౬	౪౬౯—౪౮౪
అమెయ్యారు నాటక ప్రదర్శనము—శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	౧	౧౨౧—౧౨౮
అయోమార్గము—'జమదగ్ని' (గ)	౫	౩౩౮—౩౪౦
అరాచకము—నేలూరి శివరామకాష్ఠ్రిగారు (క)	౬	౪౫౩—౪౬౦
అలంకారకాస్త్రాశక్తిక—జి. వి. కృష్ణారావుగారు	౨	౪౧—౫౩
అల్లెగాండరు : దండమిన్ మహర్షి—సిద్ధాంతి మల్లికార్జునంగారు (కల)	౫	౪౨౬—౪౨౭
అవధి—కలపటపు రామగోపాలరావుగారు (ప)	౬	౫౧౯—౫౨౦
అనాదేరి—మల్లాది రామకృష్ణకాష్ఠ్రిగారు (క)	౧	౨౮౧—౩౯౪
ఆంధ్రదేశపు దేవాలయములు : బాటియజీవనముపై వాని ప్రభావము—భావరాజు వెంకట కృష్ణారావుగారు	...	౧ ౩౫౩—౩౭౦
ఆంధ్రదేశమున చరిత్రపరిశోధన—నేలూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...	౧ ౧౫౩—౧౫౫
ఆంధ్రదేశంలోని ఆద్యకపు పరిశ్రమ—కామయ్యుని సత్యనారాయణవర్మగారు	...	౧ ౩౦౬—౩౧౨
ఆంధ్రదేశములో శివములవాడుక—వేపా రామేశంగారు	...	౧ ౨౭౩—౨౭౬
ఆంధ్రవాఙ్మయము : చరిత్ర—వేదము వెంకటరాయకాష్ఠ్రిగారు	...	౨ ౬౮—౮౨
ఆంధ్రవాఙ్మయరంగమున కళాప్రపూర్ణుని అమృతోద్దయము—తెన్నేటి నూరిగారు	౧	౫౩—౬౪
ఆంధ్రులు : సంస్కృతవాఙ్మయము—పరకస్తు రామావజపావనిగారు	...	౧ ౨౭—౩౮
అడవల్లో పాటలు—చింత దీక్షితులుగారు	...	౧ ౧౮౬—౧౯౨
అత్తవంచన—శివరాజు వెంకటసుబ్బారావుగారు (నా)	...	౧ ౩౪౪—౩౬౦
ఆకాపాశం—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు (నా)	...	౧ ౨౪౯—౨౫౩
ఆకాశ్శోరి—గోపినందంగారు (క)	...	౬ ౫౧౩—౫౧౮
ఆశ్వాసం—మానుమచ్చాష్ఠ్రిగారు (గ)	...	౬ ౪౨౯—౪౩౦
ఇందులేఖ—త్రిపురారిధట్ల పీఠరాఘవపావనిగారు (క)	...	౫ ౩౪౪—౩౬౦
ఉజ్జాదినూత్రకారుడు—తెల్లవజ్ర ల శివశంకరకాష్ఠ్రిగారు	...	౪ ౨౧౬—౨౨౩
ఉన్నతోద్యోగాలు—'కరుణకుమారి' (క)	...	౧ ౧౨౯—౧౫౨
ఎదురుచూస్తున్న ముహూర్తం—పద్మరాజుగారు (క)	...	౧ ౭౯—౮౭
ఎఱ్ఱయకవిత్—నోరి నరసింహకాష్ఠ్రిగారు	...	౧ ౨౫౮—౨౭౨
ఏకోద్దరులు—నిష్టల సోమయాజులుగారు (క)	...	౪ ౨౩౯—౨౪౬
'ఓ పువ్వు పూసింది'—చలంగారు (క)	...	౧ ౧౭౭—౧౮౨
కర్ణాటకసంగీతము : ఆంధ్రులు—శ్రీపాద పినాకపాణిగారు	...	౧ ౨౭౯—౨౮౬
కలసిరాని కౌతుకం—పనామల రంగనాథరావుగారు (క)	...	౪ ౩౦౩—౩౧౪

	సం.	పుట.
కవిస్మరణము : చామరీరాజశేఖరరావు—కోరి నరసింహశాస్త్రిగారు	...	౬ ౪౬౧—౪౬౨
కా లే కాంతా?—కవీల వెంకటరావుగారు (క)	...	౨ ౫౯—౬౨
కాలదోషం—పంతుల శ్రీరామశాస్త్రిగారు (క)	...	౬ ౫౭౧—౫౭౨
కుసుకు—కుం. నరసింహాచార్యగారు ((తి. వి.)	...	౩
కృష్ణ దేవరాయలు—నేలమూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...	౨ ౬౩—౬౬౫
" " " "	...	౩ ౧౫౫—౧౬౫
" " " "	...	౪ ౨౦౩—౨౦౪
" " " "	...	౫ ౩౯౬—౪౦౫
గడియారాలు—ఆరుద్ర (గ)	...	౧ ౨౪౭
గోదాదేవి విరహము—దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు	...	౫ ౩౪౧—౩౪౩
చిన్న పురుగు—నాళము కృష్ణరావుగారు (ప)	...	౪ ౨౪౬
చుక్కలు—కుమ్మల సీతారామయ్యారీ చాదరిగారు (ప)	...	౧ ౨౨
తాతవిరహంలోంచి—మాచిరాజు దేవీప్రసాదుగారు (గ)	...	౧ ౭౨
తిక్కన్న తీర్చిన సీతమ్మ—రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మగారు	...	౧ ౪౧—౪౨
తెలుగు చిత్రకళ : ఆందరిసాగములు—నరదా వెంకటరత్నంగారు	...	౧ ౨౯౭—౩౦౫
తెనుగుభాషలో శాస్త్రవాద్యము—గొట్టూరు వెంకటానందరాఘవరావుగారు	...	౨ ౨౩—౨౪
తెలంగాణము : భాషావిశేషములు—ఒగిలాల సుబ్బారావుగారు	...	౨ ౩—౯
దళావతారి చీట్ల పేక—(ప్రాచీన చిత్రములు)	...	౧
దక్షిణదేశీయందలి ఆంధ్రవాద్యము—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...	౧ ౩౪౬—౩౫౩
ధార్మికమిషన్ నివేదిక—వేమూరి వెంకటరామనాథంగారు	...	౩ ౨౦౧—౨౦౨
నందా!—రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు (ప)	...	౧ ౧౨౩—౧౨౫
నరసింహులు—నందూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు (గ)	...	౧ ౨౯౪
నన్నయ్యగారి ప్రసన్నకథాకలితార్థము—విశ్వనాథ సర్వవారాయణగారు	...	౧ ౬౫—౭౧
" " శిర్డిష్టకథ— " "	...	౨ ౧౦—౧౬
" " సౌకన్యోపాఖ్యానము— " "	...	౩ ౧౧౧—౧౧౬
" " ఋశ్యశ్రీంసుని కథ— " "	...	౪ ౨౨౪—౨౨౫
" " నలచరిత్రము ఉత్తరభాగము " "	...	౫ ౩౭౧—౩౭౬
" " నలచరిత్రము పూర్వభాగము " "	...	౬ ౪౪౨—౪౪౬
నన్ని చోడుని కుమారసంభవము : ప్రతులు, పాతములు—కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు	...	౬ ౪౩౧—౪౩౫
నవ్యభారత శిల్పచాతుర్యము, చాళితాయీరేఖావిలాసము—వీలకా నరసింహ
య్యారీగారు
నాగశిల్ప—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు (నా)	...	౬ ౪౪౭—౪౫౦
నాటకరసవిచారము—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	...	౬ ౪౯౧—౫౦౩
నాటకసమయములు—దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు	...	౫ ౩౨౯—౩౩౨
నాయకత్రయ నివేదిక : ఆంధ్రరాష్ట్రసీమగము—ఒక ఆంధ్రుడు	...	౩ ౧౭౯—౧౮౨
నారాయణతీర్థులు—చెళ్ళిపేళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు	...	౫ ౪౦౬—౪౧౧
నిన్న, నేడు, రేపు—శ్రీనాథస్వ	...	౧ ౨౭౭—౨౮౦
నిష్ఠ : నీళ్లు—జి. సి. వి. రమణారావుగారు (కల)	...	౪ ౩౦౬
నృత్యము, నృత్యము, నాట్యము—దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు	...	౨ ౨౪౭—౨౫౧
నేరములు—సామవేదుల సీతారామశాస్త్రిగారు (క)	...	౩ ౧౪౧—౧౫౪
పదాంకము—శివశంకరశాస్త్రిగారు (నా)	...	౧ ౧౬౭—౧౭౬

పల్లె—దళిక రామలింగేశ్వరరావుగారు (అ. చి.)	...	౪	
పశుయాగము : దాని తత్వరహస్యము—శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామిగారు	...	3	౧౬౩—౧౭౧
పాతీకసంకల్పరాల తెలుగుకవిత్రయము—జేవులపల్లి కృష్ణకామ్రామిగారు	...	౧	౩౩౦—౩౪౫
పూర్వకవికృతములు : పునర్ముద్రణావశ్యకత—నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు	...	౬	౪౩౬—౪౪౧
పూర్వపాహిత్యవిధులు—నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు	...	3	౧౩౫—౧౪౦
పెంపకం—కందుకూరి లింగరాజుగారు (క)	...	౫	౪౧౭—౪౨౫
ప్రాచీన ఖగోళము : ౧౩. జగదుత్పత్తి—వేటూరి శివరామకామ్రామిగారు	...	౪	౨౯౪—౨౯౭
బంగారువకు మెఱుగు శృంగారవైచిధ్యము—గడియారము వెంకటేశ్వరకామ్రామిగారు	...	౬	౨౩౩—౨౩౮
బొమ్మలాటలు—పున్న ప లక్ష్మీవారాయణగారు	...	౪	౧౧౭—౧౨౦
భారతదేశము - కామపెయ్యనభ్యుత్థము—పండితారాధ్యుల శాగేశ్వరరావుగారు	౧	౪౮౫—౪౯౦	
భారతసంహిత ౧౮ సంఖ్య—బి. రాజ్యలక్ష్మిగారు (కల)	...	౬	౫౩౫
భారతికి జోహాన్నములంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	...	౧	౨౯౫—౨౯౭
,, పాధునాదము—రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మగారు (ప)	...	౧	౮౭—౮౭
భారతిరచనోత్సవము—	...	౨	౧౦౦—౧౦౬
భారతీయసంగీతము : రాగభావనాసమాశ్రయి—సి. సాంబమూర్తిగారు	...	౧	౩౫౪—౩౫౬
భానము : ధ్వని—సింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు	...	౫	౩౨౭—౩౨౮
భాషాశాస్త్రము : దాని క్రమాభివృద్ధి—కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు	...	౧	౩౧౩—౩౨౯
భాసమహాకవి : ఏకాంకరూపకాలు—ఇంద్రగంటి నామమచ్చామ్రామిగారు	...	౨	౧౭—౨౭
ద్రుమరక్షిటన్యాయము పత్రికామాస—కృ. వె. నరసింహంగారు (కల)	...	౬	౫౩౩—౫౩౫
మధురపండితరాజము—సింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు (ప)	...	౪	౨౫౨
,, ,, ,, ,, ,,	...	౫	౩౬౧
,, ,, ,, ,, ,,	...	౬	౪౫౧—౪౫౨
మరపుకాని ఆ పూరు—జనుదగ్గి (క)	...	౪	౨౫౬—౨౭౧
మహాత్ముని జాతికము—రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులుగారు	...	౪	౨౯౮—౩౦౫
మహాత్ముని జాతికములో మారకదళ—రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులుగారు	...	౬	౫౦౫—౫౧౩
మాహాశయము—శ్రీ శివశంకరస్వామి	...	3	౧౨౧—౧౩౪
మొరీమోహిని—(ప్రాచీనరాజపుత్ర చిత్రము)	...	౨	
మురికితల—మాధవపెద్ది గోపాలకృష్ణగోఖలేగారు (అ. చి.)	...	౧	
మూడు తిరుములు—(ప్రాచీనచిత్రము)	...	౫	
మేకపిల్ల—రా. పి. ఆంజనేయకామ్రామిగారు (క)	...	౫	౩౬౩—౩౭౦
మోదుగ చెట్టు—కొండపల్లి శేషగిరిగారు (అ. చి.)	...	౬	
రహదార్లు—మాచిరాజు జేషీప్రసాదుగారు (క)	...	౨	౨౩—౨౪
రాతీన పూలు—నాళయ కృష్ణరావుగారు (ప)	...	3	౨౦౮
రాధారు : దాని చిత్రవిచిత్రీకృతులు—నిస్సా అప్పారావుగారు	...	౧	౧౯౩—౨౦౮
రెండు మాటలు—ధమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	...	౧	౭౩—౭౮
లేచిపోయిన మనిషి—కొడవటిగంటి మటుంబరావుగారు	...	౧	౯౭—౧౧౧
వరూధిని—మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు (అ. చి.)	...	౧	
విరాగి—బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు (ప)	...	3	౧౦౯—౧౧౦
విలాసిని—వరదా వెంకటరత్నంగారు (అ. చి.)	...	౧	
విస్మృతసంస్కృతకవి చతుర్ముఖుడు—ఈయ్యాజ్ఞీ వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు	౧	౯౩—౯౬	
వీరశైవవాద్యయము—నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు	...	౧	౯—౨౫

వన్నెల వెలుగులు—దేవీప్రసాదరాయ చౌదరిగారు (లి. చి.)	...	౧	
వెల్లిపాటి—బెల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తిగారు (శి)	...	౬	౫౦౪
వ్యవహారదర్శనము—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు (వా)	...	౩	౧౮౩—౧౮౬
విలాసవిష్ణు—‘సంపత్’ (శి)	...	౨	౩౮—౪౦
వృంగారము—వేటూరి శివరామకాశ్రిగారు	...	౧	౮౯—౯౨
శ్రీ నాగనది బాటీయములు—బండారు తమ్మయ్యగారు	...	౩	౧౧౩—౧౨౦
శ్రీరామచట్టాభిషేకము—కీ. శే. ముచ్చి సీతారామయ్యగారు (లి. చి.)	...	౧	
సజీవభాష అనగా...?—చిలుకూరి నారాయణరావుగారు	...	౧	౪౯—౫౨
సీతబ్రతుకు—వజ్రల రామనరసింహంగారు (క)	...	౩	౧౮౩—౨౦౦
స్వతంత్రకృతులు : అనువాదములు—సేలకూరి భీక్షకర్ణులంగారు	...	౫	౩౩౩—౩౪౦
వారదత్తుడు శివకాంచితచేరుట—ముద్దిగొండ్ల వాగవీరయ్యకాశ్రిగారు (ప)	...	౪	౨౧౩—౨౧౫
హైందవకళ : అందలి పరిభాషాసంప్రదాయాలు—అమంచర్ల గోపాలరావుగారు	...	౨	౯౩—౯౯
” ” ” ”	...	౩	౧౩౨—౧౩౮
” ” ” ”	...	౪	౨౩౨—౨౪౨
” ” ” ”	...	౫	౩౮౧—౩౯౫

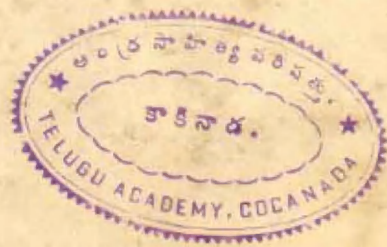
నవ్వుతీవి - బాపూజీ

భారతి
ఏప్రిల్, '49

మురళీ మోహిని

[శ్రీ విష్ణు అష్టరాష్ట్రగారి సేవకలలోని ఒక ప్రాచీన
రాజపుత్ర చిత్రము.]

సర్వధారి సం.
మాఘము

భారతి

సంపుటము 26
సంచిక 2

అంజలి

శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తి

సమసిపోలేదు ఘోరముగ ప్రేల్చిన గుండ్ర కర్మకథ్యను లింక గాలిలోన
తడియారలేదు శ్రేణులు నింకను నాటి దర్శనన విన్న దుఃఖభరము
తేరుకోలే దింక దారుణంబగు భవస్మరణంబు విని క్రుంగు మాయెడంద
వీడలే దింక మావీనుల త్వద్భక్తి మహిమహా రామనామస్మరణము
చాయనేలేదు నీయట్టి భవ్యమూర్తి - మరణమందునా యను ననుమాన మింక
కాలచక్రంబు వేగంబుగా భ్రమింప - తిరిగివచ్చిన దొక్క వత్సరము నేడు.

తొలగించినావు హిందూమతాన్నత్యవిచారకం బస్పృశ్యతాదురితము
రప్పించినావు ధైర్యము తెప్పి మన యసూర్యంశశ్యలను కార్యరంగమునకు
సంధించినావు పాశ్చాత్యప్రభుత్వపు దాసులలోన స్వతంత్ర్యదీక్ష
మొలగించినావు లోకులలోన మతజాతివిద్వేషము లనెల్ల వీడునట్లు
ఇదియు నదియును అననేల యిక్ష్వాకున్న - యీ స్వతంత్రత యెల్ల నీ విడిన భిక్ష
చంపుకొన నిట్టి నిన్ గృతజ్ఞులకు బడులు - భారతీయుల యేనాటి పాపఫలము.

పైచి రొక్కొకమారు సాయుధభటుల లాటిదెబ్బలను నెత్తుకెట్లు పార
ప్రగ్గి రొక్కొకమారు మంచినీరును లేక భయదకారాగృహభ్యంతరముల

నురికి రొక్కొకమారు కరకుతుపాకీల గుండ్లనైనను నెదుర్కొనెడు పటిమ
విడిచి రొక్కొకమారు వెలలేని సంపదలో భవసంబులును గడ్డిపరకవోలె
సత్యవాక్యాలనం బహింసావ్రతంబు - నాయుధంబులుగాగ ని న్ననుసరించి
శాంతిసమరంబు సాగించి జయముపొంద నీమహాత్మ్యంబు మాకు వర్ణింపదరమె ?

పలికిన పలుకులో తులతూగె నుపనిషద్వోధనాత్మకసుభాపూరగరిమ
చూచిన చూపులో సుస్వక్తమయ్యె నిష్కల్మషప్రేమప్రసారమహిమ
తలచిన తలపులో నొలికె నమస్తనర్వంసహజనకల్యాణకాంక్ష
చేసిన చేతలో భాసించె బహుమతసారాత్మకం బహింసాతిదీక్ష
బ్రతికినంతకాలమ్ము శ్రీరామనామ-భవ్యచింతనాయ త్రసుస్వాంతుడ వయి
“రామ, రామా” యటంచు నే ప్రాణములను-బాసిన మహాత్మ నీలత్మ బడయు శాంతి.

ఒకచెంప గొట్ట వేరొక చెంప జూపుచే ఘనతగా భావించు క్రైస్తు వీవు
ధర్మంబులకు నెల్ల ధరణి నహింస యుత్తమధర్మ మనిన గౌరముడ వీవు
ప్రతిఫలాపేక్షభావము లేక త్యాగంబు లొనరించు మను కర్మయోగి వీవు
అతినీచులుగ నెంచు హరిజనుల సోదరు లని చెప్పి పతితపావనుడ వీవు
ధర్మసంస్థాపనార్థమై ధరణి యుగయు-గంబు నుదయింతు నన్న వాక్యంబు నిజము
పొనరుపం బుట్టు శ్రీవిష్ణుమూర్తి వీవు-దివ్యశాంతిస్వరూప గాంధీమహాత్మ!

తెలంగాణము - భాషావిశేషములు

శ్రీ టిగిరాల సుబ్బారావు

“వ్యావహారికభాషలోని శబ్దములకు వ్యవహారమే ప్రమాణము. వినగానే తెలిసేటట్లు అనిన మాటలు మనుష్యులు తమ మనోభావములను బిగిరి కొకరు తెలియబరుచుకొనుటకు సాధనముగా లోకములో వాడుకొంటారు. దేశభాష అనేది అట్టి సాధకమే. అనేకకారణములచేత ఈ సాధనము మారడము సాజమే” అని కీ. శ్రీ. గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు ఒక వ్యాసమున పెలిచిచ్చి ఉండిరి. ఈ వాక్యములో ఆక్షరమక్షరమూ సత్యము.

పూర్వకాలమున ఆంధ్రదేశముంతయు రాజ్యవ్యవస్థలపట్టి పెద్దపెద్ద రాష్ట్రములు, మండలములు, వాడులుగా విభాగింపబడి ఉండినప్పటికీ, వ్యావహారికాంధ్రమువట్టుకు ఆయాప్రాంతములందు గల సహజ వాతావరణములకు లోనైనకొలది భేదిములు గలిగియు, విశ్యతిమాత్రము గలిగిఉండినట్లు పరిశోధకులకు తెలుస్తుంది. అట్లే కావ్యభాషకూడ. “కావ్యములలో కొంత భాగము వ్యావహారికములోనిదే.” కా దెట్లు?

పరరాజుల ప్రాబల్యము బలియమైనకొలది, వారి భాషల ప్రభావము మన దేశభాషపై తీరని దెబ్బ తీసినది. ఈ దెబ్బతో ఆయామండలములలోని భాషకూడ అనివార్యముగా కొంచె పెక్కున తక్కువ మారవలసినవచ్చింది. ఈ మార్పు క్రమక్రమంగా “ప్రామాణికభాష” అని, “మాండలికభాష” అని రెండు పాఠలను కల్పించింది. ఈ పాఠలల్ల నేడు ప్రాంతీయభాషలు “కృత్రికభాషలు” అను విమర్శనము బయలుదేరింది. “తేదీ, నేదీ బబాక తెలంగీ” అంటూ, ఇన్ను లేండ్ల నండి తెలంగాణాంధ్రుల ప్రతిభ, విజ్ఞానమును, వికాసమును, భాషను, స్వాంత్ర్యమును—చేయాలన్న జాతీయశక్తులను కీర్తి పిప్పించిన కాజనంబంధ

వర్తమువారు పరిహసింపసాగి రని ఇప్పుడు ధైర్యముగా చెప్పికొనగల్గితిని.

భాష సజీవమై ఉండిననే జాతి సజీవమై ఉండును. “జాతి జీవించియున్న దనుటకు భాషయే తార్కాణము. జగత్తంతయు భాషాప్రణవమున నిమిడి యున్నది.”

అట్లు మహాంధ్రమునుండి చీలికకు బాల్కనీ, శతాబ్దములు గడచుటచేత, తెలంగాణమున నాగరక తాళివృద్ధికి హేమాలయమంత అడ్డు ప్రాప్తించింది. రాజభాషయొక్క నిరంకుశప్రభావము ఆంధ్రభాషపై క్రూరప్రదాడులు ఎడతెగక పర్చి దాని రూపురేఖలు చాలవఱకు చెలిచివేసింది. అట్లు చెడియు, తెలంగాణాంధ్రము వ్యావహారికముగా గల నిజదేశీయస్వరూపునీతియందును, గ్రాంథికముగా గల పూర్వ వాచ్యయప్రకృతియందును కొంత భిక్తిక కలిగి, అన్య దేశీయముగాక, దేశ్యమైన “ప్రాచీను” రూపముగా నిలబడి ఉన్నది. అపరిమిత ప్రాకృతభాషాభూయిష్టమైన నేటి తెలుగువాటి తెలుగునుండఁ “పశ్చిమాంధ్రదేశీయ” మను అచ్చతెలంగాణపు “ప్రాచీను” ఈనాడు క్రొత్తగా అనుపడుటలో వింత లేదు. అది “ప్రామాణికము” కావచ్చును; ఇది “అప్రామాణికము” కావచ్చును. “రాజరాజరాజభాని ‘రాజమహేంద్రపురమే’ నేటి రాజమహేంద్రం మన్నట్లు ఆనాటి తెలుగుభాష ఈనాటి తెలుగున్నా అని అంటే మూక్కుదృష్టిలేని లోకులు” నమృతవచ్చును. “రాజరాజ గూఢచారుల వై నా పోల్చుకొనుటకు శక్యము కాకుండా ఆరిని రాజభాని మారిపోయి నేటి నగర మయి ఉన్నది... రాజరాజవాటి తెలుగుభాష రాసురాసు మారి, వన్నయ భట్టుకై నా బోధవసపట్టి నేటి వ్యవహారము దున్నది”

అను కీ. తే. రామకూర్తిపంతులుగారి దిగ్వివేచన
మూల విస్తరింపరావది.

నాలుగుచేతులుగా ఉన్న భావ కలగలుపు
దమచేతనే ఆఖంపమై, వికారమై, బాల్యైకతమ,
పువ్వకానమనకు పునాది అవుతుంది. బ్రాహ్మణుల
నా దీభేదములట్లు, పురుషార్థప్రధాయిని ఆను భావలో
మాంసిలికము లను పారలు కలంగనూపదు. ఒకరి భావ
లోని మగునలు ఒకరు అర్థభూచేతికోవలెను. అందుకు
సాధకము ఆ యామాంసిలికపదములను అభివరణము
లతో, పైదవతో లిగుకావ్యప్రమాణములతో, వాచక
వాక్యముల ఉదాహరణములతో ప్రకటింపవలయును.
ఆవృత్తి దవి కవిపండితవోధకుల విమర్శకు వచ్చును.
అజరామరముగా, పాపసూపములు స్వపరభేదరహిత
మురై అందజకు తెలిసి ప్రయోగార్హములు కాగలవు.
భావకు పునః ఏకమటులంబవ్యము, పరిపూర్ణవ్యము,
'అంద్రవిజ్ఞానసర్వవ్యము' సిద్ధియను, ఈ విద్యాని
కార్యమునకు యావదాంద్రజికమందలి భావాజ్ఞా
నువు తెల్లరు పూనుకొనవలసిజన్మది. మాంసిలికపద
జాలమును నేకరించుట మనాయాసము కాదు. పామర
జనలతో సంభాషించుటమాలమున పెక్కి వింతింత
పదములు, కావ్యప్రమాణము గల ప్రాతిమ్యగుణపద
ములు, శాస్త్రములు, పాపెలిలు, నడికారపదములు,
వేవేలు దొరకగలవు. ఇందు నేను చేసిన కృషి ఇది—

* * * *

[నన్నయ భారతమునుండి]

'అవ్యా! - ఓచిన్నదానా!'

"అవ్యా! నీప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బయ్యుచితి
కుండు పెత్తులయ్యు..." అని కొంతవపుడు ప్రాపదిని
సంబోధించిపలుకును. (సభా. ౨-౨౪౫)

తెలంగాణములో ఇది పురాతనపు పేరెంటు
పదము. 'అల్లీ' యని యర్థము. విశేషముగా పర
స్త్రిలను పురుషులు పేరు తెలిసియు తెలియకయు
'అవ్యా, ఓ యవ్యా' అని సంబోధించుట మాటికి నూగు.
పొట్టి ఇక్కడ అలవాటు. ఈ సంబోధనయనందు కుల
వర్గ వివక్ష లేదు. బ్రాహ్మణుడు పారిజన్యస్త్రిని సహి
తము సంబోధించును. ఇది మానవగౌరవాధిక్యముగా

ప్రయోగింపబడుచున్నదివట్ట. చాకలవ్వ, మంగలవ్వ
ఇత్యాదులును గలవు.

ఎఱుక లేక - తెలియక

"నీవు నిత్యంబు వృద్ధోపసేవకేసి
యెఱుగు పెల్లవర్మయలు నెఱుక లేక
కదగి నీ కెన్న పేన నా కొడుకు..."

(సభా. ౨-౨౬౫)

ఎఱుకపడదు (ఆ. ౨-౧౩౫)

ఇదియు పై పదములల సే పేరెంటు. తెలియట
అను వర్ధమున నీపదము తిప్పు అన్యపదమే వాడదు.
"ఎఱుక లేదు, నా కేవెఱుక (ర్మ), ఎఱుకపడదు,
ఎవనికెర్మ, ఎఱుక లేకుంటే మఱివ్యవండు" ఇత్యా
దులు. అచలవేదాంతోత్పత్తికి స్థానము వైదరా
తాదు శివరామదీక్షిత గురువీతము. శివరామదీక్షితులు
మాదు, జ్ఞానము, ప్రకృతి ఈ యర్థములందు 'ఎఱు
కను' స్థాపించెను. 'పరిపూర్ణము పరబ్రహ్మము' అను
పరబ్రహ్మపునకు 'అచలము' అను పదమును నీర్దికరించెను.
అచలవేదాంతమీ 'మఱుకాచలము'లతో నిండి వైద
రాబాదుమంకి యూ పదాంద్రజికమున వ్యాపించి
యున్నది. 'అచలమే' బయలు. ఇది 'ఋజుయను' అని
నూదా.

కల్లు - పాపాణము, తాయి

'ఓగుగల్లు'కు 'కల్లు'కు ప్రమాణము. 'కల్లు'
అంతమునందుగల గ్రామసామములు తెలంగాణమున
తిప్ప పేరు ప్రాంతములందు లేవు. బోనకల్లు, మడగల్లు,
పొనగల్లు, ఒరంగల్లు మొదలైవది.

'కల్లు' ప్రయోగమే నన్నయ్యది. అర్ధముకూడ
తూచినట్లున్నది. నన్నయ్యచ్రావిన 'ల్లు' అర్ధముగాక
లేఖకులో, పరిష్కర్తలో 'కండ్లుగా' దిద్దిరి. కల్లు
కొత్త; వాల్మీకికుమారా.

నిద్రదగిలి - నిద్రకు వశుడై

"నేల గండ్లుగొత్త నిద్రపోయినయెడ
తల్లింటై నిద్రదగిలి మరులు." (ఆది. ౬-౧౦౪)
"నంటపరులు" (ఆది. ౨-౧౬౫)

"కల్లు బొత్త - తాల్లోత్తకపోతూ"

"విద్రాకురాజాం న నుఖం న నిద్రా"

"అప్పటినుంచి అటలాడిండు. తినగానే నిద్రకు దగిలించు." మొదలగునవి విశేషవ్యవహారములందు గలవు.

కావుట - అగుట

"వెడు విహనుంబరంబునిది సిద్ధము గావు తెలింగి భక్తి" (ఆది. ౧-౧౩౯)

'కావుటం' అని తుదిని పూర్ణమందు యుతముగా వ్యవహరింతు. "పెండ్లి కావుటం, సదు విడుగుటం, బుద్ధి యుండమొనటం అయింది." దీని వ్యవహారము విశేషము. ఇట్టివే "నూకుటం, కొట్టుటం, తినుటం" ఇత్యాదులు.

పొంటె-కొటకు, నిమిర్తము

"అభిల లోకహిరింబు పొంటె"

(ఆది. ౨-౧౮౫)

"పెక్కిండ్రపొంటె" (తిక్కన ఆము. ౨-౨౫)

ఈ పదము తుది 'ఎ' కారమునకు 'ఇ' కారముతో పొంటి అని అర్థభేదముగా వాడుక గలదు. అనగా, పొంటి = గుండా, మీదుగా, వెంబడి. ఈ అర్థములందు దీనిని వ్యస్తముగా వాడుదు. "ఆ సందు పొంటి, అచేసపొంటి, ఆ తిరుపొంటి."

ఎట వోయెదు- ఎక్కడికి పోవుదువు?

"మనీంద్రా! యెవోయె యెదు కార్యంబున."

(ఆది. ౨-౧౮౮)

"ఏదె వోయెదు" అని అనుకాసనికము.

"ఎటు పోతావు, ఏదె వోతావు; అటు పో, అడలో; ఇటు రా, ఈవరా" అని వన్నయ తిక్కన ప్రయోగాలు రెంటిని సమానార్థకములుగా పర్యాయముగా వాడుచుండును. అడ, ఈడ, ఏం - ఈ త్రికము తెలంగాణమునకు ప్రత్యర్థిములవంటివి; అటు, ఇటు, ఎటు పర్యాయపదములుగా విశేష వ్యవహారమున వచ్చుచుండును. ఇక్కడి వాడుక తెలియక, ఈ ప్రక్క

కములను అప్పకవి గ్రామ్యములన్నాడు. కాని ఇవి గ్రామ్యములు కావు. వర్ణచిహ్నములు; ప్రాచీనములు.

తొమ్మన్నుట (చ. ౩౬); మున్నుట (చ. ౩౩); తొమ్మన్నుటలొంటి (చ. ౪౩); వన్నుట, ఎవమున్నుట (౫౩); ఏడుముట (౫౫) ఇన్నులు (౬౫) (భార. ఆది. ౧ ఆ.)

అచ్చముగా ఈ ప్రయోగములే ఇంచుక వర్ణక్రమభేదముతో మాటికి నూగుపాళ్లు ఇక్కడి వ్యవహారమందున్నవి. నూటు'లో' తేకటరేఫవ్యవహారము వివక్షము. 'నూటు' ప్రాచీనము; 'ందు' అర్వాచీనము. 'సందు' పదము ను ఇక్కడి తెలుగువాటి అంధ్రులు వాడుదురే గాని తెలంగాణమువారు వాడరు.

"స్వస్తి సకాబ్జియ్యోభన్నాటావల్యాది" అని క్రీ. శ. ౧౦౧౮ వాటి (తేకపం. ౯౮౦) ఏడువావల పాలెపుకాసనము ఇప్పుడు, అప్పుడుకూడ తెలంగాణపు తెలుగువారు ౯౮౦ సంఖ్యకు ఎట్లుచ్చిరించుచున్నవన్నుతోచున్నట్లు కిది ప్రబల ప్రాచీనపురాణము. "వ్యావహారికమునకు వ్యావహారికమే ప్రమాణ"మని గిడుగురామము త్రిపంతులుగారు చెప్పినది దివ్యవాక్కుని ఇది గుఱపుచేయగలదు. ఈకాసనము రాజరాజ తిండి వినులొక్కయి వాటిది.

'నూటా'లోని ఓర్పులు ఈ ప్రాంతపు టుచ్చారణమందలి ఓర్పులకు మాదకము. "దినము-దినము; కొనకు-కొనాకు; నూట నలునది - నూటా నల్యాది" ఇత్యాదులు గమనింపవలెను. వన్నయ తనకు పూర్వపు వ్యావహారికపదములను ఎట్లు మార్చివేసివాడో చూపుట కిది చక్కని ప్రమాణము కాగలదు. లేక వన్నయ ప్రయోగము పూర్వవతుగానే ఉండి, తర్వాతివారు ఇప్పటి రూపముగా దిద్దివారో!

లావు-బలము, శక్తి

"నీ విజయోత్సాహమునకు

లావునకు జవంబునకును..." (ఆది. ౨-౧౦౬)

ఇది అర్థభేదములతో "చాల, ఎవో, పొగరు, గర్వము" అను వర్ణవిశేషములందు మాత్రము అనేక

మగా వాడబడుచున్నది ఉదా: "ఏం లావెనైదు
న్నావు? నెత్తి తిన్నవోందారా?" "ఏమేమో లావు
ముచ్చట్లు పెద్దన్నాడూ పిల్లగాడు."

పొత్తు - స్నేహము

పొత్తులను - స్నేహ మక్కరలేదు; స్నేహము
ఇష్టము లేదు. (ఆది. ౨-౧౩౬, ౧౪౪, ౧౬౧.)

ఈ యర్థమువనే పరిగా ఈ పదములు వాడు
కలో గలవు. ఉదా: "ఈవరదాంక వాని పొత్తులో
లేపారంతేసినా. వాని ముస్సులో కపటం వచ్చింది. ఇక
వాని పొత్తు. ఎవని పొత్తుంటే నాకు? నాతాన
పైన లేదా? దుకాణం పాగిస్తా."

"వా దాపిల్ల నొల్లవట" అని తెలుగువాటివా
రందురని జ్ఞాపకము.

మొగి - పూనిక, మొత్తము

"ఒక్క మొగిని" (ఆది. ౨-౧౩౧)]

"మన హింమాభాజంతా ఆదికం తెల్లార కక్షేక
కల్లా నాటిక్కల కేల వొక్క మొయి వొచ్చి పడ్డారట
రజాకార్ల మీద." అని ఇల్లు "మొగిని? 'మొయిని'
దుఃపాంతరముగా వాడుక గలదు.

ఏర్పక

"వా కేర్పడ కెప్పడి." (ఆది. ౨-౧౪౨)

'ఏర్పక' కు సమావార్థముగా 'ఏర్పాటు'
వాడుదురు. ఉదా: "వా కేర్పాటుగా కెప్పండి. అట్ట
చేస్తే యేదైనా మంచి క్షేయర్థము తిడి చెప్పా, నా
బుద్ధి కేర్పాటయ్యెట్టు మంచిగా." బహువచనార్థ
ము: "కెప్పడి, వినుడి, అడి, చదువుడి" ఇట్టి పదాల
లోని 'డి' ని కేఫకో సంయుక్తముచేసి "కెప్పండి,
వినుండి, అనుండి, చదువుండి" అని పలుకుదురు.

ఇట్లే రండి - గాండి, పొండి - పొండి;
లేవుండి, తినుండి, పడుండి మొ.

* * * *

[తిక్కన భారతమునుండి]

నూయి - బొలి

నూయి-చేదబాది; బాది-దిగుడుబాది, కోనేరు.

"నరజలపూరితంబులను నూతులు నూరిటికంటె
నూన్పుకడత మొక బాది మేలు." (ఆము. ౪-౧౪)

ఈ పదమునందలి క్షాత్త్రము కొన్ని ప్రాంత
ములలో కలదు. కొన్ని ప్రాంతములందు రెండింటికి
భేదము లేకుండ 'బాది'కంటె మేలుగా వాడుకలో కలదు. మరి
కొన్ని ప్రాంతములలో 'నూయి'కి చేదబాది అని,
'బాది'కి బాది, లేక మోటబాది అని వాడుక గలదు.
నూయి, మయ్యిపదముల వాడుక కొన్ని ప్రాంతములలో
కన్పిస్తుగా గలదు.

నెటి - పూర్తి

మనీ, ఆర్థ్యంతము అనికూడ అర్థము లున్నవి.

"ఏ నేమి కప్పచేసితి గానపు నెటినివు..."
(ఆము. ౧-౧౪)

అంతమున 'య' కర్తవ్యముచేసి 'నెటియ',
లేక దీర్ఘాంతముగా 'నెటియా' అని తిక్కన అర్థ
మందే వాడుక గలదు. ఉదా: "నెటియా వానిమాటలు
యాదికొస్తే జ్ఞప్తి లావుడుఱిమంటే గుఱిమవుతది.
పొల్లగాడు, పాపం బతకవలసిదుండె." "ఈ నడుమ
నెటియవానికి నాకూ పడిరావుటం లేదు. (విరోధము)
(పొల్లగాడు = పిల్లవాడు)

సాల - చావడి, బడి

"సక్రంబు సాలము జలిపందిరియొ కొట్టము
వచ్చుట..." (ఆము. ౨-౬౧)

అని తిక్కన దీనిని చావడి అను అర్థములో
వాడినట్లున్నాడు. కాని తెలంగాణములో దీనిని
(బిళి బడి, అనెనర్థములో విశేషముగా వాడుదురు.

ఇది 'కాల' కర్తవ్యము. అక్షరాభ్యాస
మప్పుడు 'బాలిని పాల్గొనకము' అందురు. "పాఠ
గాణిపాలలో కర్తవ్య వైస్తంకా? విశం వొచ్చినాయి
గదా!" అని అందురు. "పిల్లగాడు పరిగా పాల్గొని
వచ్చుటం లేదు." అనియు వాడుదురు. తిక్కనయు
బడియర్థమునందే దీనిని వాడియుండును. చావడిలోనే
కదా బడియుండునది!

తెరువు-రీతి, మార్గము, జోలి

“సకలజనములు గర్వమునకు ననుగుణమైన తెరువునం జోగురు” (ఆను. ౧-౩౯.)

రిక్కన అర్థమందును, ‘జోలి’ (ప్రమేయము) అను పర్థమందును సర్వపామాన్యముగా వాడుదురు. ఉదా: “వాడు చాల చెడును. వాని తెరువు జోగు కొడుక”; “వాడి తెరువు నీకు వద్దు” — “నా తెరువు కొన్నే నే నేనున్నా అంటా” “ఎవడి తెరువు వాడిది” (ఎవడి తీరు వాడిది)

ఇవుల, అవుల-ఇటు అటు

“ఇవుల నేడు వరులు సవుల నేడు తిరుము లను.....” (ఆను. ౨-౧౧౦)

రిక్కన అర్థమనందే వాడుకలో కలదు. ఉదా: “మా యింటికి ఇవుల పోలీసుకాడా, అవుల పోచమ్మగనకి, ఇది గుర్తుంచుకొండి.”

నె-నాల్గు-(ఆను. ౨-౪౩, ౪౪)

నెలనాల్గు, నెలదినాలు, నెలకోజాలు—ఈ మాడుపు ఆ యాజ్ఞలలో వాడుక గలవి.

పగలు, మాపు (ఆను. ౨-౪౮)

“పగటికి మాపటికి మా యింటో శేరున్నర వియ్యము చాలు” అని వాడుక. ‘శేపు మాపు అని కూడా కలదు’ రెండును తిరచుగా వివరించుచుండును.

నగి-నవ్వి (ఆను. ౧-౨౨)

“నమ్మ చూచి నగిండు,” “ఎవరు నగివా వాని మూలే కంక రాతికిగాని వాకేంగాదు” “ఉకే నగుటం గుగ మంచిది కాదు” (నగ-నూడి.)

‘నవ్వు’ కంటే ‘నగు’ పదమే విశేషముగా వాడుకలో గలవించును.

నూదన:- ప్రైవేటులో చాల పదములు తిరువారీ కావ్యములోనూడ గలవించుచున్నవి. విస్తరణితి వివరించినది.

[హరవిలాసమునుండి]

అక్కడ—చోట, వద్ద, ఇంట

“మా అక్కడ పొరు నీ ముసలి యవ్వయు నేడు కొవార్చనంటి సమ్యక్కృతి జేసి.....” (ఆను. ౨-౪౩.)

ఇదే అర్థములో నిట వాడుదురు—“ప్రాదరా వాడులో యిప్పు చిన్నక్కళ్ల అనుకొ ఖాయ మైంది.”

అనుకొ ఖాయ మైంది-కొంతి స్థిరపడి “అచోటు” అను అర్థమున వది—“అది” వాడుక.

అట్లనే - ఆలాగే, మంచిది, అట్లే
“గ్రుడ్డియ్యకు పైత మట్లనే యర్పించి” (హర. ౨-౧౨౫)

“అట్లనే శేపు జగదాని కరుగుదెంచి”

(కృ. రా. విజయము. ౩-౧౦౮)

అట్లనేగాని! మరియిప్పుడే తొందరొచ్చింది? “మంచి చట్లనే” మొ.

(౧) కొంచుబోయె-తీసిగానిపోయె.

“పర్వశేంద్రుండు నిర్విగ్నభావమైన మౌర్యసందననింటికి కొంచుబోయె”

(౨) కొంటబోవు - కొనిపోవు
(దీక్షాబోధ, ౧-౪౦)

(౩) కొండబోయె, (౪) కొనబోయె

ఈ నాలుగుపదములు సమావార్థకములుగా తెలంగాణమున సుప్రసిద్ధము లై: వి.

మాడు, వాయగు పంఖిలు గల పదములకు ప్రమాణములు వ్రాసిన కౌయిలము పోయినది.

“నీ తెన్ని యాపాయలు గావాలో కొంటబోయె” “నీ వయ్యి కొనబోయి యిప్పుడే తెస్తా” “వయ్యి” లేక ‘వయ్యి’ పుస్తకము. శ్రీవాళుని ‘కొంచుబోయె’ పద ప్రయోగములు చాల గలవు. ఇతర కవులనీ గలవు.

అడ్డాడ - అక్కడక్కడ

“వారికికొపాళిల నీవల జావల
వాడాయె జా జావల

(కృష్ణ. రా. వి. ౧-౨౫)

“అదాడ=ఎంత దేవులాడినా కలం దొర్కలేదు”
దేవులాడులు = పరమకులు

ఈవఱదనుక - ఇశ్వరీదాక

“అస్య! యావరదయక సింహాసనంబు భారము
స్వసింహారాయలవారు బూస”

(కృ. రా. విజయము)

“ఈ వరదాంక యాడనే వుండె. ఇంతలో
పొల్లగా దే మయిందో.”

పొల్లగాడు = పిల్లవాడు

ఉలుకు - పాటిపోవు

(పాఠ. 3-౪౬)

“ఒక్క విధమున నది చాటి యుజికి రపుడు”

“దబ దబ ఆసందుపాంటే వుజికి పోయిండు
పోయిడు.”

పోయిడు = పిల్లవాడు; పోటి = పిల్ల

* * * *

[నిరకుకోపాఖ్యానమునుండి]

కొప్పెర - నీళ్ళకాగు

“కొప్పెరనీటి జలక మాన్చి” (౨-౪)

నీళ్లు కాదు కాగునంటి పాత్రకు కొప్పెర
యందును. మానెకొప్పెరలుకూడ గలవు. ‘కాగు’
కబ్బము వాడుకలో లేదు.

ఇంతింతగాదు - చెప్పరాదు

“చదువ బాడంగ నింకింక చతుర గాదు నీగ
వాయింప నింకింత జాణ గాదు” (ఆను. ౨-3౪)

“ఇక ఆ సక్కరనం, దాని ముచ్చట్లూ ఇంకింత
గాదు వా”

“వా”=ఆశ్చర్యార్థకశబ్దము. అంతమంచేనవచ్చును.

“ఎచ్చిండు, వా, రాదెనుకన్నా”

బాగాలు - పోకచూరబద్దలు (౨-౮?)

నీళ్ళు త్రాగినట్లు-మండినీళ్ళ ప్రాయము.

“మనుజువాళ్ళ కడమమంల్రెంబు లాబ్రహ్మ

రాక్షసునకు నీళ్ళు త్రాగినట్లు” (౪-౩౨)

“వాడి కి పనంటే నీ ల్లాగినట్టే. ఇ కొక
లక్కా”

చిందువందు చేయుట - పాడుచేయుట

“జనని చేయించిన జాగువాతాయెతుక

నడ్డిలెక్కకు జిందువందుజేసి” (౨-౧౧౬)

ఈయర్థమునందు తూతునీసుచేయుట, పాపు
చేయుట, క్రిందుమీదుచేయుట అను పదములుకూడ
కలవు.

“తార్కారు” - క్రిందుమీదు.

చిన్నపనిగాదు - సామాన్యమైన పని కాదు

“చిన్నపని గాదు లంజర్క మన్న వినుము.”

(౨-౧౨౯)

“చిన్నపనా యిది! ఎరసిచేత నాద్ది”

“చిన్నపనిగా లేదు చిన్నకరగా లేదు.”

బిడ్డ - కూతురు

“పదమింపు నీవు మా బిడ్డ పసరుమొగ్గ”

(౨-౧౩౯)

“కూతురు” పద మిదట వాడరు. దానికి మారు
“బిడ్డ” అని వాడుదురు. ‘బిడ్డలు’—సంతానము అను
సర్వమున వాడుక లేదు. నీకెందరు ‘కొడుకులు బిడ్డలు’
అనిమాత్రమే వాడుదురు.

“ఉండు బిడ్డా నీవని చెప్తా”

అని మందలించునపుడు పిల్లవానినికూడా
అందురు.

బరిగాళ్లు - కొంగకాళ్ళు, రక్షలులేని

కాళ్లు

“భరముపడు రాజు బరిగాళ్ళ పరవసాగ్గ”

(౨-౧౪౦)

“బరిగాళ్ళేక్కని యేంపుర్కి వాపుర్కింకు వా!”

బరికిత్త” = నన్నముగా

గంటీలు

పోమయాజుల కర్ణకుండలములవంటి కర్ణభర
గములు. (౨-౧౧౬)

“గంటీలు కుడువచెట్టి, దియ్యం చెప్పిచ్చినా
పల్లా దొంగతనంగా”. కుడువచెట్టు = తాకట్టుపెట్టు.

శిశుకొను-శిశుకొను (౧-౩౦)

"శిశుకొనే? శిశు యేమి పట్టెవు?"

వట్లట = అశువుట, అశేషవిగా మాటలాడుట.

కొలువు, నేయుట

శిశుగము, లేక శిశుగము చేయుట.

(భారతము, నిరా. ౧-౯౦)

ఏకచేరిలో పని చేసినను, ఏ బంధువును పనిచేసినను
"కొలువు" అందురు. "సర్కారీకొలువు" అని వాడుక.

* * * *

[సారంగధర చరిత్రమునుండి]

చమురు పెళ్లు - కాలు (౧-౭౧)

నెత్తురు పెళ్లు - స్రవించు (౧-౯౪)

"పైమణి పెళ్లు నెత్తురులు."

కాలు, స్రవించు అను అర్థములలో "పెళ్లు" పదము ప్రయోగింతురు. "సీతాయతో ఎంత రుద్దుకున్నా వెంటికలకే లీంకా నూ పెళ్లుతోంది" "కాలిలో మొల దిగబడి నెత్తురెల్లింది." మొల = మేళు; దిగబడి = గ్రుచ్చుకొని.

సుద్దులు-సంగతులు, విషయములు,

మొచ్చుట

"మించిపోయిన సుద్దుల నెంచనేల?" (౧-౭౪)

"ఎవని సుద్ది వారిది", "ఒకని సుద్దితో నీ కేమి మొచ్చుట?" మొచ్చుట = అవసరము (ఇచ్చట). సాధారణముగా 'మొచ్చుట' విషయము, సంగతి అను సర్థములో విశేషముగా వాడుక.

గొడ్డు-గొడ్డెలు (౧-౯౨)

ఇట్లే బద్లు-గేదలు, దొడ్లు-దొడ్డువులు, చెట్లు-చెరువులు, చీర - చీరలు మొ. క్లుప్తమాపములు సంయుక్తముచేసి పల్కుదురు. సాధారణముగా అంత్యాక్షరము మోచి కర్తముతో సంయుక్తముచేసి పల్కుట ఈదల అచారము.

పక్షిచ ప్రాద్దులు-పక్షోవిక్షో దినములు

"మొండల గంచుకు తెచ్చురింప, శెంచుల నవ లోకించి పడియైదు ప్రాద్దులు నిలిచి." (౧-౧౬౫)

విరుప్రాద్దులు (భార. ఆను. ౧-౬౫)

'ప్రాద్దు' నకు 'విద్దు' కూడ పర్యాయముగా వాడుదురు. "ఎన్నోద్దు లయింది నీవాడి కేరి వొచ్చి."

"పక్షిచ ప్రాద్దుల కిస్తా నీపైకం."

ప్రాద్దులు = ప్రసవ సమయపు కోజాలు. "ఇప్పుడు ప్రాద్దులే మా బిడ్డకు. నీళ్లు పోగుకొని అప్పుడే తొమ్మిది నెల్లు దాటి పక్షో నె లొచ్చింది కూడ." నీళ్లు పోనీకొనుట = గర్భ మనుట. ము ప్రాద్దులు (మాడు + ప్రాద్దులు) పదముకూడ కలదు.

చింపులు-గుడ్డపీలికలు, చింపిరిగుడ్డలు

"బట్టచింపులు" అని వాడుదురు. గుడ్డపీలికకు.

కంబడి-కంబళి (౧-౧౧౬)

అడ్డగా శ్లేయుట-విఘ్నముకలిగించుట,

అడ్డుకలిగించుట.

"పోతు మని యడ్డగా శ్లేయంగకా."

"తీరా అంతా తయ్యా రయ్యేటివఱకు నీతమ్ము దొచ్చి యేమో చెప్పి అడ్డగా శ్లేశిండు." అయ్యేటి వఱకు = అనువఱకు.

నన్నయ్యగారి 'కథాకలితార్థయుక్తి'

[కర్మిష్టకథ]

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

మొన్నటి రజ
తోత్సవ
సంచిలోని వ్యాస
ములోనన్నయ్యగారి
యా కథాకథనశక్తి
బాహుళ్యము మీద
యాడలయు నన్న
తో కద్రూవినతల
కథ చిన్నది యగుట
చేత చాలదు. కర్మిష్ట
కథయో, నలవరిత్ర
మోచూడవలయునని
వ్రాసితిని. ఇపుడా
కర్మిష్ట కథనసూర్పి
వ్రాయుచున్నాను.
నన్నయ్యగారు
కథను చెప్పకొనిపో
వుచు నడుమ ననేక
విషయములను
చొప్పించుచుపోవు
చుండును. అవి
యన్నియు విడిగా
చూచుకొనవలయు
ను. ఇచ్చట వట్టి
ప్రసన్నకథా కలితా
ర్థయుక్తి మాత్రమే
చెప్పబడును.

కథను ప్రసన్నము
చేయుటకు నాయన
యవలంబించుకొన్న
మార్గములు బాగ్రత్త
గా పరిశీలించవల

అవిజ్ఞాతైః కైస్త్రిత పరవిషయకావ్యప్రియమతి
ప్రకల్పైః పూర్వాలంకృతికరణమార్తే వ్యచరితైః
యతో నన్నార్థ స్యాక్రియతే కలుషీభూతః మధునా
పున స్ఫుటాతోఽహం కృతకలుషనిష్కాపవపటుః.

ప్రభుపదమునివిస్తైః నూన మజ్జాతపూర్వా
గుళవిధిరసి పూర్వైః కాళిదాసాదిభిశ్చ
మధురమధురవాణేః నన్నపార్థస్య గాథా
కథనపటు రపూర్వా శక్తి రుజ్జ్వంభతే సా.

తస్య ప్రతిభాశేః సర్వేషా మాండ్రమకవికవిత్వాత్
కథితానే త్వా మమితా స నన్నభట్టః కిమాకారః ?
వాగ్మికే మళ నన్నార్థం త్యక్త్వా కవి రస్తి వా జగ త్యన్యః,
కిమాశిషింధమా? త్యక్త్వా దేవోఽస్తి కోవాఽన్యః ?

అస్మిన్ కాలే బహుతరపరిభ్రాంతిసంమగ్న చేతాః
లోక స్పృహ్యవృన్వనవరణాచేతకిరే నివిష్టః
భావై రన్యైశ్చి చరమదిశాంశ్లోగ్ధతై ర్దుష్టదృష్టిః
కోవా తస్మిన్ ప్రభవతి పున క్షాంజనా కల్పనాయా.

తత్రాపి ప్రయతేఽహం నన్నార్థస్య మహోగిరాం
కాలవ్యునిరాసార్థం సన్నామ్నా నిత్యతాం స్మరణా.
విశ్వనాథకులోద్భూతః సత్యవారాయణ కృత్
సత్కీహం కిరోరత్నం వ్యాఖ్యాత్వాదాం కిరీమణిః.

పూర్వై ర్లాక్షణికై ర్గద్యాదివిధనం నిర్వర్త్యమానై ర్భృకం
నోక్తం ప్రాతిభ మజ్జయిలద్వమకథానిర్యాగవైపుణ్యకృత్
నన్నార్థస్య మహాకథాకథనమ ప్యజ్ఞాత మన్యై ర్భృతైః
వ్యాఖ్యాప్రాయే త దత్ర సత్కీవిజనాః ప్రణయ గాథావిదాః.

యిదివరకే వ్రాసితిని.
ఈ కర్మిష్టాదేవయా
నల కథను ప్రారం
భించుచురచనముతో
ప్రారంభించెను.
“ఇటు వృషపర్వకూ
తురు కర్మిష్ట యను
కవ్యకాయక్రవాడు
కవ్యకావ్యసామ్రాట్
వృత్తియై దేవయానీన
మీతింబు వనంబున
కుం జని యొక్క
సరోవరతీరంబున
తమతమ పరిభాషం
బులు పెట్టి జులైడ
లాడుచున్నా”
కథ యిట్లు మొదలు
పెట్టెను. నచనముతో
వారంభించెను. కర్మి
ష్ట రాచకూతురు.
అమెవెంట కవ్యకా
వ్యసామ్రామును, దేవ
యానియు నడవికి
పోవుట సమాజమే.
అందువిశేషములేదు.
ఈ విశేషము లేక
పోవుటను సామాన్య
ముగా వచరములో
ననే వ్రాసెను. కాని
తరువాత కర్మిష్ట దేవ
యానికేదానియగును.
అమెకూ? కర్మిష్టతో
గలసి వనమునకు

యను. నచరము, పద్యము వీరి రెంటిని వాడుటలో వివేచార్థము జనును. ఇది యసామాన్యసిద్ధి. పురోహి
కథలో నన్న రమ్యత బహిర్భుజునట్లు వాడునని కుని జోతురు రాక్షసానియారై నది. రాచకూతురు

దాని యొకది. ఈవిశేషమున దీనిపత్యములకు పద్యమును వ్రాయుచున్నాడు.

“వనశ్రీకామకమున

జనియెను శిర్మిష్టనొట్టి సఖులెల్ల ముదం

బున గొలిచి రాగ విభవము

తన కమరగ దేవయాని తదవ్యవమువరకా.”

ఇందులో ‘విభవము తన కమరగ’ అని యిచట పద్యము వ్రాయుటలో నున్న విశేషముగూడ పాతకుని శ్రద్ధకుండి తొలగకుండ నుపయోగించినాడు.

నన్నయ్యగారి శిల్పములో నిటువంటివి చాల సామాన్యము.

గారి కొట్టి వారి చీరలు బంగలంగా చుట్టుకొన్నవి. వారు “అన్యోన్యపరిధానములు వీడ్వడం గొని కట్టునెడ దేవయానిపుట్టుంబు శిర్మిష్ట కట్టుకొనిన మఱి దాని పరిధానము దేవయాని పుచ్చుకొనక రోసి శిర్మిష్టం జూచి యిట్లనియె.” ఇచట “అన్యోన్యపరిధానములు వీడ్వడం గొని” అని వ్రాయుటలో ‘దా’ క్రింద వాచొత్తుగల యక్షరము వాడుటచేత చారిచీరలు బంగలంబడి యెసరి చీర వారు తీసికొనుటలో వశి కష్టము, తొందరయు స్ఫురించుచున్నది. ఇది యక్షరగతమైన రసస్వని. వారు స్త్రీలు, వివస్త్త్రులై చెరువునందు స్నానము చేయుచున్నారు. చెరువు నొడ్డుకు వచ్చినంతనే చీరలు కట్టుకొనుట కంత తొందర పడుదురో యా స్వభావమంతయు దీనియం దిమిడి యున్నది.

ఇట్లు రోపించిన దేవయాని శిర్మిష్టతో నన్నమాట లొక్క కందపద్యములో నున్నవి. శిర్మిష్ట చెప్పిన సమాధాన మింకొక కందపద్యము. “నాకట్టిన పుట్టలు నీకుం గట్టంగాడుగా కేమి యని గర్వంబున నెట్లాడి దేవయాని నొక్క నూతం ద్రోచి శిర్మిష్ట క్రమకరించి నిజనివాసంబున నుండె.” వీరు చెగువులో స్నానమాడిరి. ఈ చెరువు నూతి కంతమూర మున్నది? ఆ నూయి జలభరితమైనదికూ? పాడుపనీన మాయయా? ఆ నూతిలో దేవయాని శిర్మిష్టను ద్రోసివది. దేవయాని చనిపోవునా? చనిపోదా? చని

పోయెడి నీతిలో దేవయాని యున్నచో శిర్మిష్ట యింటికి పోయి మాటాడుకుండ తాను సుఖముగ నున్నదా? ఆమె యంత నిద్రయురాలా? ఇన్ని ప్రశ్నలు పుట్టుచున్నవి. ఆమె యొక మాట యున్నది. ఈమె యింకొక మాట యున్నది. ఇంతమాత్రమునకే శిర్మిష్ట దేవయానిని నూతిలో ద్రోయవలయునా? ఇది యొక ప్రశ్న. దేవయాని శిర్మిష్టచీరను కట్టుకొనక రోసినది. చివరకు కట్టుకొన్నదా? లేదా, వివస్త్త్రయైన దేవయానినే నూతిలో ద్రోసినదా?

ఇన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానము తరువాత కథలో రావలయును. కథ యారంభించుటలోననే యిన్ని ప్రశ్నలు దయించెను. ఇచ్చటనే యొకదానికి సమాధానము చెప్పకొనవచ్చును. ఆ నూయి పాడునూయి. అందులోనికి ద్రోసినచో మనుష్యులు చావరు. ఆ నూతి మొగమంతయు లతలచేత నావరింపబడియున్నది. ఏ తీగ పట్టుకొని పై కెక్కివచ్చినను రావచ్చును. అందుచేత శిర్మిష్టకు దేవయాని చచ్చిపోవు నను భయమే లేదు.

మరి దేవయాని యెందుకు రాదు? ఇది ప్రశ్న. దీనికి సమాధానము తక్కిన కథ చదివినగాని రాదు.

ఇట్లు దేవయాని పడియున్న యీ నూతివద్దకు యనూతి నికామపత్రికయు వేసడంచెను. అతడు జలసిపాపాధీయై వచ్చెను. శిర్మిష్టాదులు జలక్రిడలాడిన సరస్సు ఈ నూతికి దగ్గరగా నున్నచో రాజా చెరువుదగ్గరకు పోవునుగాని నూతిదగ్గరకు రాదుగదా! ఆ దగ్గరతనముగూడ కొంచెపుడి కారు. చెరువునకు నూతికి చాల దూర ముండియుండవలయును. మరి యింతదూరము శిర్మిష్ట దేవయానులు వివాదమాడియుండవలయును. దారిపొడవున వారొకరి నొక రనుకొనుచునే యుండియుండవలయును. ఎన్ని యనుకొనినను ఎన్ని సార్లనుకొనిన వా రెండుపద్యములలోనన్న మాటలే. “అగోత్రరచరితుడైన కావుని కూతురను, బ్రాహ్మణ స్త్రీని, నీ కట్టిన మైల కట్టుకొందునా?” అని దేవయానియు, “మీ యయ్య మా యయ్యను దీవించి బ్రదుకుచుండును. నాకద్ద మహిమలు పలుకుటకు నీగ్గయిన లేదా?” అని శిర్మిష్టయు. ఇద్దరు నుల్లముకులసంజాతలు.

ఇంతకు మించి తిట్టుకొనకు. అనిన మాటలే మరల ననుచుండును, ఎంతదూరము పోయిన నుండే. ఇట్లెంత దూరము పోయిరి? జలవిహారమున రాజానకు చెరువు దగ్గర అనుకొననంత దూరము పోయిరి.

ఈ యర్థము లన్నియు, నీ లోకజ్ఞుల యంతయు నీ రెండు పద్యములలో నున్నది.

అప్పుడు నూతిలో నున్న దేవయానిపద్మకు యాహూతి వచ్చినాడు.

“ఆ నహుషాత్మజుండన య
యాతి యధిజ్యోగసస్పృహాయై
యానతకాత్రపుండు...” ర చెప్పెను.

‘అ’యని పద్యము మొదలుపెట్టుటలో నొక చతుర్థాక్షర మున్నది. కారవంశమును చెప్పికొని పోవుచు యయాతికథ వచ్చినప్పు డాగి కచదేవయాని కథ నడుచు చెప్పి యది యైసతిగ్రాంత మొదలుపెట్టిన కథ యిది. కచదేవయానుల కథ యయాతికథ కప్రధానము. ఈ యయాతికథ ప్రధానము. ఈ ప్రధానమైన కథలో నిన్ని మహర్థము లిమడించుచు తన లోకజ్ఞులకు సంధాన పరచుచు పరమస్వార్థమంతయుగ వ్రాయుచు కచదేవ యానికథ వట్టి కవిత్వోత్తరేత్ర వ్రాయునుగాని దానియం దీదృక్పిల్వసంయోజనము చేయదు. ఇట్లు ప్రధాన కథ విఘ్నరచనతో సాగించుట యొక విచిత్రరచన. లోలో త్తరచన యొక కవిమాత్రమే చేయుగలడు.

ఈ నహుషానకు రెండు విశేషణములు చేయబడెను; ఒకటి ‘అనతకాత్రపుడు’, రెండు ‘అధిజ్యోగను స్పృహాయుడు’. క్రతువు, ఎందఁ నిర్జించినవాడు అధిజ్యోగనుస్పృహాయుడు అంటే యెంత? దీనికి సమాధానముగ, ‘మృగయారసలోనివిద్యబుద్ధి’ యని చెప్పట. ఈ రా జునివారించుచు, దేవయానిని వివాహముచేసికొన వోవుచున్నాడు. కనుక నీ కథారంభమునందు కథా నాయకుడైన నాయకుని లక్షణములు నూచనగా చెప్పట.

“ననుచెంచి యన్యురజనపతి జల మపేక్షించి” జల మపేక్షించినవా డెవఁ చేయును? తరువాత ‘నన్యో విశ్రమించి’ యని వ్రాసెను. జల మపేక్షించి విశ్ర

మించుట చేమి? ఇది విచిత్రముగా లేదా? ఆ నూతిని చూచుటతోడనే యందు నీ రుండ జని తెలిసినరా? లేనితో నీరు చేరుకొను సాధనములు తనదగ్గర లేవా? ఈ రెండు కారణములచేతను మరికొంతదూరము పోలేక రా జంటి విశ్రమించియుండవచ్చును. రా జంటి విశ్రమించినా ధని చెప్పటతోడనే పాతకు డీ రెండుకారణముల నూహించుకొనవలయును. తన కథలోని పాత్ర ప్రవర్తించిన ప్రవర్తనలన్ని పాతకు దిచితి సన్నివేశ మంతయు నూహించుకొనవలయును. అట్టి సన్నివేశములో నా పురుషు డెట్లు మాటాడును? ఏమి చేయును? నన్నయ్యగారితేమి చేయునో చెప్పును. ఎంత మాటాడునో చెప్పును. అతడు చేసినదానినిబట్టి యతడు మాటాడిన రెండుమాటలు మాటలనుబట్టి సన్నివేశము, పరిస్థితి, పట్టిన వేళ సర్వమును పాతకుడే యూహించుకొనవలయును. ఇది నన్నయ్యగారి రచనలోని పరమరహస్యములు. దీనినిచింతకొలది తత్సర్వము భాసించును.

విశ్రమించినతర్వాత తక్కువమున జూచి “దేవయాని గనియె” ఇది సీసపద్యము. ‘తక్కువమున’ అన్న శబ్దము తర్వాతనున్న సీసపద్యపు మాడు చరణములు, గీతపద్యము దేవయానియొక్క వర్ణనము. ఈ దేవయానికి నాలుగు విశేషణము లున్నవి. మొదటిది ఒడ్డునందున్న తీగ అనవటువంటి ఉష్ణసఖిని యవారియున్నది. రెండవది కుచయుగమువీడ కన్నీరు పూరించుచున్నది. మూడు, తన దగ్గఁకు జనుల యొగ మనము కోరుచున్నది. నాలుగు, కరుణునివిదగ్ధులొపించి భూమివిదగ్ధుల రావోవుదున్న కరుణదేవుని భార్యవంటిది. ఈ నాలుగు విశేషణములచేత నా నూయి యెట్టిదియో? ఆమె యన్నస్థితి యెట్టిదియో? ఆమెకు రానున్న దశ యెట్టిదియో?—ఇది యన్నియు వ్యంగ్య భూతము లగుచున్నవి. చుట్టకు స్థగిగా ఎండి నూతిలో ఎడి చెవిపోవుడుమేమో అన్న భయముతో తీగను పట్టుచు ప్రేలాపిస్త్రీని ఆ తీగ యను తెలికత్తెను పట్టుచున్నది భూపకము నాచిర్యవేత్తయగు కవి వాడడు. ఈ మాట ముచేతనే యామె నూతిలో భద్రముగా నున్నది. తన ఉష్ణమైన రాను చదిత రాకచ్చును. విశ్రమింపుట ఉష్ణము లేదు. ఎందుకు

దేశో తర్వాత విచారింతుడు. దేశవ విశేషము కన్నీరు పూరించుచున్నది అని. అనగా? ఈ స్థితి వాలోచించి దుఃఖమును తెచ్చికొనుచున్నది. చచ్చి పోవుదు ననుభవముచేత గాదు. కొంతకది శర్యువ నన్నిట్లు త్రోయువా? నా తండ్రిమాహాత్మ్యములన దీని తండ్రిరాజ్యము సాగుచున్నదే. ఇది యెంత? అనెడు దుర్యోనుచేత చింతాక్రాంతయై మాటిమాటికి కన్నీరు తెచ్చికొనుచున్నదని యర్థము. మాదన విశేషము తా నున్నచోటికి మరియెవ్వరైన రావలయు నని. తన్ను సూతిలోనుండి బయటకు లాగుటకా? కాదు, తా నా స్థితిలో నుండగా నింకొకరు చూచి వలయును. చూచినచో కాని పాత్యము కుదురదు. శర్యువతోడయు సిరపజుడు. ఇది దేశయానిప్రకృతి. మిక్కిలి పట్టుదల గల మనిసి. నేను గొప్పయింటి బిడ్డ నను గర్వము గల మనిసి. తా నెంత చెప్పిన తన తండ్రి యంత చేయు నను విశ్వాసము గల మనిసి. మరియు వాల్లర విశేషమును వరుణదేవతల నున్నదని; పైగా నామ భూమివిదనకు రాజోవుచున్నట్లున్నదని. ఈ విశేషముచేతగూడ నామ లేలికగా సూతిలోనుండి బయటకు రాగల దన్న విషయము దోశతమానముగు చున్నది. ఇష్టసఖి నూదియున్నట్లున్న దనుటచేత, వరుణేంద్రదేవతల నున్నదనుటచేత నామ మహారాజ భార్య కావన సౌందర్యలోగలక్షణము లామెయందు సమృద్ధిగా నున్నవనుట వ్యభిచారమునగుచున్నది.

ఈ మైచెప్పిన లక్షణము లెవరినైన సంబోధింపదులుగా నున్నచో సంబోధింపవలెననికరకు రా జట్లకునుచున్నాడు: "నీ వెవ్వరిదానవు? ఇట్లేల యేకరం. యివ్వినవాంతురకూపంబుననున్నదానవు?" ఇది యడిగిన ప్రశ్న. ఆరే యెవరైన సూతిలో చని పోవుచుండ మం వారిని ఇట్లు తీయుదుగు. తన భను నామ కందిచ్చి బయటకు తీయవచ్చును. అది యేదియు లేక యెవరైన సూతిలో నుండి వేమని యడుగుట యేది? సూతిలో నొక్కరైనాక యెవ్వరుందురా? సూతిలో నుండుట యేమిటి? ఈ ప్రశ్నలనలనగూడ పూర్వపుసంగతులే తెలియుచున్నవి. అది పాడు నాయు. అందులో పడినవారు చనిపోరు. బిడ్డయట్లు

నెన్నో తీగ బుట్టుచి. తీగ పట్టుకొనియొనను బయటకు రావచ్చును. అందుకనియే శర్యువ యామెయంత నామెయే లేచివచ్చునలే యని యింటికి పోయి విచారము లేకుండి నున్నది. శర్యువ చిన్నపిల్ల. ఆమెకు దేశ యానిగడుగుదనము తెలియదు. దేశయాని పెద్దది. పాపము! శర్యువ తన తండ్రియే గొప్పవా డనుకొన్నది. ఏమి విచిత్రమైన కథ! అలోచించినకొలది తాను వ్రాసిన పదిపద్యములలో నన్నయ్యగారి కథనంతయు వెట్లు ప్రసన్నముచేయుచున్నాను!

ఇట్లగుగది దేశయాని "ఇది యేమాటలయ్య? నన్ను ముందు బయటకు చేరు"మని యడుగువలయును. ఆమె నిజముగా నాపదలో నుండినదా యిట్లుగుట.

ఆమె యయాని నెరుగును. ఇదివరకే యతనిని జూచినది. అతనితో నిట్లు చెప్పుచున్నది: "అమర పన్నిభా! అని యతనిని సంబోధించినది. దేశతలలో సమానమైనవాడా! యని విలుపు. రాజా నిదివరకే చూచినది. కనుచి కాపమువలన తనకు త్మత్రియుడే పరియగును. ఆ త్మత్రియును సామాన్యదా! మహారాజా? సామాన్య త్మత్రియుని తాను కోరదు. మహారాజ తన్ను విహేమా మానుటకు తన ప్రయత్నము కొంత యుపసరము. ఆమె కిప్పుడు రెండు కలిసించ్చినది. శర్యువమీద పగ తీర్చుకొనవచ్చును. ఈ మహారాజాను వివాహమాడుటకు రేర్పడినది. ఆమె యెంతయో యూహాశాలిని. "అమర పన్నిభా! అని పిలిచి యుండుటలో చనిపోయిన రాక్షసులను తన విద్య పెంపుచేత ప్రాప్తకేవులను చేయు నమిత కత్తిచేత ప్రకాశించెడి భార్యవుని కూతుర నన్నది. ఈ భారము నన్నయ్యగారు చంపకోర్కెలమూలాదిసామాన్య వృత్తులలో వ్రాయక 'తంభోముతో' వ్రాసెను. ఈ విధిన్నవృత్తి మెప్పుటచేత దేశయానిగర్వము, తన తండ్రి గొప్పదనము, తా నెంతగొప్పదాన నని రాజానకు తెలియ జేయుట మొనైన జహాప్రయోజనములు సిద్ధించుచున్నవి. ఈ పద్యములోని భావమునకు నీ ధిన్నవృత్తి ముద్దీర్చి కలిగించుచున్నది. ఈ వృత్తియుక్తకర్మ ధిన్న త్వముచేతనే యాభావము నూర్త్యతికయము కలిగి భాసించుచున్నది.

అని చెప్పి దేశయాని మరల నిట్లుచున్నది: "ప్రమాదపరింబున నిన్నుతం బడి వెలువడి నేరకున్న

దానము. నన్ను దర్శించి రక్షింపుము" అన్నది. అదే శరీర్మే. తన్ను నూతిలో త్రోసిన దని చెప్పడే. వైదికుని కూతురు. ఆ గడుసుదనమునకు, నా లోకమునకు నకలి లేకుండనున్నది. అంత గర్వము గల యామె యామాట చెప్పచేచెప్పును. చెప్పినచో రాజేమను కొనును? ఈమాత్రమునకు నీవు లేచి యింటికిపోవచ్చునుగదా! ఆమెమీద నింత పగ యెందు కను నేమో? తన యీ దుర్గుణము రాజునకు తెలిసినచో రాజు తన్ను వివాహమాడుటకు సంగీకరించునా? తన ప్రయత్నము వృథాయగును. అందుచేత చెప్పనే చెప్పుదు. దీనివలన దేవయానిపాత్ర యెట్లు పోషింపబడినదో చూడుడు.

"అనగా న విప్రకన్యకయందు దయాళుండై తద్దయు యయాతి."

ఇకట విప్రకన్యక యనుట యెందులకు? తద్దయు దయాళు దనుట యెట్టిది? ఈ రెండుమాటలను విచారించినచో నొక చమత్కారమైన యర్థమున్న మగుచున్నది. దేవయాని తన్ను దర్శింపుమన్నది. ఈ శబ్దము 'ఉత్ + ధరణము కావచ్చు. ఉత్ + హరణము కావచ్చు. నన్ను మై చేరుకొను మనియు వర్ణమే. నేమి కనువిచేరి శీలంపబడినదానను. నన్ను వివాహము చేసికొనుము. ఈ కన్యాత్వభోషమునుండి నన్ను రక్షింపుమనియు వర్ణమే. నన్ను మై చేరుకొనుమన్న యర్థముయొక్క ప్రసక్తి లేదు. ఆమె తన ప్రయత్నము చేతనే నూతినుండి వెడలి రాగలదుగనుక. అందుచేత రాజు మిక్కిలి దయాళుడైవాడట. ఈమె తనయంతట తాను మైకి రాగలదు. అయినను నన్ను మైకి లాగుమనుచున్నది. ఇది యొక చమత్కారము. ఒక లిల.

అట్టి లిల వాదించుటకు నా శక్తియుండు తన కొక వారి పుట్ట లయ్యును.

బారి, దయ, కరుణ మొదలైన శబ్దములయొక్క యర్థము విచారించినచో చమత్కారముగా వుండును. ఈ మాధు శబ్దము మాధు శిన్నపశిఖియందు లోకమునందు వాడెడుట విజయకాని వాని నిజమైన తాత్పర్యము మనసు ద్రవించుట యనియే. ఇది సర్వ

గుణము. సర్వగుణ మనగా నాలంకారికులు చెప్ప సర్వము. "పరగలమగుభావమాలంకారకరణ ప్రవృత్తి స్ఫుర్త్యైవ." అని భవంతయుని నిష్కర్ష. ఈ సర్వమే నిజమునకు పోతువు. మనస్సులో పుట్టిన యాదృతి యని యర్థము. "ఏకోరసః కరుణ విద" అన్న భవభూతివాక్యములోని కరుణశబ్దమున కిదియే యర్థము.

ఇట్టి దయను యయాతి దేవయానియందు పొందెను. తాను శూద్రయును. ఆమె విప్రస్త్రీ. ఆమె యందు తా నట్టి ప్రేమభావమును వహింపరాదు. కాని దైవశక్తియచేత యయాతి కామెయందు ప్రేమ కలిగెను. ఈ ప్రేమ కలిగిననుటకు నిలులేదు. కలంగలేదనుటకు నిలులేదు. కలిగినచో నప్పటి పరిస్థితిలన వర్ధమగు. కలంగలేదని చెప్పట యబద్ధము. ఈ యంతః కరణప్రవృత్తి రాజు దేవయానిని బలులుకు తీసికొను వారియపున పరస్పరస్నేహమాణునిచ్చిలైరి. నన్నయ్య గారు దానిని పురించివదలిపెట్టిరి. అతిచమత్కారముగా చెప్పిరి.

వీరిద్దరికరియం దొకరు ప్రేమ వహించుట. మిక్కిలి గాఢముగా నున్నది. ఆ గాఢత్వమును పద్యముచేతగూడః ర్థించుచున్నాడు:

"జలధిలోలవీచిలిల
సత్కలకాంచినమంచితాపని
లిలనహనముంబయిన
దక్షిణహస్తమునం దరున్నను
వ్యధురభుర్యవారికగ
కమ్రకరాజును వట్టి నూతిలో
వెలవడ గోనులిం దిదిచె
విశ్రుతికిర్తి యయాతి శ్రీతితో.".

ఈ పద్యమునందు తాత్పర్యము రాజు దేవయానిని మాదిలోనుండి దిగిరె నన్నంతమాత్రమే. అతని దక్షిణహస్తమున కొక విశేషము, దేవయాని చేతి కొక విశేషము రెండున్నది. ధాతీరహనము మొదటి దక్షిణహస్తము. వెలుటపోసినది దేవయాని చేయి. ఈ రెండు విశేషములచేత రాజుమెయందు భార్యాభావము పొందెనని, యామెచేయి సార్వత్రిక

స్వేదము కలిగి నని యర్థములు పుట్టుచున్నవి. పరస్పరము వారోకొరొకరు తిమిరి చేయు కలియులుచేత సంతోషించిరి. రసభావములు పొందిరి. ఇదియు కాక నింకొక చమత్కారమున్నది. రాజుడి దక్షిణపాదములు, దేవయానిది కక్షమకరాబ్ధములు. పూర్వమన్న శబ్దమున కేను తొండ మనియు నర్థము కలదు. నుడించిన యెట్లు తామర పూవును నీలగా వహించుట ప్రసిద్ధము. ఇందు శబ్దకర్త కృతఃప్రకృతఃస్తుప్తనియున్నది. ఏమగు తామరపూవును పూనినట్లు రాజువెనుక పొంచెనని యర్థము. "ఏమితి కీర్తియ నూతి ప్రీతితోకా 'ఏమితికీర్తి' యనుటచేత క్షుత్రియుడైన యాయునిమనస్సు విప్రకన్యయైన దేవయానియందు ప్రసరించుట దైవ ప్రేరితము. దోష హేతువు కాదు అని శంకరుం పరిహరించుచున్నాడు. 'ప్రీతితోకా' అని రాజు పొందిన సంతోషము వాచ్యముగా చెప్పివాడు. ఆమెను నూతిలోనుండి తీయద మను కొన్నప్పుడు దయమాత్రము కల్గినదికాని యామెచేతిని స్పృశించినపుడు రాజునకు కామవికారమే కల్గినది.

'ఇట్లు దేవయాని నుద్ధరించి' అని మరల నుద్ధరించు శబ్దమునే వాడివాడు.

ఈ శబ్దమును వాడుటచేతనే సంకేయగ్రస్తమైన యీలోట రెండవములు స్ఫురించుటకు వీలున్నది. ఒక తెలుగుశబ్దము వాడినచో గట్టి యర్థములు పుట్టువు. నన్నయ్యగారి లెక్కన సంస్కృతము వాడును అన్న యపప్రభ యీ సంస్కృతశబ్దములయందున్న యర్థ చమత్కారవిశేషములు భావించినచో కొంత తొలగ కలదు.

ఇప్పటికి రాజు దేవయానిని నూతిలోనుండి తీయు కథ పూర్తియైనది. ఇది పదిపద్యములలో నున్నది. పదిపద్యముల కథలో నొక మహాకావ్యమునకు యోగ్యమైన పామగ్రి యంతయు నిమిడించిపెట్టివాడు.

ఇట్లు మాలినచో నన్నయ్యగారు 'లో నారసి మేలందరు కవులన్న మాట యథార్థ మగును.

మరియు కొంత వ్రాసి యావ్యాసము ముగించెను.

ఈ దైవ చెప్పిన విషయములు, వానిచలన దేవయాని శిలము, పాకకుడు తెలిసికొనలేకపోయినచో, వానికి దేవయానిస్వరూపము మఱియు వచిగత మగునట్లు వ్రాయుచున్నాడు. "యథాచి తన పురంబున కరిగను. ఇట్ల దేవయానియు శర్మిష్ట చేసిన యెగ్గులన విముక్త యయి" అని వ్రాసెను. శర్మిష్ట చేసిన యెగ్గు నూతిలో త్రోయుట. రాజు నూతినుండి బయటకు తీసెను గనుక యెగ్గునుండి విముక్తయైనది. ఇంక తోప ముక్కరలేదు. మరి తరువారే నింటికి పోదేమి? తండ్రి వచ్చి బ్రతిమానినను పోదేమి? శర్మిష్ట తనకు వాని యగువరకు పట్టుటల వదలలేదేమి? నూతిలోనుండి బయటకు వచ్చినంతమాత్రముచేత శర్మిష్ట చేసిన యెగ్గులు పోయెను? కనుక యెగ్గులన విముక్త యయ్యె నను మాటకు నర్థము లేదు. శర్మిష్ట మనకు కొంచె మపకారము చేసినది. వానిచలన తన కెక్కువ యుపకారము జరిగినది. తన వివాహాయనకు పునాదిపేసిగది. వివాహము పాక్షిగహణము. రాజుచేత తన పాక్షిగహణము చేయించినది. మరల రాజు కనిపించినపుడు "మొన్న పాక్షిగహణమునీసి తది నీయెడ విస్మృతి నంద పొడిదే?" అన్నది. అట్లునుట కిప్పుడు ఏ లేర్పరచుకొన్నది. ఆమె యంత సేర్పు కలది. తాను చేసిన పథకము ఫలించకలేప్పుడు. ఈ సంతోషమే శర్మిష్ట చేసిన యెగ్గులన తాను విముక్తయైనట్లు భావించుట.

అట్లుండ ఘోర్ణిక యను పరిచారిక యీమెను చెదకుయ వచ్చుచున్నది. దానితో దేవయాని "ఏను వృషపవ్యభురంబు సారసౌల్ల. నాపడిన యవమానంబు మడియజనవస కజింగింపుమని పంచెను."

పరిచారిక తన్ను చెదకుయవచ్చుచున్నది. లేనిచో తా నింటికి పోవువా?పోవా? తనంతట తాను పోయెడిదే. ఇప్పుడు పోదు, లోకములో నిట్లే జరుగును. తోపము వచ్చి పిల్లవాడు భోజనముచేయక పండుకొనును. మనము మాటాడకుండ నూరకొన్నచో కొంతనీపటికి వానియంతట వాడే లేచినచ్చును. మనము బ్రతిమానిన కొలది వాని లెని కెక్కువగును. ఆ స్వభావమే యిచట దేవయానియందు గోచరించుచున్నది. ఇట్లు వ్రాయుట లోకజ్ఞరీతి.

ఆ దాని పోయి చెప్పివది.

“సుక్రండును వాక్కులుం బొకపూర్ణితవాక్కు పూరితనయనయైయున్న దేవయానిం గని యిట్లుండె” అని వ్రాసెను. అక్కడకు వచ్చివా డని వ్రాయడు. ఘోర్తిక చెప్పినతీతములోననే దేవయాని వాయన భూదేవత. ఆ మహర్షి తన కూతువందు తనకు గల ప్రేమచేత వా నినుపయలోననే దేవయానికి ప్రత్యేక మైవా డని యర్థము.

కొపము చెడ్డ దని యాయన రెండు కందపద్య ములు సుక్రుడు చెప్పినట్లు వ్రాసెను. దేవయాని నే నచటికి రావని, రాకపోవుటకు కారణము నొక కంద పద్యములో చెప్పెను. అప్పుడు సుక్రుడు కూతురుతో “వాడు నీవగతివి; నీతోడ నేనును వచ్చి”ననుచు కూతుం బట్టువరుచుచున్నంత సంతయుం చారులవలన నెరింగి వృషపత్వండు సుక్రసౌద్రకు వచ్చెను.

నన్నయ్యగారి లోకజ్ఞత్వ మెట్టిదో చూడవల యును. రాజా చారులవలన నీ వర్తమానము తెలిసి కొనుట కొంతసేపు పట్టును? దేవయానిని శర్మిష్ఠ నూతిలో త్రోసిన దన్నమాట శర్మిష్ఠ చెప్పలేదు. ఘోర్తిక సుక్రుడు దేవయానికొకరు వెదకినతర్వాత తా నెవ్వరితోనోనో చెప్పెను. వారికి వారు, వారికి వారు చెప్పికొని రాజచారులకు తెలిసెను. వారు పోయి

రాజాతో చెప్పిరి. కనీస మంతకాలము జరుగుటకు వెంత తొందరగా జరిగినను కొన్ని గంటలు పట్టును. ఒకదినములోననే జరిగినది. ఇంతసమయము నొకదినము లోనే జరుగుటకు, సుక్ర డన్నచో రాజానకు, రాజ్య ప్రజకు మహాగౌరవ ముండియుండవలయును. దీనిమండి యా విషయ మనుమియమావమనుచున్నది.

ఇన్ని గంటలసేపు అడవిలో క్రాంతార్యలును, దేవయానియు ఆయన రమ్మని, యాయను రావని యివే మాటలు తిరిగితిరిగి యువచు కూర్చుండి రని యర్థము. ఈ యర్థము మన్యక్రమగుటకు పల్లెబూళ్లలో జరుగు నొక సంవిధానము చెప్పెదము. మనకు ప్రేమ గలిగిన యొక బంధువు కొపము వచ్చి లేచిపోవును. అతని వెంట నతనిని తిప్పిడిసికొనివచ్చుటకు మరియొక బంధువు బోవును. ఇతడు రమ్మయను, నతడు రావయను. ఆ పోలిమేరమీద గంటలకాలది నట్లే కూర్చుందురు.

ఈ లోకజ్ఞత్వము తెలిసినగాని కని యిట్లు వ్రాయలేదు. “పట్టువరుచుచున్నంత” అన్న మాటలో సుక్ర డెన్నో ప్రతిపక్షులు చెప్పచుండుటయు, వామె యన్నియు నిరాకరించుటయు గంటలతరబడి జరిగిన యా పరిస్థితి క్యంగ్యభూతమై నన్నయ్యగారియొక్క నాన్యతోద్యమియమైన లోకజ్ఞత్వము భాసించు చున్నది. ఆయనలోకజ్ఞత్వ మిట్టిది. ఇంకను నెట్టిదో వేర యొక వ్యాసము వ్రాసెదను.

భాసమహాకవి - ఏకాంకరూపకాలు

శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమద్వాప్తి

సంస్కృత శ్రవ్యకావ్యపర్యవ్యాసికి వాల్మీకి మహర్షి గురుదేవుడైతే, భాసమహాకవి నాటక వాఙ్మయప్రపంచానికి ఆచార్యమూర్తి.

కనుకనే కాలిదాసు తన రఘువంశకావ్యానికి (నూతనగా) వాల్మీకిమునినీ, మాళవికాగ్నిమిత్ర ప్రస్తావనలో (వాఙ్మయగా) భాసర్షినీ ప్రశంసించి, వారియెడల తన కున్న పూజ్యభావమును వెల్లడించి నాడు.

నివాసికి — భాసమహాకవి నాటకచక్రానికి రావలసినంత ప్రకాశవప్రతిష్ఠలు ఇంకా దేశంలో వచ్చినట్టు లేదు.

ఇంటింటా, ప్రతి నాట్యకళారాధకుని చేతిలోనూ, విశ్వవిద్యాలయప్రతిపక్షపాత్యక్రమంలోనూ, మూలమూలరంగస్థలంలోనూ ఈ నాటకాచార్యుని రూపకావళి అవ్యాదితమై, అభినందితమై ప్రదర్శితమైనప్పుడే ఈయననాటకీయప్రతిభ చరితార్థమై దేశీయులు ఇతని ఋణం తీర్చుకున్నారా లేదు.

ఈ మహాకవి నాటకచక్రం ఒక్కసారి చదివితే చాలు—ఈతని అద్వితీయనాటకరచనాప్రకర్షను అందుకున్నవారు, ఇప్పటి లభ్యప్రతిష్ఠలలో, ఎంత మంది ఉన్నారా అనిపిస్తుంది.

కాలిదాసనాటకాలు తమ అద్భుత కవితా వైభవంతోనూ, భవభూతిరూపకాలు తమ నిరుపమాన రసభావపరిపూర్ణతతోనూ మనకు మొగంమొర్పించి ఊపిరాడనియ్యవు.

తెక్కిన ప్రముఖనాటకాలు చాలావరకు కవి మత్తెక్కికొరింపలో పుట్టి చదివినంతేపు మనస్సు నాకట్టి ఊరుకుంటాయి.

భాసరూపకావళి అట్టివి కాదు. ఉక్తిమచ్చిత కారుని యజ్ఞోచితవర్ణవిన్యాసంలాగు ఈ రూపకచక్రంలో కవిత తన అర్హస్థానం దాటిరాక తక్కిన నాటకీయ ప్రముఖలక్షణాలకు సమగ్రప్రాతినిధ్యం కల్పించి నాటకపౌష్టివానికి విక్కిరి తోడ్పడుతుంది.

భాస్సు నాటకీయపాత్రలు తక్కిన కావ్య నాటకవ్యవలనలె తెరుకుగాను, ఆతిలోకగుణతోపాలతోనూ కనపడక నిండుజీవంతో కదలి మానవహృదయాలకి మరీ చేరువగా వస్తారు.

ఈతని సంవిధానకళలనూ, ఉక్తిమాధుర్యమూ కూద్రక, కాలిదాస, భవభూతి, దిక్పానాదిప్రసిద్ధ రూపకరచయితల్ని ఆకర్షించి వారి రూపకాల్లో చిత్రచిత్రంగా ప్రతిఫలించి రాశించాయి.

స్వప్నవాసవదత్త అయిదవఅంకంలో సముద్రగృహందగ్గర స్వప్నావస్థలోని శత్రురాజా, బాగ్రజుస్థలోని వాసవదత్తా కలిసిన విచిత్రసన్నివేశమే దిక్పానుని కుందమాలలోనూ, భవభూతి ఉత్తరచరితలోనూ, యద్యచ్ఛాపనాగత శ్రీరామచంద్రుని యొక్కయు, తిరస్కరితీతిగోపిత సీతాదేవి యొక్కయు రసవత్సమాగమములుగా మారినవి.

ఇతని చారుదత్తమును అక్షరాలా అనుసరించియే కూద్రకకవి తన మృచ్చకటికాన్ని అంత సర్వాంగముందరంగా నిర్మించగలిగాడు.

భాసుని ఉక్తిచాతుర్యానికి ముగ్ధుడై కాలిదాసు స్వప్న, అభిషేక, మధ్యమ, కర్ణభారాదిరూపకావళినుంచి అనేకవాక్యములు ఉద్ధరించుకున్నాడు.

కాలిదాసాదులకు నాటకరచన ఒక సాహిత్య రచనావిలాసం. భాసునికి రూపకరచన ఒక ఉపాస్య దైవతం. ఏకైకత్యుతపద్ధి.

తక్కిన కవుల నాటకరచన ఒకొక్క మందర
బిల్వమితే భానుని మాపకనిర్మాణం ఒకతైలాసా
బయం, ఒక అజంతాను అవుతుంది.

ఇట్టి కొరకాలతో ఈ నాట్యప్రభువు పవ
నూడు నాటకాలు రచించాడు. ఇందులో ఎనిమి
దైది. తక్కిన అయిదు ఏకాంకములు.

సంస్కృతసాహిత్యం ఏవో రెండు మాడు
అప్రసిద్ధరచనలు తక్కిన కవుల ఏకాంకరచన భానుని
తోనే పుట్టి అయినతోనే అంతరించి చని చెప్పవలసి
ఉంది.

ఈయి తక్కిన విపులమాపకాల మాట అట్లా
ఉంచి ఏకాంకముల రచనాతీత్యం నుంచి ఇక్కడ
కొంత ప్రస్తావించడం ఇప్పటి నా ప్రస్తుత కర్తవ్యం.

సర్వసంపన్నమైన ఇతని ప్రతి ఏకాంకరూపక
మున్ను మెల్లగా చిమ్ముబిడ్డలా అంటుకుని కొంతసేప
టికి ఆపరాని వేగంతో ముత్యాలను, కంపులను ఎగ
తెచ్చి చిమ్మి పెమ్మడిగా చల్లారుతుంది.

పంద్రహాసకుడు పిడికెడు భూతి తీసి మంత్రి
వేటువు తిప్పి ఆరచేతిలో స్వర్ణం చూపించినట్లు
ఈయన సేవమైన ఒక చిన్నకథ తీసుకుని తన పంద్ర
హాసలేఖతో పుప్పించి దాన్ని ఒక రసమయదృశ్య
కావ్యంగా మార్చివేయగలడు.

౧. మధ్యమవ్యాయోగం, ౨. మాతవాక్యం,
౩. కర్ణభారం, ౪. మాతేఘటోత్పాదం, ౫. శిరు
భంగం అని భానుని ఏకాంకములు విరు.

మహాకావ్యానికి ఖండకావ్యం కృత్తరసబంధుర
రచన అయినట్లు నాటకానికి ఏకాంకరూపకం ఒక
సంగ్రహరసమిశ్రితం. ఈ రచన చేపట్టి కృతార్థుడు కావ
డం ఒక నాటకరచనస్వీకృతిగా ఆస్థులకు సాక్ష్యంగాదు.
కనుక ఈ కాళి చాలానరకు సంస్కృతసాహిత్యంలో
నగించిపోయి విశాలానకాంతం గల బృహన్నాటకరచన
మాత్రం మిగిలింది.

ఏకాంకరూపకరచనలో ఈ కవిప్రజ్ఞ పండి
వది. మహాభారతంలోని పాండవవనవాసం నుంచి
మహాద్విపరవనంతరకు ఉన్న కథ ఉపాధిగా తీసుకుని

అయిదు సాధారణాంశాలకు అనుగుణ్యమైన నాట
కత్వం కల్పించి ఈ రూపకపంచకము వలయించి
నాడు.

ఈ నాటకాల సజీవసంచలనం చూపినమీదట
పుస్తకం చేతో పట్టుకు చదువుతున్నట్లుగా కాక రంగం
మీద చూస్తున్నట్లుగా భావిస్తాం.

ఈ రూపకరచనకు ఒక క్రమం ఉంది. పాండవ
వనవాసస్థితికి చెందిన మధ్యమవ్యాయోగం మొదటిది.
కాంతిగోర కృష్ణుడు నడిపిన రాయచారానికి చెందిన
మాతవాక్యం రెండోది. యుద్ధ మధ్యకాలంలో కర్ణుని
సాహసాదాంఘ్యులు తెలిపే కర్ణభారం మూడోది. అభి
మత్యవధానంతరం కృష్ణుడు ఘటోత్కచునివ్వారా
సందేహంపెనట్లు సమర్పించిన మాతేఘటోత్కచం
నాల్గోది. గదాపానుడైన దుర్యోధన దయనీయస్థితికి
చెందిన శిరుభంగం అయిదవది.

సర్వభారపరాక్రమమైన భారతకథలను తన
రూపకసామగ్రిగా ఎన్నికచెయ్యడంలో ఇతడు
చాలా మెలకువ చూపాడు.

ప్రత్యేకంగా ఒకొక్క రూపకాన్నీ పరి
లించి వాటి నుంచి సేవలను గమనిస్తాం.

మధ్యమవ్యాయోగం

ఈ రూపకంలోని విశిష్టత సాటిలేని ఘటనా
చాతుర్యం.

ఒక బ్రాహ్మణకుటుంబం తమ బంధువులేట
సేధికార్యాలకి అరణ్యమార్గంవ్వారా వెడుతూండగా
ననకమంచి రాక్షసుడు ఘటోత్కచుడు తిరుముకు
నచ్చి తన తల్లి ఉపవాసానంతరభోజనార్థం వారిలో
ఒకరిని రమ్మంటాడు. బ్రాహ్మణకుటుంబం దుఃఖించి
తుదకు మధ్యమకుమారుణ్ణి ఇచ్చి వేయడానికి ఒప్పకుంది.
ఆ మధ్యముడు రాక్షసుని నెలపు పుచ్చుకుని మంచినీళ్లు
తాగడానికి చెరువుకు వెళ్లాడు. అలస్థిం భరించలేక
రాక్షసుడు 'మధ్యమా, మధ్యమా' అని ఎలుగైతె అర
చగా పక్కజమీలిలో వ్యాయమసాధన చేస్తూన్న
కుంతీమత మధ్యముడు ధీముడు అక్కడికి వచ్చి 'వాతో
ఏమి పని' అంటాడు. ధీముణ్ణి చూచి బ్రాహ్మణుడు తన

అపడ చెలువోడు. భీమ ఘటోత్కచులకు ఘర్షణ పెరిగి యుద్ధంలోకి దిగుతుంది. బ్రాహ్మణరక్షణార్థం తుదకు భీముడు రాక్షసుడితో పడతాడు. హిడింబ భీముణ్ణి చూచి వత్సలాది కొడుకులు అతనిని నమస్కరించుతుంటుంది. వాడు తెల్లవోగా విప్పి చెప్పుతుంది.

భీము ధాత్యర్థపడగా సవిలాసంగా చెలిలో చెలుతుంది. ఆ మెచ్చుగడకు ప్రాశస్త్యముడు ముది తుడై రాక్షసులనుకూడా పొదయం ఉంది అనుకుంటాడు. విప్రకుటుంబం సురక్షిత మవుతుంది.

ఇందులోని భీమఘటోత్కచుల యుద్ధం చూచి నవ్వుడు 'హేరాలో' గుడ్డయి' ల కథ జ్ఞాపకం వస్తుంది. విశే అందులోని వివాదమనివచ్చాయ ఇందులో లేక పోవడమే కాకుండా దీనిలో దిండి తన శక్తివంతా మునుమునిని కొడుకుతో ఓటాళవనం ప్రారంభిస్తాడు.

ఇందులో పన్ని వేలసౌందర్యం ఎక్కడ ప్రారంభమవుతుందంటే—మత్స్యధర్మితో రాక్షసుడు ఈ హింసాకాండకు సిద్ధపడిగా, మత్స్యధర్మితో బ్రాహ్మణులుకు ఆత్మపరిత్యాగానికి సంసిధుడవుతాడు. ఇద్దరి ఉద్యమం గొప్పతే కామిలితిం మాత్రం హింస.

ఈ ఘటనలో మౌవకంలో సమస్య ప్రారంభమై రాక్షసుడు 'మగ్ధులు' అని పిలవగా తిలవని తిలం పుగా భీముడు తిలకవడంతో (మొదటిది) విడి మనో విసర్జన కొత్తసమస్య తిలపిస్తుంది. దానిలో భీముడు తన ఎదిరి తన పుత్రుడని ఎరిగి వెలుగుదీలుగా ఆటలాడి అతన్ని కాచుకొనితాడు. అతడు ప్రకుపితుడై యుద్ధంలో దిగి ఓడిపోతాడు. తిరిగి సమస్య.

తాను మొదట బ్రాహ్మణరక్షణార్థం చేసిన ప్రతిజ్ఞకు కట్టుబడి భీముడు అతనివంటి శిష్యుడాడు. తుట్టుకుందని హిడింబ భీముని చెలిలో యథాగతం చెప్పడంతో ఒక చక్కని పరిష్కారం ఏర్పడి మౌవకర్త ఉత్తమితికి వ్రింది.

ఈ కథ భారతంలోని కాదు. విలిహాసికపాత్రలతో నాటికయచాతుర్యం ఉట్టిపడగా కవి దీన్ని నిర్వహించాడు.

మూల వాక్యం

ఇది మౌవకపరిభాషలో వీధి. మార్గంలో వడుముడంటగా కొన్ని దృశ్యాలు మనకుంటుంది పరుగెత్తుకుపోతున్నట్లు, ఇందులో ఒక దృశ్యపరంపర

యంత్రంలో అమర్చి తిప్పినట్లు మన కన్నులకు మిగు మెట్లుగొల్పుతూ వస్తుంటుంది.

రంగంమీద తరుచు ఇద్దరే పాత్ర లంటాడు. వారి చతుత్కారవాగ్ధృతికల్ప ఎన్నో కథాపన్ని వేలాలు రంగంమీద వరసర తిరిగిపోతున్నట్లు కనబడుతుంది.

క్రికృష్ణుడు రాయబారానికి వచ్చినట్లు తెలిసింది. భారతవాణిజా రుక్మిణినిబడు బంధుమిత్ర సామంతాదులతో ఒక సభ ఏర్పాటుచేశాడు. మంత్రి కాలముఖద్వారంలో అతడు ఆవులకు చూసిన స్వాగతం అతని సమయజ్ఞుడకు బలియమైచి విదవ్వనం.

ఆ స్వాగతంలో నిశితస్యంగ్యం ఉంది. ద్రోణాచార్యుడను కూర్మాసనం చూపాడు. యుద్ధప్రయత్నిలో ఆయువశ్శితి అదన్నమాట. భీష్ముడు సింహాసనం. రాతోయే సర్వసైన్యాధిపత్యానికి వాంది. తమనిగి చర్యాసనం. (పులివర్యం అయిఉంటుంది) అతని క్రొవ్యానికి, వట్టువలి అది బహుమానం. చైత్రవర్ష దేవులకు ఏవో సాధారణాచారాలు. పేరు లేదు.

కృష్ణుడు ప్రవేశించేదాకా రుక్మిణినుజే రంగ మంతా శిథిలమాలా ఏరించి కనపడతాడు. వాడు దేవుడు మరేగా సభాపతికి వచ్చినవ్యక్తు ఎవ్వరూ ప్రయత్నానం వెళ్ళురాదని కట్టడిచేసి తప్పినవారికి పండ్రిండుబారువుల బంగారం అపరాధం అన్నాడు. తాను లేకకుండా ఉండడానికి చిత్రపటంగా వ్రాయించిన ద్రావణిపరాభవదృశ్యం చూస్తూ కూచున్నాడు.

పన్నుగడ అంతా భగ్నుయింది. కృష్ణుని చూడగానే రాజులంతా అపరాధంకూట మరచిపోయి లేచి నిలుచున్నాడు. ఈ అలజడిలో రుక్మిణినుకు సింహాసనంనుంచి పడ్డాడు. భాసరచుకు సహజమైన మెరుపు ఇక్కడ కనపడుతుంది.

మాత్యమనకు వచ్చిన క్రికృష్ణుడు రుక్మిణిని రాజవైభవం తిలికిస్తూ అనుకుంటాడు—

“విశ్వర్యం స్థిత మేతిత్ స్యజనపరిభవా—
దాసమ్మ నిలయమ్.”

౧౯౩౯ లో రెండవ మహాయుద్ధం ప్రారంభమైవచ్చుడు. గాంధీమహాత్ముడు లండన్ కాలభవనాల వివాదాన్ని తీసివేసి పద్ధి పరితాపం జ్ఞాపకం వస్తుంది.

ఇందులోని కృష్ణపాత్రస్థితి విశిష్టమైనది. అడుగుడుగులా అతని రాజనీతిజ్ఞత, ప్రతిభాసమత్వం స్ఫురింపగాలా గోచరిస్తాయి.

దుర్యోధనుడు అతితేలిదిగా—పరుల సంతానమైన పాండవులకు రాజ్యం ఎట్లా వస్తుంది? అంటే కృష్ణుడు చిట్లాగా—“నీరాత విచిత్రతీర్థుడు క్షయకోగంతో పరమపదించగా వ్యాకువివల్ల పుట్టిన నీలండ్రేకి రాజ్యం ఎలా వచ్చిందో అలాగే” అని కోరత్రయండా సమాధానం చెప్పి, ఈ పరస్పరత్యేవం నల్ల కురుకులవివాళంగాని లాభం లేదని లాటించి చెప్పి, తన్ను చూపిస్తే బావలపరిహాసంగా తోపించేసి సాధుభాగ్యం తోక్కిచూచి నిచ్చుమోజునమని తెలుసుకుని విబ్రంభిస్తాడు.

దుర్యోధనుడు కృష్ణుని బంధించడానికి ప్రయత్నించి పథలోని ప్రతిబిక్కుడూ బానుదేవుడై కనిపించగా దిగ్విజయం చెంది ఉన్నట్లు జాతాడు. దీనితో ఈ రూపకరక్షి ఉచ్చస్థితి తాకింది.

సాధుసంక్షోభంతో ప్రపంచం క్రక్కడలిపోయింది. సుదర్శనం స్యామిపన్నిధిని వ్రాలి “ఏమి తెలుపు?” అని మోకరించింది. కొమోదశీనందక కార్యక్షురుడులు కురుకులస్వంసానికి రిత్వన ఎగిరినస్తున్నారు. సుదర్శన విన్నపంతో ప్రభువు కాంఠించాడు. అయ్యుధాలన్నీ చెవ్వువెళ్లాయి. అంధస్వపతి సప్రకర్యాధి వాదనంతో కృష్ణస్యామి కాంతుడై పాండవలిరారికి వెళ్లి నాడు.

ఈ రూపకానికి కృష్ణుడు నాయకుడై మనవత్వంలో నడచి సాతాత్తుగా దివ్యత్వం అందుకుని ఆప్రాణాగ్నియధాలమనైతెం పశీకంగా పంచరింపజేసి రాయబారం ప్రదీప్తంగా నిర్వహించి విక్రమించాడు.

ఈ కృష్ణరాయబారఫుట్టం భావసాక్షంలో మరింత క్లియరంగా మారి విలక్షణరూపంతో మనకు ప్రత్యక్షమవుతుంది.

క ర్ణ భా రం

కవికి కర్ణనియందు ఎంత గౌరవ మన్నది ఈ పేరువల్ల తెలుస్తుంది. అతని యుద్ధావతరణసమయంలో ఎన్ని బరువులు అతన్ని కుంగదీసినవో కవి ఈ రూపకంలో అభివసానసూత్రాత్మక చిత్రించాడు.

కల్లుకు నడిచే రథ మెక్కి ప్రకృతిగంభితుడు కర్ణుడు తనలో తా నడుకుంటాడు—

“నిరర్థ మస్త్రంబ మయా హి శక్తిరేవ భవశ్చ మామ ద్వచనేన వభ్యతః.”

మనస్సు లేరికపడడానికి తన అస్త్రవిద్యా విపాదకథ కల్పింకి చెప్పి కొంత ఊరటపడి, తన అస్త్రాల్ని పై పు చూచి క్లితమైనవని తెలుసుకుని నిరుత్సాహములైన గుర్రాలను, ఏనుగులను చూచి—“మరణిస్తే స్వర్గం; బలికేతే కీర్తి; పెండ్లా ఇష్టమే; యుద్ధం ఎప్పుడూ నిష్ఫలం కాదు; పోనీ రథం” అని గుండె రాయచేసుకుని మహావీరుడుగా ముందుకు నడచినాడు.

ఇక్కడనుంచి రూపకం సంఘటనతో విగిసి కర్ణుని ఉదారధర్మదీక్షులకు మెరుగులుపెట్టి కివిగా నడిచి ముగుస్తుంది.

మహేంద్రుడు మాయావిప్రుడై కవచకుండలాలకు వచ్చి “భీష్మం లేహి” అన్నాడు.

“బ్రాహ్మణోత్తమ పాదభూశితే పరిత్రపేన శిరస్సుతో కర్ణుడు నమస్కరిస్తున్నాడు” అని జవాబు.

నిజమైన బ్రాహ్మణుడేలే “ద్విభ్రాయు ర్భవాలని ఆశిర్వదించారీ. ఇంద్రుని గొంతు పట్టుకుంది. “మార్గచంద్రులనలె, హిమవత్సగరాలనలె నీ కీర్తి కాశ్యపి మవుగాక” అని దాటివేయగా కర్ణుడు కనిపెట్టి నిర్లక్ష్యంగా—“హలేమ భేహేమ నుదా ధరస్తే” అని తన హృదయోన్నత్యం వెల్లడించి, తనకున్న విలువైన వన్నీ ఇస్తా నన్నాడు. కపటవిప్రుడు ఆశపడినట్లు నటించి వదలన్నాడు. ఈ ఆశానటనలోనే ఉండి కవిమానవమనస్సివర్ప.

కర్ణనకు మాయాతంత్రమని తెలుసు. ఆడిన మాట తప్పకుండా కవచకుండలాలు తెగగోసి ఇచ్చి వెలిపోతాడు.

ఈ రూపకంలో కవి చూపిన మనస్తత్వనిరూపణం ఎన్నడగినది.

కర్ణనకు గొప్ప హృదయం ఉంది. దానిలో రాజభక్తి ఎంత మారం ఆక్రమించినా ఏదోఒక మాలబంధుప్రేమ, ఆత్మాభిమానం, స్నేహబాంధవ్యం ఉన్నాయి. అన్నీ కలిసి అతడు రథమెక్కుతూండగా కోలాహలం ప్రాకంభించాయి. అతడంటాడు : “కోపగించిన యమునిలా విక్రమంచూపే వాకు కూడా ఈ

యదనుంటే ఏదో దిగులుగా ఉండి" అనుకుని, వెను వెంటనే మాతృదేవి కంటి జ్ఞాపకంలాగా "మొదట కంటిదేవి నన్ను కన్నది. తర్వాత రాధేయనే నైవాను. భర్తరాజులు నా చివ్వికమ్ములుగదా" అని తన ఆర్ద్రహృదయం చూపుతాడు.

దురాత్మ ఘటోత్కచం

భానుని సంభాషణల చురుకు ఘాత ప్రతి ఘాతాలతో గుర్రాల్లా పరుగులెత్తి ఈ రూపకంలో విశ్వంభలవిహారం చేసింది.

అభిమన్యుభద్రాన నరం కృష్ణసంజేతంతో ఘటోత్కచుడు భృతరాష్ట్రం వద్దకు వచ్చి దుర్యోధనాదులను లెక్కచెయ్యక నిర్భీతిగా మాట్లాడి వెళ్ళడం ఇందులోని ఇతివృత్తం. ఇందులో ప్రత్యేకత గాంధారి భృతరాష్ట్రంల అపూర్వసృష్టి.

అభిమన్యుభద్రాన ఉత్సాహాంతరంగితమైన కారన భటలోకంలోనుంచి ఆ వార్త ఉద్ఘాటించబడిగానే కల వరపడిన భృతరాష్ట్రం దంటాడు— "ఎవడురా, నా చెవులకు దుర్యోధనులినములు చేశాడు? ఎవడు మీరు మాకు ద్రుంతుమనుకుని ఈ అక్రియవార్త చాటుకున్నాడు? ఎవడయ్యా చిరుతవానిని చంపిన మావంశవాళివాన్ని ప్రకటిస్తున్నాడు?" అని దురతిల్లుతాడు. గాంధారి ముక్తకంఠంగా విలపిస్తుంది.

కుటుంబస్నేహోదారమైన ఈ వృద్ధవంప కుల హృదయాలను ఇంత ఉన్నతంగా చిత్రించిన కవులు లేనేలేరేమో—

భృతరాష్ట్రపుత్రిక, వైంధనభార్య అయిన దుస్సల అక్కలే ఉంది. అంటుంది— "పాపం, పసిపిల్ల ఉత్తరమ వైధవ్యం చేశాల్సివచ్చాడు ఎవడోగాని ఆచేతితోనే తన భార్యకుమానా ఇచ్చినవాడయ్యాడు" ఈ మాట దుస్సలే అనడం నాటకత్వంలో భానుడు చూపే ఒక చణుకు.

ఇందులోని భృతరాష్ట్రం కురుకులభర్త లేజమ్ముగా, కుటుంబస్నేహపరమాధిగా, అన్యాయ తిరస్కరణాదీక్షకుడుగా మనకు కనపడి కవిచిత్రిత ములో వినుతున్నట్లై అయిపోయినాడు. దుర్యోధనాదులు వచ్చి నమస్కరించగా ఆశీర్వదించడు. దుర్యోధనుడు ఆశీర్వదపడి "తండ్రి, ఎందు కింత అండో కనం?" అంటే భృతరాష్ట్రం "నూరునూ కొడుకుల్లా ఈమె ఒక్కతే అడుగిడి నాకు, మీ అందరికంటే

ఈమెమీద నాకు ప్రాణం. మీ మీ దయనల్ల ఈ దివ్య వైధవ్యం పొందవోతున్నదిగదా." అని దుర్యోధనాదుల దుశ్చేష్టితాన్ని ఒక్కమాటతో ఖండించాడు. తనతో తర్కం పెంచిన దుర్యోధనాదులకు నుక్కతిరగ వీందా సమాధానం చెప్పి ముఖవిధానం చేయించాడు. నాగులమైన అర్జునప్రతిష్ఠ వినపడ్డది. అర్జునప్రతిష్ఠా భంగమైతే అతని చితాశోహణమని దుర్యోధనుడు విన్నాడు. అతడు ఉత్సాహోన్మత్తుడై "మాటలు! చితాశోహణ! చితాశోహణ! చితాశోహణ! చితాశోహణ! చితాశోహణ! చితాశోహణ! అన్న మాటలు ఎంత నేర్పుగా కవి కావ్యార్థభూషణకు ఉపయోగించు కొన్నాడో గమనించదగ్గది.

ఈవిటిలో ఘటుడు మాత్రంగా అనతిరించాడు. సమవాచారీప్రకారం తాతపాదనిః సమస్కారం చేశాడు.

తన మాటకు అడ్డంపచ్చిన దుర్యోధన దుశ్చాసన కేసునులను చీల్చి చెండాడాడు.

కేసు—మాటలచేతనే విజయాలు చేశారితే మాటలనల్లనే సర్వక్షుద్రియవధా జరుగుతుంది.

ఘట—ఎవరిది? ఓహో! కేసునిగారా! చిత్రం. కేసు! ఇది అదంకాదు. పాచికలు వదిలెయ్యి. భార్యను అపహరించడం, రాజ్యకుతంత్రాలూ ఇక్కడ పొగవు. బాజాలతో పని; ప్రాజాలతో పంజం.

దుర్యోధ—హద్దుమీరి మాట్లాడుతున్నావు. తల్లి పక్షపు రాక్షసగర్వం గాబోలు. మేంకూడా రాక్షస వ్యభాచం గలవాళ్ళమే. జాగ్రత్త!

ఘట—కాంతం పాపం. రాక్షసులకంటే గూడా మీ క్రూరమే దొడ్డది. ఏ రాక్షసుడూ లక్కయింట నిద్రించే పోదరుల్ని కాల్చించలేదు. నిండు సభలో ఏ రాక్షసుడూ వదిలగారి జాట్లుపట్టుకు పరాధమించలేదు. ఏ రాక్షసుడూ పుత్రుణ్ణి నిరాయుధుణ్ణిచేసి యుద్ధంలో చంపలేదు. వికృతరూపమా, భీకరాచారాలూ ఉన్నా రాక్షసులకు ఏకాంకవైవాదయ ఉంటుంది.

ఈఉక్తి ప్రత్యుక్తికలలో భానుని ప్రజ్ఞాపారము వదలేదని.

ఉరుభంగం

ఈతని ఏకాంకములలో మిడిది రూపుభంగం, సంస్కృతసాహిత్యంలోని ఏకైక విహారాంత రచన. ఇందులో ఒక పరిణతప్రజ్ఞాని వాణి వినపడుతుంది.

* "తొడలు విరిగిపడిన దుర్యోధనుని గాఢ మృదులకుడువలపువృద్ధులుబాధ ; విశేషరసవిశేషవిలుగుభావకావ్య గణ్య ; భావకావ్యపుణ్యరేఖ."

ఈరూపకరచనయలో కవి రససిద్ధుడు. ప్రారంభ విష్కంభంలో ఇతిడు పరచిన నీరసనీరస బీభత్సవికాల కురుక్షేత్రయుద్ధానంతరచిత్రం పాతకప్రాదయాలను కలచివేసి రాతోయే దురంతపరాకాంతులన్నిటికి పడునుచేసి పక్కకు తొలుగుతుంది.

ఈపద్యము ఈరూపకానికి ప్రస్తావన.

ఈమహాకవి సిద్ధలేఖని ఎక్కడ పోతే అక్కడ రసగుణలు చిత్తవన ఎగయివలసిందే.

గండునూదంతరపుల్లో లెక్కచేసి అక్కడ పెట్టినట్లు ఇతిడు నాలుగుమాటలతో ఒక రసం సృష్టించి పాతకప్రాదయాలను గుప్పిలలో పెట్టకుని స్పందింపజేయగలడు.

ఈ రూపకంలోని బీభత్సవృత్త్యం వేడినంవోర మాటలీమాధవాలుకు ఎంత బలమిచ్చిందో మనం గ్రహించగలం.

కరుణ, వీర రసాల నిర్వహణలో ఈయన ప్రత్యేకత స్పటంగా కనబడుతుంది. విశేషించి ఈ నాటికలో ఈ రెండురసాలూ విచిత్రగంగాయమునా నదీవేడికలరల అనగి పెనగి ఒక విలక్షణమాధుర్యాన్ని కల్పించాయి.

ఇందలి దుర్యోధనపాత్రపృష్టి సంస్కృత సారస్వతానికి ఒక విశిష్టప్రపాదం. దూతవాక్యం నంచి దూతఘటోత్కచందాకా భీష్మధతుడంగా అపాంతార, కుటిలస్వభావమూడితుడంగా కనపడ్డ దుర్యోధనుడు కుదిరి దివ్యుడై మానవమలివాళోయ తీకుడై కుదిసారి వెలిగి మరి వెళ్ళిపోయాడు.

బలరాముడు "దుర్యోధనా! నీకు జరిగిన అన్యాయాన్ని నా నాగలితో పరిహరిస్తూ"నంటే ఇతిడు "నమస్కారం, కారవకులానికి తిలొదకమేఘాల వంటి పాండవుల్ని బతకనీ." (శీపస్సు లే కురుకులస్య నివాపమేఘాః.) అని పలికిన బేదార్యము మదిని

అత్యైక్యాను వచ్చి పరాంక్షవంగా కృష్ణుణ్ణి చీల్చివేస్తా నంటే—

"సకలరాజవ్యూహమ్ము పముపిపోయె ; కాంతవపు ధీతై ; కరుంధు చనియె దివికి ; ఎరుటలే భ్రాతృకలెము హరించుపోయె ; మమ్ముచూచితి వింక చాపమ్ము విడుచు."

అన్న లోకాతీతసహనమా ఈ ఒక్క సయోధుడికే చెల్లి వది.

వికాలకురుక్షేత్రకూవ్యధూమిలో భారతచక్ర వర్తి ఘోరిలో, పెక్కుటిలో పారయతూ తలయె తి ఏకకవీరమూర్తిగా అక్కడికి వచ్చిన తల్లిదండ్రుల తోన, అమావ్యంపశ్యలైన తన రాణులతోను అన్న మాటలు ఈ రూపకంలోని మణిసంపద.

ఎక్కడ తాళే మానవమనస్స స్పందిస్తుందో ఈకవికి కరతలామలకం.

దుర్యోధన ఘ్రోకుడు దురయుడు తల్లులతో, భాతతో కురుక్షేత్రానికి వచ్చి "తౌతగ-గ్ని, కాశులూగు తుమ్మంటాడు. ధృతరాష్ట్రుడు "బాబూ, కాశీపు నడుపు. తండ్రితోడమీద కూర్చుండువుగాని" అన్నాడు. పాపం! ఆతొడలు నలిగిపోయి పెక్కుకో గోగుకున్నాయని ఎరగడు.

దురయుడు వెదకి వెదకి తండ్రిదగ్గరికి చెల్లి "నాన్న గాయా, అలసిపోయావు ; తొడమీద కూర్చోవా?" అంటే సుయోధకుడు "అల...గదూ. నాయనా! వద్దు—

అమృతసంస్కృత విచ్చెడి అనసువిడ్డ! పాంతువిడ్డలం బడి వచ్చి నీదు పొక్కుగా వనభవించు సింహాసనమ్ము ఊయతల వింక నీకు లేదోయి తండ్రి!"

అని భాధతో కుమాకుణ్ణి నివారించడం చూచి ఏ నిరసప్రాదయం ద్రువిధూతం కాకుండా ఉంటుంది?

ఈవిధంగా తన ప్రతిభాపాదం చెల్లివిడిసేలా రచించిన ఈ నాటకాచార్యుని రూపకాలమానరించి ఎంత వ్రాసినా ఏదో మిగిలిపోయివచ్చే కనపడుతుంది. ఇంతవరకూ ఈ రూపకములలోని నాటకత్వం గురించే ప్రసంగించడం జరిగింది. కవితనగుంచి వ్రాస్తే మరో ఇంత వ్యాసం ఆవుతుంది. అనకాకం దొరికినప్పుడు ఆ విధిబాదా పెరవేర్చి ఈ రూపకాలకు నేను పడిన ఋణం తీర్చుకుంటాను.

* ఉదాహృత పద్యములన్నీ శే నవచదించిన 'క్షుభభంగము' లోనివి.

రహదార్లు

శ్రీ మాదిరాజు దేవీప్రసాద్

[శ్రీ. శ్రీ. గారి సంక్షిప్తమైన 'దేశచరిత్ర' అను పరిక్షణ విహీన విశద విశ్వచరిత్రము.]

ఏరోడ్డుచరిత్ర మాచినా
ఏ మున్నది గర్వకారణం.
రహదారీచరిత్ర సమస్తం
భూభిభూసరపరిస్థితి.

రహదారీచరిత్ర సమస్తం
యాతాయాతజనసంయుక్తం
రహదారీచరిత్ర సమస్తం
పరికవాహనప్రయాణసిక్తం.

* ఈ యిది మల్వ్యంతిపికనుండా ఏలూరువన
పాహిల్వపరిమితున శ్రోతలపై హుళాహుళిని వడ్డించ
బడ్డది.

ఈ శ్రీండు మాచించిన మారికాదాఖలాజవసం
కోపం పావధానంగా విరి ఏకగ్రీవంగా మెచ్చుకో
వటంకూడా జరిగింది. హాజరైన జనబాహుళ్యం...
1598.

14 ... అన్యభాషీయులు (బందోబస్తుద్యోగిలో)

24 ... చెమటివారు (అ. భా. సెన్సెసుప్రకారం)

350 ... నిద్రించువారు.

224 ... గుఱకతో నిద్రించువారు.

448 ... పెనుఱకవల వివరణనివారు.

582 ... స్త్రీపర్యవేక్షణదానిమన్నులు.

1592 ... జరసి.

అనగా విన్నవారు—

1598

1592

1

శ్రోతుడు.

... ఏకగ్రీవంగా మెచ్చుకొన్న జనసందోహం = 1.

† శ్రీ. శ్రీ. చరిత్ర సమస్తం.

† పెనుకాలన.

భూంకారగర్జితదిగ్భాగం
చక్రాంగజ్వలితసమస్తాంగం
రహదారీచరిత్ర సమస్తం
వైజమ్యాలను పాడుచేయడం.

పెనువారులు కాలిబాటల
సామంతుల కావించెను
హైరోడ్డులు అశోకులై
చరిత్రమున ప్రసిద్ధికెక్కెను.

బాటలు తీరని పట్నం భూ
స్థలమంతా వెడికిన దొరకడు;
పురమంతా తీరును వీధులు
కాకుంటే కోయును మజ్యకి.

దుమ్మెక్కిన సిరభిత్రికలూ
సల్లిచ్చిన పృథువేదికలూ
ఇహలోకపు వైతరణీ†
పురవీధుల భూషించెను.

చిరామిక్వా దంతపుకట్టూ
చైనాపాపూ, గోవిందప్పూ
గిడ్డంగులు, గుఱ్ఱు, కోనేట్లూ,
వీధుల భాగ్యం నిరూపించినవి.

లారీ రాజం, భారీ యిప్పు
రోడ్డురోలర్, బ్రాగ్గక్వాగ్గర్
ట్రాంకాయా, ఏవైతేనేం, బత్తే
యును టూత్ప్రెస్టల టూటబ్లె.

జమీందారు, గుర్రపుసార్తూ
సర్కిల్ శకటపు ఘుర్గురనాదం
యుద్ధపుసైన్యపాదవిఘాతం
నామల నన్నిటి స్పందించును.

వామహస్తపు వక్రీకరణం
భటవేదిక కర్ణభ్రమణం
కున్దోద్ధారితతీవ్రధ్వానం
పుట్టిన వెన్నో రక్షణకై.

ఆకాశమంటే ఓవర్ లిడ్డి
ప్రక్కన పరచిన పడవేదికలూ
పచ్చని యెర్రని దీపక్యాంతి
తగ్గించున ప్రాణాపాయం?

ఒకకారును వేరొక కారు
ఒక బస్సును వేరొక లారీ
చుంబించే ఊణమందున,
రూల్స్ న్ని దాగెను యెచ్చట?

ఈ నడవీధికి సంగమ ముందా!
ఆరహదారీవాలం బెంతది?
పోసినరాష్ట్రా నడపిన గుఱ్ఱా
యివి కానోయ్ బాటల భాగ్యం.

బంగాళాదీపపు తేజం
క్రాసీంగుల కేటాయింపులు
శృంగాటకంకరు నాట్యం
యివి కానోయ్ బాటల శాస్త్రం.

వింధ్యధరావిహినక్రేణుల
భీకరకానల చిందులుత్రోక్కి
మాగ్నా లెన్నో కావా లిప్పుడు
మరణించిన మరణించని సత్యం.

ఏథెన్నువ ఫియిడ్లైడ్స్
బర్మాదేశపు కాందిశీకులు
లంఘించిన వాయుతనూజాడు
దారెరుగని ధీరు లందరూ
ధృవాంతరస్కేటర్; యెస్కిమో,
పంథా లెరుగని పాదచారులూ
మాగ్నాటవి గమ్యవిశేషం
గ్రోలింతురు గోల్డెన్ గల్లే.

రహదారుల మధ్యదాటిలో
అగుపించే హంతకు లెవ్వరు
ప్రక్కన పెట్టిన రోల్ రికార్డు
దానిగుద్దిన బండ్లెన్నీ?

నల్లమలాకనుమలమధ్యన
జల్లించని వంకర లెచ్చట
మైలున్నర కృతమైరందున
గోల్ఫును లేవని రాల్లేన్నీ.

కార్పోరం, లక్ష్మణఝూలా
టర్కీలో గృహంతరమార్గం
హుగ్లీలిడ్డి, థెర్మాపైలే
యమునా స్తంభితఘట్టంలో
చారిత్రకవిభాతసంస్థల
మార్గవినిగ్గతశాస్త్రం జెట్టిది?

ఏగీతం ఏకాలంలో
సాధించిన దీ పరిపూర్ణం
ఏ జలసూత్రం, ఏ కలవింకం
చూపించిరి యీ వికటర్యం
ఎగతాళుల యీ ప్రతిబింబం
ఈ భావం, ఈ కిష్కింధం,
ఈ భావ్యం, ఈ బాంధవ్యం.

అనుమానం ప్రాణసంకటం

[కథానిక]

శ్రీ జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి

పైవే వుట్టుకేసిన ట్టుంది. గారి సరేగా అడుగు వుట్టు లేదు. సాంబయ్యగారు బాగా మానీన గడ్డాన్ని అంతాకగా విమరుకుని, గ్రుకుటిని సడల్చాడు. కుంకుమబొట్టు పెరిసింది. యిందాకటి నుంచి చెవులు దోరబెట్టుకుని, కళ్లు మానుకుని, క్రాశ్యమైన సంగీతం వింటున్నట్లున్న సత్యం కళ్లు తెరిచాడు. సాంబయ్యగారికేసి చూచాడు. తను యిందాకానే సమర్పించిన తాంబూలం అట్లాగే వుంది. మార్పున్న సాంబయ్యగారు అట్లాగే ఉన్నాడు. గొంతుక పెగుట్టుకుని, “అయ్యో! పంచమభావం చూస్తారా!” అన్నాడు.

సాంబయ్య కళ్లు ఓసారి చికిరించి, బాబూ! మీకు యింకా పాతిక ము పైలోపునేకే, అప్పుడే ఏంతో దూరం!” అన్నాడు. సత్యం మాట్లాడలేదు. “పంచమ భావాన్ని గూర్చి చూచేప్పుడు అటు ద్వితీయం, ఇటు సప్తమింసూడా చూడాలంటాను, వింటున్నారాండి... ఈ జాతకానికి...”

“నాదేవండి జాతకం!” అన్నాడు సత్యం.

పాధారణంగా, తను జాతకాన్ని తమదీ అని చెప్పటానికి సంకోచపడతారు జనం. అందుకూ ‘యాజాతకానికి’ అని పల్లవి ప్రారంభించటం. కాక, ‘ఈజాతకానికి’ అని చెప్పటం వారి. ‘గడ్డం అంటే బొట్టు’ అన్న సోదీ వద్దనిసూడా పోటానికి ఇది బిలు. నాదే ఈజాతకం అని చెప్పినవాడు, ఘక్కామొక్కిలకు ఆగ గలదన్నమాట—అనుకుని సాంబయ్య “చిత్తం, అత

చెప్పున్నా. యీ జాతకానికి పుత్రపుత్రకాసంతానం ఉంది. ఎవరెవరు, ఎవరెందరూ! అని ప్రశ్న! సహజం. యిద్దరు కుమారులు, ముగ్గురు కుమార్తెలు. చిత్తం విన జాతకం సుమాండి—పలుకురిచేతా ఓహో అని పించుకునే జాతకంగాని, మరోబా? సంతానం... కొంచెంఆలస్యం. ఆలస్యమే వంచిదిలేండి. యీ లోగా నాలుగుతరహాలూ గమనించవచ్చు. వీధితివడ వచ్చు. ఏమంటారు?”

సత్యం వింటున్నాడు. అసలు అతను వచ్చింది యిందుకే పుత్రప్రాప్తి ఉందా లేదా అనేది మనస్సును ముఖిస్తోంది. భార్య ఆయితే చాలుగా తనదగ్గర వాటా యింది. తను ఏమీ పెదిమ విప్పలేదు. యింట్లో ఉయ్యాల ఉగడం, సన్నసన్న అల్లనూ, తను యింటి కొచ్చేప్పటికి వచ్చి వాటేనుకోటం, ముద్దు పబ్బులతో మురిపించటం—బిటికోసం గుండె ఆరాటపడు తోంది. కనక్కంటే ఆలస్యం అని చెప్పారు ఒక రిద్దరు, వీరూ ఆమాటే అన్నారు. యింకేం? కాక, సాంబయ్యగారు యిందాకటినుంచి చెప్పినవి అన్నీ యథార్థాలు అని హృదయం అప్పుడే చెప్పేసింది. నిజం చెప్తారనేగా యింతమూరం తను వచ్చింది. “చిత్తం, చిత్తం” అన్నాడు సత్యం.

“అసలు యీ జాతకంలా ఉన్నది ఒక్కటే గమక్తు.”

“చెప్పండి.”

“చిత్తం, చెప్తా. ఓ, యీమైసా జంఝామూరు తంగా చెకురుంది, దక!”

“గమత్తు ఏమి బంటారు...” జ్ఞానతో అడిగాడు సత్యం.

పాంబయ్య నవ్వాడు.

“చెప్పండి.”

“యిల్లాంటివి నుండెనిబ్బరం ఉన్నవాళ్ళకే చెప్పమని కాస్త్రం.”

“ఫరవాలేదు. చెప్పండి...”

“చెప్తున్నా. చిత్రమైన శృంగారయోగం వచ్చి పడుతోంది!”

సర్వక, మల్లక, యిలింఠక, నిక్కెలదీపంలాగు ఉన్నాడు సత్యం.

పాంబయ్యగారు ఆగారు.

“చెప్పండి, చెప్పండి” అని కుతుకం చూపాడు సత్యం.

“నాయనా! యిది ద్వంద్వం. ద్వంద్వం చాల దుష్టమోగ్యత. తొందరపడకు మరి. నీవు ఎవరివిద ప్రేమ కురిసిస్తానో ఆ స్త్రీస్వామయం నీ విద మన నుంచదు, పరాసక్త. నిన్ను మనసా రేపవా దని ఎంచుకునే స్త్రీనీ నీవు కన్నెత్తిచూడవు!”

చాలనూ, చిత్రానికి.

సత్యంముఖం వింతగా అయింది. “వివరించాలి, వివరించి చెప్పండి” అన్నాడు.

“కాస్త్రం యింతే చెబుతుంది. సమవ్యయం ఎవరికి వారు చేసుకోవాలి. మాట వరసకు—నీవు మరొక స్త్రీ విద ప్రేమ కురిపించవచ్చు. ఆమె నిన్నెరగనట్లుండు వచ్చు!...”

“నే నుంకో స్త్రీని ఎరగను.”

పాంబయ్య నిజమే అన్నట్లు చూచాడు.

“నిజం. నేను మరొక స్త్రీని ఎరగను. వాంఛించలేదు గూడాను” అన్నాడు సత్యం. అతని కళ్ళయందు నీర కనబడుతోంది. యిష్టేట్లా తాను గోతిలో పడ్డాడా? స్వామయం కుంకుతోంది... చివ భార్య అనేకాక, నీర అనిగూడా అరసు అడుకున్నాడు. నీర వేగాని మరొకరి చేతులోనన్నాడు; పడ్డాడు.

“ఏదే మరొక స్త్రీ నీకయి లేన స్వామయాన్ని సమర్పించుకొంటున్నాను. కాస్త్రం తప్పదు!” అని దస్త్రం కట్టి పెట్టాడు పాంబయ్య.

కావాలని లేవలేక కూచున్నట్లు కూచున్నాడు సత్యం...

“మరింకా యామైవా ప్రశ్నలు....?”

“లేండి!”

సత్యం బరువుగా లేచాడు. పాంబయ్యగారు... ఏదో చెప్పబోయారు. అతని చెవికి ఎక్కలేదు ఆ మాటలు. లేచిపోయి బరువుగా ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్నాడు.

నీర చెక్కిరిస్తున్నట్లు కనబడుతోంది. యిన్నాగ్నూ, మరెవరో వాసనచూచిన రిల్లో పూర్తేవా. తను చూచి అనందించింది! కాఫీహోటలులో లేడియో చెవుల్ని ఆపేస్తూంది. సన్నగా చివకులు!! సత్యం కాఫీహోటలులో చూచాడు. కూనయ్యం. ఎవరో జనం, ఈగలల్లే వస్తారు. ఏదో అరుస్తారు, చెళ్ళారు. గోడ్డు మీద జనం ఎందుకో నడుస్తారు. పోతారు. సర్వర్. వచ్చి, ఏదో అడిగి, లాభంలేక వెళ్ళిన సంగతి తెలిసి స్థితిలో ఉన్నాడు. ఉరిక్కిపడి తలతల చూచాడు. పదిగంట లయింది. ఎటూ కానివేళ, వచ్చినందుకు కాఫీ తాగేస్తే మరి—యిల్లు చెల్లించాడు. సిగరెట్లు కొన్నాడు. మల్లీ సిగరెట్లు మానేసిగూడా చెంబే క్లయింది. అంటించాడు, ఘోటంగా వుంది. రోడ్డున పడ్డాడు.

సన్నసన్న కుంఠర ముదిరి జల్లుదశకు వచ్చింది. రేవనం ఎందుకని యాచాలాపంగా హోటలులోకి వెళ్లాడు. భోజనానికి ఎందరో టిక్కెట్లు కొంటున్నారు. తనూ కొన్నాడు. వడ్డన అయింది. ఉల్లి పాయల పులుసు యింత వడ్డించి వెళ్లాడు. పులుసు పెడితే, నీలే పెట్టాలి. అమృతం. తనే వేర్పాడు. ముద్ద ఎక్కలేదు. విస్తరించి దూరలు, వచ్చుకు. ఓం ప్రథమంలో పులుసు. తనకు యిష్టమైనవే అన్నీ. వోటికి ముద్ద ఎక్కలేదు. ఏమీ అవలేదు. ఏం చెయ్యాలి? ఏం చెయ్యాలి? తోనదు. తడిబట్టను పింది

నట్లు ఏదో గుండెను పిండ్చేస్తోంది. అన్నం వదిలి, చెయి కడుక్కుని బయటపడ్డాడు. సిగరెట్టుబొగ్గ సిగరెట్టు దహిస్తూ కూచున్నాడు. తోవడు. కూరో లేడు. వాన చెలస్తోంది. లేచాడు. వడచారి. ఏదో చెయ్యాలి. హః, యింతకాలమూ తాను సందేహనం అనుకున్నది సరకం అన్నమాట, నటన అన్నమాట. ఎంత గొప్పగా నటించింది... చాలి వడవట్లు ఉండేట్టు కొడిలే-ఇంత ద్రోహానా? ఎక్కడి కొట్టడం... తిప్ప. ఛా కొట్టడమా... నీరకు ఎదురుగా నవ్వుతూ నుంచుని, 'నాకు తెలిసిందిలే!' అంటే. ఇంకేముంది?...

"ఇంతకూ నిజం అంటావా?"

"ఎందుకు కాగూడదు?"

ఎవరూ లేరు. తానే ఇద్దరై వాడు. రెండో వాడి మాట అది.

"ఏమిటి కాగూడదు?"

"అబద్ధం"

"అబద్ధమా? వుర్తదీ"

"నీవు ఉత్తర చెలలనవ్వాలివి. ప్రతీదీ నీకు అనుమానమే. వాడెవడో ఏదో అన్నాడని యిట్లా మల్లా సల్లాయి పడుతున్నావు!"

"అంతే నంటావా?"

"అక్షరాలా. వాడి బొంద."

"ఎందుకట్లా చెప్పాడంటావు. వాడి కేమిటి లాభం—ఇలా చెల్లే"

"లాభంలేదు, నష్టంలేదు. వాడి కలా చెల్లా మనిపించింది, చెప్పాడు. ప్రతి వానికీ దూడూ బస వన్నా అని తల అడించేవాళ్లుంటే ఎన్నయినా చెల్తారు"

"నాస్యెకావ్. వాడు వయస్సు, అనుభవం ఉన్న పెద్ద మనిషి"

"కాదు. నీవు అయిదు మాపాయలు ఇచ్చి, యీ మాటను కొనుక్కున్నావు!"

"ఇందుకే ఎల్లానంటావా?"

"అ. కాళ్ళుచ్చుకు లాక్కెళ్లినట్లు ఎల్లావు."

"సంతోషంవెయ్యం కనుక్కుంచాను"

"కాస్తీ చేశాడు."

"....."

"అయినా నీలో వుండిరిస్తూ. వాడెవడో అని విచారిస్తీవి. వాడు చెడు చెప్పటంలో గొప్పవాడు అని చెప్పిరి నలుగురూ. అదే మనక్కావారి అంటివి. వాడు ఖయారీ అన్నారాయె. ఖయ్యూలేలే నిజం చెల్లా రండివి. యిట్లా ఎవరెన్ని చెప్పినా, ఇదంతా ఓహోహో, కేవ. అదే మనక్కావారి అని పరిగెత్తుకొచ్చావ్. అనుభవించు"

"మన కర్కం ఇంతేనని అఘోరించ మంటావా?"

"నేను నీకు చెప్పనిక. చెప్పిచెప్పి విసుకేస్తోంది గూడాను"

"మాబాబుగా, నీమాట విన నంటావా?"

"ఎప్పుడు విన్నావ్, ఎప్పుడూ చెలక్కాయి నొక్కినట్లు నానోరు నొక్కిపారేశావుగానీ?"

"తిప్ప. ముంచు. ఇక చూస్తా"

"అయితే, వెళ్లి, నీవు అంటే ఎవరు పడి ఛత్తాం బాలో వారిని కలవేసి వెళుకు"

"సాంబయ్య చెప్పింది నిజం అని నీవూ నమ్మా పన్నమాట!"

"ఏం చెయ్యమూ, నా సాంత ఆధీప్రాయం ప్రకారం నమ్మను"

"నీ ఆధీప్రాయం వినిరిస్తావా?"

"అ. ఇదంతా తుడిచిపారేశాయె, నీవారిను వువ్వొండు!"

"మనస్కరించటంలేదు!"

"ఇలే అఘోరించు!"

"ఉపాయం ఏమీ లేదూ...?"

"ఇక్కడే నాకు రేచిక్క రేగిడి...వాడెవడో అన్నాడని పట్టుక్కుమంటావే?"

వాన మల్లి ముంచుకొస్తోంది. పాంపిల్లలాగా జల వార్లలో నీళ్లు పోగువై. దస్టిలో ఉన్న గుల్లోకి దూరం నడిగిం. అక్కడొకాయన చేతులు చూచి చెప్తున్నాడు.

"దెయ్యి చూపించుకుంటే—" అనుకున్నాడు.

"జన కాన్తి చాలమా...?" రెండోవాడు అన్నాడు.

"నామాటా విను. శుభరామా కొట్టిపారయ్యకు. బాకకానీ, సామద్రికానీ! ఈ రేడా ఉంది. మన పుట్టిన పైమా యింకన్నీ సరిగ్గా లేక మన బాతకు నురికి తెల్లెడు ఎడం కావచ్చు. చెయ్యి అల్లాక్కాదు చూడూ!"

"ఒరి ఓబయ్యా... పిల్లకు ధవివ్యక్తు తెలిపే వాళ్లే బాగుపడుదురగా"

"కర్కం అల్లా వుందని తెలుసుకుని నిశ్చింతగా ఉన్నారేమా"

"ఇక నీకు చెప్పి బాధం లేదు"

సత్యం చూస్తూ అలాగే నుంచున్నాడు. "ఏదీసి నట్టుంది. అన్నీ అబద్ధాలే. గంజాయి ముండా కొడుకు!" అంటూ చెయి చూపించుకున్న ఆ సామీ చెయి దులుపుకుంటూ లేచాడు. నవ్వి, పల్లికిరిస్తూనే మరోడు చెయ్యి చూపి ఆయనముందు కూచున్నాడు. సత్యం అప్పుడే అంటించిన పిగరెట్ ను విసరి పారేసి కోర్డు పట్టాడు.

తను యివారే బయలుదేరి యింటికి వెళ్లా లన్న మాట గుర్తుకొచ్చింది. యామైనా వచ్చి తీరుతానని చెప్పాడు. నీతతోనే గదా... ఏం వెళ్లకపోతే. అలాంటి దానితో చెప్పినట్లు నడుచుకోవాలిగూడదు!

"తప్పకుండా వస్తారుగదా!" అంది కళ్లలోకి చూస్తూ.

"అ" అని పుట్టింటికి పంపాడు. తను యిల్లాగ వచ్చాడు.

బ్రదుకుంటూ బన్ను వచ్చి యింత బురద చిమ్మి వెళ్లింది. తన బట్టలు చెడ్డే.

జట్కూబందీ రాయకుంటూ వెళ్లింది. వెంట్రుక వానీలో తప్పిపోయిందిగాని మో పైన చెప్పి తగిలేదే. పైగా జట్కూవాడి సాధింపు. 'సత్యం' అలాగే తన బసకు చేరాడు. హోటల్ గణగణమంటోంది... గది అంతా ఆధ్వాన్నంగా వుంది. అడ్డంలో తన ముఖం పిక్కుపోయినట్లుంది. తల పగలేస్తోంది. నాడు.

వెండికాళే యింటికి చేరితే నయం. మంచాన పడతానో ఏమెగూడా. కర్క అనిపించింది. ఎందుకూ యింటికి వెళ్లడం? దొంగపేరులూ, నటనలూ చూడాలి కేగా. అంతకన్నా ఏ కాకిరామేశ్వరాలకో లేచిపోతే నయం.

దాన్ని ఇంత బారించే దెబ్బ...? ఎకడో దెబ్బ. అమేష్టం అని తెలివొక రాయవెయ్యడం చేసికి? మంచంమీద వాలాడు. ఇళ్ళో ఇళ్ళో అనుకున్నాడు. మనకమనకగా, మబ్బు మబ్బుగా కుసుకు కల.

"ఏమండీ—ఏమండీ..." నీత.

"ఏం?"

"పంజాబ్కు ఏం తెచ్చాను?"

"పరుపుకింద ఉంది చూచుకో..."

"నీజంగానా... నీజంగానా..." పరుపుకింద నుంచి కొరడా తీసి, "యిదేమిటి... యిదెందుకు?" అంది.

"నీన్ను ఉతకటానికీ" అంచా మనుకునిగూడా "నీచేతి కిచ్చి ఉతికించుకో దానికీ" అన్నాడు.

"యినేం మాటలండీ!" అంది నీత. నీత పీపు— అందం చిందినట్లుండే పీపు రుచికలాంచి మెరుస్తోంది. యింతలో నీతను ఎవరో పిలిచారు... "సీతా!" అగింది— "నేనంటే ఆసహ్యమా?"

తలుపు దడదడమని ఎవరో బాదారు. బాత్తున్నారు. లేచి తలుపుతీశాడు. ఎవరో. పక్కగదికి వెళ్లటానికి బదులు ఈ గదితలుపు బాదారు. మల్లీ నిద్ర పట్టలేదు. ఏకానికిని తన సామాను సర్దుకున్నాడు.

"అను!" తన రెండోవాడు.

"ఏం?"

"యివాళ కదలకు. రేపు ప్రయాణం"

"ఏంకళ్ళ?"

"యివాళ వెళ్లి యింట్లో ఏం ఉపద్రవం తెస్తావా?"

"నే నసలు యింటికెళ్లను... కాక గంతులకు—కాదు, మార్చెల్లిగాంటికి!"

“ఎక్కడో—మూడితే”

“మాట!”

తన పెండ్లివాడు బ్రతు లేడు. హోటల్ వాళ్ళకు లెక్కయిచ్చేసి జబ్బాను పిలిచాడు. రైలుప్రేమనుకు వెళ్లి, ఏ రైలు పోవోతూంటే ఆరైలు ఎక్కుతాడు తను.

“ఎక్కడికి పోయా?” జబ్బానునిషి.

“బస్ స్టాండుకు!”

జబ్బానుంటి కదలబోతోంది. వద్దు. సరేలే. ఎవరో యీడ్చుకుపోతున్నట్లుగా వుంది తనకు. నేరుగా వెళ్లి బస్సులో కూచున్నాడు. బస్సు కదిలింది. వికారం యమయాతన వేరే అక్కరలేదు. అంతా ఇక్కడే అనుభవిస్తున్నా అనుకున్నాడు. కుదించి, ఎర్రెత్తి పడేసి, తడిగిలబడి, సాగి—మారాంచేస్తూ బస్సు పోతోంది. బస్సులో కూరిన దూదిలా గుంది లోపలి ప్రజ. దీపాలు పెట్టబోతారు. సత్యం బస్సు దిగాడు. చీకటి, వెలిబూడిదలాంటి వెలుతురూ యుద్ధంచేస్తున్నట్లుంది. కండెలు అమ్ముకున్నా రక్కడ. మరోబస్సు రావాలి. “నీత ఈ పాటికి ఏం చేస్తుంటుందో!” మనస్సును ఆపలేకపోయాడు. ఇంకా అరగంటకిగాని బస్సు రాదు. కండెలు అమ్మబోతే జరుగుతున్న గమతులు చూస్తున్నాడు. పవిత్రాల్ల ఏడుపు, పెద్దవాళ్ళ బేరాలు. కానీ కాలని కండెల్ని యివ్వడం, అజాలు సంచీమడత కింబోకెయ్యడం—రద్దీగా వుంది. తోరంటికంటాగా ఫలిగాలి. బస్సుచోకటి వచ్చింది. ఆత్మారతి ముఖమై వెళుతున్నాడు సత్యం.

“నీత ఏం చేస్తుంటుందో...?” తనకై ఎదురు చూస్తూంటుండేమా! ఏమా — యీనేరా రాకపోకే మంచిదని మనసులో ఓ దణ్ణం పెడుతుంటుందో! చీకట్లు అలముకున్నై. బద్దకముడి బుడ్డిగాగా తీవ్రంగా పోతోంది బస్సు. కా రాపి, ఎవరో ఒకామె ఎక్కింది. ఆ చీరరంగు కారుదీపముండు ఎంత. బావుందని! బానక్కి యారంగుచీర లీప్తం. బానకి, పాపం, ఎక్కడుందో— ఏం చేస్తోందో... జన్మంతా ఏదటానికీ వుట్టింది బానకి. పాపం, తాళిట్టినవాడు,— ఎందు

కురే — బానకిమంచితనం, చక్కదనం అంతా భస్మపావ్యం అయింది. బస్సు ఆగింది. నేలంతా తడి. బాగా వాన కురిసినట్లుంది. తన సామాను తీసుకొని కదిలాడు. కంకర్రాళ్ళు కుక్కపళ్ళల్లే గుచ్చుకుంటున్నై. రోడ్డు అయింది. బురద. హోట్లాను నెత్తి నెట్టుకుని, ఊరింగా అడుగులేస్తూన్నాడు. సుళ్ళదగ్గర కొచ్చాడు. సంగీతవిద్యార్థి ఎవరో జంటస్వరాలు పీణమీద స్ఫురితం గమకంలో పాణికచేస్తున్నాడు. సాహాయస్య, ‘సా’ అనుమానంగా తలపెత్తి దించుకుంటోంది. చీకటి దీపాన్ని కమ్ముకుంటున్నది. దారంతా ఒకటే బురద. రావిచెట్టుదగ్గర మలుపులో కిందపడవలసిందే—

సత్యం అత్తారింటికి చేరాడు. చీకటిగుయ్యారంగా వుం దిల్లు... పరిరించాడు.

“ఎవరడి?” ఒక గొంతు.

ఎవరు వారనైనా కాదు.

“నేనే” అన్నాడు.

అత్తగారు దీపం చేతపట్టుకువచ్చింది. ‘మీరా!’ అంది. మరదలు నీళ్లు తెచ్చింది. కాళ్ళబురద వదిలేసికీ బ్రష్మరక్షయం వింది:—నీత ఏదీ?

అన్నం తినివచ్చిన చిన్నతమ్ముడికి కథలు చెపుతూంది. విని, లేచివచ్చింది. నవ్వుతూ— ‘ఇప్పుడేనా రావడం?’ అంది. ఏం నటన? ముఖావంగా ఊ అన్నాడు సత్యం. గూట దీపం - నోట అన్నం అయింట్లో. తన మామగారూ, రామ్మూర్తి వచ్చారు. రామ్మూర్తి నీతమేనామ; తనయ్యాడువాడే... వస్తూనే రామ్మూర్తి ‘నీత!’ అన్నాడు. ఆ పిలుపు అతివనవుతు చిన్నం.

“దొంగ దొరికాడు!” అనుకున్నాడు.

“మేనమామ మరీ...” అన్నాడు తన పెండ్లివాడు. యీ పెండ్లివాడు చిత్రమైన సవ్యాసి. పిలిస్తే పలకడు. వాడి చిత్రం వచ్చినప్పుడు ఊడిపవతాడు. గయ్యూర్లినేయసికం లె కవాకప్తం.”

“అందుకే—అందుకే—” అన్నాడు సత్యం.

“నోరు మామకో, కొట్టువదకు!”

“యీ ఆయన్ను ముడికట్టుకో మన చే మే!”
రామమూర్తి ఏం అధికారం తెలియిస్తున్నాడు!

కానీ—కానీ—తొందరపడి కొట్టువదనూవదు,
ఔచిత్యం కాదు... ఔచిత్యం ఎంత గమనించుకోవాలి.

ఆవాడు, సుడిచెనకాల మిత్రమంటే కలిసింది,
నలుగురు ముగ్గురుకూ కలిశాక— చేసే చేయింది...
భలాసావా నిట్లాగా! అనేకవా, వరసింహారావుమాట
వచ్చింది. వరసింహారావు అన్నివిధాలా యోగ్యత కల
వాడు. గొప్పవాడు. రామబ్రహ్మం భార్యప్రియుడు
అన్నది తప్ప, రామబ్రహ్మకూ తగ్గవాడే... ‘మరి’
అంటే పనికిరాదు. ఒక యింటోనే వున్నా రామ
బ్రహ్మకూ, భార్య, వరసింహారావు, ఏమిక్క
వాడూ ఏమీ తేవట్లు ఎరగనట్లుంటారు. ఎవరెవరి
పనులు వాళ్లు చూస్తారు... యీ కథంతో విని—
వేదాంతంగా రేమన్నారూ— వాళ్లకు ఔచిత్యం
తెలుసునరా! మంచో చెడో జరిగింది. జరుగుతూంది.
జరుగుతుంది. కానీ నొప్పించడం, అల్లరిచేసుకోడం,
గత్రం లేదు. ఔచిత్యపరులు వాళ్లు!

“యీదా ఔచిత్యం—” అన్నాడు తను.

“కాదా...” అని రెట్టించి పదిలారు వేదాంత
గారు.

సత్యాని! అప్పుడూ, అది సుద్రుకువచ్చి
యిప్పుడూ వచ్చే వచ్చింది అన్నాలయై. అవేవాళ్లు
భోజనాలకు కూచున్నారు. “రావోయ్ సత్యం”
—రామమూర్తి ఎంత సందెలుతీసిన బంటు. సంతోచం
గూడా ఏమీ లేదు.

“ఏమిటి విశేషాలు?”—అరనే,

“ఏమన్నై...”

“నీ ఖరీదైన సిగరెట్టు యిట్లా తే.”

“తీసుకోండి. యిదుగో...”

“ఈ దసరాలకు ప్రోగ్రాం ఏం చేశావ్...?
మేమో లేకున్నా పక్కావా?”—సత్యం నవ్వాడు.

రామమూర్తి అదీ యిదీ మాట్లాడి, అవులించి
చితిక చేసి పడుకున్నాడు. మామగారు ఎప్పుడూ

మితభావే. భోజనం నాలుగో అయిదో మాటలు
ఆయన మాట్లాడేవి. కాలమాన్న సమీక్షను వివరి
పారేసి గదిలోకి వెళ్లాడు. కలంకారీదుప్పటి ఇచ్చి
పక్క చేసికొంది. దీపం ప్రభుత్వంగా వెలుగుతోంది.
సత్యం విన్న వాల్పాడు. తల్లిభూతుళ్లు ఆమాటా యీ
మాటా నెమ్మదిగా అనకుంటూ భోంచేస్తున్నారు.
యిది వరకే. ఏచేకూ తెలియరారు. నిద్ర మంచుకు
రావోయ్ అంది. సత్యం నిద్రకు స్వప్తి రెప్పాడు. ఎలా
కోత ప్రారంభించడమా? అనకుంటున్నాడు.

“భార్యకు దండంబు పడకకు చెలిచేత” రెండో
వాడు.

“మరి తేరం అయిపు తెచ్చుకోమంటోంది!”
సత్యం.

“నిగ్రహం, నిగ్రహం అనంటావే—ఇదీ నిగ్ర
హపు చేక”

“మంచి పనికి చెప్పావ్.”

“ఏంబాధం... నిమిషం—నీవు తృప్తికరించ
డానికి.”

“నీరుంపు తేగా. ఎప్పుడూ నామీదే కత్తులు
చూస్తావే...”

రెండోవాడు తల వొంచి తప్పుకున్నాడు.
మరిచివ్లే చెయికో నీతి చక్కా కొచ్చింది. ఎదురు
నుండా జల్లి చేతులు చాచేవాడే. నిబ్బరించు
కున్నాడు. తలుపు గడియ పెట్టి నీతే వచ్చింది... తనుల
పాకులు తీసుకుని చిలకలు చుట్టింది. ఇచ్చింది.

“భోజనమైన గంటకు—” అన్నాడు.

“ఇద్దరం కలిసి వేసుకుంటా మనకున్నావండీ!”

ఒరయ్యావు యాచింది. సత్యంనుండెలు జల్లు
చున్నై. నటన అయివా ఎంత మనోహరం, నటన అని
తెలికబోడేను. తెలికా నిస్సారమేకాక కారం
కూడాను.

“ఏం అలా నున్నాను?” నీతే.

“ఏం, ఎలానున్నాను?”

“ప్రయాణం వల్ల కాబోయి—ఏమిటోగా
వున్నాడు.”

ప్రతిదీ తన ఎవరికి చాలులేకుండా వెలుతుూ వచ్చాడో—అనునీ—పక్కలో తాను—కగ్రువు. మామూలు పొరుగువాడు.

“ఏం జరిగింది కమిటీ?”

“ఏం జరగలేదే.”

అదర్థం. యీ మాత్రం తెలుసుకోలేరా అవతల వాళ్ళు?

“పక్క, మీయిష్టం” అని చోటుచేసుకుని పక్క మీదే వారింది. అదవాళ్ళు—అబ్బ, ఎంతైనా తన రుతుకుమా, మాట అనడానికి నీలులేకుండా, మాట మన మీదే ఉంచి మెనులుకొస్తారు. మానం సర్వార్థ పౌఢం అవకున్నాడు సత్యం.

నీలే చొరలేచేస్తుంది. గాంధ్రీంవల వృతు వున్నాడు. నీత ఆవురించి “పొద్దుట్టించి రెక్కలు విరుచుకున్నాడు. నిద్రపస్తా” దగ్గి పడుకుంది.

నిద్రరాక, నిద్రపట్టక, నిమిషాలు రెక్క పెడుతూ మేలుకున్నావోలేక, నిద్రపోయేదాన్ని లేచి ఓగలు తెగరొట్టా లవకుని, రుతు వేయించని మర్మ పస్తా యించి, చూడాలి చూడాలి అని చూచే ఓకీ చిక్క పట్టుకోలేక, సత్యం, ఓ రాత్రి నికోయిలెర్వార వునికాడు.

తెల్లవారింది. నీలే లేచింది. కాఫీ చల్లారినోం దని. త్రాగి, పొగ పీలుస్తున్నాడు. నీత పనిలో పడింది. ప్రిలికి చదవ్వాలు పెడుతోంది.

తెచ్చుడిగా రత్తయ్యగారింటికి కదిలాడు. యరద కాస్త అరి అడుగులు పడుతూన్నై. ఆ అడుగు ల్లోనే తాను అడుగులేస్తూ రత్తయ్యయింటికి చేరాడు.

“ఎవ్వ దొచ్చావురా? రాత్రేనా?”

ఆప్యాయమైన నీలువు.

“జూరీ”

“వా. పొద్దుట్టా కుచ్చో.”

సులకమంచం వాయికుని హాలబద్ధాడు సత్యం. వారెడు చుట్టూ ముట్టించి ఒకత సున్నాడు. జానకి వొచ్చింది. పాలసమద్రంబోంచి తేచినచ్చిన లక్ష్మీలా నుంది.

“ఎవ్వ దొచ్చావయ్యో?...?”

“రాత్రి”

“అంతా క్షేమమేనా...?”

జబర

“పేటనుంచేనా...మీ అన్నయ్య కని పించారా...?”

అన్నయ్యంటే జానకిభర్త. అది వరస.

“జూరీ”

“ఈ పొద్దుచుట్టలు మామూ...గొంపంతా ఒకటే నవీ-మనీడు”

సవ్యాకు సత్యం. ఎంతో యిష్టం ఉంటే కానీ, వ్యవసాన్ని మానుకున్నాడు. ఉన్న వ్యవసాన్ని మన్నించేవాణో మరి...అలా చివ్వున్నాడు. యిష్టమే వస్తారా అని ఆ చుట్ట అపామి, రత్తయ్య ఎక్కడికో వెళ్ళాడు.

“మీ ఆత్మగా రక్కడమ్మా?”

“రానానీ. పొద్దుట్టా లేదు”

తెలిసింది. ప్రస్తుతం అంతయింట్లో తనూ, జానకినీ.

“ఏమిటయ్యో విశేషాలు?”

“నువ్వే చెప్పాలి” సవ్యాకు. అసందర్భంగా వుండి ఆ సత్య. జానకి గమనించిందో లేదో తెలియదు. జానకిని రెప్పవార్చుకుండా చూస్తున్నాడు సత్యం.

“అట్లా చిక్కిపోయావేం?”

“ఎవ్వరికీ చిక్కలేదే యింకా...”

జానకి నవ్వింది. నవ్విసవ్యకు జానకిమఖం విప్పారిన పెద్ద చామంతిపువ్వులాగుంటుంది. ఆ సత్య అంటే సత్యాని! ప్రాణం. ఆ సత్యమఖంకోసం అతడు ఏ పన్నెనా చెయ్యగలడు. అత్యయిత, ప్రేమ ఉన్నచోటే అలాంటి సత్య వస్తుంది. తన భార్య తెరపు బంధువైనా, తనకు జానకి అత్యయియారా, తనదే. జానకి సత్యమఖాన్ని గూర్చి తన వెనక చెప్పి సవ్యకు నీత మఖం చుడుచుకుంది. జూరీ-అదంతే.

“నవ్విలే ఎంత బావుంటావని!”

యా మాట ఎన్నిసార్లు అన్నాడు తన జానకితో, యిన్నిసార్లు ఆమాట తోచేది; ఆశేతో వాడు. యీసారి తన గొంతుక తనకే మరలనట్లు అని పించింది. జానకి తలఎత్తి చూచింది. తలవొంచి మల్లీ చాటలో లియ్యం ఏరతోంది. పిగిలో ఎవరో నడిచి వెళ్లివ ఆరికిడి అయింది. జానకి తల ఎత్తింది తన మాటకా, ఎవరో వస్తున్నారవా...?

“సీత బాగుందా...”జానకి.

అడిగినతరువాతగా తోచింది. మంచంమీద కూర్చున్నవాడు లేచి—దగ్గరికి వెళ్లి ముంగార్ల మీద కూచున్నాడు. జానకి ఓరకం టీతో చూస్తూనే లియ్యం ఏరుతోంది.

“ఎందు కిప్పు డవన్నీ—”

కళ్లు మసక అయినప్పుడు మగగొంతుక ఆశే మాటే అది! ఎందరెందరు జాణలు, అమాయకులు యీ పల్లవిని పాడి పోదిలారో! జానకి ఏమీ మాట్లాడలేదు. నవ్వలేదు. తనను ఆరంభేసుకుంటోంది. తనంటే ప్రేమ కురిపించే ఫలం ప్రత్యక్షమయింది. జోష్యం అబద్ధం కాదు. అబద్ధమే అయితే—తీట్టే వాళ్లు వెళ్లి మల్లీయల్లి జోషీలకు ఎందుకు మడుపులు చెల్లిస్తారు?

జానకి లియ్యం ఏరటం పూర్తిచేసి లేచింది. సత్యం మల్లీ సిగరెట్టు అంటించాడు. వీరుగ్గాను ముందెట్టుకుని ఆరగారగా గుక్కెడుగుక్కెడు గొంతు కలో బాదున్న టుండిగాని—నూమూలుగా సిగరెట్టు త్రాగే భోరణి కాదు.

“రత్నయ్యబాబాయి వస్తే బాగుండును.”

జానకి పడమటింట్లోకి వెళ్లింది. ముఖానంగా వుండేమి చెప్పా...?

“రత్నయ్యబాబాయి ఎప్పు డొస్తాడమ్మా...?”

“భోజనానికి వస్తారు...!”

రిండలో బట్టలు పెట్టుకుని చెరువుకు బయట పడేరుతోంది జానకి.

సత్యంమనస్సు గంతులేస్తోంది. మనసులో మాట గలగల చెప్పేస్తే...

“ఉంపమ్మా ఓ నిమిషం...ఎప్పుడూ వుంటే దేగా పని!”

“పొద్దుక్కటం లేదు...పని చేరుక్కాదుంటే మాత్రం...”

గంపంక వెళ్లబోతుకుంటామని కూచుంటే, ఇప్పుడే వస్తాగా అని మరిపించి, పసిబిడ్డను మరిపించి వెళుతున్నట్లు వెళుతోంది! గొంతుకలో వుండ ఏదో అడ్డపడ్డట్లు తనకే అనిపించింది. “సరే వస్తా” అని బయలుదేరాడు సత్యం.

చారిలోనే బావమరిది ఎదురైవాడు. మెల్లో వెండికంటే ఎంపిలో మెల్లోస్తోంది.

“ఎంతాకా...?”

“సికోసమే—”

“పద...”

గోడకు సిడకలు కొడుతున్న వొకావిడ మెడ చాచి చూచి, “ఎప్పుడొచ్చా వబ్బాయ్” అంది. “నిన్న నండీ” అని సమాధానం చెప్పి కదిలాడు. చారిలో ఎవరో అపరిచిత ముఖం కుళలప్రశ్న చేసి మరీ విడిచాడు. బురద అడుగు...అడుగులు పడవి. నెమ్మదిగా ఆలోచిస్తూ సత్యం అత్తారిల్లు చేరాడు. సీత ఎవరిమీదో కొరకొరలాడుతోంది. చెరువులోంచి అప్పుడే వచ్చింది కావోలు, నీళ్లు ఓడుతోంది...

“పెత్తనా లయినాయో?”

ఏమిటా గీర్వాణం?

“మీజానకివోడిన ఏ మంది?”

“నిన్నడిగింది”

సీత వ వ్యాపుకుంది. అత్తగారు ముఖం మురక టించుకుంది...రామ్మూర్తి ఇంతలో ఎక్కణ్ణువో ఊడిపడ్డాడు “ఏమే అమ్మాయ్!” అంటూ. “యిప్పుడే వెళ్తావుట్రా” అంటూ అత్తగారు కుస్తరిస్తోంది. “వెళ్లాలి! వెళ్లాలి!” అంటూ అతగాడు తయారౌతున్నాడు. పాడి బట్టలు కట్టుకొచ్చి సీత, “అందర్నీ అడిగానని చెప్పు నూమయ్యా” అంది. రామ్మూర్తి స్నానానికి లేచాడు. ఏదో ఫనిమీద వచ్చినట్లు వచ్చి, “మీరుగూడా

స్నానం చెయ్యరాదు..." అంది. తనేం తోడివెళ్లి
కొడుకా... ?

"మీరావ వొచ్చేవాకా వుండవుట్రా..."
అర్తగాడు.

"ఉహూ, ఏలేదమ్మా..."

అవును. యింకా వుంటే అనుమానానికి వీలు.
తెలివిగా ప్రయాణం పెట్టుకుంటున్నాడు.

"యీ మురికివాసలకు యిట్లా వాకిలీ యామై
వయ్యో..." రామూర్తి.

"ఏమీ కావు. అక్కజే వుంటే యిట్లా,
వాకిలీ."

సీత నవ్వింది. తనమాటకే నవ్వింది. నాయ
నమ్మా... అని ఎడ్డేవా చెయ్యడం కాదు.

రామూర్తి పట్టుపంచ కట్టి జంధ్యాలు సవ
రించుకుంటున్నాడు. సీత మొగుడివద్దగ కొచ్చింది.
నటన. ఎవ రెగరు? కాపరాని కొచ్చి ఎన్నేళ్లయినా
పుట్టింట్లో కొత్తకొత్తగా వుంటం నటనా, నట
నన్నరా... ? !

"వేణ్ణిళ్ళ తోడనా?... " సీత.

"వద్దు. అకలి లేదు."

"ఏం?"

"ఏన్ను చూస్తూంటేనే కడుపు నిండుతోంది!"

"ఓ—జేసని మెల్లిగా అని సీత కదిలింది. తను
చూస్తున్నాడు. దిబదబా వెల్లి, మేనమామకు కుంభం
తోడుతోంది. చెవ్వపంబంధాలు, ఆస్తి చూచో,
పొలం పొలం కలస్తాయనో, ఏకత్తర్రుననో, మేనరిక
మనో తొందరపడి ముడైట్టేది... తరువాతి నిజస్వరూ
పాలు చూపించేదీ...? లోపల మేనమామమాటలకు కిచ
కిచలాడుతోంది. నడ్డితోససో అనిక్క ముట్టుచెప్తూంటే
ఆపవదు—యిప్పు డెందుకు? రామూర్తి బకా
గురుకు నిమిషంలో అతేనస్వంసం చేసి చక్కా
వచ్చాడు. చెయికడిగి—

"ఏమయ్యో సత్యం... మీ రిద్దరూ మా ఊరుకు
రామా?"

మస్య తనెందుకు ?

"నిన్నే సత్యం!"

"నే నెందుకు, దాన్ని తీసికట్లండి కావలిస్తే"
మామమం ఉంటే, కుర్లి చావొచ్చు.

"అహ. అదేం మాట, మీ రిద్దరూ రావాలి.
ఏమాయే సత్యం, మీ రిద్దరూ వచ్చి నాలుగుకోడా
బండిరావారా ?"

తనకే అక్కడికి పని వున్నట్లా, యివరలవాళ్లు
త్రిపాదివత్త్రొల్లాగ తిరుగుతూన్నట్లా. ఎవరెరుగరూ
ఈ గడ్డవనం! "అందరం కలికొంగనక-మీరే నాలుగు
కోడా బంటే బాగుంటుంది!" అన్నాడు సత్యం.

"మామయ్య ఎందుకుంటాడు?... ఆర్తయ్య
కోసం తెంగ పెట్టుకున్నాడు!" అంది సీత.

"నిన్ను చూస్తూంటే ఆ తెంగ పోదా?" అన్నాడు
తను. సీత వినిపించుకోనట్లు చక్కాపోయింది.

"వస్తామరి! యీ పార్లె నా మీరు రావా
లబ్బాయ్" అని రామూర్తి లేచాడు. ఎదురుగుండా
మామగారు వస్తున్నారు. కేకుసం బాగానే వుండి అని
నవ్వాడు తను. రామూర్తి నవ్వులేదు. పరధ్యానం
లో వున్నట్లున్నాడు. ఎంత జోరు చూపించ
నోయినా మార్పుకు, ఎంతకు చురుకుదనం రావటం
లేదు. కూచుని లేచి - రామూర్తి "వెళ్లిస్తానయ్యో
బావా!" అని కదిలాడు. ఆపకంగా మామగారు ఉగ్రు
డైనాడు. "యిదే మీజాతిలో ఉంది. ఎన్నివిధాల
చెప్పినా దినవ్. అక్కజేతో పాసిపోతుం దంటావ్...
చాల్సాలు. ఉండరా అంటే ససేమిరా ఏమిటి?"
అంటూ.

"ఈయనగ్గూడా మాటలతోరు ఉండే. లేలు
కుట్టిగా దిగరగా ఎవరికి చెప్ప దివకున్నాను!" అను
కుని చూస్తున్నాడు సత్యం.

"వొస్తానయ్యో" అని రామూర్తి కదిలాడు.
వెళ్లాడు. అవును యిహ వుండటం ప్రమాదం అను
కున్నాక మనిషి నిలవడు.

సత్యం మధ్యాహ్నం నిద్రతీసి లేచేసరికి యిల్లు
పండడిగా వుంది. తెలుగుడు నిద్రలేచా డని చూచి సీత

యిన్ని కాలిన మొక్కలొన్న కండెలు దీను
కొచ్చింది. సత్యం వీరిని అదేపనిగా చూస్తున్నాడు!

“యాస్తారమందీ—నమిలి పారెయ్యక.”

“ఈ సరదా రామ్మూర్తి ఉన్నప్పుడు
యామైంది? నాకు ఇళ్లేవల్లాడు. యిక వీడు అని
తంకు చెందిరెట్టిందా? అదెవల్లు అపార్థమి” అను
కుంటూనే సత్యం వాటికి పని చెప్పాడు. వేడివేడి
కాఫీ తాగి, తల దువ్వి నీటుగా బయలుదేరాడు.

“పెందరానే రండి!” అంది నీతి ముద్దుగా,
తల దువ్వి పిసికలోకి వచ్చిపడి కరణంగారి యింటికిపె
వల్లాడు. ఆ యిల్లాక నిత్యకల్యాణవేదిక. ఆ ఎత్తగు
గుల యిల్లు కళకళలాడుతూనే వుంటుంది. సత్యం ఇళ్లే
సరికి మరేయిలేదులు జన్మకుంటున్నాయ్. రాగానే
ఆపార్యయతగా, ఓ చెయ్యి యిక్యవోయాడు. వద్దని
లనే మార్చున్నాడు. కరణంగారు, భారీగా ఉన్న
మట్ట కొడి దులిపి, కాండ్రించి ఉమ్మేకి చేరస
కొట్టేసితిరుతా నన్నాడు. సత్యాన్ని పలకరించాడు.
‘అమ్మాయ్’ అని గాండ్రించి ముక్కలు తీసుకుని కళ్లు
చిట్టించి ‘అల్లుడు చచ్చాడు.’ అని రెండో వివర
ముక్కలు తీశాడు. సత్యం లోపలికి వెళ్లాడు. వరస
వరసగా పలకరింపులు అయ్యె. కరణంగారమ్మాయి
వీలు వేస్తుకుంటుంది. మేడమీద గదిలోకి తీసికెళ్లి
వీలు చూపించింది. అంతకుముం చా గదిలోకి తను వెళ్ల
లేదు. అదొక అజంతామండ్యం. రెండు వీలులు. పులి
చర్మాయి. గోదలమీద త్రిగ్ధచిత్రాలు. పడీదేవిని
బుజాన వేసుకున్న శివుడు కొండలలోంచి బగువుగా
వడుక్కున్నాడు. మహాకామకుడు కేణుగోపాలుడు
పీడకంటితో నాథగో మోహుడునున్నాడు. సంద్యా
తాంబూలపండితుడు మహాచేతుడు నర్సియంటే అందయా
తైత్తిక్కలాడుకున్నాడు. తిమా ఉన్నానని ఎద్దుగూడా
వరసళ్లు కొట్టుకుంటుంది. వోయాల ఉన్న తిరాలకు
నీయ్యగో మూల మాళాను. ఓపక్క తింటూరా నిల
చెట్టివుంది. కిక్కిరి పక్కనే పాడుగాటి బల్లా—కిటి
కిలో పుస్తకాలూ ఉన్నై...

“ఈ వీలు మా ముద్దుగుగారికి—యిది నామా”
కరణంగారి అమ్మాయి.

“బావుంది... కృతులదాకా వచ్చించాచదువు?”

“అప్పుడే—గీతలు చెప్పకుంటున్నా.”

సత్యం కిటికీలో పుస్తకం తీశాడు. భర్త
హరి. పుస్తకం ఫరాలూ తీయగా యిల్లొకం కన
పడింది:

“ఏతా వాసంతిద దుదంతిద కార్యపాతో;

విశ్వాసయంతి పురుషం నకు విశ్వసంతి

... ..

వార్త: శృణానమనా ఇవ వర్తనీయః”

తాత్పర్యం చదువుకున్నాడు. మనస్సు బరు
వెక్కింది. యంతలో కరణంగారే వచ్చారు—

“ఏమాయ్! వీలు ఎల్లా వుండీ?” అంటూ.

“జివ్యంగా వుంది!”

“ఏమిటి భర్తృహతా.....గో పు వాడు.

ఏమన్నాడో చూచావా? “యావనంవా వసంవా”
అన్నాడు. అప్పుయ్, వీలు వినిపించావా?” అన్నాడు.
అమ్మాయి సిగ్గుపడింది. సత్యం మర్యాదామందహాసం
చేశాడు. “జీల, ఏమిటి విశేషాలు?” అని కరణంగారే
ఉపక్రమించి “నాలుగుకోలా లంటావా?”
అన్నాడు.

“వెళ్తా”

వెళ్తా నని ఉంటం ముఖం.

ఆ మాటా యామాటాతో యిద్దరూ కింది
కొచ్చారు. అరుగుమీద పురాణం యమగో పాసుతోంది.
వేస్తూ అని పారెయ్యవలసిన ఆటల్ని అడి మడళ్లు
పంచుకున్నారు. కరణంగారు మల్లి ఆటలో ముణి
గారు. యిలాగా కాఫీ ముగించి, వైకొచ్చి అతిథిని
పలకరించి మల్లి ఆటలో దూరా దాయన. అత్తాయ
రని ఎగ్జి మేగాని, పొద్దుపోవుం కట్టం. సత్యం వెన్ను
డిగా లేచి కదిలాడు. పకంలోని కేణుగోపాలుడు కళ్ల
క్కుట్టివ ట్లున్నాడు.

“అప్పుడే యింటిమీద యావ పోయిందీ!”

కరణం.

సత్యం నవ్వాడు. కదిలాడు. మయ్యలు... కలు
మూన్నై. విడిపడుతూన్నై. వేనల్ని మార్చుకుంటున్న

ట్టున్నై. గాలి మద్యకవాణంబా తగులుతోంది. జానకి యింట్లోనే ఉంది. రత్నయ్య వాకిల్లో కూర్చుని బూతులు మహమ్మద్దీగా అంటున్నాడు. ఎక్కడో కుర్రాడు యికిరిస్తూ వంటున్నాడు. జానకి పక్కాన్ని చూచింది. మొహం విప్పారనూ లేదు. చూతి మరక టించుకుపోనూ లేదు. తనే వెల్లి సావిట్రి నలకకుక్కి చాల్చుకున్నాడు.

“ఒరే సత్యం, ఓ సిగరె ట్రీక్స్రా!” రత్నయ్య. యిచ్చాడు.

“ఫలెంతి?”

“నూడు కాబ్బు.”

“ఒక్కోక్కటే చూడుక్కాణ్ణి...? అమ్మయ్, నిప్పుపింక ఇలా తే”. ఎక్కడోతప్ప పల్లెటూళ్లలో ధస్తీ అగ్గివుల్లలు ఖర్చుకావీను. సత్యం తన కేబుల్ అగ్గిపెట్టి ఇచ్చాడు. రత్నయ్య ఓ నుక్క పీల్చి, ధప్పగా వుంది అని చక్కో పోనూడు. జానకి ఏవేళనూ తెలివీరా లేదు. ఒక్కడూ పడుకుని పొగ వలయాలుగా కడులుకూన్నాడు. నాలుగు తివ్వజివ్వమంటున్నై. తను ఆగలేదు. తను మనస్సుంతా పెట్టి పూచ్చేసే మేతలు వరం అడగటంలో తివ్వలేదు. మనస్సు రిహతపాలాడు తోంది!

“జాగ్రత్త!” తన రెండోవాడు.

“ఏం?”

“హిందవ పడకు.”

“నా ఆరాధ్యదేవత...వరం అడుగుతున్నాను.”

“హో రక్కయ్. ఏచ్చిరిచ్చివేసాలు చెయ్యక. మర్యాద చెవ్వొట్టుకోకు.”

“ఏడిసిన ట్టుంక నీ పలకా.”

“చూపునా మాట్లాడినంతమాత్రాన ప్రతిస్త్రీ ఆరాధ్యదేవతై, వరా లివ్వను!”

“జానకి వేరు...జానకి లేకపోతే నే బతకను!”

రెండోవాడు విపు లేడు. జానకి చూసెసీసా, దువ్వనా తెచ్చుకున్నామంది సావిట్రి..... సత్యంమనస్సు ఎగిరి గంతులేస్తోంది. అదృష్టం కొద్దీ రత్నయ్య ఎప్పుటికప్పుడు తిప్పుకుంటున్నాడు. జోస్యం

అబద్ధం కాదు; మతరానూ కాదు—మందుగతి యిదీ అని భారీమాటించి పొదులుతుందిగానీ. సాంబయ్య చెప్పకపోతే, తా నింకా చీకట్లో ఎంతకాలం తిడుతుకుంటావుంచాలిసాచ్చేనో! యిదీ బాగానే వుంది. మొదటిఉద్భృతాన సీతను నాలుగు ఉరికలేరు. వేదాంతిగారు ఆనాడు గుట్లో అన్న బొచిత్త్యం ఇదే అయివుంచెచ్చు. ఉంచూ, ఇంకా చెనక్కి తప్ప కంటూ పోవటం లేదా? జానకి పాపట తీసుకుంటోంది. సత్యం అటే చూస్తున్నాడు. సంధ్యాకు తీసు రంగలు మారుస్తోంది. జానకిమఖం పద్మం లాగా ప్రసన్నంగా వుంది. అద్దంలో చూస్తూ చెంవలు దువ్వకుని నిమ్మదిగా లేచింది. తనను తాను నిలవరించుకోలేకపోతున్నాడు సత్యం. ముఖం కదలొక్కటానికీ జానకి చెనట్లోకి వెళ్లింది. తనూ వెళ్లాడు. వరా లివ్వడానికి దేవి వీధం అవుతున్నది. తను కష్టించి సాధించిన సహవానికి పరిమతి అయిపోయింది.

జానకి వస్తోంది...“ఏ...ఏవో ఓమాట చెప్పారీ” ...జానకి అగింది. కటిక్కిన జానకిచెయ్యి పట్టుకున్నాడు. జానకి చరించింది, అగింది.

“జానకి!” సత్యం గొంతు ఆత్రాన్ని ప్రవృత్తిస్తోంది.

జానకి నెమ్మదిగా తన చేతిని తీసుకుంది. ఏమీ మాట్లాడలేదు. వేరుగా గదిలోకి వెళ్లింది. తనూ వెళ్లాడు. బాణంలాగు. గోముగా తన ముఖం జానకి వీపున రావే ప్రయత్నింలో వున్నాడు. జానకి అగింది. తనూ ఆగాడు.

“తప్ప...”

“తప్పా...? వుర్రది...”నవ్వాడు. యింకా వారస చేస్తున్నాడు. ఆ మెత్తమెత్తగా వుంటుం యిచ్చేపదిసం కాదు కర్క.

“దిక్” గట్టింపుచింది.

అమహాబాధ్యుని నాందిలాంటి పదిమలా నుంది సత్యానికి.

“తప్ప అంటే వివరే?”...

జానకిమాట సొంపుమారింది. సత్యం రిచ్చపడి చూస్తున్నాడు.

“కట్లా కపటం లేనివాడి నని చనవుగా వుంటే — యిదా నీ ఆలోచన!”

“నాఅంతరంగం... నీవు—”

“వొద్దు. నామాట విడు. నీవు యిక్కడినుంచి వెళ్లిపో...” మెల్లని గొంతుకే కాని కత్తి. — లోయ లోకి పడ్డట్లంది.

“సత్యం ఏదో గొణుక్కుంటున్నాడు.”

“నీవు, నీతా సుఖపడండి. చనవుగా విన వాళ్ళతోటే మాట్లాడగూడదు. తెలిసింది.”

జానకి వెళ్లింది.

నివ్వెరపోయి అక్కడనుంచి కదలకలేక పోయాడు సత్యం.

తనమాట తనకే పేలవం అనిపిస్తోంది. కలుగు లోకి పాము చూసింది. కలుగుకు మెత్త వేళాదు. దారి లేదు. అక్కడి పాము అక్కడే భర్తీ చావలసిందే. బదువుగా పిచ్చిగా కదిలి, పావిట్లోకి వొచ్చి, నులక కుక్కిరియడ వాలాడు. అంభకయ్యలా గుంది మందం. పడమటింట్లోకి వెళ్లాడు. జానకి పొయ్యి రాకేస్తోంది. తలెత్తి చూచింది. దగ్గర కొస్తున్నాడు. “మారంగా వుండు...” సత్యం మాట్లాడలేదు. “పోస్తా!” నని బయలుదేరాడు. యిల్లు తనను చూచి వెక్కిరిస్తున్న టుంది. వీధిలోకి వచ్చాడు. ఎవరెవరో వస్తున్నారు, వెళుతున్నారు. అలవాటుగా కాళ్లు ఆత్మరిందికి వెళు తూర్పు. కావాలని దారి తప్పించి నుళ్ళకేసి నడి చాడు. నుళ్లో ఎవరూ లేరు. పడుకునిఉన్న కుక్క అతన్ని చూచి లేచి వెళ్లిపోయింది. కూలబడి లేచాడు, నింవోలేడు. కూచోలేడు. పూర్ణు చేశాడు. ప్రపక్షి గంగా నూరింది. కాలవకట్టకేసి నడిచాడు. ఏమీ తోచలేదు. బడతానల్లలాగా పొంగుతూన్న మనస్సు పాతాళంవాతా కుంగింది. దారిని బడి నడిచినడిచి మళ్ళీ వెనక్కు తిరిగాను. కాగా చీకటి పడింది. అత్త రింటికి వచ్చాడు.

నూట దీపంతో పాటు నోట పెనుకు ఈ యింట్లో. అన్నంమండు కూమంటే ముద్ద ఎక్కలేదు. మనిషి ముఖావంగా వుంటుందాచి ఎవ్వరూ ఏమీ అనలేదు.

చెయ్యి కడుక్కుంటూంటేనే - నీత తనుల పాకుల చిలకలూ, పక్క పలుకులూ యిచ్చి వైఖోల గింది. నీతెట్లో పూలు మెరిసివై. వొక్కదూ పడు కుక్కున్నాడు. ప్రవాహం తిప్పితిప్పి కొడుతోంది. మనమును నిలవించుకోటం చేత కావటం లేదు. తన రెండోవాడుగూడా విపులేడు. ఆకాశం భయం కరంగా కనపడింది. నీత వొచ్చి తచ్చాడి లోపలకు వెళ్లింది. అత్తగారు లోపల ఏదో షర్దుతోంది. లేచి గదిలోకి వెళ్లాడు.

“అట్లా గున్నారే?” నీత.

“అల్పే... ఏం లేదు...”

“ఏం జరిగిందీ—మరీమడుమకు పోతున్నారు?”

“లేడీ—”

“పరేలేంది. నాతో చెప్పగూడదుకావోయి”

—సత్యం మాట్లాడలేదు. ఏదో పుస్తకం ఉంటే తీసి చదవబోయాడు. అక్షరాలు అక్షరాలుగానే ఉన్నయ్యే. గాని, చదవ మనస్కరించలేదు. మనస్సు ఓ పొళానికి వచ్చినట్లుంది—

“నీతా!”

“తలెత్తింది!”

“మీ మామయ్యగారి ఊరు పోదాం”

“ఎందుకు?”

“పిలిచాడు గదా...”

చప్పరించేసింది నీత.

“నీతా! నిన్ను మీ రామ్మూరిమామయ్యకు యిస్తావా రా...?”

నీత నవ్వింది.

“ఏం—ఎందు కివ్వలేదు?”

“బడికిందారు... యిచ్చేసి ఉంటే చచ్చుతా?”

“ధ”

“వాడి గుణం మీకేం తెలుసు?”

“ఏం! మంచివాడేనే...”

“మరో గరిటె నెయ్యి చేసుకుంటే—పెళ్లాం మీద కొరకొరలాడతాడు!”

“అంత బోళావాడు...అలా అంటా దను కోను...”

“నిజం. పుత్ర ముదిగట్టచ్చునిసి!”

“ఏమీ తెలీనీడు. అంతవాడా...?”

“తల్లితో కలిసి, పెద్దతూమయ్యను తువరం చేశాడు!”

“ఉహూ... ఐనా త ప్పేయండి! శవమంచి చూచుకున్నాడు!”

“ఎదటిపచ్చ గట్టరు. మీ కేం తెలుసు?”

“నీకు తెలుసుకొబోలు మహా...”

“నాడి పే తెల్లకండి...” మామయ్యగదా అని పలకరిస్తే పలకటంగాని...”

భోరటి మార్పించే—ఎత్తా, నిజమా?

“మనలో మాట, సీత...అయిన సంబంధాలు ఎప్పుడూ మంచివి సుమా”

“పోనిద్దుమా, ఎందు కిప్పు దా మాటలు?...?”

“మ ద్వింకి చెప్పకున్నా, కామూర్తి అంటే నా కేం రిప్పు కోంటూ లేదు”

“అంతగా యిష్టం అయితే—స్నేహం చెయ్యండి; తలంటుతాడు...”

“అబద్ధం. నిజమే అయితే మీనాన్న ‘పుండరా’ అని ఎందు కంటాడు?...?”

“అదా? మానాన్న ఎక్కడ గట్టిగా అడుగు తాడో అని నీన్న పొచ్చినవాడు యివాళ మాకు పున్నాడు. మాకు తెలవొందలు బాకీ!”

“చచ్చాం; అదా ఉండమంటున్నా ఉదా యించుకుపోటాని క్కాడం!”

“సయమే. అసాకున్నదల్లా నిజం అని రంపకొర కోశాను కారు! అవకున్నాడు.

“సీత! కా, యిలా రా.”

సీత ఏమీ కదలలేదు. ఎలాగ కూర్చుంటో అలాగే మంచంమీద ఉంది.

“నా” అంటూసర్వం ఉనికాడు. “పండక్కు ఏం కొండాం అంటావ్!” సర్వం నిట్టూర్చాడు. సీత చెంపలమీద చెచ్చగా పడింది ఆ నిట్టూర్పు.

“ఏం పొద్దులెండి...పండగ పండగ అని వీలూ చాలా చూచుకోవొద్దా!” అంది సీత.

“ఇదీ నీవంటే ప్రేమ కురిపించే స్థలం” తన రెండోవాడు.

మల్లు యివలికి వొచ్చాక చూచిపట్టు చూస్తున్నాడు సీతను. అర్థంకాక సీత చూస్తోంది!

శిలాతపస్వి

“సంపత్”

వ్యోమకవచితనహ్యతైల్వాగ్రవిసినమున
సంచరించుచు నుండె, అపరసంధ్యాసనము
పాటలస్మితముతో బంధూకవన మయ్యె;
అస్తగిరిచూడవృత్త ప్రరవికరరచిత
హేమజీమూతమాంజిష్ఠవస్త్రము దాల్చి
వనపర్వతశ్రేణి ధ్యానమున కనుమూసె.
అనునిమిషపరిణామసంధ్యావిలాసములు
చూచి, ముగ్ధుడనగుచు, తలయూచి మనసులో
నేను ధన్యుడ నంచు, సౌందర్యపానమున
వివశుడైయుండంగ, ఏదో సాన్నిధ్యమున
అమరసుందర మొకటి వినిపించె; చేరువగ
శిల యొకటి మ్రోడైన మానవాకారమున
కనుపించె; నను విలిచి ఆ శిలామూర్తి తన
ఛాణిలో నిట్లనియె: ఓ కవి! స్వాగతము.
ఇది శిలాహ్వనమని భయపడకు; మునుపు—
శతశతసహస్రశతమానముల మునుపు—
మన మిద్దరము ఏకగర్భమందే పుట్టి
కాల మను మాయావి కల్పించు లీలలో
ముగ్ధితిమి; సంసారమాయాగ్నికీలలో
నీవు మరచితివేమొ చేతనసుఖము నొంది!
నేను మరువను దాని జడతె యను చెరబొంది!
ఆ శిలావిగ్రహము లేచి ముందుకు రాగ
చూచి తాత్పర్యమున; పాపాణమూర్తియును
పలుకుచు నె కంట తడిపెట్టటను కంటి!
బాష్పస్ఫులింగములు రాల్పుటను కంటి!
రాతిగొంతుక్రమోత నిండె నాకన మంత

అనురణనచరిరావ మగుచు; అచలశ్రేణి
కరగినది హాసమున అనుకంప పూని.
దీర్ఘమగు ఛాయలను పరచి ముది వెల్లులో
దెట్లు చేమలుకూడ చెవి యొగ్గినవి; నిలిచి
వినుచుండ, పాపాణ మిట్లు చెప్పగసాగె:
కాల మచ్చట లేదు; దేశ మచ్చట లేదు;
గ్రహకోటి శశిసూర్యతారకలు లేవు;
వెలుగు చీకటి యనెడి వింతభేదము లేదు;
మమకారశూన్యమున మునిగియుండిన దెల్ల!
[మాయ;
ఉదయించె మొదట మమకార మనియెను
అనుగమించెను సిదప, సృష్టియనునొకఛాయ!
కాల దేశము లనెడి కడలిమథనమునందు
ఆదిమశివాగ్ని వై కుక్కరించిన దెగసి
సుల్లుగొని, చిమ్మిరచి, దిశదిశకు కదిసి
ఘూర్జిలుచు విశ్వపుటనంతతనె కవిసి.
ఓకవి! ఆ దుర్నిరీక్ష్యప్రవాహమున,
నిద్రమేల్కొను ఆ పరబ్రహ్మదేహమున,
ఆ విశ్వదుస్సహస్రవవత్పాదాగ్నిలో,
నద్యద్రఫుల్లకల్పాదికక్రపతిధలో
స్వప్నగోచరమైన చిత్రసంకులమునలె,
మంథనములో లేచు జలబుద్బుడము లట్లు,
కవిమనసులో దోచు భావశంపాకృతిగ,
మరుమరీచికలో చలదీప్తిదికలవోలె,
వైణికుని స్వరమహారోహణశ్రీవోలె
అవ్యక్తవిశ్వకావ్యాస్పష్టగతులలో

స్వప్నతను, పూర్ణతను కాంక్షించి, నిలబడుచు,
నిలబడక, సంచరించితి మన్ని జలములో.

కనుమింక శేషకథ నా శిలాహృదయమున.

ధ్యానమున నున్న ఆ వనవర్షత్రణేణి

ఆలించె తనదైన ప్రతివిధి శ్రీవాణి

యన్నట్లు భీమగిరిశిఖరముల తార్మలుపు

నిడుదనీడలు సాగి కనుమలోని! మలుపు

తిరిగినవి పెనుభూతముల పగిది. మెలమెల్ల

గా నిరులు కాగిలించెను పర్యతమునెల్ల.

భూమిపై శిలాలవిజయతిమిరపూప

మును నిలిపి, తారకారత్నాక్షరస్థాప

నము చేసి రేరాణి; చూడు మని శిలయనగ

దాని సంతర్ముఖుడనై చూచి, ఝల్లనగ

విద్యదాఘాతమై పెంగుపొందితిని.

కల్పాదివహ్ని గని కన్ను మూసితిని,

ఆననాతనశిలామూర్తిదగు హృదయమ్ము

యుగయుగాంతరవాసనా నేకపదనమ్ము.

దాని నాశములందు గళమెత్తి కల్పములు

చెప్పచున్నవి ఆకృత—స్పృష్టిశిల్పములు,

కాలదేశాదిపరిణామశూన్యము లగుచు—

ఆద్యవిధి ప్రవైభవననాథము లగుచు—

మరల చెప్పదొడంగె శిల తనదు చెరలోన.

ఇటులుండ, - నేతుబంధము తెగిన ఒక మహా

నదినోలె, వాగురాబద్ధమై సిరిగుహా

కుహరములు మార్పొగ, కర్ణిచి, విడుదలకు

త్రెంచుకొని లంఘించు సింహసంహతివోలె,

దూకి, హోరెత్తి, ఘోరాగ్నిధుని సుడితిరిగి

దిక్కుదిక్కుల కరిగి, ముక్కలై విరిగి

గ్రహభూమి రవిసూర్యుల రాఖచితమయ్యె!

నాకు భూగర్భమే కడలేని చెరయయ్యె.

ఇచటనే యుగయుగాంతరము లిటు చెరశిక్ష

పడి ఇరుల నవసితిని, శ్యామిర్మహాభిక్ష

కొరకు మొరలిడి యరచి; తుదకు నాకేతైల

తను విచట ప్రాప్తించె; చనచనగ ఈ నేల

నాదు సోదరులెల్ల చెట్టుచేమల లీల

పుట్టి, ఊపిరితీసి, పెరిగి రానందమున—

చైతన్యరేఖాప్రసారదానందమున!

కొందరేమో స్వప్నపరివేషములు చీల్చి

సంచరించిరి ప్రాణియాములు మైతాల్చి.

మెల్ల మెల్లగ కొందరిటు నరాకృతి గొనుచు

తప్పురారుల నెన్నో శతమానములు చనుచు

నాగరకు లై రిపుడు ధీశక్తితో పోరి.

(హా! దూరమున్న దివారుకడచి చనదగుదారి)

గగనతారాపథము గాలించి తిరిగితిని

పూర్వాశ్రమమునందు; లేదంచు నెరిగితిని

ఒక్క క్రిమిలో నున్న చైతన్యకణమైన

వాలో! లేదచట లెక్క కొక తృణమైన.

ఈ భూమి క్రిమివోలె క్షణజీవియేకాని

తారకల మించినది; యుగజీవియై లోని

ఇచ్చనెరుగని తుచ్చదాస్యబంధనమందు

క్రిమికన్న రవిబ్రతుకె కించిదూనిత పొందు.

చైతన్యసిద్ధియే జడత వాంఛాఖలము!

ఈ రహస్యజ్ఞాన మార్గప్రజ్ఞాబలము!

ఆ రాతితపసి యుపదేశ మాకర్ణించి

నిష్పందముర్జితై, కవికరణి వర్ణించి

చెప్పినది మనసులో మననమ్ము చేసితిని.

ధ్యానముద్రామూర్తినై కొంత చూచితిని.

శిలయె కవి; కవియె శిల; అదె తత్త్వబోధ!

శిల గురువు; నే శిష్యుడిదె చిత్రగాధ!

పైన నభమున తార యొకటి సాక్షి గనిచె

అభిమతసుదీప్తితో; నాచుట్టు కనబరిచె

ఇరులు తన సంశయము!—

ఓయి కవిసోదరా! వినుము నే నీ శిలా
 ప్రూరభుజబంధమున చిక్కి, స్రుక్కుచు కలా
 హీనతకు పోక్కి, నా జడతలో విసుగెత్తి
 జీవకళకై లోన తపియించి, నీవమెత్తి
 పడియుండ, ఒక శిల్పి శిలలు వెదకుచు వచ్చి
 నన్ను గని, మది కరిగి, ఉలిపోగరలు తెచ్చి
 గండశిల చెరనుండి విడిపించె. ముక్తి గని
 మూర్తిగొని, నింపధిక నిత్య సవళక్తి గొని
 ఆ కళాసాన్నిధ్యమున కొంత కనుతెరచి
 పూర్వజీవితశిలాక్షేపమంతయు మరచి,
 చేతనచ్చాయలో సంతసించితి నపుడు.
 (శిలకైవ కను లిచ్చు కళ నాకు గురు వెపుడు.)
 కళ మెచ్చుకోలేని వాని కే నొక రాయి!
 కవికానివాని కీ పలుకు వివబడదోయి!
 నేను సూర్యోదయము గని పొంగిపోగలను.
 తల యెత్తి కనుమలోనికి చూచి నెలకొలను
 లో తనదు ప్రతిబింబ మీక్షించి, వెన్నెలల
 వెండినవ్వులు చల్ల, రంగురంగుల కలల
 నురుగు తరగలు నాదు రక్తనాళములందు
 తరల్చి, దూకుడుగ పాగుచును మున్ముందు
 మున్మురించును కెరలి రసపుష్కరణికరణి!
 (నాగుండ రాపాడి రగులుకొను అరణి!)
 నీవలెనె నేను కోకిలపాట విని కరిగి
 పోగలను; చల్లగాలులు వీవ నెదురరిగి
 లోని తాపమునెల్ల మాయించుకొనగలను.
 నీవలెనె విశ్వవీధుల కెగిరిపోగలను.
 కల్పనాపూర్వకములునృజియించుకొనగలను

దిన నీలో నున్న పరువు రాతే దింక
 దానికై తపముచేయుచు నుంటి నొకవంక.
 ఎవ్వడో ఒకనాడు ముమ్మారు నీవలెనె
 స్వేచ్ఛగా తిరిగెదను. ఆనాడు నీవలెనె
 కవినాచు తెలుగులో కవనమ్ము కట్టెదను
 కట్టి, పాడుచు జనుల మనసు చెరపెట్టెదను.
 దానికై ఓ కవి! నీ సఖ్యతను నేడి
 పిలిచితిని చేరువకు; నీదు రచనలు తెచ్చి
 వినిపించు మనుడినము నా యెదుట పాడి.
 నీ కళాపరిషేచనమున ప్రాణము వచ్చి
 నేను నీవలె విశ్వచిరనిరీక్షితముక్తి
 పొంది సుఖ మొందెదను; ఇమ్ము నా కా శక్తి.
 భువిని దివితో రాయు భోగమును చేకూర్చు-
 నీ పలుకు పలుకెల్ల అపరంజిగా మార్చు
 గనవాది! కలవోయి నీ కళకు శక్తియును
 జడము చేతనపరచు దివ్యతరముక్తియును.
 మనుజులకు సుఖమిచ్చు బాకట నీకున్న పని
 యని విస్మరింపకుము పాడుచుకొని వైకి చని.
 నీ కావ్యవాణిచే ఎన్నెన్నో ఆత్మలకు
 జడత యను చెర తొలగి విడుదల లభించినది.
 నిలిచిపోయెను మాట. నే నా శిలను ముట్టి
 ఒక ముద్దు పెట్టి, నాదారి పెట్టితి; పట్టి
 కల కాదు, నిజమన్న దెదోతిట్టి నామాపు.
 ఈ శిలాన్నీహితని విడిచిపెట్టక రేపు
 కని పలుకరించెదను; కవనములు పాడెదను
 శిలను కవి చేయుటకు కవనములు పాడెదను.

(“కువెంపు” రచనకు స్వేచ్ఛానుసరణము)

అలంకారశాస్త్ర ఆవశ్యకత

శ్రీ. డి. వి. కృష్ణరావు

కళారంగాలో, ముఖ్యంగా సాహిత్యరంగాలో నేడు కనిపిస్తున్న తికమకలు, అవకతవకలు, అవ్యవస్థ మరేరంగాలోనూ కనిపించటం లేదు. ఇతరరంగాలలోనూ అవ్యవస్థ లేకపోలేదు. కాని, వాటిలో నీతిగతులు ఇంత విషయంగా లేవు. వేదస్మర విరుద్ధమైన పెక్కు వాదాలున్నాయి. అయినా వాటికి కొంత వ్యవస్థ ఉంది. భిన్న భిన్న విమర్శనలు, నిత నిత వివాదాలు ఉన్నా ఆ వాదాలను, పక్షాలను తేలికగా చెప్పకొనవచ్చును. అందరి నుంచి చెడుగులు, సత్యా సత్యాలు ఆవృటికవచ్చును కాకపోయినా కాలక్రమాన అయినా తెలిసి వస్తున్నాయి.

ఉదాహరణకు ధరలకంట్రోలు, రేషనింగువద్ద తినే తీరుకొంది. కొంతమంది ధరలకంట్రోలు, రేషనింగువద్దటి ఎత్తివేయాలన్నారు. అలా ఎత్తివేసినప్పుడే అవినీతి పోయి ధరలు తిగి జనసామాన్యం ముఖంగా జీవిస్తుందని రాయు న్నది చెప్పారు. మరికొందరు ధరలకంట్రోలు, రేషనింగు వద్దటి తీసివేస్తే ప్రజలుపైన ఆసక్తి చుట్టుకొంటుందన్నారు. వేదసాదలకు, అంతంతమాత్రంగా ఉన్నవారికి జీవితం దుర్భరమై పోతుందన్నారు. ఈ రెండువాదాలలోని సత్యా సత్యాలు మామూలుప్రజకు మొదట్లో తెలియక పోయినా తరువాత తరువాత తెలిసినవాయి. ప్రజలకేదాడు, ప్రతిపక్షులకుదా సత్యం బోధపడక పోవటంలేదు.

ఇలాంటి నీతి, వ్యవస్థ అయినా కళారంగాలో, ముఖ్యంగా సాహిత్యరంగాలో కనిపించటం లేదు. ఏ కళల సంప్రదీనో సమాక్షకోసం నాలుగు పత్రికలకు పంపితే పది అభిప్రాయాలు వెలువడుతున్నాయి. అందులో ఏ గంటికి పాత్ర ఉండదు. ఒక పత్రిక

వాన్ని ఆకాశానికి ఎత్తితే, మరొకటి అధఃపాతాశానికి అగ్రక్షోభిస్తుంది. మరొకటి దాని ప్రస్తావనే తలపెట్టుదు. పోనీ, రాజకీయాలలోనైనా పుస్తకం నుంచి చెడుగులు కాలక్రమాన వెల్లిడి అవుతాయనామా, అలాంటివానికి ఏమాత్రం అవకాశం కనిపించటం లేదు.

అయితే యాభూత అవ్యవస్థకు కారణ మేమిటి? చిత్తశుద్ధిలేదా? కాక అభిమానద్యవలన ప్రబలాయా? అలాంటివృద్ధిస్థల ప్రయోజనం లేదు. వానివల్ల అసలు విమర్శకీ తావులేకుండా పోతుంది. ఎందుకంటే, ప్రతిస్థితి చిత్తశుద్ధి కలకు ఆస్తుడమైతే, వారికిమాత్రం అలాంటికోపం లేదని నిర్ధారించటానికి ఎలా వీలుపడుతుంది? కాబట్టి వ్యవస్థాసాహిత్యానికి వేరే ప్రజల కారణం ఉండాలి.

కళలో, ముఖ్యంగా సాహిత్యంలో నేడున్న తికమకలకు, అవకతవకలకు, అవ్యవస్థకు కారణ మేమిటి?

ఈ ప్రశ్న ప్రజాస్వామ్యవాదులకు, కమ్యూనిస్టులకు, కేవల కళావాదులకు అపోహ కలిగించక మానదు. ప్రజాస్వామ్యవాదులు ఇలా ప్రశ్నించవచ్చును—కళలకుగూర్చి ప్రజలు తమకు లోచిన అభిప్రాయాలను, సిద్ధాంతాలను వెల్లడించుకోవడానికి అవకాశంలేదా? ఒకేనాడుకుడు, ఒకేజెండా, ఏకైక ఖండాం అన్న వివాదాలు లేవనెత్తే ఫాసిస్టులకు ఏమాత్రం లేదా యేమిటి? వ్యవస్థపేరుతో తమ తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడించుకోరాదని ప్రజలను అణగారించటమే కదా!

కమ్యూనిస్టులు ఇలా ప్రశ్నించవచ్చును—మానవుడు అనివార్యంగా ప్రవర్తనానుడు అవుతాడని చరిత్ర ఉద్ఘాటించిన్నది. ఈ ప్రవర్తనానక అనేది వర్గ కలహాల ద్వారా నిడిస్తుందని ఆ చరిత్రే ముక్తకంఠో

చెబుతున్నది. కాబట్టి ప్రపంచముం దంతటా కమ్యా నిష్ఠు సామాజికవ్యవస్థ యేర్పడేంతవరకు వర్గకలహం అనివార్యం. అభ్యుదయకాములంతా వర్గకలహం మాటు పరచక ప్రజలకు వివరించి అభ్యుదయకరపాత్ర నిర్వహించే వర్గంపయిన పోరాడాలి. సాహిత్యంలో, కళలోనూది అంతే. వర్గాలకు పురుస్కరించుకొని వాదభేదాలు బయలుదేరాయి. బయలుదేరుతున్నాయి. ఇలా బయలుదేరే వాదాలలో ఏదేది యేదే వర్గాలకు చెందినవో బట్టిబయలుదేరి అభ్యుదయకరపాత్ర నిర్వహించే వర్గంవారి వాదనలు బలపరచాలి. కాబట్టి కళాభ్యుదయానికి వాదనవిధ్యం, వాటి వివరణంవేసలు అవసరం. అంతేకాని సాహిత్యవ్యవస్థపేరుతో వాదభేదాలను అణచివేయటం ఏమాత్రం సమంజసంకాదు. దైగా అది విల్లవవీధి చేనే వది.

కేవల కళావాది ఇలా అవలంబించు — కళ అంటే ఒక విశ్వఅవభాసం కలిగించేది. ఆ అవభాసం తత్వమేమిటి? దానికి అంశా లేవి? లక్షణాలు ఏవి? ఇలాంటి విచారమునకు పూనుకొంటున్న క్షణంలోనే కళానుభూతి ప్రపంచంలోనుంచి వారిపోయి మరొక ప్రపంచంలో పడుతున్నాయి. కాబట్టి ఇలాంటి విచారణలన్ని నిష్పన్నమయ్యే సిద్ధాంతం మరేమైనా అవుతుందేమో కాని కళాస్వరూప నిరూపకంమాత్రం కాదు, కాబాలకు, కళానుభూతి విజంగా సహృదయ హృదయైకవేద్యం. అది అనిర్వచనీయం. వ్యవస్థకూ, కట్టుబాట్లకూ, కళకూ ఎక్కడా పొత్తులేదు. నిజానికి ఈ రెండూ ఆగర్భకీత్రువులు. కట్టుబాట్లతో కళా? అసంభవం.

వై మూడు ప్రతివాదాలకు సమాధానం చెప్పకొనక ముందు ఒకవిషయం ఆలోచించాలి. ఒక వ్యవస్థ కావాలి అనటంలో విభిన్నవాదాలు ఉండగూడదనీ, తమకున్న ఆధిప్రాయాలను వెల్లడించుకొనటానికి అధికారం ఉండగూడదనీ యీ రచయిత అభిమతంకాదు. అంతేకాదు. ప్రజలు నిర్భయంగా, నిరాశూటంగా ఈ అధికారం వినియోగించుకోవాలి. అలా చేయని వాళ్లు తమకు తామే ద్రోహం చేసుకొంటున్నారని తీవ్రమే నిరర్థకం చేసుకొంటున్నారని. అయితే ప్రజల

కున్న యీ అధికారంతోపాటు బాధ్యతనూడా ఉన్నది. ఒకడు ఒకవిషయాన్నిగూర్చి చెప్పేటప్పుడు అంతకుముందు ఆ విషయాన్నిగూర్చి ఇతరులు చెల్లడించిన ఆధిప్రాయాలను పరిశీలించి ఉండాలి. పూర్వాధిప్రాయం వేరిగా లేదని తోస్తే, ముందు దాన్ని ఖండించి తన ఆధిప్రాయాన్ని సహేతుకంగా నిరూపించుకోవాలి. అలాకాక పూర్వాధిప్రాయంలో అన్యాయాన్ని, అతిన్యాయాన్ని చూపాలంటే, వాటిని వివరించి సవరించాలి. అలాకాక పూర్వాధిప్రాయమే నుంచి దని తోచి దానిని తిరిగి చెప్పటమే ముఖ్యమని భావించి సవ్యము, ఆ పూర్వాధిప్రాయాన్నే విపులీకరించి అందరి విశ్లేషణకు సుబోధకం చెయ్యాలి.

“అలాకాదు, వా కొక ఆధిప్రాయం తోచింది. దాన్ని వ్యక్తంచేసుకొనటానికి నాకు అధికారం ఉన్నదా, లేదా?” అన్న ప్రశ్న రావచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు జవాబుచెప్పకముందు రెండు మక్కులు చెప్పాలి. మానవుడు గతవీరత్వో సంబంధం లేకుండా ఆకస్మికంగా, ఇతర సహాయం లేకుండా, స్వయంగా ఆలోచించగలగటం అసంభవం. విశుష్టభావాలు కలగాలంటే భాష చేర్చుకొని ఉండాలి. అలాంటి సంస్కారం లేకుండా ఆధిప్రాయాలు కలగటం అసంభవం. కేవలం చేతనకోటికి సహజమైన అవ్యక్తసంజేదనలు కలుగుతాయే కాని ఇతరులకు చెల్లడించటానికి వీలైన నిశ్చితాధిప్రాయాలు ఏర్పడవు. ఇందుకు సమాజంతో ఎలాంటి సంబంధం లేకుండా నిర్వనప్రదేశంలో పెరిగిన వ్యక్తి, శిశువు నిదర్శనం. కాగా వక్రవ్య ఆధిప్రాయాలు ఒకనికి కలగాలంటే, సమాజంలోని ధూత వర్తమాన ఆధిప్రాయాలతో సంబంధం ఉండితీరాలి.

ఒక వ్యక్తి పూర్వమున్న ఆధిప్రాయాలనే, ప్రజలకు చిరపరిచితమైనవాటినే తిరిగి ఏకరువు పెడుతాడనుకోండి. దానివల్ల అవ్యక్తికి కాని, సమాజానికి కాని కలిగే ప్రయోజన మేమిటి? అలాంటి చర్యలవల్ల సమగ్రదశుంచాలు వాలుగుకంచాల ఆటలు లేవు అభ్యుదయం ఎలా కలుగుతుంది?

కాబట్టి వ్యక్తి చెల్లడించే ఆధిప్రాయాలు విశేషార్థబోధకాలు కావాలి. విశేషార్థబోధకం అనగానే

ఒక వ్యవస్థ, ఒక క్రమం ఉండవలె నని చేత చెప్పవలస
రంలేదు. అలా కొనిపడుంలో వ్యక్తి తన అభిప్రాయా
లను ఇతరులకు తెలియజేయుటానికి కాని, తద్వారా
ఇతరధిక జ్ఞానం సుపాదించటానికి కాని అవకాశం
ఉండదు.

ఇలాంటి వ్యవస్థ కళాతత్వవిచారంలోనూడ
ఉండాలి యీ రచయితకు స్వేచ్ఛ, అంతేకాని, పెక్కు
సిద్ధాంతాలు ఉండరాదనీ, కేవలం ఒకేసిద్ధాంతం ఉండి
తీరాలనీ రచయిత అభిప్రాయం కాదు. కళారంగంలో,
సాహిత్యానికి ప్రాంతంలో ఎన్ని సిద్ధాంతాలైనా ప్రతి
పాదించవచ్చును. అలా ప్రతిపాదించటానికి ప్రతి
ఒక్కరికీ అధికారం ఉంది. అయితే అలాంటి
సిద్ధాంతానికి తలా లోకా ఉండాలి. అందులో అంత
వైరుధ్యాలు ఉండనూడదు. మైగా ఆ సిద్ధాంతం
పేలవిపిచి సామచేయగూడదు. సిద్ధాంతంలోన
సిద్ధాంతం బయలుదేరక ఉన్న కళాస్వప్నము అన్నిటికీ
(works of all arts) అవ్యయించాలి. ఋగ్వేద
కాలంనుంచి యానాటివరకు వివిధ కాలాలలో, వివిధ
జాతులలో జరిగిన సమస్త కళాస్వప్నముల సౌందర్యాన్ని,
లక్షణాలను, విశిష్టతావిశిష్టతలను, అర్థాలను (values)
వివరించగలగాలి. ఇక్కడ మరొక విషయంనూడా
ఉంది. కళ జీవితంలో ఒక భాగం, లేక ఒకవిధమైన
జీవితం అవుతుంది. జీవితంలోని అన్ని అంశాలకు పర
స్పరసంబంధం ఉంది. కార్యకారణభావంలేకుండా
నూన్యంనుంచి ఏదీ రాదు. కాబట్టి జీవితంలోని అన్ని
అంశాలు కార్యకారణభావంతో అద్లిల్లిగా పెనవేసు
కొని ఉంటాయి. అందువల్ల అన్ని అంశాలలోనూ అంత
ర్యాసాగా దండలో దారంవలె ఒక సామాన్యవిషయం
ఉంటుంది. అంటే, జ్ఞానస్వరూపం సకలకాస్త్రాలకు,
సకలకళలకు ఒకటే. కళాప్రతీతిలోని జ్ఞానస్వరూపం
ఒకవిధంగాను, కాస్త్రానిధిలోని జ్ఞానస్వరూపం
మరొకవిధంగాను ఉండదు. కాబట్టి ఒకవ్యక్తి నూతన
సాహిత్యసిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నాడంటే, ఆ
సిద్ధాంతంలో అంతర్భూతంగా ఉంటున్న జ్ఞాన
స్వరూపం ఇతరకాస్త్రాలవల్ల వ్యక్తమౌతున్న జ్ఞాన
స్వరూపంతో సమన్వయం పొందాలి. అంతేకాని

కేవలం దానికి పరకొటిగా, విరుద్ధంగా ఉండటానికి
ఓలులేదు.

ఇలా వ్యాఖ్యాతరాహిత్యం, సకలకాస్త్రవిహిత
జ్ఞానస్వరూపం, అఖండత అన్నవి కళాసిద్ధాంతాలకే
కాక అన్ని సిద్ధాంతాలకు అవసరం.

ఇక కమ్యానిస్తు పేర్కొన్న వర్గకలహం
కేవల కళావాదిప్రశ్న మిగిలి ఉన్నాయి. వర్గకలహంలో
ప్రత్యేకతత్వవ్యప్తి అంతర్భూతమై ఉంది. అందువల్ల
అతత్వవ్యప్తి వివరించకాని సమాధానం చెప్పకొన వీలు
లేదు. అదంతా యీ రచయితే మరొకచోట వివరిం
చటందల్ల ఇక్కడ పేర్కొనటం లేదు. పోతే కేవల
కళావాదిప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పకొనాలి.

కేవలకళావాది తన వాదం మరొకపారి పరి
క్షించుకుంటే, అందులో అంతర్భూతమైఉన్న సిద్ధాం
తం అతనికి వెగటుకొల్పటానికి అవకాశం ఉంది.
ఎందుకంటే ప్రపంచంలో ఏదీ హేతువునకు అందదనీ,
కేవలం ఏకతానతా మాత్రగ్రహణమనీ, *Intuition*
వల్లనే అర్థంచేసుకోటానికి వీలవుతుందనీ ఆ సిద్ధాం
తానికి అంతరార్థం. ఈ అనుమానం నిరూపారం కాదు.
కళామధూతి సమృద్ధయవృద్ధయకేద్యమని కేవల
కళావాది అంటున్నాడు. మానవజీవితంలో, జగ
ద్వృత్తిలో ఈ కళ కేవలం ఒకభాగం మాత్రమేనని
ఒప్పుకొనక రిప్పుదు. ఎందుకంటే, జీవితంలో కళా
స్వప్తి, తదమధూతిమాత్రమే కాక కాస్త్రానిధిక వ్యాపా
రంనూడ కనిపిస్తున్నది. ఈవిధంగా జీవితం, జగ
ద్వృత్తి వివిధవిశేషవిస్తం. జీవితంతో పోల్చిచూస్తే
కళ స్వల్పాతిస్వల్పమైనది కాకపోయినా, ఒక భాగం
మాత్రమేనని స్పష్టం కాకమానదు. ఇలా ఏకజీవ
మైన కళ హేతువున్న ము అతీతము అయినదై సమృద్ధయ
వృద్ధయకేద్యమే అయితే ఏకజీవ అయిన జీవితం
కాస్త్రవిచారానికి ఎలా అందుతుంది? కాబట్టి కేవల
కళావాది ప్రతిపాదిస్తున్న అర్థాన్ని అనుసరిస్తే, జగత్త
త్వం జీవితస్వరూపం హేతువునకు, కాస్త్రానిధికి
అందేది కాదు. వృద్ధయకేద్యమే. అది నిజమైతే
కాస్త్రంద్వారా అర్థంచేసుకోటానికి, ఉన్న లోటు
సక్లబరచుకొని అర్థ్యవయం పొందటానికి వీలులేదు.

అది అలా ఉంచి న్యాయముగ అనభూతాత్మకం సత్యమో, అసత్యమో తెలుసుకోవటానికి ఎలా విధివుంది? మానవుడు క్రమక్రమంగా జ్ఞానం పెంపొందించుకొంటూ వస్తున్నట్లు చరిత్ర చెబుతున్నదికదా. ఏకతాపతాపాది ఇలాంటి చరిత్రను ఎలా ప్రోదిచేస్తాడు? ఇక్కడ అలా ఉంచుదాము. పరామర్శకు తావు లేకపోతే మానవునికి, జంతువునకూ వ్యత్యాస మేమిటి? ఋగ్వేద కాలంనుంచి ఈవాటివరకు శాస్త్రవిచారం ఎందుకు చేస్తున్నాడు? ఇలాంటి విచారం నిరర్థకమైతే ఇలాంటి ప్రవృత్తి ఎలా సంభవిస్తుంది?

ఈప్రశ్నలకు కేవల కథావాదననుంచి సంతృప్తికరమైన సమాధానం లేరుకనుక ఆ వాదాన్ని ఆదరించటానికి వీలులేదు.

ఇక మొదటి ప్రశ్న అలాగే ఉన్నది. నేడు కళాక్షేత్రంలో ఇన్ని అనకరణలు, తికమకలు, అర్థవర్థ ఎందుకు ప్రబలాయి? ఇలాంటిది తెలుగు దేశములో ఉన్నంత విపరీతంగా పాశ్చాత్యదేశాలలో లేకపోయినా, అక్కడకూడా కొంతవరకు ఇలాంటి స్థితి కనిపిస్తున్నది. ఇటీవల అక్కడ బయలుదేరిన ఆలంకారికమతాలు చూస్తే, యీ విషయం స్పష్టమౌతుంది. కాబట్టి ప్రపంచమందంతటా మొత్తముమీద ఇలాంటి విషమస్థితే ఆవరించి ఉంది.

ఇలా చెప్పినంతమాత్రాన మాటకారణం వివరించినట్లు కాదు. ఈలోటు ఎక్కడ ఉందో పనికి రించాలి.

ప్రపంచంలో ఏదీ శూన్యంనుంచి పోడివడదు. కారణం ఉంటుంది. ఇవాళ మన సంస్కృతి, సంస్థలు, ఉద్యమాలు, జీవితం ఇలా ఉన్నాయంటే, ఇంతకు ముందు మనకున్న సంస్కృతి మొదలైనవి కొంతవరకు కారణమని అంగీకరించక తప్పదు. తరువాత ముఖ్య కారణం నేటి సంస్కృతి, సంస్థలు, జీవితావధిం మాత్రమే.

కాగా నేటి అన్యోధనున్న కారణాలను రెండు భాగాలుగా విభజించవచ్చును—(౧) పరంపరాగతాలు, (౨) ప్రకృతజీవితస్థిధాలు. పరంపరాగతాలను తిరిగి

రెండు ఉపభాగాలుగా విభజించవచ్చును : (౧) తార్కికాలు, (౨) చరిత్రాత్మకాలు.

తార్కికకారణాలు :

ధారణీయవస్తువులను కిన్నకిన్న వ్యక్తుభాలను ప్రకటిస్తున్నా, కొన్ని ప్రధానాంశాలలో వీటిభిత్తున్నాయి. జ్ఞానం అనవచ్చిన్నం, పరిణామరహితమని అంటున్నాయి. ఈ భౌతికప్రపంచం అనిత్యమనీ, జీవులు తమకకు పూర్వజవ్యక్తకర్మఫలవర్ధనంకోసం పుడుతున్నాయనీ చెబుతున్నాయి. కాబట్టి మానవుని జీవితం, జగత్తు పరమార్థానికి సాధనాలే తప్ప స్వతః ప్రయోజనకారణం కావంటున్నాయి. అంటే అపవర్గగమ్యుస్థానానికి బయలుదేరిన జీవితం ఈ జగత్తు ఈ జీవితం మధ్యలో తటస్థమే ధర్మశాలబంధిని. వచ్చిపోతుండే యాత్రికులకు నిలువనీడ కల్పించటమే ధర్మశాలలకు ఎలా పరమార్థమో, ఈ జీవితజగత్తుల ప్రయోజనంకూడా అంతే. అంతకన్నా వీటినిగూర్చి విచారించవలసిన పని లేదు. ఈ విషయాలను వస్తువుల ముక్తకంకంతో ఆమోదిస్తాయి.

ఇవి సిద్ధాంతాలైనప్పటికీ కొన్ని విషయాలు అనివార్యంగా ఏర్పడుతాయి. జ్ఞానం అనవచ్చిన్నమై, ఎదుగుబోదునటులేక ఎల్లకాలం ఒకేమధంగా ఉంటున్నప్పటికీ, దానిని ఎప్పుడో, ఏ ఒక్కడైనా తెలిసికొని ఉండాలి. అంతేకాని క్రమక్రమంగా తెలిసికోవటంకానీ, జ్ఞానం అభివృద్ధిచెందటంకానీ అసంభవం. అందుకల్ల ప్రాచీనతమైన వాళ్ళే సత్యం చెప్పిఉండాలనీ, క్రమికప్రవర్ధనాసతి అసంభవమనీ నిర్దిస్తున్నది. దీనితో సర్వజ్ఞానం వేదాలలో ఉన్నదనీ, ఆ వేదాలు అత్యంతప్రామాణికాలనీ, వాటివెలుపల అంతకన్న అధికంగా జ్ఞానం ఉండటానికి వీలులేదనీ లేలికగా నిష్పన్నమౌతుంది. ఇలాంటిదానితో చరిత్రాత్మకజ్ఞానం కంటుచేడక తప్పదు. ఆసలు వృత్తి అటువైపు పోవటానికికూడా వీలులేదు. ఈవిధంగా మనిశీతముద్ధులైన శాస్త్రకారులకుకూడా ప్రాచీనతమ శాస్త్రగ్రంథాలు అమలంఘనీయాలు, పరమప్రామాణికాలు, శిరసాపరిధారాల్లాలు అయి, వ్యతంత్రవిశేషము, సత్యావేషమును అడ్డు తగిలాయి. వ్యతంత్రవిశేషాంత

ప్రపంచమున మనీషులకుండు తమ వాదాలను పోషించుచుండునట్లుగా కాక కేవలం ప్రాచీనగ్రంథాలకు అనువాదాలుగా ప్రకటించుకొనటం జరిగింది. ఇందు బ్రహ్మసూత్రాలమీది విభిన్నభాషాగ్రంథాలు, నాట్యశాస్త్రంపై విలువదీసిన అభివ్రాతృత్వాఖ్య నిదర్శనాలు.

జీవితము, జగత్తు పరమార్థాలు కాక, కేవలం అపవనానికి సాధనాలుగా మాత్రమే స్వీకరించబడవలయును. ఈ జగత్తునితత్వాలనుగూర్చి ఉపేక్షించటం జరిగింది. నిజానికి పరమప్రామాణికమైన భారతీయదార్శనికులైన కళానుభూతిని గూర్చి వ్రాయలేదు. అసలు వాటి సంగతినికూడా వారు తివ్రపరేదు. అభివ్రాతృత్వము, రాజావతరుడు, మధుసూదనసరస్వతివంటివారు తొమ్మిదవశతాబ్ది తరువాతివారుగాని, అంతకుముందున్నవారు కాదు. వైగా ప్రాచీనభారతీయసంప్రదాయానికి కట్టుబడిఉన్న యీవాటి కళోపాసకులకూడా కళకు స్వతంత్రతత్వము అంగీకరించరు. తత్వార్థం ఉత్తమోత్తమమనీ, కళ దానికి న్యూనమైనదనీ యీవాటికి భావించటం జరుగుతున్నది. కళవల్ల బ్రహ్మసాక్షాద సహాదరానుభూతి కలుగుతున్నదని చెబుతున్నారేకాని బ్రహ్మసాక్షాదం కలుగుతున్నదని అనటం లేదు.

ఇలా జీవితము, జగత్తు ముగ్ధులకానికి సాధనంగా భావించబడవలయును కళాదుల తత్వవిచారం పాశ్చాత్యతత్వాలలోకంటె వెనుక బయలుదేరింది. ఈ సందర్భంలో “రసోవై సహజమ్” శ్రుతిని పేర్కొనవచ్చును. ఈ శ్రుతిలోని రసశబ్దానికి, ఆలంకారికులు చెప్పే రసానికి సంబంధం లేదని రసగంగాధరకర్తకు వ్యతిరేకంగా నిరూపించటం జరిగింది. పోతే భరతుని నాట్యశాస్త్రం ప్రాచీనతమమైనది కాదా అని ప్రశ్నించవచ్చును. వైవి పేర్కొన్న విషయాలను గమనించి నాట్యశాస్త్రాన్ని బాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే తెలిసిబట్టి, ప్రపంచవిషయాలనుబట్టి అది సూత్రయుగంలో వెలువడినది కాదనీ, సౌరాణికయుగంలోనిదని స్పష్టం కాకమానదు.

షడ్వర్గవాదాలు ఇలాంటి స్థితికి దారితీసినా, అలా కాదు ఇలా ఉండాలని అనుకాసింపినా జీవితం, జగత్తు తన తన ధర్మాలనుబట్టి ప్రపంచమైంది. రామా యణం, భాగవతం, భాసకృతులు, గాథాసప్తతి, బృహత్కీర్తి, అశ్వధూషాని కావ్యాలు, కాలిదాసాదుల మహాకావ్యాలు, ముగ్ధక ప్రక్క అజంతాచిత్రాలు బయలుదేరాయి. వాటితో కళాతత్వమునీలనం ప్రారంభమయింది. దానితో అలంకారమతం తొలగిరించింది. తరువాత క్రమక్రమంగా దార్శనికులు తమ తమ ధర్మాలను పురస్కరించుకొని కళాతత్వాన్ని, ముఖ్యంగా సాహిత్యతత్వాన్ని వివరిస్తూ ఆలంకారికగ్రంథాలను వ్రాశారు. కాలక్రమాన సౌందర్యవిషయంలో షడ్వర్గననిర్వచనాలు నిరాకృతాలై అర్హత వారుల మతం సిద్ధాంతమైపోయింది. ఇలా బయలుదేరి పోతుకొనిపోయిన రసవాదం పరమప్రమాణమైన సర్వసాహిత్యవిశిష్టతావిశిష్టతలను నిర్ణయించసాగింది. రసవాదులు పేర్కొన్న ఏ ఒక నియమం ఉల్లంఘించినా ఎలాంటి ఉదాత్తకావ్యంకూడ తీవ్రఖండితమగు పాల్పడింది. అలా ఖండించటానికి వీలులేకపోతే ఆ కావ్యాలను విరిచి ఎలాగో సూత్రార్థాలకు సరిపోయేటట్లుగా అన్వయించటం జరుగుతూవచ్చింది. దీనికి కాకుంథలం లోని నాందీశ్వరం, ఉత్తరరామచరిత్రరసచర్చ మొదలైనవి నిదర్శనాలు.

ఇలా ఎంతసేపటికీ సాహిత్యతత్వం ఇలాంటిది కాబట్టి ఇలా ఉండాలని అనుకాసింపటంలేవు, ఉన్న కావ్యాలు ఇలా ఉన్నాయి, కాబట్టి సాహిత్యతత్వం ఇలా ఉండాలని ఆలంకారికసిద్ధాంతాలను ఎప్పటికప్పుడు సవరించుకొనిపోవటం జరగలేదు.

వైగా ఆలంకారం, సుగతి, రీతి, వ్యక్తి, వక్రత: మొదలైన వాదాలు ఏవద్యానికి అవధ్యం వాగోనూ కొంతవరకు నూచిచెప్పుగలిగినవేరప్పు మొత్తంమీద కావ్యం విశిష్టతావిశిష్టతలను నిర్ణయించి చెప్పుగలిగిన స్థితిలో లేవు. లోచనవాగ్భాటికర అయిన అభినవగుప్రమూడా రససంతకాని రసన కావ్యం కాదని ధ్వనికర్తను అధిగమించి చెప్పుగలిగాలేకాని ధ్వనికర్త పేర్కొన్న ఆలంకారధ్వని, వస్తుధ్వని ఎలా

రసంగా పర్యవేక్షిస్తాయో చెప్పలేదు. తరువాత వచ్చిన ఆలంకారికులైన వా యావిషయాన్ని అంతగా లోతుకు తరచి చూచినవారు లేరు.

నేటి సాహిత్యంలో భండకావ్యం, కథానిక, ఏకాంకిక, నవల ప్రధానం. వీటి మంచి చెడులు మొత్తంమీద చెప్పకోవలసిందే తప్ప పద్యాలవారీగా కాని, పేరాలవారీగా కాని చెప్పకోవాలికి వీలులేదు. అందువల్ల ఈ మతనకావ్యరూపాల విశిష్టతావిశిష్టతలను ఆలంకారికమతాలు స్వతః నిర్ణయించలేని పిరి వీర్చబడింది. దానితో వాటిపై విద్యావంతులకు సురితెప్పి ఆలంకారికమతాలను పూర్తి ఉల్లంఘించటం, విశ్వం ఖలస్ఫూర్తి ప్రబలటం, ఆవ్యవస్థ నెలకొనటం జరిగింది.

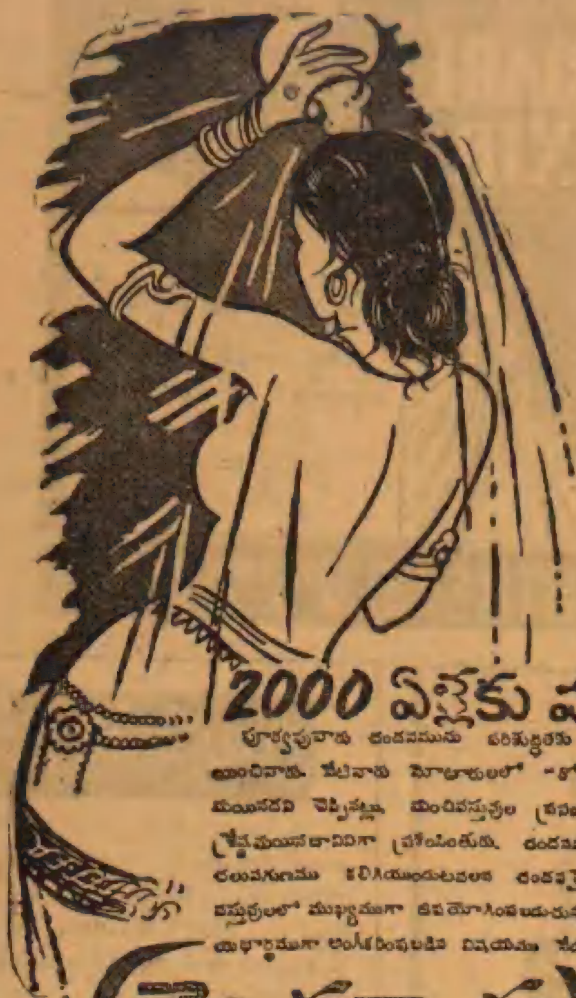
చరిత్రాత్మక కారణాలు :

చరిత్రవృద్ధితో చూస్తే ౧౧ వ శతాబ్దివరకు, అటుపిమ్మటకూడ నాటి విద్యావంతులకు దేశభాషల మీద ఏమాత్రం గౌరవ ముండేదికాదు. ప్రాంతీయ భాషలు వారికి అపభ్రంశాలుగా తోచేవి. అన్నివిషయాలూ ఏ సంస్కృతభాషలోనో వ్రాయవలెనేతప్ప వాటి ప్రకటనకు దేశభాషలు ఏమాత్రం పనికిరావన్న అంధవిశ్వాసం వారికి ఉండేది. దీనికి ఆంధ్రశిల్ప చింతామణిలోని “స్వస్థానకేమభాషాభిమతాస్సంతో రసప్రబంధియః లోకే బహుమన్యంతే చైకృతకావ్యాని చావ్యవహాయ” అన్నవాక్యం అభిర్యణకారికలలోని “సమ్యక్తత్వాత్ రూఢత్వాత్ గృహీతత్వాచ్చ సాదుభిః, నాపత్రంకేత్యమేవ స్యాన్నియమాభావతస్తు తతో” అన్న కారిక మూచిస్తున్న ఆర్థం నిదర్శనం. పైగా నన్నయభట్టువంటివాడుకూడ “ప్రివాణిగిరివాప్తి రాయ దగ్ధతో. వక్షోమఖాంగీమ” అన్న శ్లోకంతో తెలుగుభారతం ప్రారంభించటం, నన్నయ పూర్తి చేయని భాగం తిరిగి ౧౩ వ శతాబ్దిలో తిక్కన ఎత్తు కొనేటంతవరకు ఎవరూ అనువదించటానికి పూనుకొనక పోవటం, కవిబ్రహ్మకుడా హరిహరనాథుడు తనకు కలలో ప్రత్యక్షమై మిగిలిన భారతాన్ని పూర్తిచేయ వలసినదని ఆదేశించినట్లు చెప్పకోవటం దీనికి దోహద మిస్తున్నవి.

భారత ఆంధ్రీకరణంతో పురాణేతిహాసాలు తెలుగులో వ్రాయటానికిమాత్రమే దారి యేర్పడిందికాని, కావ్యవిషయాలేవి అప్పటినుంచి ఇటీవలవరకు తెలుగు ముఖం చూసలేదు. చివరికి ప్రామాణికాలైన తెలుగు వ్యాకరణ గ్రంథాలుకూడా ౧౮ వ శతాబ్దిమధ్యవరకు ఎక్కువగా సంస్కృతభాషలోనే వ్రాయబడుతూ వచ్చాయి. ఇంతమాత్రంచేతనే అసలు కాస్త్రానికి సంబంధించిన గ్రంథాలేవి అణుమాత్రంకూడ తెలుగులో వ్రాయలేదని నా అభిప్రాయం కాదు. ఆంధ్ర భాషాధూమణము మొదలైనవి వచ్చాయి. విష్ణుకోట పెద్దన, భట్టునూర్తి మొదలైనవారు తెలుగువారికి ఆలంకారకావ్యంతో అత్యల్పపరిచయం కలిగించారు. కాని కళాతత్వం, సౌందర్యలక్షణం ఒక్క తెలుగుమాత్రమే చదువుకొన్నవారికి ఈనాటికీ అయంచితవిషయాలే. తిర్తికాస్త్రాల్లో ఒక అవైకగ్రంథాలు మాత్రం కొలదిగా తెలుగురూపం సంతరించాయి. ఇలా తెలుగులో ఇంతవరకు వచ్చిన కావ్యగ్రంథాలను చదివి సంతమాత్రాన ఏ కావ్యంలోనూ గాఢపరిచయం లభించదు.

ఈ విధంగా కేవలం ఒక్క తెలుగు చదువు కొన్నవారి సంకతి ఈ నాటివరకు చాల శోచనీయంగా ఉంది. బాగోగులకు నిర్ణయించుకొనవలసినవచ్చినప్పడు ఎవరి ఇష్టం వచ్చినట్లు వారు పోవటం జరుగుతున్నది. అందువల్ల కేవలం తెలుగుసాహిత్యంతో ఎలాంటి వ్యవస్థ లేదంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన పని లేదు.

ఇంతమాత్రంచేత కాస్త్రాగ్రధిచారశక్తి తెలుగు వారికి లేదనటానికి వీలులేదు. నేటికి ఆయాంగాలలో ప్రామాణికాలుగా భావించబడుతున్న వేద భాష్యం, పంచదశి, రసగంగాధరం, పరిభాషేను శేఖరం, తర్కసంగ్రహం మొదలైన ఉద్ధగ్రంథాలువ్రాసిన వారు ఆంధ్రులే. కాని తెలుగుభాషమాత్రం కాస్త్రాగ్రధ ప్రకటనకు నోరుకోలేదు. దీనికి కారణం అభిలభారత ప్రశంసాగౌరవాలను సంపాదించాలన్న అభిప్రాయమే ఆనాటి ఆంధ్రకావ్యవేత్తలను సంస్కృతభాషలో తమ గ్రంథాలను రచించటానికి ప్రోత్సహించింది. ఈనాడు కావ్యకారులు తమతమ అభిప్రాయాలను అంతర్జాతీయ

2000 ఏళ్లకు ముందు..

పూర్వపురాణ చందవమును పరిశీలించి కర్మాచరణముగా నిర్ణయించినాడు. పేటివాడు మోతాదులలో "కోశ్మరాయన్"ను ఉత్తమ మయినదని చెప్పిస్తూ, మించినస్త్రుల క్రమంలో రంకవముని శ్రేష్ఠమయినదానిగా ప్రకటించేడు. రంకవము, మధుర ప్రదీపము, రయవగుణము కలిగియుండుటలకు రంకవమైము పాంకర్యాణాళా వస్తువులలో ముఖ్యముగా ఉపయోగించబడుచున్నది. అశోమనిగామిని యితాదుగా అంగీకరింపుటచేసి దివ్యయము నేడునూడ యితాదు పే!

మై సూ రు
శాం డల్ స బుబ్బ

"పరిశుద్ధతకు ప్రసిద్ధమైనది చందవమే"
మైసూరు గవర్నమెంటు ప్రాడక్టు.

Mehta's...
SUNDARI
ELIXIR

గర్భాశయరోగాలకు

ప్రసిద్ధ బలవర్ధకౌషధము
వ్యవధితై స చిహ్నము చిహ్నము
అనువము నివారిణి
సుప్రసిద్ధ భిక్షగ్యులచే
ప్రశంసించబడినది.

K.S. MEHTA & CO., 250, CHINA BAZAAR, MADRAS.

డోంగ్రేగారి

బాలామృతము

బలహీనమైన బిడ్డలకు
పుష్టియున్ను, బలమున్ను
ఆరోగ్యము నిచ్చును

పాలసుగంధితేవ్యం

ఇది రక్షకుచేయు అనేక మాలికలతో
తయారుచేయబడినది. స వా మే హా ము లు,
మేహాపాదలు, మచ్చలు, కురుపులు, చర్మ
వ్యాధులు, కుష్ఠము, మలబద్ధము, కీళ్ల వాపులు
మొదలగు అనేక విధములగు వ్యాధులను
ఖండించుటలో అద్భుతమైనది. 2 డబ్బీలు
చాలును.

20 తులముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

పి. సి. వి. ఆండ్ కంపెనీ,

కారికేపి, (నెల్లూరు జిల్లా).

ఉదాహరణ :

1. పినుమెడలి పీడి. (మిరపిడి)

నెలకు టాకీవ ఎదుడగా, కొట్టెవుకా.

ప్రకృతికోసం అంగంలో వ్రాస్తున్నట్లే వాడు మన వారు సంస్కృతంలో వ్రాచారు.

వాడు, నేను భూదా మర్త్యభాష అవాద్యుని పాలు కాటంగల్ల తెలుగుపాపీయంలో ఇంతటి భార ఆర్థిక కలిస్తున్నది.

ఈ వాదన వాయి అన్యకథను తొలగించటానికి ప్రయత్నాలు చేయవచ్చునగా ఆన్న ప్రశ్న పాతకు నకు కలుగకపోయినా కాని యింతకుముందు శిర్కొన్న ప్రకృతివీరితనిదైన కారణాలు అడ్డు తినులు తున్నాయి. ఇది ఎలా అవరోధకాలుగా ఉన్నవో పరిశీలించటం ముఖ్యం.

ప్రకృతివీరితనిదైన కారణాలను కూడ ప్రధానంగా మూడుభాగాలు చేయవచ్చును:—(1) సాంస్కృతికాలు, (2) సంస్థానికాలు, (3) వర్తమానవీరితనిదైనవి.

సాంస్కృతిక కారణాలు :

ఈ వర్తమానవీరితనిదైన మన కళలో ఎన్నో మార్పులు వచ్చాయి. సాంస్కృతికత్రయం, సైక్స్, స్టీమర్లు, తిరితి, రేడియోలు, సినిమాలు, విమానాలు క్రమంగా వ్యాపించాయి. వీటివల్ల ప్రపంచంలోని వివిధభాగాలను పన్నుహితవంబం ఏర్పడింది. వివిధ కళలు, చరిత్రలు, సంస్కృతులు, పాపీయాల, తత్వాల, భాషలు, ఆదర్శాలు, సంప్రదాయాలు మన జీవితానికి సాంప్రదాయిక వీటివల్ల కళలో, పాపీయాలలో వచ్చిన మార్పులన్నీ యిన్నీకావు. పాపీయాల త్రేత్రంలో అంపకాయ్యు కూలింది గ్రాంథికం. కళానిక, వీకాంకక, భువికాంకం, వల, వ్యాసం, రేడియోవాటిక, కథ పాపీయాలంగంలో ప్రవేశించాయి.

లోగడ వ్యావహారికభాష కావ్యానికి పనికిరానిదిగా ఉండేది. పాపీయాలప్రజావీరితం దానికి నిషిద్ధమవు. ఆరీవాటికం, సుగంధద ఉన్నవారే తప్ప ఇతరులు కావ్యంలో వాయికావాడుకులుగా ఉండటానికి నిలులేదు. వాటకం ప్రధానరసం శృంగారమో, లేక వీరమో ఉండినలేనేకాని మరొకటి

ఉండటానికి నిలులేదు. దిగినిన రూపకోపరూపకాలకు ఆయాసంభలు, సంస్కృతాలు, వాయికావాడుకులు, రచయితవ్వ సంధిసంస్కృతాలుగాదులు ఉండటానికి నిలులేదు. కవిసంప్రదాయాలు, అలంకారగణిమంధనాలు అవల్లంభునియూలు, అవి పరచీయాలుగాఉండేవి.

విదేశీయకావ్యాలలో ఈ నిబంధనలు కనిపించలేదు. ఇవి కనిపించనంతమాత్రాన రసవత్పత్తిలో లోటు కనిపించలేదు. పైపెచ్చుగా లోగడ పాటింప బతుకూపచ్చిన సంప్రదాయాలన్నీ చూడగ ప్రతిబంధకాలుగా కనిపించసాగాయి. ఇలా పోయి పోయి పద్యంలో యతిప్రాసలు లేవికీ అన్నంతవరకు వచ్చింది.

ఈవిధంగా కళావీరితకు సంకల్ప తనిరించా రన్న భావం ప్రబలి ముప్పైవేలమా కవి విని యెటుగ నదిలే పొన్న అపరికాలంలోనే బయలుదేరింది. ఆ మార్పు అవదితం బరుగుకూనే ఉన్నది. ఇలాంటి సీతిలో ప్రాత్రవీరితం అంతర్వ్యం గ్రహించలేక ప్రాచీనమతానుశాయాలు, విప్లవేందంలో కొట్టు కొనిపోయా తిను గమ్యుగా, ప్రాచీన నిధాంతిగా ఆరంభేందకోలేక ఎవినమతానుశాయాలు ఆయామతు సీతిలో పడ్డారు.

ప్రజాస్వామ్యం :

సాంస్కృతికరంగంలో మరొక ముఖ్యవిషయం ఉంది. అంధవిశ్వాసాలను అధిగమించి పాశ్చాత్యుల పరికోధనలు వాగించి ఆ నేకమాతనవిషయాలు కనుగొన్నారు. యంత్రాలు అంతరించాయి. కీటిల్ల ఎక్కువ పరకులు ఉత్పన్నమై కాటానికి, ఎక్కువ మంది ఎక్కువతరక అభివీరితటానికి వీలు కలిగింది. “మమాత్మా స్వరూపేందో త్యా” అని కేశవలల నంది నవత్తు మృదనంలో ఉపస్థుగు లీనమై నిధాంతం అవరించినాపటానికి అవకాశాలు క్రమ క్రమంగా పెంపొందుకూవచ్చాయి.

కీటిల్ల పురస్కరించుకొని ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు మొదలైన పాశ్చాత్యదేశాలలో ప్రజాస్వామ్యం ప్రబలసాగింది. యంత్రసంస్కృతిలేకుండా అంశ

యలును నున దేకానికీ నర్పారు. ఆసేతుహిమాచలం
 వారికి కైవసమైపోయింది. వారు ప్రతేకపెట్టిన అధిక
 రాజకీయవిధానాలతో పూర్వకర్మకష్టపడింది. పూర్వా
 దార వ్యవహారసంస్కారాలపై ఆదరాహిమానాలు
 ఉన్నవిగాగాయి. ఇదేసమయంలో ప్రభుత్వానికి
 ఇష్టంలేకపోయినా ఇంగ్లండుమొదలైన దేశాలలో
 ప్రభుత్వవనములపైకూర్చిన ప్రజాస్వామ్యభావాలు
 ఇండియా మొదలైన ప్రాచ్యదేశాలలోగూడ ప్రాక
 సాగాయి.

కేతాబులనుంచి ప్రుంఁదిపోయి ఉన్న సమా
 జంలో తేలికంగా సంఘటనం ప్రారంభమైనది.
 పూర్వం విద్యాధికంపాక్షాలు కొన్నికర్తలకు
 మాత్రమే ఉండేది. కాని మాతప్రభుత్వం దేశంలో
 పెరిగినటం, దానితో మాతసంస్కృతి రావటం
 విద్యాధికం పక్షానిష్టం కాక వివిధకర్తలలోను ఆర్థిక
 కామకూల్యం ఉన్నవారికి ఆలవడపొంది. అందుల్లో
 మొకటిలోవరగాక ఇప్పుడు అన్నికర్తలలోనుంచి
 రచయితలు బయలుదేరారు. రచన ఎప్పుడూ రచయిత
 అనుభూతిసంస్కార సంభావనీయములవీధి ఆధారపడి
 ఉంటుంది. దీని ననుసరించి వివిధకర్తల అవధివాలు,
 సాహిత్యరూపం, కళారూపం సంతరించసాగాయి.
 స్వతః అనర్గలీయం అంటూ ఒకటి లేకపోయింది. ఆంత
 రికవైచిత్రీ ఉండి, వైరుధ్యం లేకపోతే అవశూకార్యం
 లేకపోయింది. అందుల్లో మాలినదగ్గరనుండి ప్రాప్త్యా
 నునిదాక, ఆతాతాయనంచి నీరోదామనీకరకు, పర
 మానువునంచి ప్రహ్లాదపద్యంతం చిత్రంపర దివి
 లేకపోయింది. వస్తువీక్రారంలో లోగడ ఉన్న అభి
 మానద్యేమాలు, ఆదరవైయభాషలు నశించాయి.

ఇలా చిత్రాతిచిత్రం గా వస్తున్న ప్రస్తుతవిధ్యం,
 చిత్రకవైచిత్ర్యం విమర్శకుల కన్నులకు ముగిసిట్లు
 కొలుపుతున్నాయి. నల్లకుక్కిమంచం, పెంటపోన,
 పెరసినపంటక, పూరహత్య, వాయకుడులేని
 నాటకం, నిధత్సంగి అయిన రూపకం, ఇతివృత్తం
 లేని కుహమృగం, పీరులు లేని రతిహాసాలు బయలు
 దేరుతున్నాయి. నల కియపాత్యాలలో ఇది
 బయలుదేరకపోయినా విదేశీయసాహిత్యాలలోనూంచి

దిగుమతి అవుతున్నాయి. ఇలా త్వరత్వరగా బహు
 ముఖస్పష్టి, లేక స్పష్టివాచకం, చెలువడుతుంటే
 అన్యకస్థ ఎందుకు ఉండదు?

వైగా మనోక విషయం ఉంది. ప్రజాస్వామ్య
 భావం అపార్థం చేసుకోవటంకల్ల ఎనికి వారే
 రాజా లైగాతున్నా. కళారంగంలో, సాహిత్యం
 చేర్చుకోవలసింది ఒకటి ఉన్నా అన్న భావం
 పోయింది. రున్నా విజ్ఞానకాస్త్రాలు (Natural
 sciences), సామాజికకాస్త్రాలు (Social sciences)
 వదిలినవారు, చదువునున్నవారు సాహిత్యాది కళా
 రంగంలో సామాగరికీలు చేస్తున్నారు.

దీని స్పష్టికి పూనకోరాదని అపోహ పడ
 తున్నాడు. కాని కళాస్పష్టికూడ తమతమ కాస్త్రాలలో
 వలెనే స్పష్ట ఉన్నవని చాలమంది గ్రహించటం
 లేదు. పూర్వసాహిత్యాలతోనూ, కళాస్పష్టలతోనూ
 (works of arts), అలంకారకాస్త్రంతోను సంబంధం
 లేకుండా స్పష్టికి దిగుతున్నాడు. అంతమాత్రాన అభ్యంత
 రం పుష్కలవిన పనిలేదు. కాని అసలు బయలుదేరిన
 కళాస్పష్టల ం ధ్దల, అర్థాలు నిర్ణయించటంలో
 అధికారిత్వం ఎరి ఉండాలి? అధికసంఖ్యాకుల
 ఉమ్మతి ననుసరించి కాస్త్రార్థసర్థయం జరగాలని
 కాస్త్రజేతలు అంగీకరిస్తారా? ప్రజాస్వామ్యం అలా
 అనుకూలమైనదా?

అలంకారకాస్త్రంలోను, పూర్వకకళాస్పష్ట
 లోను సంబంధం లేని నన్యకకళాధకులు చేతికి దొరి
 కిన ఏ వావిమర్శగ్రంథాలనో పట్టుకొని అందులో
 తమకు నచ్చినవాటిని పరమప్రామాణికాలుగా భావి
 స్తున్నారు. వీటికి అలంకారకాస్త్రసాహిత్యంలో
 ఎరినరకు స్థాన మన్నతో, అది ప్రతిపాదించే
 అర్థాలు ఉన్న కళాస్పష్టలకు ఎరినరకు అన్వ
 యిస్తామో, ఆ యావిమర్శగ్రంథకర్తలు ఏవిషయా
 లలో ప్రామాణీకులో, ఎందులో అప్రామాణీకులో
 గుర్తించటం లేదు. ఒక పుస్తకంనుంచిచెడ్డలను నిర్ణ
 యించరలవినచ్చినప్పుడు వాచ్చిక్ ఇలా అన్నాడనో,
 చేట్టుకళాలకరం ఇలా ఉండాలన్నాడనో,
 పోమరేశ్వరమాస్ సాహిత్యం ఇలా ఉండాలని

అన్నాచికో, బాల్ స్టామ్ కలాతిత్వాన్ని ఇలా నిర్ణయించాచికో, దనికొకటి ఇలాంటివనిలు నిర్వహించాచికో, ప్రాయశః కృతి అతిరసం ఇలా జనుకుం దన్నాచికో చేర్చాచి, ఆ నిర్వచనాలను పురస్కరించుకొని కలాప మైల బాగోసులని నిర్ణయించటం జరుగుతున్నది. ఇలా కలాపమయంలో పులి కొక బుద్ధిగా ఉంటున్నది.

కాలేమంది రచయితలు, కలాకారులు తమ తమ చిత్రాలు కలాప రత్నం నిరూపించుకొంటానని కొద్ది కొద్ది గ్రామ ప్రోత్సహం చేస్తున్నారు. అతి ప్రతికూలం (SMR realism), అంతాదం (existentialism) మొదలైనవి ఇందుకు నిదర్శనాలు. ఈ వాదన కేవలం అతిస్పృహనాకుల పుష్టినకుం బుకొంటానని పనికి వున్న నిర్వచన ప్రావీణ అంశమీన కలాప మైల అన్నిటికీగాని, కాక కేవలం కలకలాపానికికేమైల అన్నిటికీగాని, లేక కనీసం ఒక యుగంలో ఒక దేశంలో వుండవలసిన పుష్టతుల అన్నిటికీగాని అవ్యయించటం లేదు. దీనిని అలంకార శాస్త్రంలో వాదాలు అడ్డాదిద్దంగా పెంపొందటం, తిక్కుమకలు, అకలికలు, అన్యరస్థ పెచ్చరిల్లటం తప్ప మరొక మేలు జరగటంలేదు.

సంస్థాపనాధాలు :

సమాజంలో బయలుదేరి ప్రవర్తిస్తున్నవారలకు సమస్యనుసహకారాలను కల్పించి ఆధునమునికీ కీలుచీలైన సంస్థ కళకు తోడ్పడుతున్నవో లేదో పరిశీలించాలి.

ఆంగ్ల ప్రభుత్వం యన దేశంలో పెరిగిస్తున్న తరువాత వివిధ ప్రాంతాలలో వికసితవృత్తులు ఏర్పడ్డాయి. వీటి పరమావధి మొదట్లో పరిపాలనావిధానాలు, విద్యాశాలల నిర్వహణకు కాలపిన ఉద్యోగులను, ఉపాధ్యక్షులను తీసుకువచ్చేయవలసి. అందుల్లో విద్యార్థుల శిక్షణకొనవలసిన విషయాలనుగూడ తదనుగుణంగా నిర్ణయించటం జరిగింది. రాజభాష ఆంగ్ల భాష కావటంల్లో ఆంగ్లానికి ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. దేశభాషలు ఒకవిధంగా మూలబడ్డాయి. పద్యభిల

నివ్వని రిత్తకాస్త్రీనులంటివి ప్రాంతా ఉపేక్షిత బయ్యాయి. పరిశ్రమలు మొదలైనవి ఆ రోజులలో ఇక్కడ పెరగకపోవటంవల్ల విజ్ఞానకాస్త్రీలు చదువుకొన్నవారు చాల తక్కువగా తియారయ్యారు.

ఉద్యోగనిర్వహణకు ఆంగ్ల భాష ప్రధానం కావటంల్లో ఆ భాషమాత్రమే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం పొందిందికాని ఆ సాహిత్యం, కళలు అంతగా ప్రాధాన్యం పొందలేదు. అందుల్లో వాస్తవ గ్రామ్యతతో కొద్దిగా భాషాచిత్ర ప్రాధాన్యం పొందినంతగా సాహిత్యం ప్రాముఖ్యం పొందలేదు. (ఇదిమాకల పంకి అసలు చెప్పే ఆవసరం లేదు) వాస్తవ ఆ సాహిత్యంలో మాత్రం విడివిడిగా ఆశుకవులను గూర్చి, ఆ యాయగీససాహిత్యులను చాలా గూర్చి ఉన్న విమర్శలు, వివిధకావ్యభేదాల లక్షణాల మూలంగా పరిశీలనల జరిగిందికాని, “రామాయక మంటే ఏమిటి? అది వస్తువుగా, సర్వమ, లక్షణమ? లేక ప్రమాణమగా, సర్వమ, లక్షణమ? కాక ప్రమాణ ప్రమేయముల సంబంధమ? లేదానికీ రామాయకానికి, సర్వానికి రామాయకానికి, కాస్త్రీనికీ రామాయకానికి ఏమిటి సంబంధం? లేదానికీ, జగత్తు కళకున్న అర్థం ఏమిటి? అది ఆశుమాత్రమేనా విచారించటం జరగలేదు.

సంస్కృత సాహిత్యవిద్యార్థులు అలంకార శాస్త్రం చదువకపోవటం లేదు. కాని, అవి అవ్యయ రసాదిమైలాగని చేర్చుకొన్న కారణాలల్లో రక్షింపగానికీ పంపటం లేదు.

ఈ విధంగా విద్యావంశ మూడూ కళలలో ముఖ్యంగా సాహిత్యంలో అవ్యవస్థ దారితీస్తున్న తప్ప వ్యవస్థ పెరిగివుంటానని తోడ్పడటం లేదు.

రాజకీయమతాలు - ప్రచారం - కళలు :

ఇటీవల ప్రాంతా కచ్చిన సంస్థం, పార్టీలు, పత్రికలు వీటిల్లో కళకు ఏమి జరుగుతున్నదో పరిశీలించాలి.

ప్రభావ్యమృగావాలు ప్రబలివని ఇంతకు ముందు చెప్పకొన్నాము. ఈనాడు వాటికున్న ఆద

రాధికాపాలు మరచిపోతానికి చేతు. వియంభ్యత్వం అనేకించేవారనుచు తాము ప్రజాస్వామ్యమునకి కాంక్షిస్తున్నామని చెప్పకొంటేతప్ప అంతర్జాతీయ రంగంలోనే కాని, జాతీయ రంగంలో కాని నిల్చి పుట్టంటే అతిశయోక్తి లేదు. అయితే యీ ప్రజాస్వామ్యమునే పదానికి అంటగట్టే జ్ఞానము అన్నీ యిన్నీ కావు.

ఎక లేమి చెప్పినా, ప్రజాస్వామ్యభావము ప్రబలటం ల్లకు, ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము పెక్కు దేశాలలో నెలకొనటం ల్లను వివిధదేశాలలో కిన్న కిన్న రాజకీయపద్ధతులు బయలుదేరాయి. కుడికి ప్రజా స్వామ్యకీర్తనాంతానికి ఎదురుపెట్టే రాజకీయపద్ధతులు కూడా బయలుదేరాయి. ఇంకా బయలుదేరటానికి ఈవాటివరకూ అంకాళ మున్నది. ఈ పద్ధతులు తమ తమ సిద్ధాంతాలను అమలులోకి వేచాలంటే నూటిని ప్రజలతో ప్రచారంచేసి వారి హిట్లు సంపాదించి అధికారం చేట్టాని మార్గమున్నాయి. ప్రజలను విజ్ఞాన వంతులను చేస్తే వారే తమ పరిపాలనను చక్కచెల్పి కొంటార్చున్న భావం ఈవాటివరకూ ఏదేంలాగు ప్రధాన రాజకీయపద్ధతుల లేదు. తాము, తమ పార్టీ మూలమే అలాంటివానిని అమలుపరచగలమని ఆయా పార్టీలధ్యక్షుల విశ్వాసం. అందుల్లో అన్ని రాజకీయ పద్ధతులకు రాజకీయ అధికారసముపార్జనం అత్యంత ముఖ్యమైపోయింది. పార్లమెంటరీపద్ధతి అమలులో ఉంటున్నప్పుడు, ఆ పద్ధతికన్నా గత్యంతరం లేనప్పుడు ప్రచారం ఎంత ప్రాముఖ్యానికి వస్తుందో వేరే విధించి చెప్పనవసరం లేదు.

ప్రతిరాజకీయపక్షంకూడ తన సిద్ధాంతాలను, వాటికంటే తన నాయకుల గొప్పతనాన్ని చాటుకోటానికి వీలైన సాధనాలను తీవ్రంగా అన్వేషిస్తూ వచ్చింది. సభలు, సమావేశాలు, ప్రదర్శనలు, నిరసనలు, సమ్మెలు, కరపత్రాలు కనిపెట్టాయి. వీటిప్రభావం తాత్కాలికంగా ఉంటున్నదేకాని మానవుని హృదంతెంకాలలోకాలలోకి ఎక్కి అవసరమైనప్పుడెల్లా ప్రజ్యుతిల్లటం లేదు. ఇలాంటి సాధనం ఏమిటా అని చూస్తే, నాటకాలు, ఒకేరాలు (Opera), భావపద

నేయాలు, వృత్తాలు కనిపించాయి. అటు కళలకు మించిన ఉత్తమప్రచారసాధనాలు దొరకటం అసంభవమని ప్రశ్నికొనుచి టాక్ ట్రాయ్లను వచ్చిన రమ్యక సాహిత్యం కన్నులే చింది.

మొట్టమొదట శబ్దమయ్యాన్ని కనిపెట్టిన గారంటే కన్యామృతార్థికే యన్యాటి. ఎందుకంటే పాపిత్యాన్ని వార్తీప్రచారసాధనంగా మొట్టమొదట వినియోగించుకొన్నది వారే. పూర్వేశివోదాలకాలం ఎంతటి కళలో, పాపిత్యంలో ఒకరినొకన ప్రచారం (కే లప్రచారంకాదు) చేయిత్పరిచివచ్చుకున్నావదయ వృందం మొదటిసారి ఉంటు నే ఉన్నది. కాని ఒక పార్టీనిముని, వార్తీవ్యక్తు. గొప్పకొనమని లోగడ పాపిత్యం, కళ పూర్తిగా ఆహారితేయటం జరగలేదు. తన హృదయవృందవాన్ని, తన అనుభూతికి గోచరిస్తున్న సత్యాన్ని అన్వేషకం చేయటం జరిగింది. ప్రశ్నికొకాలంమంచి గ్రహం దాక రమ్యక రచయితలూ అలాంటివనే చేశారు. కాని కళలో రాజకీయ పద్ధతికి ఒక సాధనంగా సమర్పణ చేసుకోవటం గ్రహం ల్లి ప్రభువాపదించివరిలోనే ప్రారంభమైన దని చెప్పాలి. ఏది ఎలా ఉన్నా యీ పదయంలో ముందంజ వేసింది కమ్యూనిస్టు ర్టీయో, తేక మరొకటో నిర్ణయించవలసిన బాధ్యత చరిత్రకాదు వదిలేవాలను.

ఇలా కళలను పార్టీప్రచారసాధనాలుగా వినియోగించటానికి అంకాళం ఉన్నదని స్ఫురించ గానే ప్రతిపార్టీకూడా తన పార్టీకి అనుబంధంగా ఒక ప్రత్యేక పాపిత్యపరిపత్తును, నాట్యకళాపరి పత్తును, అలంకారికతనాన్ని తీవ్రపెట్టింది. లేవనెత్తు తున్నది. ఇందుకు మన దేశంలో కమ్యూనిస్టుకాంగ్రెస్ పార్టీలు చేస్తున్న ప్రయత్నాలే నిదర్శనం. కళ అంటే ఏమిటో, ఎలా ఉండాలో గాంధీజీ నెలవిచ్చి పోయాడు. దాంతోప్రభుత్వంకూడా కళానిత్యాన్ని ఉపదేశిస్తున్నారు.

మనపాపిత్య సిద్ధాంతాలు వస్తున్నంటే బుద్ధిసంతుడెవ్వడూ ఉలికిపడవలసిన పని లేదు. వై తెచ్చుగా సంకోషించాలి. కాని యీ సిద్ధాంతాలు

రాచాయకాటనంచి నేటిరకు వచ్చిన కరాపుష్పం
అర్థాలను నిర్ణయించుకోబానికే తోడ్పడుకున్నావా?
తదీశే చెప్పావ్రి. సంగకంలే బమ్మెరవారెన్న అర్థం
వయ్యవె అవునున్నాడు. శ్రీ నాగుడు కాంటం లేదు.
ప్రబం కవులు అర్థ్యదయనికో, మరైలే కవిత్వయం
అర్థ్యదయికం అవునున్నది. శిశువులు ఏమాతాకో
ఆ పాప్తివాగు చెప్పేవాకా నుండుగా చెప్పటం సాహ
సమే. ఒక్క శిశువులను వివరణయిస్తే మిగతా ప్రాచీ
నాంగ్రహమందరిదీ మొత్తంమీద తిత్విత. ఒకలే
దృష్టి. అర్థ్యత్వకవావాన్ని సక్రయించాదు. వారు
స్వీకరించిన ఇతివృత్తం, చిత్రించిన విధానం దానిని
స్పష్టం చేస్తున్నాయి. అలాంటివ్వకు వారిలో కొందరు
అర్థ్యదయకవులనీ, మరికొందరు అర్థ్యదయవికో, మలదీ
విధి కంఠలం తోడ్పాపుడం కాకమానిదు. రాజులను
అక్రయించినంతమాత్రాన వారిన్న అర్థ్యదయకవి అయి,
రాజులను సక్రయించినంతమాత్రాన శ్రీ నాగుడు
అర్థ్యదయనికో, కవి అనటం చాలా తోచినీయం.

రాజశేఖరమహర్షిని పురస్కరించునాని బహులు
దేవుడున్న సాహిత్యసిద్ధాంతాల్ల మరొక ఘోర
అపకారం జరుగుతున్నది. ఆయాపాటీల సిద్ధాంతాలను
చిత్రించిన రచనలే సాహిత్యమని, తిట్టెన్నాలు
తాకటానికిమాదా యోగ్యులు కావని అంద
రవారూ నానాటికి ప్రచురించుతున్నాయి.

* రాజకీయపక్షాలు కళాస్వరూపనిరూపక సిద్ధాంతాలను, ఆధారం ప్రచారం చేయరాదని అపోహపడకుదను. జీవించి స్వతంత్రమై ఎకోకదానికీ సాధనం కానట్లే, కళ స్వతంత్రం. ఎకోకదానికీ సాధనం కాదు. మానవుడు తల్లిపండ్లలాల్లా అవిచ్ఛిన్నమైయు స్వతంత్రమైయు, కళ జీవితమున లీనమయ్యి స్వతంత్రం. రాజకీయపక్షాలు, సిద్ధాంతాలు, కార్యకలాపాలు మానవునికోసమై రాజకీయపక్షాలు కళావిషయమై పాగి. ఇది ప్రచారం, ప్రతిపాదన సిద్ధాంతాలు కళకు తోడ్పడని. అంతేగాని అది స్త్రీలకు సాధనం కారదు. అలాంటి దృష్టితో కళనునున్న స్త్రీలకు ప్రచారంచేసినా, రాజకీయపక్షాలు ప్రచారంచేసినా దుష్ఫలం కాదు.

నాంత నిర్దిష్టంగా ఉండి ప్రకాంతంగా ఉండి ఆలోచించుకొని ఎవరికి వాడు స్వయంగా నిర్ణయించుకొనే ఆచారాలే పోయి పాట్రీలో ఆవేశం, మానసిక స్థితిగా బయటతెరుకున్నాయి. ఆచారాలకు కళానాథునికి కేవలం గర్భవిరోధులు కాని నాపాపకారులు కావు. ఇలాంటి ఆచారాలు, ఉన్మాదాలు పనికిరానిది ప్రతికూల మామూలు ఆత్మార్థ బిగప్పడు మొత్తంలో చటం జరిగింది.

ఏది ఎలా ఉన్నా, రాజీయపక్షాలు కళారంగా
 లా ప్రవేశించి ఆర్థిక పరిపాలించబానిశి
 తోడ్పడుతున్నా కన్న ఈ వాటిరకమా మనోకవిధంగా
 సహాయం చేయటం లేదని భావించలేని వస్తువుది. *

పరిశీలన :

కకావిమయాలలో పత్రికలుమాడే ప్రమాణ
పాత్రను నిర్వహిస్తున్నది. ఈ నిర్వహిస్తున్న పాత్రను
బేల్టుకోవాలంటే వాటి తత్త్వం కొంత తెలుసుకొన
నిదే ప్రయోజనం లేదు. 'ఇలలో ఎంబో', కలలో అంత,
అన్నట్లుగా సమాజ పెట్టి పత్రికలు అంటే. కాని
మూడ్చుంగా పరికిరించి ఆర్థికంగా పాధులనుబట్టి చెప్ప
వలసివస్తే పత్రికలను మాడు తిరగవలగా విధిజించ
వచ్చును:—(౧) పాత్రీ పత్రికలు, (౨) ఖషింభరలు,
(౩) శ్వరంత్రిలు.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय :

దివ్యపత్రము, పరిమిత వారపత్రము సాధారణంగా పత్రిక ప్రాముఖ్యము నడవించి, లేదా, అధికారముకాని, కంపెనీకాని నుండి. సాధారణ పత్రికకు ఆ దృష్టితో కూడిన అసాధ్యమంటే అతిశయోక్తియేమైనా లేదు. అందువల్ల పత్రికలన్నవడపడుతున్నప్పుడు పత్రము పాఠీయ విధానాలే ఆలంబిస్తున్నవి మరొకవిధానం ఆలంబించవు. పాఠీయవిధానాలలో ద్వైతీయం ఉన్నంతకంటే—అంటే సాక్షరత, సాధ్యత, పరిమిత, పాఠకులు, విశిష్టత అగ్రమైనవి కాని—అయిన పత్రికానాలు ప్రతివాక్కులంతకంటే లోనగా చెప్పవలెదు. కర్తవ్యనిర్ణయంలో అవ్యవస్థ దాపురించక తప్పదు.

కు టిం భ ర లు :

ఈజాతిపత్రికలకు దేవుని సంపాదించడమే ప్రధానం. అంతేకాని, సత్యం చెప్పబడినా, ప్రజలకు సంపూర్ణంకలమే చేదామనికాని, తమకు చెప్పకోదగిన ప్రశ్నోకసిద్ధాంతాలు ఉండి వాటిని ప్రచారంచేసికొందామనికాని వీటికి ఉద్యమంకాదు. అదృష్టముగామెంట్లు రాబట్టుకోవటం, పదిప్రతులు ఎక్కువగా అమ్ముకోవటం వీటికి ప్రధానం. ప్రజలు వీనిమధ్యాలమనూర్చి ఎలా వ్రాస్తే సంతోషిస్తానో, ఎలాంటిది ప్రకటిస్తే తల కంటిగింపుగా ఉంటుందో గమనించి సాధికరమైన వార్తల ఆలంబించటమే వీటికి పరమార్థం. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే అవినీతి అనే ఒక ప్రశ్నోకపదార్థం లేదని వీటి సిద్ధాంతం.

స్వ రిం త్రి లు :

ఇవి కేవలం స్వర్ణల మౌనదయాలవాలంటే ఆ విర్భవించి కనాష్టరకంతో పెగుడుతుంటాయి. అందు వల్ల ఇవి నిర్దోషములు కావు. కాని ఉన్నంత కాలమేకాక తమవారేకాదా ఇవి చేయగలిగిన మేలు అన్నది. తమకు తోచిన సత్యం, మేలిని స్ఫురించిన సంపూర్ణం ఉపదేశించటమే వీటికి ప్రధానం. ఇవి ప్రచారం చేసే ఆర్థాలు సత్యాలయినా, అసత్యాలయినా వీటి చిత్రికావ్యత్రం కంటించటానికి వీలు లేదు. అయితే తదితరమౌనాలవలె ఇవి ఎక్కువ ప్రాచుర్యం పొందటానికి వీలులేదు.

ఈ ప్రెస్టిజ్ పరమమైనదనీ, వార్తీపత్రికల వల్లను, ముఖేధరలవల్లను అసలు మేలుజరగటం లేదని భావించరాదు. సాధారణతత్త్వసూత్రమే శక్తికావటం జరిగింది.

అసలు పత్రికలనుసూర్చి పుకలవిశ్రాంతిపప్పును ముఖ్యునియేయి. ఒకటి ఉంది. పత్రికలు పుస్తకాలతో పోల్చిచూచినప్పుడు కాదువాక. అందు ల్ల ఆర్థికంగా, భౌతికంగా వారిద్దరిలో కొట్టుకొనిపోతున్న దేశంలో పుస్తకాలకు పత్రికలనే ఎక్కువ కొంటుం, పోషిస్తా. కాస్తవైనా అక్షగా భావించటం జరుగుతుంది. నిజానికి ఏమియైనా

మాలంకడంగా చర్చించటానికి గ్రంథాని మన్నీంత పూర్ణమకాకేం పత్రికలకు ఉండును. అందు ల్ల సాధారణంగా పత్రికలలోని వ్యాసాలు గ్రంథంలోని ప్రకరణాలు అయితేతప్ప ఎంత ఉగాత్రాలయినా గ్రంథస్థాయికి అందుకోజాలవు.

అయినా పత్రికల మన్నంత విలువ పుస్తకాలకు లేకపోతున్నది. పత్రికలలో తరచుగా మేకని పిస్తేనే తప్ప ఈ కోణాలలో కళాగ్రామగా నుర్దించటం దాదాపు అంభంమే అవుతున్నది. ఇప్పటి పత్రికా రత్నాను గ్రంథ సూక్తిరి దైవ, నికంఠికా ప్రతిభాత్మకత్తులున్నా అవివిగావిన క్షుణ్ణతతాయి. అసలు ఒక మంచిపుస్తకం ల్ల పేరు దన్న సంగతి తెలియజేయటానికి అత్యుత్తమసాధనం పత్రిక. పత్రికలే సర్వం సరిగా వివరిస్తే, ఉత్తమగ్రంథాల వ్యాప్తికి వీలుంటుంది. అయితే అలాంటి బాధ్యత ఒకటి ఉన్నదని నుర్దించకపోవటం ల్ల కాని, ఏ భావల గ్రంథాలు ఎవ రెగు సమీక్షించటానికి అధికారం లేకుండాలేక పోవటం ల్ల కాని, సవాభావంల్ల కాని, వస్తుతః సమీక్షాకారులలో ఉన్న వ్యవస్థాపాపీత్యం ల్ల కాని ఈ బాధ్యత ఉపేక్షిం

పత్రికలు ఇలాంటి పాత్ర నిర్వహించటంవల్ల ఆర్థిక మంచివుతున్నదికాని రిగ్లం లేదు. పైగా కళాస్పృహ విశిష్టతావిస్మయాల చాలావూ కళాపాసకులు కానివారిచే నిర్ణయంపడుతున్నది.

శాస్త్రాలు :

పత్రికలకు తోడు వివిధశాస్త్రాలుకూ కళారంగా తికమకలు పెంపొందటానికి తోడ్పడుతున్నవి. ప్రకృతిశాస్త్రాలు, సామాజికశాస్త్రాలు, ఎన్నో మాతన విషయాలు కనకన్నాయి. అయితే ఒక శాస్త్రంతో గాఢపరిచయం ఉన్నవారికి ఇతర శాస్త్రాలతో బాదుగా పరిచయం లేకపోతున్నది. అందుల్ల ఒం ంటికి సంబంధం లేని ఖం వాగాలు అనేకాలు బయలుదేరు తున్నాయేగాని సమగ్రవాదాలు బయలుదేరి కళారంగంలో వ్యక్తి, స్థాయి లంచటం లేదు. వివిధ శాస్త్రరచయితలందరూ లవిన అజరం ఎంతైనా ఉన్నది. అలాంటి ప్రయత్నాలు మొత్తంవినాద ప్రపం

నమం బిక్కుబిక్కుగా జరుగుతున్నది. ఇకముందే నా కళారంగంలో వ్యవస్థ ఏర్పడితే అది కాస్తాస్థిరమవుతుందని నా నమ్మకం. అంతకుముందు మరొక విధంగా అ.కా.కం లేదు.

పిలుపు తీరకంబై అస్థిస్థకు ముఖ్యమైన ప్రబల కారణం ఒకటి ఉన్నది. కాస్తాస్థినికీ, కళకూ మూల భూతమైన శివితమే నిరంతరం మారుతున్నది. ఈ మార్పు నానాటికీ ఎక్కువవుతున్నది. ఏ రంగంలోనైనా ఎప్పటికప్పుడు కొత్తమధ్యలం ఎదుర్కొనవలసి వస్తున్నది. ఒకప్పుడు కార్యభాష ఎలా ఉండాలన్న సమస్య ఉండేదికాదు. కార్యనాయకులు సాధారణంగా ఎలాంటివారు ఉండాలన్న విచిత్త్యం ఉండేది కాదు. ప్రబంధమునం అనే ప్రబంధ లక్షణవిచారం ప్రాముఖ్యతనికీ వచ్చిందికాని, కథాలక్షణవిచారంకాని, ఖండ కావ్యలక్షణ విచారంకాని రాలేదు. నాడు స్వభావోక్తి, అతిశయోక్తి, పరస్పరం సమన్వితాలైనవే కాని సాహిత్యకేత్రంలో కటి కాటంబాలాగా ప్రత్యేకం వలే బంపింటియాదికీ కత్తులు మాయలేదు. నాడువికాస వాదం, యథార్థవాదం, అతిలోకతావాదం, వ్యావహారికభాషవాదం మొదలైనవి ఇటీవల బయలుదేరిన మతాలు. ఈవిధంగా కళావికరంగాలలో సమస్యలు ఎప్పటికప్పుడు మారుతున్నవి. దీనికి అంతకు కారణం మూలమైన శివితం ఎప్పటికప్పుడు మారుతుండటమే.

కాబట్టి నేడు కళారంగంలో కొత్తమధ్యలు వస్తున్నవంటే ఆశ్చర్యం లేదు. అయితే యీ మార్పు ఎలాంటి కంప్రోమిస్ లేక అతివేగంగా జరుగుతున్నది. కొత్త అనుకాస్తలు, అనుకాసనాలు, వాటిని అమలు పరచే కొత్తపద్ధతులు వస్తున్నవి. అంగవ నేరాలుకాని, తత్తుల్యాలుకాని పరమప్రామాణికాలు. నేడు అలా కాదు. బుద్ధి, హృదయం, అంతరాత్మ, విచేతం పరమ ప్రామాణికాలు. వైగా నేటి నాటి స్థితిగతులకు అనుగుణమైన విద్యాసంస్కారాల కలిగిందిలేకపోతున్నారు. ఈ కారణాలన్నిటి ల్లి నేడు కళారంగంలో తీవ్రమైన అస్థి స్థ ఏర్పడింది.

అయితే ఇక్కడ కొంతమందికి వచ్చు కలక వచ్చును. సల రేది ఏమిటి? ఈ మార్పు యథా

రహా? కావచ్చును అవ్యవస్థ శీలం ఆభాస; ఉన్న అక్షాం అనిద్యం అలా కనిపిస్తున్నదని వాదించ వచ్చును.

ఈ అక్షేపం కొత్తది కాదు. ఉపనిషత్తులు శ్రీమద్భగవద్ గీతా అయినవే శతాబ్దిలోని పరిశ్రమ మొదలుకొని ఏడవశతాబ్దిలోని శంకరుడు, మొన్న మొన్నటివాడైన బ్రాహ్మదాకా మార్పు అన్నది అయితార్థమని అన్నవారే. ఎంత మతానికీ అనుగుణంగా వారు ఉపపత్తులు చూపించారు.

వాటి వాదం శిరసావహించి మార్పు అవశ్యమనే అనుకొందాము. అయితే ఈ మార్పులో ఒక క్రమం, కార్యకారణభావం కనిపిస్తున్నది. వైగా ఈ మార్పు వస్తుకలంకాత్రమే కాదు. భావంలో, కాస్త్రంలో, కళలో కనిపిస్తున్నది. ఒక కాస్త్రవిషయాన్నికాని, ఒక కావ్యాన్నికాని తీసుకొంటే ఆయా రంగాలలో విద్యావంతులైనవారు కొంచెం ఇంచుమించుగా అది ఏకలానిదో, శీవితమవాలి అది వచ్చిందో చెప్పకొగలుగుతున్నారు. అంతేకాదు, ఇకముందు ఎలాంటి పరిశోధనలు రావలసినకీ పిలుపుదో, కాస్తాస్థినికీ, సాంఘికజీవనానికి ముమ్మందు ఎలా ఉండవలెనున్నవో, స్థూలంగానైనా చెప్పకొగలుగుతున్నారు. ఒక ఖగోళకాస్త్రాన్ని ఒక సక్షాత్రం స్థూలప్రాంతంలో ఉండాలన్నాడు. తరువాత దూరదర్శిసంహారంతో అలా ఉన్నదని చూచారు. ఒక రసాయనికకాస్త్రాన్ని ఇంతి ఇంత బరువు కలిగిన పరమాణుక మూలద్రవ్యాలు ఇన్ని ఉండాలని చూపించాడు. అతడు చెప్పిన తరువాత కొన్నివేలకు సరిగా ఆ బరువులే కలిగిన ఆ మూలద్రవ్యాలు కనుగొన్నారు. మార్పు అంతా మిథ్య అయితే యింట్లో ఎలా పంధిపిస్తున్నది? "గజము మిథ్య పలాయనము మిథ్య అయినట్లే" అనవచ్చును. అయితార్థమనేదికూడా ఒక సత్యధార్మమేనా? అది కూడా చాటుమంటేనా? అలా అయితే యథార్థమే, అయితార్థమే లేదేమిటి? ఈరెంటికీ ఉన్న సంబంధం మేమిటి?

ఈ ప్రశ్నలకు సంకేతమైన సమాధానం లేదు. కాబట్టి మార్పు యథార్థమని అంగీకరించకలిచ్చును.

మానూ మానూ భారతకాలంకంచి నేటిరహస్య వచ్చిన తెలుసుకొనితిరిగి అంతా ఒకటే. మానూ తేదవటానికి కాని, అజంతాచిత్రాలనుండి ఈనాటి చిత్రాలరహస్య చిత్రలేఖనం మానూలేక ఒకటిగా ఉన్నదనికాని అంగీకరించలేము.

కాగా, మానూ యథార్థమని నిర్దిష్టమని దానితోపాటు ఇంతమారం పరిశీలిస్తూఉన్న కళాజ్ఞ రంగంలోని అవ్యక్తమనా యథార్థమని తెలుసుకుంది.

ఇక ఆలం ముఖ్యవిషయం అలాగే ఉన్నది. ఈ అవ్యక్తమని పోతుంది?

అవ్యవస్థాపరిహరణకు మార్గం

ఏప్రారంభానికై నా ముంగ జ్ఞానం ఉండాలి. జ్ఞానం ఒకవిధంగా వ్యాపారమే. కాని జ్ఞానకర్మల విఃమయేర్పడినప్పుడు జ్ఞానం ముందు, తరువాత కర్మ అని చెప్పక తప్పదు. మానవచరిత్రలో ఎక్కడ చూచినా యాదిమయం సుప్రసిద్ధం కాక నూనదు. రూపోద్రవ్యముల నిధాంతాలు నలుకొని ప్రచారం జరిగినతరువాత శ్రేణినిర్మలం వచ్చింది. కారణమన్న ఒకనూర్తి నిర్మలనిధాంతం ప్రచారంచేసిన తరువాతనే రమ్యులొకనూర్తి ప్రభుత్వం నెలకొన్నది. ఇలా చరిత్రలో నుంచి ఎన్ని ఉదాహరణలై నా ఇవ్వచ్చు.

కాబట్టి కళాశ్రేణిలో ఒక అవ్యక్తమని పోతుంటే ముందు కళ అంటే ఏమిటో, తీవ్రతానికి కళకు, విజ్ఞానకాస్త్రాలకు కళకు, భర్తానికి కళకు సంబంధ మేమిటో, దాని అర్థ మేమిటో నిర్దిష్టంగా అచరణీయమైనానా ఏర్పడాలి. అలాంటిది ఏర్పడాలంటే కళాప్రపంచంలోని అవధులను సమన్వయ పరచి ఒక సహజీకరణం ఏర్పరచాలి. విజ్ఞాన కాస్త్రం చేసే పనికూడా యింతే.* అందుకే నే

వికట్రీకా "మన అవధులను సమన్వయించి ఒక సహజీకరణం ఏర్పరచటమే విజ్ఞానకాస్త్రానికి అంతరూ లక్ష్యం" అన్నాడు.

అయితే ఒక్కొక్క విజ్ఞానకాస్త్రం ఒక్కొక్క రంగాన్ని మాత్రమే చెబుతుంది. కళాస్వరూపం చెప్పకోవాలంటే ఏ ఒక ప్రత్యేకవిజ్ఞానకాస్త్రమూ చాలదు. సాంఘికకాస్త్రాలు, ప్రకృతికాస్త్రాలు అదలా దించి, అవి ప్రతిపాదనలను అధారాలు సమన్వయించి ప్రకృతిశీలితాలను వివరించే సమగ్రనిధాంతం ఏర్పరచాలి. ఈపని తత్త్వకాస్త్రం చేస్తుంది.

"సత్యసంతయు (existence) వివరించటం తత్త్వకాస్త్రానికి. సత్యవివరణకు సత్యజ్ఞానం కావాలి. సత్య సమన్వయం కలదు సంబంధించిన జ్ఞానం వివిధ విజ్ఞానకాస్త్రాల ల్ల లభిస్తుంది. తత్త్వకాస్త్రం వివిధ కాస్త్రాలు ప్రతిపాదించే అధారాలు అన్నిటిని సమన్వయించి ప్రకృతిశీలితాలను వివరిస్తూ ఒక సమగ్రనిధాంతం తయారుచేస్తుంది. విజ్ఞానకాస్త్రం ఉన్నదిఉన్నట్లు వర్ణిస్తే, తత్త్వకాస్త్రం ఉన్నదానిని వివరిస్తుంది. అందు వల్ల తత్త్వకాస్త్రం కాస్త్రానికి కాస్త్రం అవుతున్నది."

ఇలాంటి తత్త్వకాస్త్రంలనే కళాస్వరూపం నిర్ణయించుకొనానికి వీలువుతుంది. అయితే యిలా చెప్పటంలల్ల కొంత ఆశ్చర్యం కలుగవచ్చును. "కళ మేమిటాస్త్రం చేసు, రచయితనించేదనం నెలకొనేకీ కళకు, నానాజీవనకూ వర్ణమర్థంవ్యాసా సద్యు పరనిర్వృతి కలిగించేకళకు, అతీంద్రియ అతిలోకాధారాలను వివరించే తత్త్వకాస్త్రానికి సంబంధ మేమిటి?" అన్న కేంక కలుగవచ్చును. ఈ సందర్భంలో ఏ కాస్త్రానికైనా ప్రత్యేకసహజాలు అల్లంఘనీయప్రమాదాలని జ్ఞానికి చెచ్చి ఒక విషయం చెబుతాడు. తీవ్రతానికి, తత్త్వకాస్త్రానికి ఉన్న సంబంధ మే కళకు అంతకార కాస్త్రానికి ఉన్నది. తీవ్రతాశీలమే కళ అయి నట్లుగా తత్త్వకాస్త్రానికేమే అంతకారకాస్త్రం. తత్త్వకాస్త్రం తీవ్రతాశీలమై అర్థంచేసుకొంటూ, తరువాతి కొన్ని కందుల ప్రేక్షక రహిత వచ్చిన తీవ్రతాన్ని ముందుగా నూచించగలిగినట్లుగానే, ఉత్తరోత్తర వచ్చే కళాస్వరూపాలను కొన్ని కందుల

* "Science has two purposes. On the one hand, there is a desire to know as much as possible of the facts in the region concerned; on the other hand, there is the attempt to embrace all the known facts in the smallest possible number of general laws." 'Analysis of matter' Bertrand Russel.

యేండ్లకు ముందుగానే అలంకారశాస్త్రం నూచించటానికి చిలువన్నది. ౧౯ శతాబ్ది పూర్వార్థంవరకు ప్రకృతిశాస్త్రాలకు ఆధారభూతంగా ఉన్న పరమాణువాదాన్ని క్రైస్తవపూర్వమే డెమోక్రిటీస్, కణాదుడు ప్రతిపాదించారు. ఈనాడు సాపేక్షవాదం (Theory of Relativity), పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రం కనుగొన్న తేజకాలప్రవ్యాళస్వరూపం, ఆశ్రయస్వరూపం, కార్యకారణభావతత్త్వం సాంఖ్యదర్శనం క్రైస్తవపూర్వమే నూచించింది. పరిణామవాదాన్ని హెగెలియన్ దర్శనం ముందుగానే యథాతథంగా కాక పోయినా స్థూలంగానై నా ఉపింపించగలిగింది. అలాగే అలంకారశాస్త్రంకూడ. కొన్ని కార్యస్వరూపాలను, ముఖ్యంగా నేటి ఏకాంశిక, కథానిక, వ్రాత్యవానిక, నాటకము లేని నాటకాలు, ఇలివృత్తాలు లేని కావ్యాలు, రససాంకర్యంలోని నైచిత్ర ముందుగానే ఉపింపించగలిగింది.

ఇంతవరకూ పరిశీలించిన విషయాలనుబట్టి చూస్తే, అలంకారశాస్త్రం కళాస్వరూపాన్ని, వివిధస్పృష్టల ఆధారము, విశిష్టతావిశిష్టతలను, ప్రకృతి సామాజిక శాస్త్రాలతో దాని కున్న సంబంధాన్ని వివరిస్తుందని యీ రచయిత భావిస్తున్నాడని గోచరించకమానదు. అలాంటి శక్తి దీనికి ఉన్న పక్షంలో అలంకారశాస్త్ర పరిశ్రమ వ్రాస్తూ బోకంబో కవుల, కళాకారుల స్పృష్టల కాగో నులను ఈ శాస్త్రం విమర్శించవనీకే, వలం రామణీయకం అంటే ఏమిటో, దానికి జగత్తులో ఉన్న స్థాన మేమిటో వివరిస్తుంది; తత్త్వశాస్త్రానికి జగత్తీర్త్యం మాత్రమే వివరించటం ముఖ్యమై ప్రస్తుత్యైవదులతో సంబంధం లేనట్లే అలంకారశాస్త్రానికి రామణీయక తత్త్వపరిశీలనం ముఖ్యమై అనుకాసనం ఆముఖ్యమన్నాడు. అతడు అలా ఎందుకన్నాడని సందేహం కలగక మానదు. బోకంబో లిబరలిజం స్కూలువాడు. అందువల్ల ఆ శాస్త్రరూపిలో అలా వ్రాశాడు. నిజానికి

మానవచరిత్రలో బయలుదేరిన ప్రబలతత్త్వాలు, శాస్త్రాలు ఏమీ తమతరువాత వచ్చిన జీవితాన్ని మార్చి దిద్ది తీర్చలేదు. ప్లేటో అరిస్టోటల్ ప్రతిపాదించిన అథారే అందుకించి ఎదిగి క్రైస్తవమతవిజ్ఞానంగా పుష్పించాయి. శాస్త్రతత్త్వబోధివృక్షఫలాలే ఆలోక పార్శ్వలు, అజంతాచిత్రాలు, హెగెలి తత్త్వజ్యోతిషాలే అటు కమ్యానిజం, ఇటు ఫాసిజం. ఇంతకన్నా వికరంగా తత్త్వశాస్త్రం ఎలా జీవితాన్ని మార్చి దిద్ది తీర్చిందో చూపించవచ్చును. కాని ఆవిషయం మనకు ముఖ్యంకాదు. జగత్తు ఎలా ఉన్నదో మాత్రమే తత్త్వ శాస్త్రం వివరిస్తుంది. కాని, విశ్వజీవితమందలి కార్యకలాపాలతో దాని కలాంటి సంబంధము లేదన్న లిబరల్ పక్షంవారి శాస్త్రాధ్యక్షానుమాద జీవితాన్ని మార్చినేకాయి. యూరప్ లో నేడు ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక, ధార్మిక, కళావిషయకరంగాలలో ఏర్పడిన తీవ్రవిషమ సిరికి దారి తీసిందీ, ఫాసిజం కమ్యూనిజం బయలుదేరి ప్రబలమైనదీ ఈ లిబరలిజంవల్ల నే. ఈనాడు అనుకుంటున్న యుద్ధప్రమాదం ఏర్పడటానికికూడా ఈ లిబరలిజమే కారణమని మేధావులు భావిస్తున్నారు.*

ఇంతకూ చెప్పవలసిన విషయం—బాహిరిల్లిన భావంకానీ, తత్త్వంకానీ ముఖ్యంగా ఉందదు. బాహిరిల్లినానే దానికి రెక్కలు బయలుదేరుతాయి. రెక్కలు వచ్చినప్పుడు ఏదీ జూరుకోదు. అందువల్ల బోకంబోవాక్యం ప్రమాదంగా తీసుకోవనవసరం లేదు.

సరే; అలంకారశాస్త్రం కళాస్వరూపం ఇది, సాహిత్యం ఇలా ఉంటుంది, సంగీతం ఇలా ఉంటుంది, చిత్రలేఖనం ఇలా ఉంటుంది, ధర్మ శాస్త్రానికి కళకూ, జీవితానికి కళకూ ఈ సంబంధాలు ఉన్నాయి అని తెలుపుకుంటే అనుకొందాము. ఇదంతా అనుకాసనమేకదా! ఈ అనుకాసనం స్వాతంత్ర్య విచ్ఛేదకమేకదా. కాబట్టి అలంకారశాస్త్రం ముఖ్యమంటున్నారంటే కళాకారుల స్వాతంత్ర్యం అంగీకరించటం లేదని స్పష్టం కావటం లేదా? అంటే మానవుడు ఏ భగవదాజ్ఞతో, కర్మఫలాన్నే నిరసావహించటానికో, లేక అనుభవించటానికో భూలోకంలో అవతరిస్తున్నట్లు భావించటం కాదా?

*కారల్ మాక్స్ వ్రాసిన Man and Society, Diagnosis of our Time చదివితే కొంత వరకు ఈవిషయం బోధపడుతుంది.

ఇలాంటి ప్రశ్న సహజమే. అయితే ఇలాంటి ప్రశ్న వేసేవారికున్న స్వాతంత్ర్యభావం విచిత్రం, విపరీతం. ఇది స్వతిలేక లక్షణమేకాని, అవ్యయలక్షణం కాదు. కేవల ప్రతిబంధకరాహిత్యం, వీరవిఘ్నత, అకరణభంగము స్వాతంత్ర్యం కాకాలదు. విజంగా ప్రతి బంధకరాహిత్యమే స్వాతంత్ర్యమయిన పక్షంలో కేటి సామాజికవికలంపే ఆటవికుడు, అతివికలంపే పక్షపక్ష్యులు, వావికలంపే జడప్రపంచం స్వతంత్రం కావాలి. అది అలా ఉంచి కేవల వీరవిఘ్నత జగత్తుకే లేదు. గ్రహకోటికి, చేతనాచేతనకోటికి నియతసంబంధమున్నది. పూర్వప్రార్థనలేక ఉత్తరీ తీరదశలు ఆరంభిస్తున్న లభ్యమన్నవి. అందువల్ల కేవలప్రతిబంధక అభావం జగత్తుకే లేదు. ఇలాంటి స్వాతంత్ర్యం జగత్తుకే లేనప్పుడు జగత్తులో అంతర్భూతుడైన మానవులకు ఎలా లభిస్తుంది?

స్వాతంత్ర్యము

స్వాతంత్ర్యమంటే అవినీకం కాదు; వివేకము, హేతుత్వము, స్వయమవచ్చిన్నత దానికి లక్షణాలు. కవి కావ్యాన్ని వ్రాస్తున్నప్పుడు తానొక అనుభవం వ్యక్తం చేస్తున్నా నన్ను జ్ఞానం యత్నించి తై నా ఉండాలి. అలాంటి స్ఫురణమైతే లేవప్పుడు అరిమద్ద్యుర్రానికి వివశుడైనవానివలె అస్వతంత్రు డగుచు న్నాడు కాని స్వతంత్రుడగుట లేదు. అది స్వాతంత్ర్యమే అయిన పక్షంలో వానవాప్రేరితమై జూసే పరభృతంగాడా స్వాతంత్ర్య మనుభవిస్తున్నదని చెప్పాలి.

వివేకమే స్వాతంత్ర్యం అంటే స్థితిగతుల గ్రహణం ఉండాలి. ఏ స్థితిగతులవల్ల ప్రకృత స్థితిగతులు కచ్చితమో, ఎలాంటివాటివల్ల వీటిని మార్పు కోటానికి కాని, నిలబెట్టుకోటానికి గాని వీలున్నదో గ్రహించాలి. అలాంటి జ్ఞానం ప్రవృత్తికి దారితీయక తప్పదు. ఎందుకంటే జ్ఞానం కొందరు భావిస్తున్నట్లు నిష్క్రియం కాదు. ఎటుక అనేది ఎటుగుట అనే క్రియవల్ల ఏర్పడుతున్నది. అందువల్ల జ్ఞానం క్రియాగర్భితం. క్రియవల్ల జ్ఞానం, జ్ఞానవల్ల క్రియ ప్రవృత్తులు జాతాయి. ఇలాంటి స్థితి తత్త్వగ్రహణలేలైన జ్ఞానమే స్వాతంత్ర్యంకాని ఉన్న స్థితిగతులు ముఖదాయకంగా ఉన్నాయనో, లేక దుఃఖదాయకంగా ఉన్నాయనో అప్పుటభావం కలిగితే అది స్వాతంత్ర్యం పొందటం కాదు. ఇప్పటి సామాజిక స్థితిగతుల బాగున్నాయని కొంద రుకొంటున్నారు. బాగుంది లేదని కొందరు భావిస్తున్నారు. ఇలాంటి అస్పష్ట సంబంధం స్వాతంత్ర్యం కాదు. ఇప్పటి స్థితిగతులు ఈయా హేతువులవల్ల సమంజసాలు, అవశ్యకాలు అని గ్రహించి వాటి రక్షణకు కృషిచేయటం స్వాతంత్ర్యం; కాక యీ యీ హేతువులవల్ల ఇప్పటి స్థితిగతులు అసమంజసాలు, అవాశ్యకాలు అని గ్రహించి వాటిని తొలగించి ఇతరంపై మంచి స్థితిగతులను నెలకొల్పుకొనటానికి పాటుపడటమే స్వాతంత్ర్యం. అయితే వివేకం అనేక హేతువులవల్ల తరతర భావాలు కలిగినవే అయినా యీ తారతమ్యాలకు స్పృహ లేదు. ప్రబలమయైనదానిలో ప్రబలతరమైనది వదిలి నదంవలె, దాదాసలంగా విస్మరింపబడగా వీనమైపోతుంది.

ఈ అర్థంలోనే వివేకానికి అంటూ పొంటూ, జాతిగులము, దేశము కాలము, నేమి నీవు అన్న పరిచ్ఛేదం లేదు. వివేకానికి ఇలాంటి లక్షణం ప్రత్యక్షంగాకాని, పరోక్షంగాకాని తత్త్వవేత్తలు, శాస్త్రకారులు, కళాకారులు అంతా అంగీకరించారు. అంగీకరించని పక్షంలో శాస్త్రాలకు, కళలకు తావు లేకపోవలసింది. అంతే కాదు. ఇలాంటి లక్షణమే వివేకానికి లేకపోలే సమాజం ఏర్పడటానికి ఏర్పడినది విచ్చిన్నంకాక రక్షితం కావటానికి వీలులేదు, అనుక్షణం యుద్ధమాను లభ్యతూ మోసపులు పగువులై, ఆ పగువులు జడలై, ఆ జడలు నష్టస్వరూపై ఈ జగత్తు, ఈ అనంతప్రపంచం లేకపోవాలి.

అందువల్ల వివేకం ఉన్నది. ఉన్నదానికి నశి కాలాలు అనేవి వృత్తులు, సర్వాలు. ఇది అంగీకరించకపోలే సదస్వతులకు శ్లేషం లేదు. అందువల్ల వివేకానికి కేరీరం ఉంటున్నది. ఉనికికి మార్పు లక్షణం, మార్పు యథార్థం కాదన్న పక్షంలో ఆభాసమే అంగీకరించబడినందుంది. దానివల్ల భారతీయదార్శవిగుల వలె సంసారానికి అవాదిత్వము, తద్వారా సదస్వతుల ద్వైతము ఒప్పుకోవలసివస్తుంది. అందువల్ల మారునది, పరిణామి (becoming) యథార్థం.

పరిణామియభావము, ఏకైకము. అందువలన ఈ పరిణామి తన పరిణామానికి తానే పోతు వవుతున్నది. అంటే పూర్వదేశమంచి ఉత్తరదేశ, ఆ ఉత్తరదేశ నుంచి తన ఉత్తరదేశగా నిట్లనంతక్రాంతి పొందుతున్నది. అంటే స్వయం మనచ్చిన్న పాతున్నది. ఈ స్వయం మనచ్చిన్న తమే వివేకము, స్వాతంత్ర్యము, ధర్మము.

స్వయంమనచ్చిన్న తన అంగీకరించని పక్షంలో ధిష్ణుధిష్ణు చోటకు నొంగిటి సంబంధం లేదనీ, ఆ చోటికి తనవ్యయం పోతువుగా మరొక పదార్థాన్ని అంగీకరించనలసి వస్తుంది. అవక్షంబో తిరిగి ద్వైత భావం ఏర్పడుతుంది. ద్వైతియ వివేకానికి మరార పాతం; అది వేకానికి అంకురాశోచనం.

ఇంతకు స్వాతంత్ర్యమంటే కేవల ప్రతిబంధక అభావం కాదు. ఉన్న సిద్ధిగతులను తనకు తానుగా నిలబెట్టుకోవాలికి కాని, పోలగించుకోవాలికిగాని అర కాకం ఉండటమే. ఇది పోతువును పురస్కరించు కొని జరగాలి. అంతేకాని ఈసిద్ధి ముఖకరంగా ఉన్నది కాబట్టి ఉండా లనుకోవటం, లేక దుష్టుకరంగా ఉన్నది కాబట్టి పోవా లనుకోవటం మూలమే స్వాతంత్ర్యం కాదు. ఈమధురభావత్వసంబేదవం స్వాతంత్ర్యవగద ప్రాంచలూనికిమాత్రమే కొనిపోతుంది. ఇది యీ లూ పోతువులల్ల సమంజసమో, లేక అసమంజసమో నిర్ణయించుకొని రక్షిత్యమైతే, యాయీపదతులను అవలంబించి మార్పుకోవాలని యిదిగి తనవసరంగా ప్రవర్తించటం స్వాతంత్ర్యం. అందువల్ల స్వాతంత్ర్యానికి వివేకం పునాది అవు తున్నది. వివేకంలో తారతమ్యాలున్నాయి.

అందువల్ల వివేకతమమైనదే కాని మిగిలినవి స్వాతంత్ర్యం కాదు. అందుచే ప్రతిదేశంలోను స్వాతంత్ర్యం అనేది ఒకటే కాని పెక్కులు కావు.

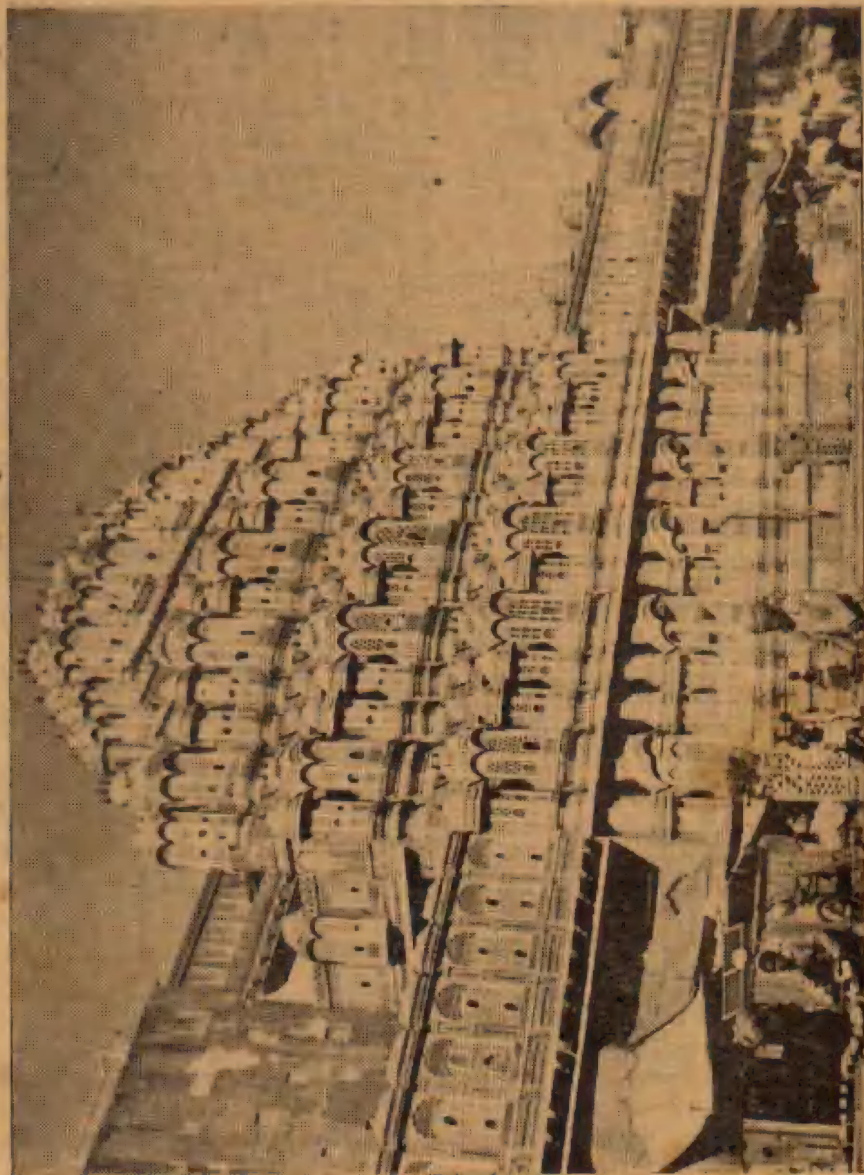
ఉదాహరణ ఉంటే వైవిధ్యములు ఇంకా స్పష్టంగా గ్రహించటానికి వీలువుతుంది. కవిస్వాతం త్ర్యమే తీసుకుందామో. అతడు స్వాతంత్ర్యం అను ధివిస్తున్నాడా, లేదా అన్న ప్రశ్నకు ముందు రెండు ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పకోవాలి. (౧) అతడు ఆజీవితమై వ్రాస్తున్నాడా? లేక అనాధనం అభి

వ్యక్తం చేస్తున్నా వన్న మురణ ఉంటున్నదా? ఆ అనాధన అభివ్యక్తిమాత్రమే ప్రధానమవుతున్నదా, లేక ఆ అభివ్యక్తి మరొకదానికీ అంగయకాని, సాధ నముకాని అవుతున్నదా? (౨) అతని కావ్యంలోని అర్థములు అవ్యోద్యాగ్రతాలై స్వయంగా ఆనచ్చిన్న మోతున్నా? లేక రావ్యోద్యమలవల్ల ఆనచ్చిన్నము లవుతున్నదా? అనాధనం అభివ్యక్తం చేస్తున్నా వన్న మురణం కవికి ఉండి అతడు తన కావ్యాగ్రాలను తన మధ్యైకఆనచ్చిన్నాను చేస్తే అతడు స్వాతంత్ర్యం చెపు తున్నాడు. లేని పక్షంలో అస్వాతంత్ర్యం చెపు తున్నాడు.

ఇలా స్వాతంత్ర్యమంటే వివేకము, స్వయంమ చ్చిన్నత అవుతున్నదేకాని అవివేకము, విశ్వంఖల వృత్తి కావటం లేదు. కాస్త్రం వివేకానికి పోద్వ దుమో స్వయంమనచ్చిన్నతా మూలాలను పేర్కొని స్వాతంత్ర్యవికాసానికి మూల్యోదయమవుతున్నదేకాని అడ్డుకోగలటం లేదు. అంతేకాదు. స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి మొదటిమెట్టు కాస్త్రం, రెండోమెట్టు ప్రవృత్తి.

ఈవిధంగా కాస్త్రంఆచార్యకర నిర్దిష్టమైంది. లోగడ కాస్త్రం ఏమి చేస్తుందో, దాని లక్ష్య మేమిటో చెప్పకొన్నాము. దానికి రెం డెంకా లున్నాయి: (౧) అనాధనం, (౨) ఉన్న ఆనాధనాల సమన్వయీకరణం. కాస్త్రనిర్మితికి ఈరెండూ ముఖ్యం. ఇలాంటి కాస్త్రం ఎవనికి వాడుగా, పూర్వంతో సంబంధం లేకుండా నిర్మించటం అసంభవం. వెనుకటి కాస్త్రకారుల అను ధివాలను, సమన్వయీకరణమార్గాలను పరిశీలించి తన కున్న అవధివాలతో, వోడించి స్వతంత్రంగా ఆలో చించినవాడు సమగ్రకాస్త్రం ఉపాించుకోవాలికి వీలువు తుంది. అంతేకన్న మగముమైన మార్గం మరొకటి లేదు.

కాబట్టి వేడు కరారంగంలోని అన్యవధ పోవా లన్న సమగ్రమైన అలంకారకాస్త్రయంటే మరొక తన లోపాయం లేదు. అలాంటి కాస్త్రజ్ఞానం ఉంటే వ్యాపి మార్గాలు ఆలోచించవచ్చును. కాని అలాంటి జ్ఞానం కొరతగా ఉంది. అందువల్ల అలంకారకాస్త్రనిర్మితికి ముందు అత్యంతప్రధానమైన ప్రాకృతిచిహ్నార్థిక అర్వావీచలంకారికమతాలను తెలుసుకుముందు పెట్టటం అవసరం. ఆపని జరిగినవాడు సమగ్రమైన అలంకార కాస్త్రం ప్రతిభావంతులు నిర్మించటానికి వీలువుతుంది. అప్పుడే కరారంగంలో ఉన్న అన్యవధ పోతుంది.

“కొలిశ్తం” (హైదరాబాద్) - జయప్రకాశ్

కా తే కాంతా?

[కథానిక]

శ్రీ కవిల వెంకటాచు

కొండపల్లి పొద్దుమాస్తరు బొంబాయి పరదేశీ గారు ఆ రోజుకు టపా కట్టివేసి, ప్లాంపులా, పామ్మ లెక్కచూచుకుంటున్నాడు. ఆ లెక్క సుమారు ఒక గంటవంచి వేస్తున్నా తెను లదం లేదు. ఒకమాటు వేస్తే మూడేకాలు ఎక్కువ వచ్చింది. ఇంకోమాటు అయిదేకాలాకానీ తిక్కువ వచ్చింది. వాన వచ్చేదీ చచ్చేదీ లేదుగాని ఒక్కటే చెబుట పోస్తోంది. ఆకలి మబ్బులు మంచుమసివచ్చి, అసలే వెలుగురు తిక్కువగా ఉంటే ఆ పోస్టాఫీసు గదిలో అక్షరాలు కనపడ్డవే లేదు. పరదేశీగారికి ప్రొద్దుటినుంచి ఒళ్లు ససిగా లేదు. ఒళ్లు తిన్నగా లేక పోవడానికి కారణం మనసు తిన్నగా లేకపోవడమే. మాడుకోజాలవంచి ఆయన, భార్య మాట్లాడు కోవడం లేదు. మాట్లాడడమంటే తోసుకుని, పూసకుని మాట్లాడే మనిషి కాదు ఆయన. విక్రీరి మితిభాషి అయితే మామూలుగా అడుకునే ఆ రెండు ముక్కలూ కూడా ఆయన ఈ మాడుకోజాలవంచి ఆవడం లేదు. దీని దానా ఆయనకు లెక్క సరిచూచుకునే ఒళ్లు లేకపోయింది. అనేసమయంలో అదీవరకల్లా ఎక్కడికి వెల్లిండ్ ఆయనభార్య శేషమ్మగారు నిలిగినవచ్చింది. వచ్చినందుకు మోచనగా ముందు దిగిరెలుపు భామ్యరి చప్పుడు చేసింది. పనిలో ప్రవేశించిందని తెలిసేందుకు వంటిగిన్నెలు పగిలేట్టుగా నేలమీద ఒకపారికి రెండు పాదలు పెట్టడం, వియ్యం పోసుకునే ఏకళింపపు కొయ్యపెట్టెమూత దఫలుమని వెయ్యడం మొదలైన పనులుచేసి, రివ్యారీ వియ్యం చేటలో పోసి చెరగడం మొదలుపెట్టింది. శేషమ్మగారు చేసే ధ్వనులన్నీ ఒక యెత్తు, ఆ వియ్యం చేటలో పోసి చెరగడం ఒక్కటే

ఒక యెత్తు. వియ్యంగానీ, పప్పుగానీ చేటలో చెర గడం చప్పుడు వింటే పరదేశీగారికి శేష్లా, శ్రుటూ పాకేనట్టుంటుంది. ఆ సంగతి శేషమ్మగారికి బాగా తెలిసే ఉంది. అందుకనే ఆవిడ పట్టుదలగా నిమిషానికి అరవై పాదలు చెరగడమున్నా.

ఈ విధంగా భర్తని వేధించడం గృహిణి - సహ భర్తవారిని చెయ్యవలసిన పనేనా?

అది ఒక్కటే పరదేశీగారు ఆడిగిన ప్రశ్న. కొందరు అటువంటి సమస్యలలో భార్యలమీద కోరు చేసుకుంటారు. ఇంకా కొందరు చెయ్యి చేసు కుంటారు. ఆయనమాత్రం అటువంటి మనిషి కాదు. ఎప్పుడైతే ఈ వాంఛల్యం వరిగా వడవదనీ, దీనివల్ల లేవకు ముఖం లభించకపోగా మహాభాగ కలుగుతోందనీ తోస్తుందో, ఆక్షణమే ఆయన గృహం త్యజించి వెల్లిపోవాలని లోగడ నిశ్చయం చేసుకున్నాడు. ఆక్షణం ఎప్పుడు వస్తుందో అని భయపడుతూనే ఉన్నాడు.

ఆక్షణం ఈ రోజున వచ్చింది. పరదేశీగారు తల రెండుచేతులా పట్టుకొని ఆలోచించాడు. అకలి శేషమ్మ "చందమామా, చందమామా" అంటూ పాడు తోంది. శేషమ్మ పెద్ద పాటకత్తై కాదు. కంక మాధుర్యంకూడా తక్కువే. ముసలూ అవీ ఆవిడకు తెలియవు. చందమామా అనకుండా చందమామా అంటుంది. ఆ చవర్ల ప్రయోగం వింటే పరదేశీ గారికి చెవుల్లో నూదులు గుచ్చినట్టుగా ఉంటుంది. ఇది వరకల్లా భార్య సంగీతం ఆయనకు దుర్భరమైన విసుగు మాత్రమే పుట్టించేది; ఈరోజునమాత్రం అమనస్సమీద

పరమాపహ్లావం, రోతా పుట్టిస్తోంది. శేషమృగాదు ఒడ్డున పాడునూ పెద్దవిగ్రహం; ఆ విగ్రహానికి తగినటువంటి చిన్న ఉల్లిపాయంతో తలకట్టు; ఒంటిచాయ సామాన్యం; అన్నింటినీ మించి ఆ కంఠం, ఆ పాట 'చందమామా!'

తాను ఈ మనిషిని వివాహం ఎట్లా చేసుకున్నాడో కదా! అప్పుడో తనకు మతిభ్రమ కలిగి ఉంటుంది. యుద్ధంలో ఏకో డిపార్టుమెంటులో చేరి పూర్తిగా ఒక్క యేడాది సంవత్సరండానే తనకు మనస్థితిభ్రమం పట్టుకుంది. అది ఎన్నార్లకీ కుదరకపోతే అధికాదు తనని ఇంటికి పంపించేవారు. సర్వీసు చాలివంత లేదని పెన్నును ఇవ్వలేదు. యుద్ధంలో పని చేసినవాడని ఒక తెల్లఅధికారి బాలిపడి పోస్తాఫీసులో పని చెప్పించాడు. తీరం విశేషం లేదు. అయినా తాను దూరరామనిపి కాదు; తిండిపోతూ తిరుగుపోతూ కాదు. ఆ నాలుగురాళ్లలోనే రెండురాళ్లు కనకబడుతున్నాయి. అట్లా నాలుగుపిచికలు చేరగానే పరచేగారికి గృహస్థాశ్రమంమీద కోరిక పుట్టింది. ఒక రోజున ఆయన తన మేనమామగారి ఊరు వెళ్లాడు. మేనమామ ఎప్పుడో పోయినాడు. ఏకమాత్రసంతానం అయిన అడవిల్లిను పెట్టుకుని కాలక్షేపం చేస్తూ, మర్యాదకోసం పాకులాడి, అడవిలో పెళ్లి పెళ్లి అంటూ అంగచార్చి మేనమామ భార్యకూడా పోయింది. దిక్కులేని అపిల్లని దూరపుచుట్టలు దగ్గరతీసి చాకిరీ చేయించుకుని ఇంత తిండి పడేస్తున్నారు. పరచేగారిని చూచి అపిల్ల గుర్తించలేదు. చిక్కి కల్యంలా ఉంది; చిన్న తలకట్టు; చింపిరిజాట్టు; పళ్లు ఒక్కరవ్వ యెత్తు; పిల్ల అంత యెరుపు కాదు. కాని కళ్లు మాత్రం చెంపకు చాతా దుండి, పిల్లకు ముఖవర్చున్న తెచ్చిపెట్టాయి. ఎరకో ముసలమ్మ ముందుకు వచ్చి, "నాయివా పరచేగీ, దీన్ని నీకు ఘడిచేసి ఆ బరువు కాస్తా తీర్చుకోకుండానే గుటుక్కుమంది దీని తల్లి. పిల్ల లక్షణంగా ఉంది చూశావుకామా బాబూ, నీసింద్రీలాంటి పిల్ల, వారండ్రీ. ఎదిగిన పిల్లని ఎవరు నెత్తినపెట్టుకుంటారు నాయివా? వచ్చినవాడవు రానేవచ్చవు, గోపాలస్వామిగళ్లలో ఆ మాడుక్కునూ

చేసి, నీసామ్మ నవ్వు తీసుకుపో తిండ్రీ" అంది. పరచేగారు ఒకప్పుడు పద్యాలు గీతాలు వ్రాసేవాడు. ఒక పద్యమాలికా, రెండుమాడు గేయాలూ అప్పు పడ్డవికూడాను. ఆయనకు తన భార్య యెటువంటిదిగా ఉండాలో లోగడనుంచి దృఢమైన అభిప్రాయాలే ఉన్నాయి. అయినా అరోజున ఆయనకు అర్థంలేని బాబీ, త్యాగనూ పుట్టుకువచ్చి, కష్టం లేకుండానే వివాహం నిశ్చయించుకుని, ఆ పిల్లను చేబాలయంలో వివాహము చేసుకుని, అప్పటికే ఈజేరిన పిల్లకాబట్టి లేవడం లేవడం కాపురానికి తెచ్చుకున్నాడు. కాపురానికి వచ్చిన మొదట్లో ఆయన ఆమెతో ఒకటిగండు పర్యాయాలు కృంగార ప్రసంగాలు చేశాడు. ఒకానొకనాటి రాత్రి శరత్కాల చంద్రుని కోర్కె ఆమెకు చూపించి ఆకాశసరస్సులో ఆ చంద్రుడు రాజరాంసవలె ఉన్నాడు అని ఆయన అంటే, ఆ పిల్ల కలిగి నవ్వు నవ్వి "ఎవరైనా వింటే నవ్వి పోతారు. ఊరుకోండి. హంసలు! హంసేమిటి, చందమామైతేను!" అంది. పరచేగారిని ఎవరో బలంగా నడుంమీద తన్నినట్టయింది. మనోహసాని, మందడవం నీస్తున్నది. ఒయ్యోరంగా చిగురూ విచ్చిన గోసపువ్వులు ఆయనమనస్సును పొరించి నవి. ఆయనకళ్లకు అవి ఎర్రకైక్కిళ్లు బల్బులవలె కనబడినవి. ఆ మాట ఆమెతో ఆయన కలిసివున్నాడనే ఆమె పళ్లవండున కొంఠ కలిచిపెట్టి, కిక్కివలాడి, "బాగానే ఉంది. గోసపువ్వులు బల్బులేమిటి?" అంది. స్వతః మితభాషి. అయిన పరచేగారు ఇంక భార్యతో రసికసంభాషణ మానుకున్నాడు. రానురాను, ఆయన ఎంత తక్కురమట్లాడేవాడో ఆవిక అంత యెక్కువగా మాట్లాడడం మొదలుపెట్టింది. మరికొన్నాళ్లకు శేషమ్మ మాట్లాడింది మాట్లాడినట్టుండేది. ఏమైనా ఆయన మాట్లాడేవాడు కాదు. శేషమ్మకు పాటలు పాడడం అనే ఒక అలవాటు కూడా ఉంది. ఏ పాట పాడినా పెద్ద గొంతుకతో పాడేది. ఆవిక ఏం చెయ్యి గలదు? అదిడగొంతుకే అటువంటిది. పరచేగారికి ఆ పాటలు బాగుండేవి కావు. ఒక్కరోజుతనా ఆపాటలు మానెయ్యమని ఆ మానవుడు భార్యను కోవ

లేదు. అమె తానై మానమాలేదు. తిన్న తిండి ఒంట బట్టి అమె కాపురానికి వచ్చిన కొద్దియేళ్ళకి చావైంది. చిన్నతనంలో వయస్సునుబట్టి వీరైనా ఒక్కంత నేరణం ఏర్పడితే అది కాస్తా నశించిపోయి, అమెకు ప్రస్తుతస్వరూపం సంప్రాప్తమైంది. ఒక్క విడ్డవ కనలేకపోగా, బడ్డపాడుగూ గలిగిన ఆ మనిషి తానే ఒక చిన్న విడ్డవాగ్ ప్రవర్తించడం పాగించింది. ఆయనపోస్తాఫీమతాశాలను తీసి వాచేస్తుంది. ఒకమాటు ఒక కట్ట కొత్త కవర్లు పట్టుకు పోయి నీళ్లపొయ్యిదగ్గర గూటిలో పెట్టి మరచిపోయింది. ఇంటిగొడవలన్నీ బంట్రోతు వెంకటస్వామి తోటి, పోస్తాఫీమకు బహుశా సం వచ్చే పాగాకుంకంపెనీదొరగారి నాకరు తోటి చెబుతుంది. పరజేగారు యుద్ధంలో ఉన్నప్పుడు సంపాదించిన ఉన్నీ మేజోర్లూ బూట్లూ తోడుకున్నా, నెత్తిమీద పోటు పెట్టుకుని పాబిల్లో నిల్చుంది ఒక రోజు. అది చూచి ఆయనకు నవ్వు రాకపోగా పట్టరాని శోషం వచ్చింది. ఒకరోజున బల్లపూనులో ఉన్న మనియార్దర రావతు డబ్బులో కొంత పట్టుకుపోయి చీరలు కొంది. ఆ రోజున ఆయన శేషమ్మగారిని గట్టిగా చివాట్లు పెట్టాడు. అన్నీ చివాట్లా తిని, శేషమ్మ వదిలి—నీళ్ల లేని చెయి!

ఆయనకు ఉన్న కాస్త ఓమ్మ నాశనంచేసిన విషయం యేమిటంటే, ఆ మనియార్దర పొమ్మ గొడవ అయిన రెండుమాడు నెలలకి ఒకరోజున ఆయనకు “ఉత్తరం వచ్చింది”దంటూ బంట్రోతు ఒక కవరు ఉత్తరం తెచ్చిచ్చిచ్చాడు. పనితొందరలో ఆయన విలాసం తిన్నగా చూడకుండా కవరు విప్పి చదువుకుంటే, అది శేషమ్మ వ్రాసిన ఉత్తరం. శ్రావణమాసం వస్తున్నదట; తనకు పేరంటానికి జల్లడానికి చీరలు లేవట; యింట్లో సొమ్ము ఎంత ఉన్నా అది ముట్టుకోడానికి తనకు పాక్కే లేదట; అందుకని అప్పు వ్రాసి కొట్టో రెండు చీరలు కొండిట; ఆ కొట్టువాడికి ఇచ్చే నిమిత్తం ముప్పైరెండు రూపాయలు తనకు వెంటనే మనియార్దర చేయాలట. పరజేగారు ఉగ్రుడై పోయినాడు. ఎదురుగుండా ఉండే

మనిషి, ఎప్పుడూ ఆ వోరు వాగుతూనే ఉంటుంది, ఆకాస్త మాటా ఆనోటితోనే యేదవకూడదా, ఈ ఉత్తరం ఒకటి ఎందుకు? చేసిన పనేమా స్వతం త్రించి చేసింది. ఆ మాట అటుండనిచ్చి దేశాంత రంబో ఉన్నట్టుగా అణ్ణుర తగలబెట్టి ఈ ఉత్తరం వ్రాయడం చతురత్వమా, చమత్కారమా? ఆ రోజునంచే ఆవిడతోటి ఆయన మాట్లాడడం మానుకున్నది.

అది జరిగి మూడురోజు లైంది. శేషమ్మగారు అపాట పాడుతూ ఉంటే, అది ఆ విధంగా పాడుతూ ఉంటే, పరజేగారికి స్థాంతుల లెక్క అసలే తెలుల లేదు. ఇంకలోనే బహుసంచి నీళ్లువేసి కట్టి పెట్టుకుని వెళ్లేందుకు వెంకటస్వామి వచ్చాడు. పరజేగారు చూస్తుండగా వెంకటస్వామి మామూలుగా సంచలు మాడులు విగించి, కట్టి, నీళ్లు తేగాడు. ఇంక సంచలు పట్టుకువెళ్లడమే తరువాయి. ఆ సమయంలో శేషమ్మ అఫీసుగదినుమ్మంలోకి వచ్చి “మారమ్మత్తయ్యగారు కవరు త్తరం పంపించారు. ఈ పూట బహుళో వెళ్లాలిట. తీసుకో వెంకటస్వామి” అని ఒక కవరు అందిచ్చింది. “ఈయనీటి బహు కట్టేకాం అమ్మగారూ, ఇంక రేపే” అన్నాడు వెంకటస్వామి. “కడిలే యేం, మల్లీ విప్పదూ, మారమ్మత్తయ్యగారు మాట దక్కనీయరు”అంది శేషమ్మ. ఇదంతా వింటూ పరజేగారు వెంటనే సంచలు తీసుకుని వెళ్ల దేమన్నట్టుగా వెంకటస్వామికి సంజ్ఞ చేశారు. వెంకటస్వామి సంచలు బుజాన పెట్టుకొని బయటకు వెళ్లిపోతున్నాడు. శేషమ్మగారు అడ్డంగా వచ్చి ఒక్కతోపు తోనేసరికి వెంకటస్వామి బుజం మీదనుంచి సంచలు క్రిందపడ్డాయి. ఒకసంచి నీలు పగలగొట్టి, సంచి విప్పి, ముద్రా చెయ్యూ లేకుండానే మారమ్మత్తయ్యగారి కవరు ఆసంచిలో వేసి, సంచి కాలితో తోసి “ఇంక పట్టుకుపో” అంది. పరజేగారు పల్లెత్తి మాట్లాడలేదు. యజమాని విషయం, యజమానవారి విషయమూ ఎరిగిఉన్న వెంకటస్వామి సంచి స్రుమ్యరించి, ఉత్తరాలన్నీ లెకి, ఆ కవరుకుండా ముద్రవేసి ఉత్తరాలన్నీ లోపలవేసి సంచి మల్లీ కట్టి, నీలు మల్లీ వేసి పట్టుకువెళ్లాడు.

అడిగాడు. "నిన్ను చూస్తే సాత్వికంగా ఉంటివి. ఒక సోటనక, ఒక డిరనక, ఏడకయ్యా, నీవు బోయ్యింది? ఏమి చాటి పోతుందావు. పెల్లంలో పోట్లాడాలా యేం?"

పరచేగారికి కొంచెం ఆశ్చర్యం కలిగింది. "నాకు పెల్లం ఉండా? లేదా? నీ కేం తెలుసును?" అని అడిగాడు.

రాఘవయ్య పకపక నవ్వాడు.

"నీ మొగమే చెప్పింది. ఎయ్యినుందిని నిలబెట్టు. ఎర్రమొగలుండావోళ్లందరినీ పోల్చేత్రా. పెల్లంలో కాపురం చేసేవోవల్లా ఎర్రమొగం ఎయ్యకలేవును. అవునా మరి, అవునో ఆ కోటు చూడు. ఆ కోటు ఆమూల చిరిగిందే, ఆ కోటయ్య కుట్టింది? నీ యేళ్లు చూస్తే నువ్వేవో గుమాస్తావులా నుండావు. నీకు కుట్టుపని రాదునో? దంకామీద బెట్టుకొట్టి చెప్పమో? అయినా, నే నొచ్చి గడియ గాలేదు. అటువంచి యిటు తిరిగావు, ఇటువంచి అటు తిరిగావు, ముప్పయి తావులు చూడుదిక్కులూ తిరిగావే, అంత ఆరాట పడేవాడు ఆడవానితో కాపురం చేసే యెక్రొవని ఒకరు చెప్పాలంటున్నా? ఒకరో వత్తున్నట్లు చూస్తావు, ఒకరో పలికినట్లు యింటావు. నువ్వు ఆడ దాని కేతికింద నలిగిన గిటం అని నేను జడ్జి కోర్టులో వాడిత్రా. ఇన్నెందుకు? ఒక్కమాటకు జతాయి చెప్ప— నానెవ్వలు చూడు నీనెవ్వలు చూడు, నీనెవ్వలంత చుట్టరం నుండయి? నాయి మట్టికొట్టుకుండయి— ఒకరో ఆడకూతురు నీవిదా నిగానెయ్యబట్టే నవ్వు గుడ్డలికి మట్టి అంటనియ్యకపోలింది, మా దొరచా అన్నాడు రాఘవయ్య.

పరచేగారికి ఎంతయినా ఆశ్చర్యం కలిగింది. "నువ్వు చాలా ఆసాధ్యమిలా నున్నావే!" అన్నాడు.

రాఘవయ్య అన్నాడు: "నేను సాయంగా అనుభవించిన మాటలేవ్వు మరేమీ చెప్పలేదే. అదో, నేనూ ఆడవానినంగతి ఎరగనోజ్జి కారు. ఇదుగో, ఈ పేత్తోనే మొదటిదాన్ని గొంతుక నలిపింది." పరచేగారికి నుండే జబ్బుమంది, "నువ్వు తాగుడు మానతావా

మాననా అని పొటం పట్టుకుని నొక్కుచెడి; నేను తాగిది తానేదేనీ, పచ్చిండానా అన్నా. మాటలు మిగిలింది. మాటంటే మా పొరుగుం ఈ గటానికి. గొంతుక పోక్కాను. కెక్కుమంది, నుట్టు ఎల్లు కొచ్చివయి. ఏ..."

పరచేగారు మాట్లాడలేదు. రాఘవయ్య మాట్లాడుతూనే ఉన్నాడు:

"కొంచోది పొర్లావడి నచ్చిందా? అది గడు గ్గామే. నన్నొకంట కాపెట్టి ఉంటిది. ఏమిచాటి ఈ గడదాం రాయే అంటే రాదు. గడుగుది. ఏళ్లలో సేస్తానా, మా ఆయ్య అంటది. జొరం ఒచ్చిన తాప మందు చెచ్చి తే పారపోసింది; ఆ మందు తాగితే నాసామిరంగా అనుమానపునుడిసితో ఏంకాపురంచేత్రా వేమ? ఒక్కరే నాయంట దిగునాళ్లకి రాదు; తిండ్రో, అన్నె యెంట ఉంపింది కొంప గడలరు. అయినా ఈయేల దానిపరి అయిందిలే. ఇదిగో యింకో. తిన్నంగ ఎల్లేది, తలుపుకొట్టేది. కర్రబట్టుకొని మూల నక్కేది. ఓరు ఆరు అంటది, మారుగొంతుక తెట్టుకొని అరిసింది, తలుపు తీయొస్తది. తలుపు కొంత తీయంగానే కర్ర దాన్నెత్తిన తెట్టేది, ఉరుక్కెట్టేది. చెట్టుకి కొబ్బరికాయలాగ పగలాల తలపండు..."

అదిపరదాకా కుంపరలాగ పడుతూ మర్రి ఆనుతూ ఉన్న వర్షం కొంచెం విసురుగా వర్షం ప్రారంభించింది. ఏటిగారికూడా చాలా విసురుగా వీస్తోంది. మనవ్యభ్యురం ఒంటజీడ్చించి ఉన్న రేమ పరచేగారికి వెంటనే పడిగం పట్టుకుంది. పెడి పెడి మని నాలుగు కుమ్ములు కుమ్ముకు. ఇంక కాస్సేపటికి వలుకు పుట్టుకుని వస్తుంది. అది పుట్టుకునస్తే ఇక లాభం లేదు, మనిషి నాలుగుకోజలకే మన లోకం. శ్రమపడ్డా, నానల్లో తడిసినా అజ్వరం ఉన్నావని ఊచిపడుతుంది. ఆయనవైఖరిచూచి రాఘవయ్య, "పడవరాదుగాని బాబూ, నువ్వెల్లు ఎవ క్కెల్లు. నీ మొహం చూస్తే జొరం వచ్చేట్టుంది. ఎల్లు ఎల్లు పెల్లంలో పోట్లాట కేంలే. ఎన్ని తావులు పోట్లాడినా నువ్వు గలవలేవు. అడవాన్ని గెలిచిన యారుడు యెక్ర

మార్కుడు కలిగంలో లేడు. ఇన్నావా? నేను నన్ను ఎదవనై కూర్చున్నానని చెప్పింది. ఎల్లు బాబూ! అని సలహా ఇచ్చాడు. వాడు ఆవాసలో నీకల్లో ఎక్కడికో వెళ్లిపోయినాడు. పడవ రాలేదు.

పరదేశీగాడు వెనక్కి చారిపట్టాడు. శుమ్మల వస్తున్నాయి. జ్వరం ముంచుకుని వస్తుండేమానని గబగబ నడిచి ఆయన యింటికి వచ్చేవాడు. ఇల్లు పది బార యిందనగా వర్షంవడి ఎక్కువైంది. ఆ కాస్తూరం లోనే ఆయన బాగా తడిసిపోయినాడు. వసుపులు పురుగుచున్నాయి. ఆయన "ఉహూహూ" అంటూ శుమ్మల లోకి వచ్చాడు. తలుపు తెరుచుకుని వానజల్లులో తడుస్తూ శేషస్య అక్కడే నిల్చుని ఉంది. ఆవాసం చూచింది. "అ! అనుకుంటూనే ఉన్నా, జ్వరమా ఏదో ముంచుకు వస్తుందని. ఎక్కడైనా జ్ఞాం ఉన్న మనిషైతేగా. ఫీఫీ నేను చెయ్యలేనమ్మా, ఈ కాపురం. ఇన్నికళ్ల నేను కనిపెట్టి చూస్తుంటేనే ఇల్లాఉంటే, నేను చస్తే యి కవిగక్కలేదు. ఈ మనిషి కన్న తెరిచిరేటలకి ఆ దిక్కుమాలివా దెవరమ్మా, పాత గుడ్డలమ్మతాడు, రాఘవయ్యగావున్నా, ఆ పాత గుడ్డల రాఘవయ్యలా అయిపోతాడు. జ్వరం వంటిది తీర్చించిన మనిషికదా వానలో తడవడం ఏమిటి చెప్పండి? చిన్నతనమా, ఏమైనానా? నేను చని

పోతాను. ఎప్పుడైనా ఉండలేక 'అ! అంటే అప రాధ మాయెను. 'ఉ! అంటే ఉపరాధమాయె. నేను ఎన్నింటాల చావనమ్మా! చనికీ ఒక్కటే చూస మాయెను. ఇదిగో ఇల్లారండి. మీకు అది పడితేనభారం, జ్వరం కాదు, జ్వరం వచ్చేయందు మీకు వాంతులూ ఒక్కరిప్పు వస్తుంది. అట్టే కంగారుపడకండి. ఇక్కడ పడుకోండి "

అంటూ ఆయనను లాక్కునిపోయి మంచం మీద పడుకోపెట్టింది. వీధిలోను గడియవేసి, పెద్ద బూర్నిను తెచ్చి ఆయనకు కప్పింది. వంటింట్లోకి వెళ్లి గెండు నిమిషాలలో తిరిగివచ్చింది. ఒకచేతులో యాకలిప్తసుఆయిలు సీసా, ఇంకొక చేతి మాపుడు వ్రేలి చివర కలికమా.

"రండి, కలికం వేసుకొండి, తరవాత యాక్లి సు ఆయిలు సుండెలకు రాస్తాను" అంది.

"అ! అ! కలికం కడు" అని మాలిగాడు ఆయన. అని బూర్ని సులో తల దూర్చుకుని పడు కున్నాడు.

"అక్కలేదుగా?" అని శేషస్య, యాక లిప్తసుఆయిలుసీసా కిందపెట్టి, ఒక్క లాసుతో ఆ దుప్పటి తీసేసి, కాలిచేత్తో పస్తాదులాగ పరచేసి గారి మెడ పట్టుకొంది. "తెరవండి కడు" అంది.

[కింగ్ మరిచిన రాయలవారి కిర్వాణి]

కృష్ణదేవరాయలు.

శ్రీ నేలమూరి వెంకటరమణయ్య

ప్రకరణము ౧. ఆధారములు

మును పాద్యమైనంతవఱకు సంపూర్ణముగ రచియింప వలయునని నాయుద్దేశము.

ఆద్యమున శ్రీకృష్ణరాయచరిత్రరచనకు గల పాదసామగ్రిలను వర్ణించుట యుక్తము. ఇది యిగు రెఱుగులది. మొదట జేర్కొనదగినది కాసనములు. తామ్రపట్టిక లేవి, శిలాశాసనములేవి రాయలకాలము నాటివి దాదాపు ౫౦౦ ఇప్పటివఱకు లభ్యపడినవి. ఇవి సంస్కృతాంధ్రద్రావిడకర్ణాటభాషలయందు విరచింపబడియున్నవి. సంఖ్య బహుళముగలచేత నీ కాసనముల నన్నిటిని ఇట్ల వర్ణించుటకు వలసపడదు. ముఖ్యమైనవానిని సందర్భావసారముగ గ్రంథమునందుదాహరించిన చాలును. పరిశోధనాసక్తి గలవారలు మిదరాసుగవర్న మెంటుకాసనపరిశోధకశాఖవారి సొంత త్వరికనివేదికలను, ఎమిగ్రాఫీయాఇండికాసంటి కాసన సంశోధకపత్రికలను, దక్షిణఇండియాశాసనపరంపర, ఎమిగ్రాఫీయాకర్ణాటికా మొదలగు, కాసనగ్రంథసంపుట ములను బరిశోధించి తృప్తిపడవచ్చును.

శాసనములతరువాత జేర్కొనదగినది వాఙ్మయము. వాఙ్మయ మనగా కేవలగద్యపద్యాత్మకమైన కావ్య మని యింపరాదు. గ్రంథరూపమున నందు సాక్ష్యములయను నీతరగతిలో జేరినదే. రాయలవాడు

దక్షిణదేశమును పూర్వకాలమునపాలించిన హిందూ చక్రవర్తులలో గణ్యులసామ్రాజ్యాధిపతి శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలు ప్రఖ్యాతుడు. ఆ మహారాజుకిర్తిగూర్తి దాక్షిణాత్యగిందూప్యాదయనీమల స్థిరముగ నెలకొని యున్నది. ఆయనచరిత్ర విద్యాగంతులకుగూడ గుఱచితియు గాదు. ఉత్తరాపథమునకు విక్రమాదిత్య భోజనరసాలు తెల్లు వందులలో గృష్ణరాయ లక్ష్మీ పర్వదక్షిణభారతభూమికి బూజనీయుడు. ఆంధ్ర వాఙ్మయము నత దెల్లు పోషించినదియు, సంస్కృత కర్ణాటాదిభాషల నెల్లాదరించినదియు నందు రెఱుగుదురు. కాని యతని చరిత్రనుగూర్చి జనసామాన్యమున కెఱుకపడిన విషయ మత్యల్పము. ఇటీవల చరిత్రపరిశోధకుల కృషిరసన రాయలవారి చరిత్రకు సంబంధించిన విషయములు విదితము లైనవి. లభ్యమైన చరిత్రాంశములనెల్ల గ్రోడీకరించి శ్రీకృష్ణరాయల చరిత్ర

విరచితములైన కావ్యములేకాక మహమ్మదీయచరిత్ర కావ్యాలరచనలు, పోర్చుగీసుగ్రంథకర్తల కృతాంతములు, సంకానుచరితములు, తిరతిరములవంటి లోకమున ప్రచారమునందు గాథలు, చాటావ్రలు, గ్రామకవితలు, తైత్తియములు మొదలగునవి యన్నియు నిట గ్రాహ్యములు. ముఖ్యమైన ఆధారగ్రంథములకు సంగ్రహముగ నిచటః కర్ణింపుచున్నాను.

కావ్యములు : భావననుసరించి ఇవి రెండు తరగతులవి.

(౧) సంస్కృతమున కొన్ని గలవు. సంస్కృతకావ్యములలో బ్రధానమైనది రాజవాళుడిండిమవిరచిత అయ్యతరాయాధ్యుదయము. ఇందు కృష్ణరాయల కలింగదిగ్విజయ ప్రస్తావన గలదు. మఱియు భండారు లక్ష్మీనారాయణకృత సంగీతసూక్త్యుదయ సీతకయందు కలింగదిగ్విజయమును నేదులభానునిపై విజయమును గలంబరిగదంబయాత్రయు వర్ణింపబడి యున్నవి.

(౨) ఆంధ్రప్రభంధములు : ఇవి ముఖ్యముగ మూడు : (i) మొదట తేర్చినదగినది యల్లసాని పెద్దనార్యకృతమనుచరిత్ర. సీతకయందును, వాక్వా సాద్యంతములందును గటకదహనపర్వంతము గల కృష్ణరాయల కలింగవిజయయాత్రయు, మఱికొన్ని యజ్ఞాత దండయాత్రలును వర్ణింపబడియున్నవి. (ii) కృష్ణరాయరచితము క్రమాల్యద. దీనిని మనుచరిత్రకును, సీతక చాలవఱకు సామాన్యమైనను, ఇందు కలింగదండయాత్రయందు చేతులిన విజయములు మఱియు చిత్రలముగ వర్ణింపబడియున్నవి. మఱియు నందు ఉత్తరదిగ్విజయము, సగరపురకల్పరిగనగప్రాంతముల దురకలతో జరిగిన యుద్ధములను, నేదులభానుని వధయు, కంబావిరరాత్రివిజయమును వివరింపబడియున్నవి. ఇంకను కృష్ణరాయవిరచితసంస్కృతాంధ్రగ్రంథములును నందు తేర్చింపబడియున్నవి. (iii) ముక్కుతిమ్మనగారి పారిజాతాపహరణము. ఇందును గృష్ణరాయల కలింగదిగ్విజయము వర్ణింపబడియున్నది. ఇతర గ్రంథములందు గానరాని రాయల యుమ్మత్త్రాదుదండయాత్ర ప్రస్తావన ఇందు గలదు. ఇంతవఱకును తేర్చి

నిన నూడు ప్రబంధములయందుకాక కృష్ణరాయల దండయాత్రలను గూర్చిన విశేషాంశములు తిగవారి యాంధ్రగ్రంథములందు వచటవట చెప్పబడియున్నవి. కాని వాని వన్నిటిని ఇచట తేర్చివేయవలెకాదు. ఆర్యాచీనగ్రంథములలో రెండినిమాత్ర మిచట శెప్పక శెప్పదు. ఇంకొకటి రాయవాచక మను వచనగ్రంథము. దీనిని వచన కావ్య మనట శెప్పు. కావ్యలక్షణము తెలివ్వియు నందు గానరావు. యత్కృతమో తెలియదు. మధురనాయకుడును, అడపము చినవాగినాయుని కుమారుడైన కట్టెను విశ్వవాళవాడుకుని సానాపతి యొకడు దాని రచయిత యైనట్లందు కలదు; కొందఱి యిది కృష్ణరాయల కాలమున విరచింపబడెనని తలచుచున్నారు; కాని యిది శ్రీ. త. ౧౭ వ శతాబ్దారంభమునకు ముందు రచియింపబడియుండుదని యందు వర్ణింపబడిన యంతములు కొన్నింటివలన దుజానగుచున్నది. (౧) రాయవాచకమందు భాగ్యనగరప్రస్తావన గలదు. ఇది యిప్పటి హైదరాబాదునకు ప్రథమసామము. ఈ భాగ్యనగరమున శ్రీ. త. ౧౭౮౧ వ సంవత్సరమున నోల్కొండ రాజ్యమున కధిపతియైన మహమ్మదకులీకుతుబాచాళి న చాళ్యానంధకయందు నిర్మించియుండుటచేత వా పట్టణమును తేర్చింప రాయవాచక మంతకుపూర్వము రచియింపబడియుండదు. (౨) మఱియు రాయవాచక రచయితకు గృష్ణదేవరాయల సమకాలికుడును ప్రత్యర్థియు నైన గజపతి యొక్కడో తెలియదు. పేరు శెప్పక విడిచియుండిన నతని యజ్ఞానము పల్లడియై యుండదు; కాని యా గజపతి పేరు ముకుందబాచాళి బలేంద్రు లని చెప్పటవలన రాయవాచకరచయిత కృష్ణరాయలవారికి సమకాలికుడు గా నని నిశ్చయమునచున్నది. వీలన కలింగరాజ్యమును బాలించిన గజపతులలో ముకుందబాచాళి బలేంద్రసామధారి యొక్కడే. ఇతడు శ్రీ. త. ౧౬వ శతాబ్దపు చతుర్థపాదమున కలింగదేశమును పాలించెను. నోల్కొండకులూనుడకును నక్కరు పాదుకాచాళునకును కర్ణాటసామ్రాజ్యాధిపతి రెండవ వెంకటపతిరాయలకును నితడు సమకాలికుడు; కావున ముకుందబాచాళి బలేంద్రుని తేర్చింప రాయవాచకము కృష్ణరాయలవాడు రచియింపబడలేదని దృఢముగ శెప్ప

వచ్చును. శ్రీ. శ. ౧౭ వ శతాబ్దప్రారంభమున విరచింపబడియుండవచ్చును. రాయవాచక మంతటి విశ్వావహిత్రుడైన యాధారగ్రంథము గాదు. రక్షసి తొడిమిదానంతరము కావేరికి దక్షిణము దుండు రామగిరియ నాక్రమించుకొనిన మధురవాసుకులు కృష్ణరాయలచే దక్షిణరాజ్యమున నధిష్ఠింపబడి రను నపత్తియ కర్పితగాఢమ ప్రచారములొనికి దెచ్చుట ఈ గ్రంథముయొక్క మఖోద్దేశము. కాని యందు వర్ణింపబడియుండు కృష్ణరాయల తైత్రియ-తాకశన మ్యవర్తితాధారముల మూలమున వాస్తవమని లేలు చుండుటలన దానిని మన మంగీకరింపవచ్చును.

రెండవది మహారథార్యట్టికృష్ణగిరియవిజయము. పద్యకావ్యము. కాని దీని నొక ప్రత్యేక స్వతంత్రచరిత్రాధారగ్రంథముగ దలచుటకు కలకు పడదు. ఇది శ్రీ. శ. ౧౬౩౦-౧౬౪౩ ల మధ్య కర్ణాటకపాత్రాజ్యమును పాలించిన ముమ్మడివింకటపతి రాయల కాలమున రచింపబడినది. మధురవాసుకుల ప్రస్తావన యందు గానరాకపోయినను రాయవాచక మున కిది పద్యప్రతి. కొన్ని సంవత్సరములందు రాయవాచకమును ముందుమొనినగాని మనోగమ గాదు. మహారథార్యట్టి యుద్దేశము కృష్ణరాయల విజయములను మాత్రమే వర్ణించుట యగుటలన రాయవాచకమందలి యాశ్రితముల వాతడు విడిచివుచ్చెను.

మహమ్మదీయచరిత్రలు : నునకు చరితినంది రజకు విజయనగరచరిత్రకు సంబంధించిన విషయములను దెలుపు మహమ్మదీయచరిత్రగ్రంథములు మాడు. ఇవి కృష్ణరాయల సమకాలరచనలు గావు; ఆర్యావీర ములు. మొట్టమొదటిది తారీఖీఫరీస్తా; శ్రీ. శ. ౧౭ వ శతాబ్దప్రారంభమున రచింపబడినది. రెండవది బుర్హాన్-ఇ-మ అసీరు. కొంచె మించుమించుగ తారీఖీ ఫరీస్తాకు సమకాలికరచన. ఈ గొండు గ్రంథముల యందును కృష్ణరాయల ప్రస్తావన లేదు. కాని ఆ రాయల రాజ్యకాలమున దక్కనీమహమ్మదీయ రాజ్యములకును, విజయనగరపాత్రాజ్యమునకును గల పరస్పరసంబంధము నీవింపన-గొంత తెలియవచ్చుచున్నది. మాదవది తారీఖీ మహమ్మదు ఖల్జీకుతుబ్ కాహం.

ఇదియు కొంచె మించుమించుగ మైసండుచరిత్రల రచనాకాలముననే వ్రాయబడినది. ఇందులన కృష్ణ రాయలకును, గోల్కొండరాజ్యస్థాపకుడును ఖల్జీకుతుబు కాహంకును నడిచిన సమరశృతాంతము గొంత తెలియ వచ్చుచున్నది.

పోర్చుగీసుగ్రంథకర్తలు : పోర్చుగీసువారు వర్తకముకొఱచు శ్రీ. శ. ౧౪౯౦ వ సంవత్సరప్రాంతమున హిందూ దేశమునకు వచ్చిరి. వీరికి మహమ్మదీయులతో సహజవైరముగలదు. దీనికి గారణములు రెండు: మొదటిది మతకేవలము; రెండవది ఇంతకంటె ప్రబలతరమైన వర్తకప్రతిస్పర్ధ. పోర్చుగీసువారి రాకముందు పాత్రాజ్య దేశములకును హిందూస్థానమునకును మధ్యజగముచుండిన వాణిజ్యమంతయు నరబిపాకముపొమ్మడియమొడ వర్తకులమాలమున నడచుచుండెను. ఈ యావిష్కాపారము దను కాలమాచి యని మైసూరున మహమ్మదీయ వర్తకులు దలచుటచేత పోర్చుగీసుల రాకను వీరు సహించలేరై. పెక్కు వారికాయుధము లిగుపక్షముల వారికిని నడచినవి. ఇందు తుదకు మహమ్మదీయు లోడి పోయిరి. పశ్చిమసముద్రతీరమునది శివుప్రభుగములు కొన్నింటిని పోర్చుగీసు లాక్రమించుకొనిరి. మఱియు నవ్వుడు గుజరాతు దక్కనుదేశములు రెండును మహమ్మదీయప్రభువుల యధికారముక్రింద నుండిన కారణ మన పోర్చుగీసుల కదలు సులభముగ ప్రవేశము గలుగక పోవుటచేత, వారు తమవలెనే మహమ్మదీయులకు సహజశత్రువులైన విజయనగరవక్రవర్తిలతో మైత్రిని నుదుర్చుకొనిరి. ఇందులన పోర్చుగీసురాయబారులు, వర్తకులు, ప్రయాణీకులు పెక్కిండు విజయనగరము నకు బలమారుచచ్చి వ్యాపారాధిమేయ, యన్యకారణములననేమి కర్ణాటపాత్రాజ్యమునం దంతటను సంచారముచేసి పోవుచుండిరి. ఇట్లు వచ్చిన పోర్చుగీసులం దేశములు గర్హింప పాత్రాజ్య చరిత్రను గూర్చియు, మఱియు నందు తాము కన్న విన్న విషయములనుగూర్చియు గ్రంథములను వ్రాసిరి. విజయనగరపాత్రాజ్య విషయములను దెల్పు గ్రంథములు పోర్చుగీసుభాషయందు పెక్కు కలవు. కాని పోర్చుగీసు భాష చరితిన చరిత్రపరిశోధకు లరుదగుటచే నిది మన

కందుబాటున లేవు. పిదపలెంకొరువంటి పోర్చుగీసు భాషావిదు లుండినను వారి కాంగ్లము చెలియకపోవుటచే వారి పరిశోధన లసూల్యములైనను చరిత్రపరిశోధకులకు నిరుపయోగములైనవి. కాని కొన్ని ముఖ్య పోర్చుగీసు గ్రంథము లాంగ్లములోనికి పరివర్తనము గావించబడియున్నవి. ఇవి కృష్ణరాయచరిత్ర రచియింప దలపెట్టు వారికి కర ముపయుక్తములు అందు. ముఖ్యమైనవి వానినగు. సం గ్రహముగ వాని నెచట జెప్పబ యొప్పు.

(౧) 'కామెంటరీస్ ఆఫ్ డి గ్రేట్ ఆఫ్ఘానో ఆల్బాకర్ను'—ఇందు కృష్ణదేవరాయల రాజ్యారంభ దశయందు విజయనగరసామ్రాజ్యమందును, బహమనీ రాజ్యమునను జరిగిన విషయములు వర్ణింపబడినవి. సుమకాలికరచన యగుటచే దీని పాక్ష్య మత్యంతవిశ్వాస పాత్రమైవది. అర్వాచీనమహమ్మదీయ చరిత్రలయందు గానరచ్చు కృత్రిమములు కొన్ని దీనిమూలమున వెల్లడి యగుచున్నవి. కృష్ణరాయల యుద్ధమృత్యురూ దండ యాత్రనుగూర్చియు, బహమనీనుల్లాసుతోడి యుద్ధమును గూర్చియు మఱి యెచ్చటను గానరాని యంశము లందు కలవు.

(౨) 'తూన్ ఆఫ్ కా అండ్ మలబార్'—ఇది దురాదీ బర్మోసా అను పోర్చుగీసుప్రయాణికుడు వ్రాసినది. ఇతడు కృష్ణదేవరాయల రాజ్యారంభదశ యందు దక్షిణహిందూదేశమునకు వచ్చి కర్ణాటసామ్రాజ్యమున సంచారము చేసెను. అతడు తా నెచట గన్న విషయములను దన గ్రంథమున వర్ణించియున్నాడు. కృష్ణరాయలనుగూర్చి కాని, కర్ణాటకసామ్రాజ్యము నకు సంబంధించిన రాజకీయాంశములనుగాని యతడు ప్రస్తావింపుకపోయినను కర్ణాటక సామ్రాజ్యరజలస్థితిగతులను, వారి యాచారవ్యవహారములను వర్ణించి యున్నాడు. కావున కృష్ణరాయలపాఠీ విజయనగర చరిత్రను రచియించువారి కది విక్కిరి యుపయుక్త మగు నాధారగ్రంథము.

(౩) 'క్రానికల్ ఆఫ్ దామింగోపయన్'— ఇతడును కృష్ణదేవరాయల రాజ్యకాలమున క్రీ. శ. ౧౫౭౨ ప్రాంతమున క్రైస్తవాడి ఫీగ్యరెడీయను

పోర్చుగీసు రాయబారివెంట విజయనగరమునకు పోయి యచట కొద్దికాలము నింపించియుండెను. ఇతడు బా రాన్ అను పోర్చుగీసుచరిత్రకారునికొకట విజయ నగరమునుగూర్చియు, గృష్ణరాయలనుగూర్చియు ముఖ్య విషయములను తెల్పింజిని తెలియబఱచియున్నాడు.

(౪) 'క్రానికల్ ఆఫ్ ఫెర్నాంజ్ నూనిస్'— ఇతడు పోర్చుగీసుజ్ఞుత్తరరతుడు; కృష్ణదేవరాయల దేవరాయలకాలమున నుజ్జముల నమ్మకుటకు పలువారు విజయనగరమునకు వచ్చియుండెను. ఇతడును బారాన్ కొకతే తన గ్రంథమును వ్రాసిపంపెను. పయన్, నూనిస్మలచే రచియింపబడిన గ్రంథములు రెండును క్రీ. శ. ౧౫౩౭ ప్రాంతమున బారాసుకు కేరియుండుటచే నివి రెండును సుమకాలికరచన లనట నిస్సంశయము. హిందూస్థాననివాసులగు హిందూమహమ్మదీయులయెడ సమానవృత్తి గల పాశ్చాత్యుల రచన లగుటచే నివి విశ్వాసపాత్రము లనట యొప్పు. పయన్ గ్రంథముకంటె నూనిసుగ్రంథము గడు ముఖ్యమైనది. రాయరాజ్యస్థాపన మొదలుకొని యయ్యతేదేవరాయల రాజ్యకాలమువఱకు గల విజయనగరసామ్రాజ్య చరిత్ర యందు వర్ణింపబడియున్నది. కృష్ణరాయల విజయములను, నయ్యతరాయల పాలనావిశేషములను విపులముగ వర్ణింపబడినది. కావున పయన్ నూనిసుల గ్రంథములు రెండును కృష్ణరాయచరిత్రకు మాలాధారము లనట యతిశయోక్తి కావాలదు.

సంకానచరిత్రములు : ఈ తరగతిగ్రంథములలో లింగకర్త కళేదినప్పవవిజయ మొక్కటియే నెచట నేర్పొనగినది. ఇది కన్నడచంపూకావ్యము. కళేది నాయకరాజుల సూలపుగుఱుడు చాడప్పకృష్ణదేవరాయల నాయకులయం దొక్కడు; కృష్ణరాయలకు దురకలతో నైన యుద్ధములలో రాయల పక్షమున పోట్లాడెను. కళేదినప్పవవిజయమువలన గృష్ణరాయల కాలమున మరెవడు కేసీస్థితిగతులు చెలియవచ్చుచున్నవి.

గాథలు : కృష్ణరాయల రాజ్యాధిపత్యమును గూర్చియు, మఱికొన్ని విశేషాంశములనుగూర్చియు తెక్కు కథ లాంగ్రదేశమున ప్రచారమునం దున్నది.

ఇందలి సత్కారత్యమును నిర్ణయింపగల సాధనములు గానరావు; కాని గాథ లని వీని సాత్త్వికమును శ్రోషి వేయరాదు; చిరకాలమునుండియు జనస్మరణయం దిది స్థిరమై నిలిచి యుండుటవలన వీనియందు కొంతదేనియు సత్య ముండవచ్చును. కావున జ్ఞాతచరిత్రాంశములకు విరుద్ధము గానితనప్పడు వీని సాత్త్వికము నంగీకరించుట తప్పరాదు.

చాటూర్తలు : విజయనగరచక్రవర్తులలో కృష్ణ రాయలకు సంబంధించినన్ని చాటూర్తలు మఱియొకటి రినిగూర్చియు గానరావు. ఇం దనేకములు రాయల విద్యాభ్యాసంగములను దెల్పునవి; రాయల విజయములను వర్ణించునవి పెక్కు గలవు. సాధారణముగ నిందు రాయల కళింగవిజయమును, మహమ్మదీయుల తోడి సమరములును ప్రశంసించబడియున్నవి. ఇతర ఆధారగ్రంథములం దీ విజయములు విపులముగ వర్ణింప బడియుండుటవలన నిది యంత ముఖ్యములు గావు. కాని ఇతరఆధారగ్రంథాదులవలన తెలియరాని విజయ ములనుకర్ణించి చాటువులు కొన్ని కలవు. కృష్ణరాయలు తెదెదకోట (వీరూ)ను జయించినట్లే యాధారగ్రంథాదులయందు కానరాదు. కాని—

“సమరతోణిని కృష్ణరాయల భుజా
కాతానీచే బడ్డదు
ద్దమదోద్దండతెదెదకోటయవన
చాతంబు సప్రాశ్నమా

గ్రయనకా గాంచి కేదా సహా హరిహరం
గాఖాబుధాదాతే
కుముఃబాయిబాయిదేమలి! యం
దు ర్మింటిక జోవుచుకా.”

అను నల్లనిసానిపెద్దవార్యుని చాటు వొక్కటి రాయల వీరదరువిజయమును దెల్పుచున్నది. ఇట్టివి ముఖ్యమైనవి.

గ్రామకవితలు, కైఫీయతులు : పూర్వ మాండ్ర దేశమున ప్రతిగ్రామమునకును కవిత లుండెడివి. ఇందు గ్రామముల పూర్వవృత్తములు వర్ణింపబడియుండును. ఇట్టి కవితలందును, వీని వాధారపటచుకొని తయారు నేయబడిన కైఫీయతులందును కృష్ణరాయల యేలుబడిని గూర్చి కొన్ని యంశములు వివరింపబడియున్నవి. కావున కృష్ణరాయల చరిత్రను రచించువారికి నిదియు సుపయోక్తములు.

ఇంతవఱకు కృష్ణరాయల చరిత్రకు గల యాధారములను స్థూలముగ వివరించితిని. అన్నిటిని విపులముగ వర్ణించుటకు సాధ్యము గాదు; కాని రాజోవు ప్రకరణములయందు సందర్భానుసారముగ నన్ని యాధారముల నుజాహరించి వలసినట్లు పరిశీలించు చున్నాడను.

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర

కర్త: కళాప్రభాకర్ డి. శి. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు.

సరికొత్తపద్ధతిని, సంగ్రహరూపంలో వడిచిన పుస్తకరమిడి.

వర్ణ్యంబై వాఙ్మయ చరిత్రకు విశుద్ధపర్వణం.

పాఠచరిత్రల నన్నిటిని అవలోదనచేసి, సరిగా పునర్వయించి

శ్రాద్ధీకరించిన సిఫలమున చరిత్ర.

కాపకాలలోనూ వాటిలోనూ అష్టకస్వరూపంలో ఉండిఉండి, నన్నయ
ధర్మనూ అని ఒక్క ఊపున దివ్యాకారంలో తెలుపడి, కాకాటికి పతనపో
జ్వలంగా వికసించిన మన వాఙ్మయం పోయిన కలంపోషణలను పోడిమిలో

చూపెట్టకావిన ఉత్తమోత్తమగ్రంథము.

వెల 2 రూపాయలు. తపాలాఖర్చులు 0-8-0.

తెలుగు మెఱుగులు

గ్రంథకర్త: వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

తెలుగుదనము, తెలుగుసంప్రదాయాలు, తెలుగుభాష అవత
రించిన విధము, తెలుగు లేటదనము, తెలుగు కవితా పారమ్యము,
ప్రాచీన గ్రంథాల పలుకుబడికి మనపై చెల్లుబడి, విలక్షణమైన మన
అరసున్న చరిత్ర, వింత వింత నిఘంటువులు, మన గ్రంథాలలో
గ్రంథులు, అవీ ఇవీ, ఇంకా తెలుగులో ఉన్న ఎన్నో మెఱుగులను
చూపెట్టుచున్న వ్యాసముల సంపుటి. శాస్త్రీగారి సాతిక ముప్పయి
సంవత్సరాల సాహిత్య కృషి ఇందులో మూర్తీభవించియున్నది.
ఆంధ్రాభిమానముగల వారందరు అవశ్యము చదువవలసిన గ్రంథము.
ప్రతులకు త్వరపడవలెను.

వెల ౨ రూ.

తపాలాఖర్చులు 8 అణాలు.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, పో. బా. 212, మద్రాసు

ఆంధ్రవాఙ్మయము: చరిత్ర

శ్రీ వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు చరిత్ర గ్రంథములు మన పూర్వ లెవరును రచించిన లేదు. ఆంధ్రులకు కాలము వారికి అధునిక చారిత్రకదృష్టి లేక పోవుటచే, దేశకాలపాత్రానుసారముగా కవుల దృక్పథము మారుచుండును. జనుల యభిరుచులను అట్లే. ఈ చారిత్రకదృష్టి లేనందునను, కేవలము ఆలంకారికాది భావములే వ్యాసముల నాటించి యుండి నందునను మనవారు పూర్వకవుల విషయమై పెక్కు పొడవాటలును గావించిరి. చరిత్ర తెలియనందుననే రామరాజభూషణుడు—

“మహిమన్ వాగవీరకావనందు స్మరణం
పక్షాదుంధరీంద్రుండు త
నృహనీయస్థితిసూలమై నిలవన్ శ్రీ
నాథుండు ప్రోవన్ మహా
మహాలై సోమగు భాస్కరుండు కలయిం
పక్షా సాంపువాటించు నీ
లహభాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమున ద
తాన్విగల్భ్య మాహించెదన్”

అని రచించినాడు. ఇందు ఆలంకారము కొంత కాలక్రమము త్యక్తము. సోమగు, భాస్కరుడు శ్రీవాగవి పూర్వులు; అందును భాస్కరుడు మంత్రిభాస్కరుడే యగుచో తిక్కనసోమయాజి! తాత. కాలక్రమమర్యాదను పాటించక యుండుమేని ఈ పద్యము వ్యాసయంగమును. కాక ఎట్టిగి యుండియు మహాకవి యిట్లు కావలయు ననియే చను ద్కరించి యుండును. తిక్కనయు, నన్నయయు సమకాలికు లైనట్లును, భారతపూరణమునై తిక్కన తాంబూలమును నన్నయపద్యముపై నుపసన్న కథను మనవారు చెప్పదుండెరి. నన్నయయు, అభర్యణుడును

సమకాలికు లైనట్లును, వారు పరస్పరకీర్తులను ఓర్వ లేక ద్రోహ మొనరించుకొని రనియు కథలు కల్పించిరి. ఆంధ్రకవిత్వచింతామణి నన్నయభట్టయమే యని మొన్నటివఱకును మనము తలచినవారమే గదా, తెనాలిరామలింగయ కృష్ణదేవరాయల సమకాలికుడు గాననియు, రాయలవారికి స్వయముగా కావ్యముల వ్రాసినవారు పెద్దన తిమ్మన మల్లన లనియు, ఒక వేళ రామలింగుడు వాడు బాలుడేమో ననియు గ్రహించితిమి. భూర్లటి రాయలవారి యాస్థానియందుండెనని వారి మనము కృష్ణరాయవిజయము సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది. ‘వైకుంఠియైన యాంధ్రకవి భూర్లటిపల్కుల కెట్లు గల్గె నీ యతులిత మాధురీమహిమవా మీ పెద తాత చాల నమ్మరి గాన కృష్ణరాయల మనోజ్ఞ సభాకా’ రామలింగయగాని, రామరాజభూషణుడు గాని కృష్ణరాయలవారికి తమ గ్రంథముల వంటక మీయలేదు. అట్లే వింగరీమూరనయు. దీవివిట్టి అద్వైతగణములు రాయలవారి యాస్థానియందే యుండి రను పొరంపరిని మనము నమ్ముట మానితిమి. వేములవాడ భీమకవిని శ్రీనాథుడు నన్నయకు పూర్వయు పఠించినను, అతడు నన్నయకు తర్వాతివాడేగాని పూర్వుడు గాడు. వీవి పెల్లి చారిత్రప్రకాశమున మాచగా పెక్కు మాత నాంశములు చెనుపడి భాషావిమర్శవిషయమున మాత నాంశము లెన్నియో గోచరించుచున్నవి. చరిత్ర భాషకు అర్థింతావశ్యక మనియు, వాస్తవార్థతోధక మనియు, భాషావాఙ్మయపరిణామములను గ్రహించుటకు మార్గదర్శి యనియు గ్రహించితిమి.

మఱి యీ చరిత్ర మనకు సిద్ధముగా లేనందున వానిని నిర్మించవలసిన యావశ్యకత ఏర్పడి యున్నది. భాషాచరిత్ర వాఙ్మయచరిత్రములు దేశచరిత్రలో నంత ర్యాగములు. దేశచరిత్ర చక్కగా గ్రహించితిమి

విగిరినది సులువే. ఒకటి పెద్దన అన్నియు పెద్దనవే. దేశచరిత్ర యున్ననో, అదియు పూర్వము వ్రాసి యుంచ నందున నిర్మొలపవలసియే యున్నది. చరిత్రరచనకు లేదులు చుట్టుము. వానిని కాసవములచేతనే గ్రహింప వలసి యున్నది. లేదులు అను పురాణి మొదట కుది రినయెడల తర్వాతి కట్టవము సులువే. ఈ లేదులుగల కాసవములవలన ఆయాకేతావముల భాషాపరిణామమే గాక తిపికాస్త్రదృష్టి కలుగుచున్నది. ఇందువలన లేదులులేని కాసవముల కాలనిర్ణయము కుదురుచున్నది. వీనికి తోడు వాస్తుశేకములు, కట్టవములు-ఆయా కేతావ ములవి-నాటి తీరును, వాగవికతను తెలుపునుగదా. వాడె ములు అధికాది పరిస్థితులను, రాజుల చేశ్వను తెలుపును. ఇట్లు కొంత మార్గము కుదిరిన సమక జనజీవనవాది విషయ ములు వాఙ్మయముచే కుదురుటవలన చరిత్రరచనకు వాఙ్మయమును ముఖ్యధారములలో నొకటిగా విద్వాం సులు గ్రహించినారు. సకలదేశములవారి యొక్కయు జాతీయత వారి వారి వాఙ్మయములలో ప్రతిబింబించు చుండును. దేశచరిత్ర మనవది ఒక దేశముయొక్క అర్థిక, రాజకీయ, మత, సాంఘిక, నైతికాది ప్రవర్తన ముల కథనమే. “వాఙ్మయమును వీనిలో నేదే నొక దాని నైనను, లేక అన్నిటివైనను కొద్దిగనో గొప్పగనో తాళక యుండునట్లు. ఈ విషయమును గుర్తించియే వాఙ్మయచరిత్రకారులు దేశచరిత్రను, దేశచరిత్ర కారులు వాఙ్మయచరిత్రను వశించుట అవశ్యకమైనది. ఈ రెంటికిని అవిభాభావసంబంధము. ఎఱిగిన విషయ మును బట్టి ఎఱుగనిదానిని గ్రహించుటచే దేశచరిత్ర ముచే కొంత వాఙ్మయచరిత్రమును, వాఙ్మయచరిత్రచే కొంత దేశచరిత్రను విమర్శించుచు పోగా తుదకు చిక్కులు వీడిపోయి రెండును మనకు వాని యధార్థ సిరియందు లభించును.

కావున ఈ వ్యాసము నంతయు రెండుగా భాగింప వచ్చును : (౧) దేశచరిత్రచే వాఙ్మయ చరి త్రము (౨) వాఙ్మయముచే దేశచరిత్రము.

(౧) ఇందులకై కాలనిర్ణయము ఎల్ల గ్రంథముల కును అవశ్యకము. ఇందులకు మూడు మార్గములు—(అ)

సమకాలికత, (ఆ) కాసవ సంవాదము, (ఇ) భాషయు, నైలియు.

(౨) ఈ విధముగా కొంత కుదిరినచేగాని అవం తర చరిత్రరచన సాధ్యము కాదు. అట్లు కుదురగా వాఙ్మయముచే చరిత్రరచన మధల మూడు మార్గముల గ్రహింపవచ్చును. (అ) రాజుల చరిత్రములు, (ఆ) రాజులయు, తదితరులయు ప్రళేపితములకై విరచితము లైన కృత్యార్ధంధ పీఠికాదులు, (ఇ) గ్రంథ మధ్యము నందలి వర్ణనాధికములు.

దీని నన్నిటిని సమన్వయించునది మాత్రమే విమ ర్శకదృష్టియు, భాషాంతర సంవాదమును.

౧. దేశచరిత్రచే వాఙ్మయచరిత్ర

(అ) లంఢ్రవాఙ్మయమునందలి గ్రంథము ల నన్నిటిని సేకరింపగా మనకు ఆయా కవుల నామధేయ ములును, వారి పోషకుల చరిత్రములును లభించుచున్నవి. వీనియం దెల్ల ఏడో యొక విధమైన కరుస పొడింప బడియే యున్నది. కవులు ప్రాప్రాచీకముగా తమ సమ కాలికులలో కొందఱును గూర్చి వచించుట గలరు. అట్లే ముందు పోయిన ప్రసిద్ధులను గూడ. ఈ సమకాలి కతను ఆంగ్ల పండితులు ‘సింక్రానిజం’ అందురు. ఒక్కొక్క గ్రంథమును పఠించి అందరి రాజుచేరు చేతనో, మంత్రముచేరుచేతనో సమకాలిక దేశాంతర పాలకులను గుర్తించి విషయ నిర్ధారణ మొనరించుట. ఉదాహరణము: తిక్కన నెల్లూరి మనుమనిద్ది రాజునకు తాను కులక్రమాగతుడైన మంత్రి నని తెలిపి యున్నాడు. ఈతిక్కనయే అక్కన భయ్యున లనువారు తన రాజారాధ్యము వాక్రమింపగా కాక తీయ గణపతిదేవుని దర్శించి ఆతని సాయముచే మరల తన రాజును ప్రతిష్ఠించె నని సిద్ధేశ్వర చరిత్రము నుడుపు చున్నది. కావున మనుమనిద్దియు, గణపతియు సమ కాలికు లగుదురు. తిక్కనకాలము వరయుదుమేని ఈ ఇరువురు రాజులయు కాసవములను పోధించిన నియ్యది లేలగలదు. తిక్కన నిర్వచనోద్ధరణమాయగా భారత గ్రంథముల కాలము నిర్ణయించుమేని మొదటిది కాకతి గణపతి దక్షిణ దిగ్విజయమునకు ముం దనియు, రెండవది

అనంతరము దేశమున కొంత పెరిగినవలె తర్వాత ననియు, పైగా ఒకవేళ మనమునెట్టి మరణానంతరమో యనియు తోచును.

నన్నయకు పోషకుడు రాజరాజవరేంద్రుడని ఆంధ్రభారతమున జెప్పెను. రాజవరేంద్రుని చరిత్రను అశ్వేషించుటచేత భారతరచనాకాలము కుదురుచున్నది. ఈ రాజస్వతంత్రుడైన బలవర్తకముచే శ్రీకుంభయంకరుడై వేంగి రాజ్యమును పాలించుచుండెనని చిరకాలమువలకు తెలుచుచుంటిమి. కాని చారిత్రక విమర్శచే మెక్కు మూలాంశములు గోచరించినవి. వేంగి చాళుక్యులలో కొకడైన బావార్లవుడు శ్రీ. శ. ౯౭౩ లో బటావోడ భీమునితోడి యుద్ధమునందు మరణింపగా, రాజ్యము శ్రీకుమారగతము కాగా, వాతని కుమారులు శక్తివర్మ విమలాదిత్యులు కొంత కాలము తిరిగి కుదురు తోళరాజు వాక్రయించి, తద్బాంధవ్యమును విమలాదిత్యు డెందగా, మరల తోళరాజు యొమున తమ వేంగిరాజ్యమును సంపాదించుకొని రని చరిత్ర మధువుచున్నది. విమలాదిత్యుడు రాజరాజ తోళుని కుమారులగు కుండవాంబును వివాహముడెను. శ్రీ. శ. ౧౦౧౦ వఱకు శక్తివర్మపాలించి చనగా విమలాదిత్యుడు రాజయ్యెను గాని మరల శ్రీకుమార బాధులకు లోకై కొంత కాలము తోళరాజుల యాస్థానియందుండి ౧౦౧౪-౧౫ లో వేంగిని మరల పొంది ౧౦౧౯ వఱకు పాలించి గడించెను. రాజరాజ వరేంద్రుడు తన కుడమమయైన రాజేంద్రతోళుని కూతును వివాహముడెను. ఈతనికి సవతితమ్ముడు విష్ణువర్ధన విజయాదిత్యుడు. ఈతని బాధచే ఇంటనే రాజ్యమునకు రాలేక, మామసాయముచే ౧౦౨౧ లో పట్టాభిషిక్తుడాయెను. ఈతని తమ్ముడు పల్లవు చాళుక్యుల సాయమున ౧౦౩౧ లోను, ౧౦౪౩, ౧౦౪౭ ప్రాంతములలోను, మూడు పర్యాయములు తిలుగుగా తంజావూరు పోటిపోయి ౧౦౫౦ లో మరల రాజ్యము సంపాదించుకొని ౧౦౬౧ వఱకు నిరంతరాయముగ పాలించెను. ౧౦౫౦-౬౧ వధువు వాతనికి విక్రాంతియు, నన్నయ వారాధ్యుని లిరువురును

మూలముగా రాజు నిర్మించుకొనిన రాజమహేంద్ర పురమున కుండుటయు ఘటిల్లివది. పైగా నన్నయ ౧౦౫౯ వఱకు వరేంద్రుని కాశనములను రచించినందువలనను, ఈతని భారతము అసంపూర్ణ మగుటచేతను, ఈతడే రాజుకన్న ముందు గడించియుండు నని యూహించుటకు ఎడము కలుగుచున్నది. ఈకాలమున నీతడు 'తన కిష్టముకొ సహోధ్యాయుడు వైవ' వారాధ్యునిట్లు పాయముచే భారతాంధ్రకరణమునకు గడంగి యుండును. ఈతని మృతిచే తదనన నిలిచిపోయి యుండును. ఈవిషయ మంతయు ఆంధ్రవాచిపికర్నాటకకాశనములను పఠించి సమన్వయించుటచే నేర్పడినది. కాశనములచే సమకాలీనత⁴ దృఢపడి గ్రంథ రచనాకాలము కుదిరినది.

ఈవిధముగా వాఙ్మయమున కంతకును నిర్మించుచు వచ్చిన లెక్కలేని సూరసాంశములు నిలువడగలవు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయప్రారంభకాలము

(ఆ) ఆంధ్రకవనమును వాగమతాసమకు సృజింప లేదని మన విమర్శకదృష్టికి తెలియుచున్నది. అగ్ని కుండమునుండి భగవంతుడు ప్రారుద్భవించినట్లు సర్వాంగగుండవమున కంత వన్నయభిట్టారకుని వదన మునుండి వెలువడియుండవలయు. ఆయన ఆపాటి కవితాశక్తిని అలవరుచుకొనుటకు తగిన ఆకరములు నాడు ఉండి యుండవలయును. ఏశక్తి యైనను పరిణామము నొందక ప్రకాశింపదు గదా, మఱి ఎప్పుడినుండి ఆంధ్రవాఙ్మయము ప్రారంభ మైనదను ప్రశ్నకు సమాధానము కుదురకున్నది. ఆంధ్రుల చరిత్రను చూడవలసి వచ్చే. కాశనములను చూడగా కవితృదృష్టి ఆంధ్రులకు శ్రీ. శ. ౯ వేడిమిది శతాబ్దముల కాలమునుండియు చక్కగా మెప్పట్లు కనబడుచున్నది. యుద్ధమల్లుని దేజవాడ కాశనమునందే అక్కడలున్న వనగా శాంధ్ర ఛందస్సు అంతకు చాలకాలమునకు పూర్వమే ప్రారంభమై యుండవలయును గదా, వన్నెతోడకనెంద్రుడు తన కుమారసంభవమున,

⁴మును మార్గకవిత్ లోకం

బున వెలఱుక దేశికవిత బుట్టించి నెను.

ను నిలిపి రంధ్రవిషయమున

జన సత్యాశ్రయిని చొట్టి చానుకగవృపుల్.

అని చెప్పినదానియందును రాజరాజనరేంద్రుడు నన్నయచే భారతము సాంప్రదించినదే యని తెలుసుకొంటిని. కాని దానియందు అది కాదనియు, 'చానుకగవృపుల్' అనుమాటను రాజనరేంద్రుని పూర్వ లభ మనియు నుదాహరించుచున్నది కావనమునందే తెలుసుకొందమని కనబడుటచే, అతడేనియు నాతని పూర్వ లేనియు కావలయు ననియు తెలుసుచున్నారము. కావున నన్నయకు పూర్వ మాంధ్రవాద్యము పరిశీలి కావనములచేత తప్ప వేరొకవిధమున తెలియు వనశీలము.

(ఇ) భాషను బట్టియు, శైలిని బట్టియు నన్నయచొడుగు నన్నయకు పూర్వ దని పండితులు బహుశా దించినారు. కావనాదికములవలన, ఇతర విమర్శల వలనను అతడంతప్రాచీనుడు కావల వనియు, నన్నయ కర్తవ్యమేమో దను నభిప్రాయము పండితులలో పెక్కు వరు నేడుకలదు. ఈ విషయము కేవల చరిత్రచేత గాని, వాద్యముచేత గాని కుదురుక ఉభయభారతముల ననుచేత కుదురుచున్నది.

మఱి నన్నయగట్లు ఆదికవి యవల కర్తమేమి? ఈ మహనీయుడు తన ప్రతిభచే తెలుగుకవిత్వ భావ మార్పిశోధన మార్చివాడు. తత్సూర్యముండిన వాద్య యము సహారమై యుండినయెడల కాలగతికి ఎదు రిది యుండరా? ఆంధ్ర భండమునకును, సంస్కృతిమున కును అప్పటినుండి వీర్వడి యుండిన సంబంధమును కుదురుపడజేచి కావ్య విద్యకు వైశిష్ట్యమును నన్నయ యొసగివాడు. అంతటి యుద్ధగ్రంథము అంతటినుండి ఆంధ్రమున లేనందునను, పైగా అప్పకవి ప్రకారము, ఆదిని శబ్దానుసమహాకవి చెప్పిన భారతములలో 'నేది నచింపగా బడియె నెందును దాని నె' కాని సూత్రసంహితన లేమిచే తెలుగుపట్టు ముఖ్యకృత్తిగూర్చి చెప్పగా రాదని ప్రాకృవాటి కవిరాక్షసుడు' నియమును చేసి యుండినందువలనను, తర్వాత 'ఆ మూడు పర్వము లలో నామాన్యుడు నడుపు తెలుగు లగిసికొని కృతుల్' తిక్కనగీతముగి మొదలైన లొంటి తెలుగుకవీంద్రుల్

'తాము రచించి' యుండుటచేతను, నన్నయ విభు శబ్దానుసమహాకవి, సకలభాషావాగనుకానుసమహాకవి. నైసం దున, పోలీసీయవాగ్యకరమునలన పూర్వవాగ్యకరగ ములు మూలబడినట్లే నన్నయకవిత్వ ఇతిరములైన ఆదాచి జైచి ప్రకాశించినది. ఆయనమార్గమునే తిక్కనాదులు వైకము అనుకరిండుటచే దానికీ ప్రాశస్త్యము వచ్చినది.

నన్నయకు తర్వాత సాంధ్ర వాద్యమును నూతి నోత్సాహముతో వ్రచినది. భారతలంగిర్యపరితర్పిత రాజరసములైన కవులు వెలసిరి. తిక్కన సోమయాజి తాతయైన భాస్కరుడు రామాయణమును ఆంధ్రీకరిం చెను. (ఇందు ఇతరు లీరినది సాయపడిరి. ఈ గ్రంథ కర్తృత్వముక పుష్కలం) తిక్కన సోమయాజి కాల మున తాద్యకవ్య వనవలూడ సాగినది. ఈ కాలపు చరిత్రము చక్కగ తెలియనందుననే తర్వాతివారు తిక్కనయు నన్నయయు సమకాలికు లనియు, నన్నయ గతించిన తర్వాత రాజనరేంద్రుడు భారతాంధ్రీకరణ మునకు కమ్మ నొకదానిని నానారాజ సభాంతరముల కంపగా తిక్కన దానిపై 'తెమ్మలపునోటితో' నుమిసె ననియు నేమో కథలు చెప్పుచుండిరి. చరిత్ర తెలియ గానే ఇట్టిది అసంభవ మనియు, ఏ రియపురకును దాదాపు దెందువందల సంవత్సరముల యంతరము కల మనియు ఎఱుకవడవడి.

ఆధునిక వాద్యము విమర్శచే తెలియవచ్చిన గొప్ప విషయ మేమనగా ఆంధ్రశబ్దచింతామణి నన్నయ గట్టియును కాదని. అప్పకవియనువది కథ యంతయు పుక్కిటి పురాణ మనియు, సారంగధరుడు చారిత్రిక పురుషుడు కాదనియు, చింతామణియందలి సూక్తిముల కును నన్నయ ప్రయోగములకును సంబంధము లేదనియు లేదనినది.

ఈవిధముగా చరిత్రాంశములచేత ఆంధ్రవాద్య యమునందలి కవులను, వారి గ్రంథములను, రాజులను నిర్దించి, కావ్యవాగ్యకరజాలంకార గ్రంథముల పౌర్వాపర్యమును నిర్ణయించుటచేత భాషాపరిణామ మును, పూర్వకవుల సాంప్రదాయములను మనకు చక్కగా తెలియగలవు.

౨. వాఙ్మయముచే చరిత్రరచన

చారిత్రక సీమమ్మగారి వాఙ్మయముచేత చరిత్రకు మరీయే హెచ్చయిన పుష్టి కలదు. చరిత్రరచనకు తొలిగీతలవంటిది వాఙ్మయమునకు కాకానుక్రమణిక. ఆయాకాలములలో నాయాకవులు తమ కావ్యములలో ఆచక్షుగా చరిత్రాంశములను పెక్కింటిని ఉదాహరించి యున్నారు. ఇట్టి కావ్యాంతర్గత చారిత్రక విషయములను (అ) రాజుల సామ్రాజ్యచరిత్ర మనియు, (ఆ) ఆయాకవుల పోషకులైన రాజులయు మంత్రిలయు వంశానుక్రమణికాములుగల పీఠికలు ఆవ్యాసాంశ, వృష్ణసౌతాది పద్యములనియు, (ఇ) కావ్యరక్షయన చేయు ఉపమానాది వర్ణన లనియు విభజించితిమి గదా. అందు :—

(అ) రాజుల సామ్రాజ్య చరిత్రము.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున చరిత్ర కుపకరించు రాజ చరిత్రములు కొందెయే గలవు. ప్రతాపచరిత్రమున నామాంధరముగల సిద్ధిశ్యోరచరిత్ర మను గ్రంథము కావని సర్వవ్యయమైనైతకవిచే రచియింపబడినది. ఈ కవి కాలము తెలియదు గాని కొన్ని చారిత్రక విషయము లిందు గలవు. అక్కన బయ్యన లహరారు, మునుమసిద్ధి దాయదులు అతనిని రాజద్రోహి రాజ్యము నాక్రమింపగా తిక్కన కాకతీయగణపతిచక్రవర్తిని దర్శించి భారతాఖ్యానమును వినిపించి మర్యాద లంది అతని సాయముచే కేత్రులను తఱచి తన రాజునకు మరల రాజ్య మిప్పించిన కథ ఇందు గలదు. కొంత వ్యత్యాసము లున్నను చరిత్రయు కలదు. కాలమరాజు కథలో మునుమసిద్ధికాలమరాజుల యుద్ధములు వర్ణింపబడియున్నవి. మునుమసిద్ధికుంత్రియు, మహాసేనానియు, తిక్కనసోమయాజిపెదతెండ్రికొమారుడు నైన ఖిల్ల తిక్కనచరిత్రము ఇందు వర్ణింపబడియున్నది. ఈతని చరిత్రకు సంబంధించిన చాటావులు పెక్కులు దొరకినవి. ఇతరకవులును ఈ తిక్కన మంత్రిని పొగడి యున్నారు. మంచన కేయారబాహుచరిత్రమందు కొమ్మనామాత్యుని పరాక్రమములువర్ణించియున్నారు. నాయకురాలి చరిత్రము ఆంధ్రదేశమందు శుప్రసిద్ధము.

ఆ తర్వాత శ్రీ కృష్ణదేవరాయల చరిత్రము పద్య కావ్యముగా కుమారభూర్గటి చేతను, వచనముగా విశ్వ నాథనాయని స్థానాధిపతిచేతను రచితమైయున్నది. తర్వాతి కాలమున వచనమునందుబాడ రాజుల చరిత్రములు, తంజావూరి యాంగ్లరాజుల చరిత్రములవంటివి రచియింపబడియున్నవి. మనవారే సంస్కృతమందును చారిత్రకపురుషుల కథలను వ్రాసిరి. ఆద్యులిరాయాభ్యుదయము, వేమధూపాలచరిత్రము, రఘునాథాభ్యుదయము మొదలైనవి.

(ఆ) ఆంధ్రకావ్యములకు గ్రంథారంభమందలి పీఠిక లొక విస్తృతమగుచున్నవి. వన్నయ తిక్కనల నుండియు నీ సంప్రదాయము అభివృద్ధియైనది. వన్నయ రాజరాజనరేంద్రుని మురించెనేగాని యాతని చరిత్రను భారతమున పీఠికగా రచియింపలేదు. తిక్కన మునుమసిద్ధిచరిత్రమును కొంతకుకొంత వ్రాసెను. వన్నయ కాలమున పీఠికారచన ఇంకను ప్రారంభము కాలేదు. నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందలి తిక్కనపీఠిక చక్కగా తయారైనది. ఈ భావమును కవులు బహుశః నాటి కావనవాఙ్మయమునండి గ్రహించియుండును. నాటి కావనాధికములలో కవులు రాజుల వాన విషయమును చెప్పటకుమందు ఇచ్చడేవతాభినందన మొనరించి రాజవంశావళిని వర్ణించి పాలకుని స్తుతించి ఆతని విజయములను రెక్కించి తర్వాత ప్రతిగ్రహీతను నిర్దేశించి తుదకు దానవిషయమును చెప్పట ఆచారమై యుండెను. ఈ సంప్రదాయము నాటి కన్నడకావనములలో సర్వాంగసందర్భముగా కన్పడుచున్నది. తిక్కనకు నాలుగైదువందల సంవత్సరములకు ముందుండియు కన్నడకవులు తమ కావ్యపీఠికలలో రాజుల వంశావళిలను వ్రాసినారు. ఆ వంశావళులనే కావనము లలో రెక్కించివారు. పొన్న, పంప, రన్నమహాకవుల కాలమున నీ పద్ధతి సంపూర్ణత సందేహ. ఏ కారణముచేతనో ఆంధ్రకవులు పీఠికలను తిక్కనవఱకు తల పెట్టినవారు కారు. తిక్కనతర్వాత పీఠిక లభివృద్ధి నందినది.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణమున మునుమసిద్ధిసంశయము తన 'కృతి బాదవుగా', 'గాథావ్యక్తి

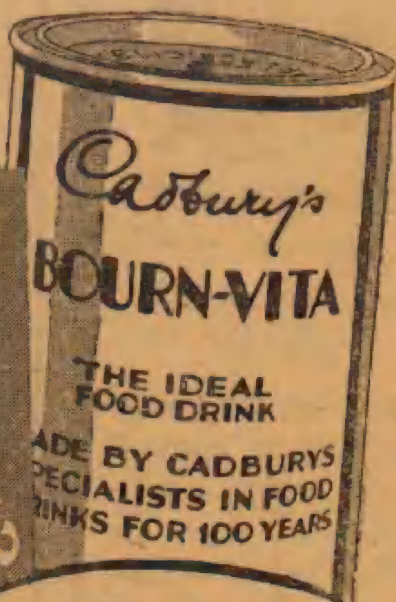
దగ గీర్తనము నీయఁజు నెలమిగా అని ప్రారంభించి, నొందట విష్ణువున, తర్వాత క్రమముగా బ్రహ్మను, కశ్యపుని, మాతృని, మనువును, ఇక్ష్వాకువును, ఆతని కులమున క్షువును, ఆతని వంశమున రాముని, వీరవ కరి కాలవోసుని చెప్పి, పౌరాణికక్రమమును కదలి చరిత్రకు దిగినాడు. కరికాలవోసుడు చారిత్రకపురుషుడే. ఇందులకు బలమైన సాక్ష్యమే కలదు. ఈతడు రాజుల కేబార లంది 'కాశీసింధుతోయంబుల'యందు మజ్జన మొనరించె ననియు, పల్లవోర్వీకుని ఫాలలోచనమును ఉద్ధాసముతో ఉంగుటంబున హరించె ననియు, కాశీకి అనకట్ట కట్టె ననియు వర్ణించినాడు. ఈ విషయములన్నియు చారిత్రకుల చారిత్రకములే యని తమిళగ్రంథములచేతను, శాసనములచేతను ఋజువున నున్నవి. కరికాలవోసుని తర్వాతి రాజులలో పెక్కురకు తెలియనందుచేతగాబోలు వదలి, విజ్ఞనమ తిక్కిన వర్ణించినాడు. ఈ విజ్ఞనమగూర్చి ఎక్కువ పరిశోధన ఇంకను జరుగవలసియున్నను ఈతడు పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియగు మొనటిపోమేశ్వరుని కాలమునందుండినాడని చెప్పట కాధారములు కనబడుచున్నవి. చోళ శాసనములు ఈతడు తెలుంగునిద్యయిక అని స్పష్టముగా నుడుపుచున్నవి. ఈతని మనుమడో మునిమనుమడో తెలియదుగాని, ఇతని వంశమున మనుమసిద్ధి జనించెను. మనుమసిద్ధి నుతుడు చోళతిక్కరాజు. ఇచ్చటినుండి వివరముగా ఈతనియొక్కయు, నీతని కుమారుడును, కృతినామకుడును నైన మనుమసిద్ధిరాజు యొక్కయు ఘనకార్యములను ఉద్గడించినాడు. ఈ పద్యములన్నియు చరిత్రకు అత్యంతోపయుక్తములు. ఈ పరుషమ ఆంధ్రప్రబంధములలో చరిత్రకు ఉపయోగపడని పీఠికలే లేవు. తిక్కనతర్వాత ఎఱ్ఱాచక్రవర్తి, శ్రీనాథుడు, అలసానిపెద్దన, ముక్కుతిమ్మన, భూర్జటి, రామరాజభూషణుడు, తెనాలి రామలింగయ, చేమకూర శేంకటరాజు మొదలైన మహాకవిశ్వరుల ఎల్లరు తమ గ్రంథముల పీఠికలయందు తమ పోషకులైన ప్రభువులను విశేషముగా కొనియాడియున్నారు. వారి వంశావళులను రచించియున్నారు. ఈ కవులు ఒక్కొక్క యాశ్వాసప్రారంభమందున,

(తమ పోషకులను సంబోధించు విషయమున) ఆశ్వాసాంతమునను అట్లే వారిని స్తుతించియున్నారు. కాశ్యప్రారంభమునకు ముందే కొన్ని కందపద్యములలో కవి పోషకుని స్తుతించుట సంప్రదాయమై యున్నది. ఈ పద్యంతములయందు బల్ల చారిత్రక విషయమొకటి విశితములై యున్నవి. ఉదా: 'చెంచి మల మారకాగున కంచితకరుణా తరంగితాపాంసున కుకా' ఇందిరి మొదటిపంక్తి చారిత్రకము.

(ఇ) కావ్యనళిమన చేయునర్థవలం, ఉపమానికములు, ఋతుయాత్రోత్సవాదుల వర్ణనలు, వేదాంతచర్చలు చరిత్రకవనకు ఉపయోగపడుచున్నవి. ఆంధ్రకవులు, అందును ముఖ్యముగా ప్రబంధకవులు సమకాలికవిషయములను చెప్పి కావ్యములు రచియించిరి. కథ పాఠరసను ఆప్రయత్నముగా సమకాలిక సాంఘికపరిస్థితులు నీనియందు కనబడుచున్నవి. చరిత్రకత్యంతోపయుక్తములను ఆయాకాలపు జనజీవనము, సంఘపరిస్థితి, జమల శేషభాషణ, సుఖదుఃఖములు, కృషివ్యాపారములు, విశోవాధికములు మొదలైన పెక్కు విషయములు వాచ్యముననుండియే గ్రహింపవలయును. కాని కావ్యములనుండి వీని లాగుట సులువైన పని గాదు. వీలయిన, చరిత్రకు సరికిరాని విషయములతో నివి విశితములై యున్నవి. కావ్యములను జల్లెడపట్టి వానినుండి చరిత్రాంశములను వేణుచేయుటకు తన జల్లెడయే విమర్శజ్ఞానము, అందులకు శేర్మను వలయును. ఉదాహరణములు :

శ్రీకృష్ణ దేవరాయుడు ఆముక్తమాల్యదతో కలుబరిగి సాగరపట్టణముల సమావేశమున తనతోడి యుద్ధమందు మృతికెందిన తురకలను ఇట్లు వర్ణించి యున్నాడు. తురుష్కలు రాయల కత్తిరెప్పలకు మృతికెంది, స్వర్గమునకు బోయిరి. అచ్చట దేవవృక్షములయొక్క కల్లుత్రాగి ఒకలు తెలియక దేవేంద్రపట్టణమగు అమరావతిలో రచ్చచేయుచు, వీధులవెంట తిరుగుచు, సనకాదిమనీశ్వరుల గోపీచందనములను వాకివాకి, హాహా హూహూవుల చేత వీలగు లాగి వింటినలె వంచి తింతులను త్రెంటి పొడుచేయుచు, సప్తబుధులు ఇతరులతో

మంచి రుచి
అయినది
చాలా
బాగుండును

ముఖ్యంగా
పిల్లలకు

బోర్న్-విటాలో ఉన్న కాలేషియం, విటమినులు పెరిగేపిల్లల శరీరాల్లో దృఢమైన ఎముకలను నిర్మించి, బలమొనరించే పట్టుతుంటే సరి. పెద్దవారికి కూడా ప్రకారమైన గాఢమైన పట్టుతుంటే, విశేషమైన బలం వస్తుంది.

కాడ్ బరీ

బోర్న్-విటా

కాలేషియం విటమినులు ఎక్కువగా ఉన్నవి.

కాడ్ బరీ త్రేష్టు తగు ప్రసిద్ధం

ఉబ్బనము

నివారించును

శ్వాసహరినే వాడండి తప్పక

అయిదు నిమిషాలలో - తత్కాలి,
ఒక రాత్రిలో - నివారణ అని చెప్ప
డం కేవలం మాయమాటలు.

ఉబ్బనము, ఊపిరితిత్తుల వ్యాధు
లకు సరియైన చికిత్సగా పురోహిత్
శ్వాస - హరినే దాక్టర్లు వాడెదరు.
హాయిగా నిద్రపట్టును, సుఖంగా భోజ
నం చేయవచ్చు. చక్కగా జీర్ణం అవు
తుంది. క్రమ క్రమంగా ఆరోగ్యం
చేకూరుతుంది. ఊపిరితిత్తులు బలపడు
తవి. ఉబ్బనం శాశ్వతంగా నివారణ
మగును.

మంచి కేమిస్టు లండన్ లోని డి. డి. 6, డి,
12, డి. 9 పీసాలలో రు. 3/8, రు. 6/-,
10/- లకు దొరకును. లేదా దినుషవారి
వ్రాయుడు.

Dr. PUROHIT PHARMACY,
Kolhapur, S. M. C.

మద్రాసు ప్రాంతీయులు :
మొసర్పు దాదా అండ్ కో, కేమిస్టులు,
వైదియప్పవాయక్ కో బిధి.

**జబ్బునాన్ని పోగొట్టేందుకు
డాక్టర్ల మంచి మందు
శ్వాసహరి**

పురోహిత్ స్వాసహరి

DR. PUROHIT PHARMACY, KOLHAPUR

కా నీ ర్

అన్ని విధములగు దగ్గులు, ఉబ్బనము, అయాసము
మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధులకు ఆహాతు మైనది. పీసా
రు. 1-12-0. అన్ని మందుల షాపులలో అమ్మబడును.

గిరిజా అండ్ కో,

దానవాయిపేట, రాజమండ్రి.

మద్రాసు ప్రాంతీయులు: జి. శాలాభాయి & కో,
వైకాలజార్ కోడ్.

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంద ముక్కుపోడి.

అన్ని టిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

శియారుచేయువారు :—

పి.వి.రాజన్ & కంపెని,

అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

లింగములు చేసి పూజచేయుచుండగా వారిని తమ ముచ్చెలకాళ్లతో కాచియు, రంధ్ర మొదలగు నవ్వర స్త్రీలు కనబడగా వారిని ఆవహనపరచియు అల్లరి చేయుచుండిరట. ఇదంతయు తురుష్కులు ఆ కాలమున ఈ లోకమునందే ప్రత్యక్షముగా చేయుచుండిన దురంతములే.

ఇట్టి రచనల నవకర్తించియే గానలయు సవరము చినవారాయణవాయుకుడు కువలయాశ్వచరిత్రను నట్లు వర్ణించియున్నాడు :

“నలుపు గడ్డు గీటువామంటు చుడిచి యే
తెంచిన వారి సంధించుమనుచు,
నిడుద ముత్తైపుట్టొంట్లు సవలించుకొని చెవు
ల్పావై చినగాని చూడమనుచు,
గమనీయమణిరీ యు దించి వైరాణి
పొగ చట్టిగాని పుకమనుచు,
దంభోరి విడిచి క్రొందరుకు సింగిడివిగడ్లు
చేకొన్నగాని పొర్నించమనుచు,
జిమ్మగో మాటలాడి పోతలు నమకు
కార, తిప్పవృపాల కాళానీపరాడు
లైన యల హించు భావనవాధిపతులు,
నిండి సురకట్టాను చెంత దిండు విడిసి.”

“తిప్పవరపాంకరవాల్ గ్గ నున
ముప్పిసారి రంధ్ర నెనెసి నమ్ములము తేని
తనయు గని రాజరాజు సరితనము తెందు,
దురక ప్రద్దుకు బరికి వచ్చెర యటంచు.”

తిప్పవరపాలుని కొమారుడు తిమ్మగిగూర్చి—

“చవవు తా నని వచ్చివను లేన కల మంజ
ఘోష మెచేకొద్ది గొట్టువడియె;
గొనగోట తెక్కిరి తెనకి ఘృతాచికా
చేరి చేరియంపు చిట్టువడియె;
బుక్కిటివిడ వియబోయి లిలో త్రహ
వనబలోదన ముచ్చెవాట్లు పడియె;

కొలయల్కొ జుకుకు చావుల కాచి యూర్వతి
లిలోకగతి తామపేట్టువడియె;

దిమ్మవరపాలు చికిరి బోదుమ్మిచారి,
బలిమి పెగటారి సురపురప్రాంగణమున
వరలెడు కటారిరాహు త్త కరులచేత,
గీడు చేయెద మడియలతోడి తెలిమి.”

ఈ కర్ణవలు సమత్కారనూత్రము లనియు, గీరుప యోగము లనియు చరిత్రకారుడు తెలపరాదు. ఇది స్వర్ణమునందలి సంధనములగు గావు. ఈ లోకముననే తురుష్కులు చేయుచుండిన పనియే వర్ణింపబడియున్నది. ప్రవాగుడు కాశింపయిన వింధ్యసానువుల నడుమ జక్కిన మూర్ఖుని వర్ణించిన విధము :

“మాత్రాండుడు కొంచెప్రక్కం జక్కి కడలిమొగ
యొక్కరిం దిరులురెనె జోనుసంతోరె నెదురు
నడవ మఱులం లిలురేక చికాకువడియున్న వాడు”-ఇటు సమద్రమున తుపానులోని యలల నడుమం జక్కిన పడవలె నూర్పుడు వింధ్యపర్వతముయొక్క శిఖరము లలో తలల్పొని ఎటుపోవుటకును తెలియక యున్నా దినుటచేత కవి వాటి వాకాయాత్రలను గూర్చిన యను భవమును వర్ణించుట విశదము.

రామరాజగోపముకు—

“మనగప్రంపుటనంగి విచ్చెపారయ
జ్జోక్కె మాధ్వీమహా
వనధిం బుప్పాకి దీదికి నృగుకర
వ్యాపారు లేలేర ద
ధ్వజకర్పూరపటంబులం గొని వే
ద్యంగోరకప్రాపమా
హనముక్తాశి దాగ్న నీ తరసుగా
దృష్టాక్షి విడించలే?”

అని వర్ణించినాడు. ‘మన్నవి కర్పూరపరటి విచ్చె పార యనెడు బోకాపైకెక్కి, మకరందరసము నెడు గొప్పసముద్రమందు పుల్పాదితిప్ప యనెడు ద్వీపము నకు తుమ్మెదలనెడు దేరగాండ్రు రాగా, వారి కర్పూరము లనెడి వస్త్రములను దీసికొని ఈ తరగరివాయువు వేడుకగా మొగల సయానా మనెడు మహాహరములైన ముత్తయములను బరు తీర్చెను.’

ఈ కర్ణవలు ౧౫, ౧౬ శతాబ్దములలోని యాంధ్రవాణిజ్యవిషయముల నుద్ఘాటించుచున్నవి.

వాడు మన వర్తకులు మహాసముద్రములను
దాటి, తాము కొనిపోయిన వస్త్రాదికములకు
బదులు రత్నములను తెచ్చుచుండిరని
తెలియుచున్నది. ఈ ప్రయాణములు సామాన్యముగా
నిరపాయములు గావనియు, శుపాపము మొదలైనవారిచే
ఓకలు పగులుట మున్నగు కాఢ్యముండెడివనియు తెల్లము.
పైగా నీ తోటకబ్బముచే విదేశవాసిజ్యమును మనవారు
చాలిత్రయగ జరుపుచుండిరని తెలియుచున్నది.
ఏన, జావా, మలయా భాషలలో 'జాంగ్,
అజాంగ్' అనగా పెద్దయోధుడని యర్థము. అది
ఆంగ్లమున 'జింగ్' యనెడి, ఈకబ్బమును మనవారు
వైదేశికులతోడి వ్యాపారమున గ్రహించిరి.

మొక్కతిమ్మనయు—

"పారంగతుల మాపు చొజ్జగముల

నన్గొంకల వోహారు

ర్యారావర్తముల నుడింగి దరి తే

రవాకయుప్పొంగ సం

పారాంభోవిధి సక్రియాతరణి ని

శృంక న్నను తీగుడై

చేరున్నజ్జవవాదికుండు మదిరా

క్షీయాపురక్షిపముక్."

అని సముద్రమందలి చొట్టలను, కొండలను,
కుడులను వర్ణించినాడు.

కావ్యములయందలి యష్టాదశి వర్ణనలలోను
తెర్వాగ్రప్రబంధములయందలి ఇరువదియెండు వర్ణనల
యందును ఋకువర్ణనలును, సూర్యచంద్రుల వర్ణనలుఅనెరి
క్రమణీయులు లై నది. ఆముక్తమాల్యదలో (౨-౬౮)

"తానాన్యతిగ మారనాత్మఫలయు

క్తైలాగ్నిహారస్వస

ధారాధూపితమద్యదంబుబృత మా

త్యగిచ్చేదపాశోద్ధవో

ధారంతుం గనరార్య భోగులకు సం

ధ్యాతేలం శశికాం

తారాభ్యంతరపాలుకాశ్చిత హిమాం

తర్పూరికేళ్యాంబువుల్."

"ఆ దేశవియందు భోగులు మధ్యాహ్నమున
దోరమామిడికాయల ముక్కలతో చుయ్యని శబ్దము
మానమైన నూనెపోత తాలింపు వైచి నీటికిడి యిసుక
గానే తీసిన చేపబ్రద్దల యిసుకలో ఘటించిరి.
సాయంకాలమున ఆ భోజనము తీర్చునునవచ్చును ఆ
చేపబ్రద్ద కనదుడ్రేస్సులు నచ్చుచుండినవి. అవి చలన
గొల్పుటకై యిసుకలో పెట్టియుండి అప్పుడు
పగిల్చిన కెంకాయలలోని చల్లని నీళ్లను త్రాగుటచేత
కాంతించినవి." ఇందు స్వభావోక్తి, రాయలవాటి
ద్వితీతరల భోజనసౌభ్యము వర్ణింపబడినది. అందే—

"తోట బగలండి, మల్లెలు దుజీమి, కాపు

లమర మాపైన నిశ్చయంత్రముల కొయ్య

తేరు ప్రజ వొల్పు భావిచ్చికిని గ్రుడ్డు

తో మధురి పేర్చ దీను నెఱ్ఱచీమ లవగ." (౨-౭౦)

— "పగలంతయు చలంకై తోటలోనే కడపి

మల్లెలు శిరంబులం దార్చి కాదిలంకలతో చెఱుకుగాను

గలకడకు వరుసగా చేరు జనులు, రావోపు వానకు

సూచకముగా గ్రుడ్డు పెంచుచు మాధవ్యకాంక్షచేత

ఆ గానుగలకడకుం తేగుచున్న యెఱ్ఱచీమ లవనట్లు

బప్పిరి." ఇందు జనతీవన ముద్దేశింపబడినది.

వస్త్రాకాలమును రాయలే ఇల్లు వర్ణించి
యున్నాడు:

"రవి జాలి కుడుమవారలమను గృకలూస

ములకును దృష్టి మిమ్మలనె నిలిచె;

సంధ్యార్ధ్యదాయా ద్విజత్రేణి కిలపేరు

మొదవుంకున భ్రాంతి మదిజనిం చె;

పాలశివిసందోహములకు బలూకికా

విసరంబులకు మంచి వెదలు దొరకె;

నెలమి బొల్లుగు యాధికలకు సంతల కూట

ములకును మణి విచ్చు మొగ్గ లొడవె;

నతిశిశంఘంబునకు నీనినట్టియెఱుప

కడుపు లేగల నుమికి వాకట్టు లెసగ;

మట్టిమిదైలవారికి మరుపనులకు

నెలతెవాసినవారికి నిదుర చెడియె."

(ఆముక్త ౪-౧౩౩)

"రయమున పుష్పి కై యుదిరి

రచ్చలపై విధియింతు దుగ్గతక

పాయపతివీర దంతిపతి

వాతనిపై నృపతిం గజాది ని

ర్ణయముల మొత్తులుదురు

మ్రచ్చి క యింతయు నిప్పువిచ్చు మె

గ్గయి మఱి పాసిపోదురు స

మస్తకాగతులైన యవ్వనంబు."

(ఆ. ౪-౧౩౧)

"సుగంధంబెం చరిదమ్మి లేనది సా

కుం నింత్రిణీపల్లవో

త్కిరయంబున బొరంటి నూనియలవో

గట్టావికుట్టారు గో

గిరము లెక్కి, తమిం బను బొలుమువో

శ్రోలు లెయి న్నాక, మే

కరువుం గుంపటి మంచ మెక్క ప్రభు

తైవకా ప్తి కవలజిహ్వా." (ఆ. ౪-౧౩౪)

వీరియందెల్ల జనుల నిర్వహణము - సమకాలికము
చరిత్రము. ఎట్లన లక్ష్మీవృసింహపురాణమున బాట్య
కాలను వర్ణించినాడు.

"మరుచిరతారకాకుసుమ

కోళినభోంగణసూమి గాలమక

గరువపుమాత్రధారి జతి

సంబున చిక్చితికోటిమందటక

సరసముగా నటించగ ని

కాపతి కైవల శ్రాత్ర వోపు చెం

బెర యన నోవ్వ పాంశ్యవన

దీధితి పల్లవుదిక్టలంబునక."

రామరాజధూమణికు సముద్రమునుండి ముతై
ములను గ్రహించుటను వర్ణించినాడు.

"నటదీశహాస విఘ్నతిత వేదోంతర

ఖల చోమ పరదాంబుకణిక లనగ,

లెల్లుబ్బునిల్ల పె నెల్లనిల్ల పదార్థ

ములు ముగ్ధబోధను బుద్ధుడములనగ,

రవికి మంజూవానిర్మళససాధనములై

వచ్చిన ద్విజమంత్రవర్ణయలన,

పారివదంబును నీగు కిరమునైన నభంబు

న నభోగరేలు నిండు వన లనంగ,

జరమగిరి యను మరకాడు జలధిసరణి

దరణి కించిన నలేడు తిప్పిలిలముగ్గు

నిమలముక్తాఫలంబులు వెలికి జోకినె

ననగ నవతారకానికాయంబు లనరె."

ఇందు కవితవేదవర్ణన - ఆ ప్రగిరియను జోదసరంగు
సముద్రమున మూర్ఛునిదించగా నలేడు సముద్రమందు
మునిగియున్న పృథ్వీమాతృకములను వెలికి తెచ్చెనా
యననట్లు క్రొత్త నత్మత్రయంబు అకాశమున ప్రకాశించి
నది. ముతైములను గ్రహించు మగ్గమును చెప్పునుద్దేశము
కవికి లేదుగాని దానిని పాటిగా గ్రహించినాడు.

ముక్కుతిమ్మన కృషీవలంబు మాధవిశ్యాసమును
ఇట్లు వర్ణించెను :

"పాండుగ బర్హిమూర్తితట

భూధరి నరగుమదంబుమత్సలా

కందము నాపరాంతపారి

కప్రవరుం దివ పాంశ్యవారి భృ

త్కందలము లరెదగళయం

లింబులు నై గెలవండి వ్రాలె పూ

ర్ణేందుని పేర వ్రాచినది

హేతువు చెన్నెలకర్మి కర్మికె."

ఈ కవియే రాజుల యుద్ధప్రయాణముల నిట్లు
వర్ణించెను:

"రాజు వీరై చనిన తారకభూరి

యంబరాధోగనిజగిరాంగణమున

గిలుకొల్పిన పాపకవ్యాల లనగ

వ్రాచి గనుపట్టె నవపాంశ్యరాగరుచులు."

రాజులు దండును ఒక విడిదలనుండి మఱియొక
యోటికి కొనిపొగా కొందఱు భూలు వెనుక నిలిచి ఆ
తాత్కాలికకట్టవములను కేర్రువులకు ఉపయోగపడ
నట్టి విభయన కార్పి పాడుచేసిపోవుట యాచార మనుట
ఇందు స్పష్టము.

యోగములు, ఉత్పన్నములు, పథములు, వేదాంతములు, విషయవర్ణములు వీని వర్ణనలు మోక్షముగా పరిశ్రమపడయోగపడెను. పదునాడవ శతాబ్దమునందు రచితములైన మాంధాత్యపరిశ్రమసాహిత్యములతో కృతయోగవ్యాపరయోగములయందుండినవారైన మాంధాత్యసాంబులచేత కవులు పండితములైన శతాబ్దమునందు రామానుజాచార్యులవారు ప్రతిపాదించిన విశిష్టాద్వైతముంకూర్చి ప్రసంగించింపినారు. తిరిగిపల్లవములైన చంద్రభానుచరిత్రముందు శ్రీ. శ. పూర్వము లేని తిరుపతిదేవస్థానమునకు శ్రీకృష్ణపర్వభానుల పుత్రుడైన చంద్రభానుడు యాత్ర సాగించినట్లు వర్ణించి ఆ యన కాశముం బురస్కరించుకొని తిరుపతి శ్రేణిమును వర్ణించినాడు.

రాగా రాగా కవులు ప్రాచీనవాయకులకు సమకాలికప్రభువుల వర్ణనలు జోడించుచున్నవి. ఉత్తరవృషింహపురాణ మను గ్రంథముందు ప్రహ్లాదుడు తాను జయించిన రాజ్యములయందు తన యాత్రికులకు, విజయనగరరాజులచే, భూములు ఉంబలికలుగా నిచ్చెనట. చంద్రాంగదచరిత్రముందు, పన్నగము తీయ మామిడిచెట్టును కట్టుబడులుగాను, పుష్పవాటికలను ఉడుతికలుగాను, చారిమచెట్టును పాశేయలుగాను, పుష్పాదులను ఏలుబడులుగాను, క్రమముగా మూలికలకై తీతగాండ్రు కొయిలబంట్లను, పుష్పరసమును ఆకు తుమ్మదొడ్ల ప్రజలను, ఫలవృక్షములను కాయ చిలుకపాశేగాండ్రును, శీతలగుంధముల పరిపాలన చేసిన డక్షిణమారుతిసామంతునికిని విరహజనలమీద చంద్రుడును ఇచ్చెనట. మనోహరమైన సామగ్రియు, సమకాలికరాజుల వృత్తము.

మాతృవిమర్శకదృష్టి : వాఙ్మయ పరిణామము

విజయనగరాంధ్రప్రబంధవాఙ్మయముందలి విశేష మేమనగా: పాఠానికివాయికానాయకుల చరిత్రలను వర్ణించు సందర్భమున విజయనగరరాజుల చరిత్రములే వారు చాలఁజూచు వర్ణించిరి. తొంటికవులు ఇతివృత్తరామాయణాదులను అనువదించిరి. శ్రీవాళా

దులు పురాణములను, కావ్యములను అంధ్రీకరించిరి. కావ్యములలో పదునెనిమిది వర్ణనలను చచ్చెడివి. మార్గశైవుధారు బుధాపాదములను, విజయ ప్రబంధ పరమేశ్వరుని ప్రసిద్ధి పరచించినను ఆయన కాలమున కింకను అనువాదముగ లేదు. 'వృషింహరామచారిత్రము'లు పురాణములే. తానే ఆవ్యాపారగద్యముందు పురాణకథ యని పేర్కొనినాడు. ప్రబంధములలక్షణములైన పదునెనిమిది వర్ణనలును ఇందు కలవు. అనగా పురాణప్రబంధముల భేద మేర్పడుకొలయును. శ్రీవాళాదు పురాణముల వాంధ్రీకరించినను కావ్యముల వాంధ్రీకరించి, మార్గదర్శి యాయెను. కిల్లలముట్టి వికవీరభద్రుడు కాకుంఠల కథను కావ్య మొనర్చెను. తిక్కాచరి ప్రబంధముల కొక జ్రాంతి యా కేర్పడినది. కేలపురాణముల వాంధ్రీకరింపక, సంపూర్ణముగా ప్రాచీనకావ్యముల ననువదించక పూర్వకథలను గ్రహించి, కొంత వ్యతిరేకించి పదునెనిమిది వర్ణనలు కచ్చునట్లుగా చమత్కారముగా వ్రాయు పద్ధతి యేర్పడినది. ఇట్టి రచనలలో మను చరిత్రమే మొదటిది. పారిజాతాపహరణము పారి సంకాంధ్రీకరణమే యైనను ప్రబంధకవితి అందు పర (మోచ్చి)తిం జొందినది. మిశ్రకథలు క్రమముగా వెలసినవి. ఈ విషయమునే రామరాజభూషణుడు—

“కేలకల్పవాకథలు
 కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథలే
 వావిరి పుట్టు రత్నముల
 వారిరసత్కవికల్పనావిధు
 మనహాపూర్వవృత్తియులు
 సానల దీరిన వారిరత్నములే
 గావున నిట్టి మిశ్రకథ
 గా నొనరింపుము నేర్పు పెంపునకా.”

అని విశదీకరంచెను. చరిత్రకారుడు వాఙ్మయ పరిణామమును గుర్తించుటచేత వారివిక మాతృ విమర్శకదృష్టి యలరదును. కవులు ఇతివృత్తములను మాత్రము ప్రాచీనపురాణములనుండి గ్రహించిత గాని మిగిలిన పెంపకముంతయు తమతమ ఉపాధుచే నింపి రని తెలియవలయును.

ఈ కార్యము పురాణాంధ్రీకరణకాలము నండియు కొంత కావనమృదున్నది. నాచనపాదుడు సత్తరపారివంశమున నగరరక్షణముంగూర్చి ద్వితీయాశ్వాసమున నిట్లు వర్ణించినాడు :

“కొట నేంగారించి, కొత్తశంబులనెల్ల
నట్లగు పన్నించి, యాభవరీ
బరదెట్లు పెట్టించి, పైకొమ్మలెగయించి,
నందుమాటలు వసికొయ్య నూర్చి,
యగడిత లీత నీ కలవడ ద్రవ్వించి,

కెలిచెట్టి రాములు వెలుగు పెట్టి,
దంచనంబులు దద్దరంబులు నెత్తించి,
పలుగాడి తలుపులు బలుపుచేసి,
బాకెను లెప్పటి క్రాంకులు ప్రద్రవదులు
గత్తి కొంతంబు లొడిపెట్లు గత్తిశయలు,
నారసములును విందులు నగరిలోన
తెట్టి పెట్టుడు నకుపాట్టి పాట్టిగావు. (2-౧౨)

ఈ కొటకు నొక దిక్కున
వాళి పారించి యానవాలగ నాదులో
రాకల బోకల జక్రము
తేలొని రక్షకులలోడ తెప్పి చనదలక. (2-౧౩)

పురచుట్టు న్నికేరుండు పారణుడు నీ
భోజాంధులో గూడి క

తైరగాయంబులు గంపమంగిగులు సం
దించి నొమ్మకొమ్మ న్నిరం
తరము పాదపదీపె లె తి చను దు
తలగ్వబాధిల నో
పురభేరవధిన్ను కైరిప్పాదయా
పూర్ణంబుగా రాక్షులక. (2-౧౪)

కరకాదంప కృపాకంకలకర
ప్రాణంబులం బూని సం
గరసన్నాపావహరివై నగర ర
క్షాదక్షతం జూపు కా

ర్యరి నిద్రం తెచ్చాసి వాదనిగను
వాగ్వాసము ల్కూని యె
త్యరిచేర న్నునకాలు చేక వరధా
నక్షాంపై తిమ్మరా!” (2-౧౫)

ఇదంతయు వ్యాపరముగనుండలి వర్ణనగాదు. కలియుగమున క్రి. క. చదవగాడక శతాబ్దముందలి విజయనగరాంధ్రరాజుల కాలముచే. ఇది వాడు శ్వేతచోరమునం దుండిన పదములు. కవులలో, వర్ణనాంశములను కంటికి కట్టినట్లు రచించుట నాచనకాలమునకు అలవాటయినది. నన్నయలో నిది కావరాదు. తిక్కనలో కనబడియు కనబడక యున్నది. నాచన పనుకారికులకు ఈ శ్వేత నిత్యపాశచయశ్చురర్థనగా నత్యంతము హృదయంగమముగా నుండియుండును.

పవరము చిననారాయణ నాయకుడు కు నల యాశ్వ చరిత్రమున రాజులు యుద్ధ పన్నుద్ధులగు విధమును వర్ణించినాడు. కథ భారతాంధ్రక ఋతుధ్వజానిది. ఒకప్పుడు ఆ రాజాకొద్దికి నాలపువను మునిరాజు గుఱ్ఱము నొకదానిం గొనివచ్చి పాతాళేశువనియెడి రక్కసుండు తన కు పద్రవ మొనరించుచున్నాడని తెలిసి, తా నారక్కసుని శీలయింపనండ తనకొక వన పంబు విసబడి యొకగుఱ్ఱమును ప్రసాదించిన దనియు, ఋతుధ్వజవశేంద్రున కిద్దాని నిచ్చిన నాత దాయకుని శీలంపగల డనియు చనింపగా తాను తెచ్చితి ననియు పలికెను. అంతట నారాజు దండుపడలెను. ఈ వృత్తాంతమును కవిసమకాలిలో చిత్తమైన విధమున వర్ణింపబడి యున్నది. వాడు కవికి పనుకారికులైన రాజులెట్లు చేయుచుండిరని వికదము.

“అని మహిజాని యూడిగపు
టావుల గన్గొని దండు చాలుగా
బువపు డెటంచు బర్కి మని
పాలకమాంకి మెక్కి గలుగెచ్చిన
ద్వినయ విసమ్రదై నిలిచె
చెంబడిగా నదుచెంతుడున్నుగా
జనుచని పిడుకొర్చి పారి
సాహిణి నీవశేమంచు బల్కుయక.

గడలు పదాలు నెలైన
గా వినికట్టికవారు ప్రాతగ
వృద నవధారుదేవజర
నాయన గద్దయిడ్లి యింకటి

నివ్వెదల కలిగి మాలిపర

జీతా హరిగ నిన్ గుడంగ తెల్లు చం
బడి కయిలొగ్గంగ రెలి

పాపలు మెట్టి యెయ్యార మేర్పడక.

కోలేవాకిటవారినిల్చికులుగుం

గుత్తింపుజనుబృతే

బాగు లొందలు పుండె గిండియిడుపా

ల్పాగింపవాడీరగ

దీప్తికాపాణులు కొంద రారతిగము

ద్రిప్పుంగ గవ్వొంతెర

లేలు బ్లాటి నృపాలు దంతిపురముం

జేరెం బ్రహ్మదంబువక.

(కువలయాశ్వచరి, ౧-౪, ౪౬)

ఈ మర్యాదనే కృష్ణకాయ విజయమందు కుమార
భూజిటి—

"పురపంరత్నమునకులై జనులకుక

బుద్ధి సిక్కుర్ రల్చి భూ

మరసందర్శిత దిగ్గలగ్గు మహిమల్

సాంపాంస నందంబుతో

స్థిరకాకోన్నతి శృంభమాంగరిమక

దిగ్గత్రయాత్రామతి

స్వేదవోష్పం బురివెంతల స్వేలిగుదా

ర్యేయంగబం చె స్వేదక.

పంచి సమంచితసిద్ధి స

భాసదుల నిల్వసత్కృత నివ్వా

కించి ధరామరేంద్రులకు

గీర్తి చెరింగ సమప్తవస్తువుల్

మించిన వేడ్క దానము ల

మేయగతిక ఘటియించి విమర్శ

త్యాంచన భూషణావళిత

తన్మృతిరంజితదీప్తియాద్రియో

తర్వాత రాజా ఆంతిపురమున కేయనించి,

'మార్తాంశముంబిలబుద్ధయింపగా,

"ఇటువలె వేగగ నరవతి

పుటభేదమున బ్రహ్మణ బోధక భేరి

పటపాథమామికాపాఠ

పటపరములు నిద్రలేపి పయనము చెలువక"

ప్రయాణమాయో నని, రాజా నిద్రలేచుట, కాం

కృత్యములు దీర్చుకొనట మొదలుగా నన్ని విశరముల

ను చెల్పివాడు. కాని యంతిపురి కేగిన రాజు భార్య

చేత పీఠతాంబూలము నంది యుద్ధమున కేగనిదానికి కాం

గము ఆతని కింకను వివాహము కాకపోవుటయే. యుద్ధ

మున కేగు రాజాను పట్టుచున్న తాంబూల మిచ్చి పంప

వలయును. అది శ్రీ కృష్ణరాయ విజయమున కర్గింప

బడియున్నది.

"వరమతి కద్దలప్రకట

వైభవసిరితకారదాంబయో

రిసుమలదేవి కప్పరపు

దీపన పీఠమొకటి పంపగా

నరవరమాలి దివ్యకళ

నమ్ములు గన్పడ భద్రవంతి పై

సరగున నెక్కి శత్రుమును

చామరముల్ మెరయంగ నెంతయుక."

రాజుల సైన్యములతో వారికి సరఫరాలు చూచు

టకు వర్తకు లేకుండువారు.

"మునుపుగానేగి యనిమగ్నైవలుగన్ని

త్రోరవెక్క దెక్కడ నేమిగావలిన

యట్టిభక్త్య భోజ్యదులయమ్మకమున

దనియజేసిరి వణిజాలు తద్వలముల."

(కళాపూ. ౮-౪౨)

"వలసినచోట్ల నెల్ల నభి

వాంఛితవస్తు చయంబు గల్గుటక

లలనలు దాగు పాండ్రవర

గుంబుల నొప్పెడు పల్లకీల బో

గలుగుట నర్థవంతులకు

గట్టిన నానృపు దంపియాత్ర యిం

పలగజేసె. బట్టణము

నట్లయనర్థకభోగపాతునై" (కళా. ౮-౪౩.)

సైన్యములు వడచుటకు అడవులను నలుకు విధ

మును కువలయాశ్వచరిత్రము తెలుపుచున్నది.

“అచ్చర చెలఁబడుయ్యల చేరులునేల
 చైచిత్రని తోడివారి బదర,
 తోటింతుకయల లేక తోటరంబులలోని
 యిరువు పాములు పెరిపొడియబోరగ
 నభిలషతుల కులాయములు చోల్లెల
 గలచి యిచ్చరి తోవకడకు బావ,
 మంచి చీకటలు కల్పించు నీకలుపోవ
 బచ్చాకరంబుల పాచి విలుగ
 కెట్టులులేని పెనుగాను చిచ్చు వచ్చె
 ననుచు కెంతె లెంతె కైయలమటింప,
 బార్చి కేంద్రుని భటులు చాచాలనడువ
 నాకిరయ్యగిదిపై విధింబుకెల్ల.” (కువ. 3-౧౦)

రాజు పాశము డిగగానే బంట్లు చేయుపంలు-

“జొంగులు నిల్చి యెమ్ముగపైడివార లో
 మ్మలగుడాంబులమగ్గువారు
 గొయ్యలు నాటి యాకులతోడి కెమ్ములు
 చాటంపు నుడిపెలు చైచువారు
 బొక్కల్లనలె నుంతులు చేర్చి యావీడ
 గడితెంపుబచ్చడాల్పప్పవారు
 బచ్చిక బెక్కుడుపాఱుకెక్కి పూ
 బొదరిండ్లమున్నుగా గడియువారు
 నచ్చునుగ నీటి కందువలయువారు
 పురుసులుటలు చెదర నబ్బుచున బొక్క
 పరిగ నవ్వెచుబప్పట్లు వలచువారు
 నైతి తచ్చేళ బాశెంబువారెల్ల” (కువ. ౩-౧౦.)

పాశములోపల జువోగులు చేయు కార్య
 కలాపములు :

“వలసినయెవకు గమ్ములువ్రాయు వ్రాయడం
 బులవారి గంటాల కిలిలలున,
 కొండలంచిన కార్యపరణు లెంచు నమాత్య
 కుంజరంబు లొనర్చు నుపనుసలున,
 బొలదిండిరాయల యలపుల గనివచ్చి
 నిలుచు నేనులవారి కలకలములు,
 వరుస కింద అటంచు వంతు కేర్పడియున్న
 బుకరంబులవారి యలబలములు,
 నెత్తుడు నెవలనొకోయంచు నెంచియాచ
 జూచు సంగీత మేళంబు సొగసుకాండ్ర

భిమ్మనెడి ముద్దెలలమోతి గమ్ముకొనియె
 రాజు వశరించు తెలిగుడారంబుమోల.”

(కువ. ౩-౧౦౯.)

భాషాంతర సంవాదము

ఈ విధముగా వరుసపెట్టి వ్రాయుదుమేని దేశచరి
 త్రకు వలసిన పెక్కు వివరములు మనకు లభింపగలవు.
 ఈ విషయములు ఎంతవఱకు సరిపోగలవను ప్రశ్నకు
 సమాధానముగా ఆ యా రాజుల కాలమున మన దేశము
 నకు వచ్చి పాశాత్తుగా చూచి తాము చూచిన దంతయు
 తమ దైవందిన వృత్తములుగా రచించిన న్యూనిజ్,
 బార్ తోసా మున్నగు విదేశీయాత్రిపుల రచనలు గలవు.
 వీనిని పోల్చిచూచిన వాస్తవము చెలువడును. వైగా
 చరిత్రకారుడు బహు భాషలయందు పాండిత్యము
 వలనఱుచుకొనుట శ్రేయము. ఆంధ్రవాఙ్మయమును
 చక్కగా వర్ణము చేసికొనవలయునన్న సంస్కృతజ్ఞాన
 మావశ్యకము. ఇది భాషా వాఙ్మయ పరిణామములను
 గ్రహించుట కత్యంతము సహాయకారి. చరిత్రకారు
 నికి ఈ విషయములెట్లొ అట్లే ఆంధ్ర పండితునికి చరిత్ర
 జ్ఞాన మావశ్యకము. రాజులు, కుట్రలు, మంత్రాంగములు,
 యుద్ధములు మాత్రము తెలిసిన చాలదు. వీనికి తోడు
 సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, మత విషయాదులు సం
 పూర్ణముగా తెలియవలయును. కవులు సమకాలిక
 కల్పాలములచే తమ భావములను మాన్పుకొనుచుందు
 రనుటను గుర్తింపవలయును. కవులు కావించు కాల
 వివర్యాపములను గణుతింపవలయును. జీవాపరణము :
 సింహాసనద్యాలింకేత్యాలభంజికయను కావ్యమందలి
 కథలలో విక్రమార్కుభోజాలకును తర్వాతివారైన
 కాకతీయులను, సిరుగంటిని, ఏకపిరాడేని ప్రస్తావిం
 చుట చూడవచ్చును. అట్లే నన్నె చోడును రలిచే మున్న
 గునికి ఇటీవలివారైన కైముహాక్రతుల చర్యను చెప్పిం
 చినాడు.

జీవనంహారము

కాగా చరిత్రకారులు భాషాపండితులుగాను,
 పండితులు చరిత్రజేత్తులుగాను కావలసియున్నది. అట్లే
 నేడు అగుచున్నారు. పూర్వకాలపు పండితుల విద్య

లలో భూగోళ చరిత్రములు చేరలేదు. నేడు భూగోళ చరిత్రజ్ఞానము సర్వసామాన్యమునైనది. ఇది తెలియని వాడు పండితుడు కానేరడు. చరిత్రతో సంబంధము లేని సాహిత్యము నిరుపయోగము. క్రమముగా చరిత్ర భాషాజ్ఞానములు సమ్యుభితములై తెనుగుపండితుడైన చరిత్రకారుడు పైతమనియు, చరిత్రకారుడైన విమర్శక జ్ఞానములతోడి యాంధ్రపండితు డనియు నేర్పడియు న్నది. ఇట్లే భాషావిషయమందును, అకారాది నిఘంటునిర్యాగమును నూతనవిమర్శవా పద్ధతులును ఆధునిక యుగమున చిన్న యనుమార్గములతో ప్రారంభమైనవి. నూరిగారిపది చాల గొప్పదని 'కొలదిపాటి యోగములతో' క్రీస్తారామాచార్యులవారు కల్పరత్నాకరమును నిర్మించిరి. ఇది ప్రామాణికమేయైనను మనకు నేటికి చాలకయున్నది. కాలము మారినది. క్రొత్త తాళ పత్రములును బయలు పడలేదని; నూతన ప్రయోగములును దొరకినవి. భాషాపరిశోధనలో పద్ధతులును మారినవి. తాళపత్రగ్రంథములయందును, ముద్రిత గ్రంథములయందును దొరలిన శేఖర ముద్రాపక ప్రమాదములను చాలవఱకు ఊహించేము, గ్రంథాంతర సంవాదాదికములచేతను దిద్దుచు పాఠపాఠ నిర్ణయ మొనరించుచు వచ్చిరి. క్రీ.శ. ౧౮౯౬ సం.న సీతారామాచార్యులవారు గలిగించిరి. అప్పటికి మనకు ఆంగ్లవిద్యాసంపర్కముచే చరిత్రపరిశోధన చేయవలయునని తోచినది. శ్రీ సురుజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులవంటివారు కవిజీవితాదులను, శ్రీ ప్రొండ్ల రామకృష్ణయ్యగారి వంటివారు ఆముద్రితాంధ్రగ్రంథముప్రణయను, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సుర్యాదల వనుకరించి గ్రంథ విమర్శలను చేయుచుండిరి. క్రమముగా చరిత్రపరిశోధన తలయెత్తినది. శ్రీ కొమఱ్ఱాజు శేంకటాచ్యుతరావుగారును, శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారును చరిత్రగ్రంథములు వ్రాయపాసిరి. క్రొత్తక్రొత్త కావనములను, తాళపత్రగ్రంథములను ప్రకటించుచుండిరి. వీరిచే నూతన పదభాలము దొరకుటయు, వానియర్థ నిర్ణయమందు

కావనములు సంకలనము ప్రచురణములు కావచ్చినవి. మా మాతామహులు శ్రీ శేషలికాశ్రమిగారు కాశ్యపు పండితుని తర్వాత భాషాతత్వశాస్త్రమునునుజీవించి పనిచేసి వ్రావివభాషల పరస్పర సంబంధములను తెలుపు వ్యాకరణమును వ్రాసిరి. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు అపూర్వగ్రంథములను ప్రకటించి వన్నయను పూర్వపు వాఙ్మయస్థితిని కనుగొన యత్నించిరి. ఈ విధముగా నూతన మాధ్యమముల తోచిన వెనుక సీతారామాచార్యుల నిఘంటువు చాలదనియు, మరల నొక నిఘంటువు కావలయుననియు పండితులకు తోచినది. ఈ యాలోచన ఫలితమే సూర్యరాయము, కౌనినమ్మ వోడుని కుమారపంథవమునకును, వాచన సోముని యుద్ధర హరిసంకేతమునకును, ఇతర కైకగ్రంథములను వ్యాఖ్యలు వెలువడలేదు. వానియందలి యపూర్వపదములకు అర్థనిర్ణయము కుదురలేదు. మనకు ప్రాణగోష్ఠములుగానుండు నీయపూర్వపదములు కొన్ని వ్రావివ కర్ణాటభాషలలో కనబడుచున్నవి. నిఘంటువుల కక్కని పదములు ఆంధ్రమున నున్నట్లే వ్రావివ కర్ణాటకములయందేగాక సంస్కృత మందునగులవు. వీరికెల్ల కారణము ఈ వాఙ్మయములకు ఇంకను పఠించి పరిశోధకులు వ్రాయుచున్నారు. కొలదిపాటి ఆశయములతో పండితులు నిరంతరము కృషిచేయుచునే యున్నారు. నేడు మనకు ధైరిసిన క్రొత్తవిషయమేమనగా ఆంధ్ర కల్పములకు కేలము ఆంధ్రభాష మాత్రమేగాక సంస్కృత ప్రాకృత వ్రావివ భాషల వాఙ్మయములపైల్ల కావనాది సంవాద పూర్వకముగా పఠించి తత్త్వము నరయవలయును. భాషాపండితులు చారిత్రక దృష్టి నలవలయుకొనవలయును. ప్రైబులజీపండితులు కేవలము నానుసామ్యమును మాత్రమేగాక ఆశుశబ్దముల చరిత్రములనుకూడ నశ్వేషింపవలయును. ఇట్లు యావగ విశాల దృక్పథము కావలసినట్లు తోచుచున్నది. ఇది జీతమునకును, వాఙ్మయమునకును చాల యధిపక్షణీయమైనదిగా కన్పట్టుచున్నది.

తెనుగుభాషలో శాస్త్రవాఙ్మయము

శ్రీ గొబ్బూరు వెంకటానందరామవ్రాసెను

మహాభారతమును—

“ధర్మతత్త్వములు ధర్మకాస్త్రము లని
యధ్యాత్మవిదులు వేదాంత మనియు
నీతినివక్షులు నీతికాస్త్రము లని
కవివృక్షులు మహాకావ్య మనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్ష్యసంగ్రహ మని
యైతిహాసికు లీతిహాస మనియు
పరమపారాధికుల బహుపురాణమవృ
యించి.....”

బహుతెరంగుల గొనియాడుచుందురు. ఇందు
వేదాంతభాగము, నీతిభాగము, ధర్మకాస్త్రభాగము,
కావ్యభాగము, లక్ష్యలక్షణభాగము మొదలగునవి
పెట్టెలలో నరలకలెను, లోగిల్లలో గదులకలెను,
వివిధప్రదేశములందు వేర్వేరుగా రచింపబడలేదు.
లేజోమునుపై భవళమై ప్రకాశించు నూర్యకాంతి
యందు పితౄణులారీతిమరకతకావ్యమాదివానావర్ణ
సమామ్నాయము (Spectrum) అలగియున్నట్లు ధర్మ
నీతివేదాంతవిజ్ఞానవ్యాకరణాది వివిధవిషయము లుం
దంతర్భాగములై యంతటను వ్యాపించియున్నవి.
సేత్రముల యెదుట పెట్టి వర్ణము గల యద్దము లుంచి
యాచిన లోకమంతయు నాకర్ణమయముగా గాన్పిం
చుట సహజమేగదా? నీలపుటద్దముతో చూచిన లోక
మంతయు నీలముగా గాన్పించును. ఎరుపుటద్దముతో
చూచిన లోకమంతయు నరుణిమ రహించినట్లే
కన్పింతును. పాకమలు భారతము నే దృష్టితో పరికి
రించిన నాదృష్టి గల విశేషములతోనే నిండినట్లు
కన్పించి వింత గొల్పుచుండును. భారతమునే కాక
తెనుగుసారస్వతమును కాస్త్రవృష్టి పరికిరించి
అందలి విజ్ఞానరత్నములను కొన్నింటి నేరికొందము.
అన్నింటి నేరికొనుట గాని నీతియు చాలదు.

శ్రీ నాథకవిసారస్వతాముడు ఈ క్రింది పద్యములో ఈ
భావమును చక్కగా విశదముచేసివాడు :

“విశ్వమాప! భవద్భూరివిభవమహిమ
యెంత వర్ణింపజాలు మా యీ మనంబు
ప్రారత్యైవీర నెఱుగన బతుకువాడు
హేమకైలంబు చిదిపితా లెన్ని ముడుచు?”
(శృంగారపైషధము ౮-౧౪౮)

కాబట్టి మన సారస్వతరత్నాకరమన నొక్క
బుడక పెట్టి చేరి కందిన విజ్ఞానరత్నములను కొన్నింటి
నేరుకొందము.

కాలముయొక్క విశిష్టత

విశ్వమాపుడన భగవంతుడు కాలస్వరూపుడు
విశ్వములో గారి తలలనివి యేకము లున్నవి. కాని
కాలము తలలనివి లేవు. సృష్టిలో ద్రవ్యము (matter)
దేశావృతము (contained in space). దేశము వివా
కాలము, కాలమువివా దేశమును లేవు. అవి యవివా
భావసంబంధము కలవి. కావున నిటీవలి
వైజ్ఞానికులు (Space - Time factor) దేశకాలముల
విశిష్టసంబంధమును గురించి ప్రశంసించుచు గ్రంథములు
వ్రాయుచున్నారు. పాశ్చాత్యవైజ్ఞానికు లిటీవల
గ్రహించిన యీ ప ర మ స త్య ము ను మన
పూర్వులు బహుకాలముక్రిందటనే గమనించి
అత్యల్పకాలమును, అత్యల్పద్రవ్యమునకుడ ‘పర
మాణు’వనియే వ్యవహరించిరి. పెండు పరమాణువుల
కాలము ఒక అణువు. మూడు అణువుల కాలము ఒక
త్రసరణువు; మూడు త్రసరణువులు ఒక క్రుటి
కాలము; మూడు క్రుటులు ఒక వేళ; 3 వేళ్లు ౧
లవము; 3 లవములు ఒక నిమేష కాలము.

మన పూర్వుల కాలమానములు సరిగా తెలిసి
కోక, నిమేష కాలమును ఇంగ్లీషుబిలిక (minute)తో

వెన్నులో ముడిపెట్టిరి. ఇది హిమాలయమునందలి గొప్ప రేవు. మన నిమేషము ఇంగ్లీషు సెకెండులో రెండు అంశము మాత్రమే యగును. పరమాణుకాలము ఇంగ్లీషు సెకెండునందలి దెబ్బదియయినట్లైతే అంశ లలో నొకదానికంటె తక్కువ యగును. ౧౯౦౦

Second.

వెలుగు వేగము

సూర్యుడు సప్తావ్య దని మన వేదపురాణము లన్నియు భూషించుచున్నవి. సూర్యకాంతిలోని ముఖ్యమైన రంగు లేడింటిని మనవారు అశ్వసంజ్ఞతో తెలిపిరి. సూర్యకిరణములు మాటిగా సరళరేఖామార్గ మున పోవుట లేదని పదమిదిహ రిదీపల గ్రహించిరి. కాని మన పెద్దలు ఆనాడే “భుజగమతా స్పృష్ట యరగాః” గుఱ్ఱములు మెలికలు తిరుగుచు పోవు. పాము లచే సూర్యరేఖమునకు కట్టుబడి వని తెలిపిరి. అనగా సూర్యకిరణములు పాము మెలికలవంటి తరంగమున ముతో వెడలుచున్నవని నిరూపముగా నిర్వచించిరి. ఈ ప్రకృతిసత్యమునే వేటి వైజ్ఞానికులు *wave motion of light* అని విశేషము చేయుచున్నారు. ఇక యీ వెలుగుకిరణము లెంత వడిగా పోవుచున్న వను ప్రశ్నకు వేద ఖట్టు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నది : “యోజనాశాం సహస్రే శ్యే ద్యౌశీ ద్యౌశీ యోజనో ఏకేన నిమిషార్ధేన గ్రహమాణ సమోఽస్తు తే”. అనగా నిమిషార్ధములో రెండు వేల రెండువందల రెండు యోజన ములు వెలుగుకిరణములు గడిచిపోవుచున్నవని యర్థము. ఈతెక్క సాక్షాదప్రరాణకాశిఖండములో సంస్కృత మాలమున లేవన్నది కాశిఖండము తెనుగురచనలో శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముడు (3-౧౭౬) స్పష్టముగా వక్కాణించియున్నాడు. సంస్కృతమాలగ్రంథ ములో లేని యీ మహత్తరవిజ్ఞాపిషయము తెనుగు కాశిఖండములో వివరించుట గొప్ప విశేషము. శ్రీనాథ కవి సార్వభౌముని యఖండవిజ్ఞాననిరతి నీ యంశము చక్కగా నిరూపించుచున్నది. నిమేషము రెండు ఇంగ్లీషు సెకెండుకాలము కదా? నిమేషార్ధము ఇందులో పగము. పన్నెండు సెకెండు ఇంతలో వెలుగు కిరణములు ౨౫౦౨ యోజనముల దూరము

గడిచిపోవుచున్నవి. యోజన మనగా ఇంగ్లీషు మైళ్లు తొమ్మిదిపైని మాటఅరువదిగజముల దూరము. ఈ యంశమును బట్టి గుణించగా ఇంగ్లీషు సెకెం దిన బడు కాలములో వెలుగు ౧,౮౭,౦౦౦ మైళ్లు పోగల వని తేలివది. ఇప్పటి వైజ్ఞానికనిర్ణయప్రకారము వెలుగురు సెకెండుకాలములో ౧,౮౬,౩౨౪ మైళ్లు పోవుచున్నది. మనపూర్వు లెంతకాలము క్రిందటనో ఇంత సరిగా వెలుగుకిరణముల యురువడి నిశ్చయింప గలుగుట అశ్చర్యకరము. వన్నయి రచించిన భారత ములోకూడ నీ విషయము కల దని చూచి యపరిమితా నందము నొందితిని. ఆంధ్రభారతమునందలి తపశీసంపర ణోపాఖ్యానకథలో నీ తెక్క రీయబడినవి. సంస్కృత మాలములో నీ ప్రశంస కలదేమనని దివాకర్ల వెంకటాచార్యునిగారును, నేనును సంస్కృతమాలము క్రేదగా చదివిచూచితిమి. ఆ కథలో సంస్కృత మాలములో సూర్యకిరణమునవిశేషప్రసక్తి లేదు. తెనుగుభారతములో ఒక్కొక్క అచ్చుపుస్తకములో ఒక్కొక్కమాదిరిగా సూర్యరేఖగమనవేగము వ్రాయ బడినది. నలువదియేండ్లక్రిందట శ్రీ మారేపల్లి రామ చంద్రశాస్త్రిగారిచేతను, రాజా శ్రీ విక్రమదేవరకృగారి చేతను పరిష్కరింపబడి విభాషపట్టణమున విమ్మకోట వారిచే ముద్రితమైన ఆదిపంచకసంపుటములో ఆది. ౭౮౮ రచనలో “ఇట్లుక్క నిమిషార్ధంబున రెండువేల యోజనంబులు నడచు నాదిత్యురభంబుతో నశ్రమంబున వరిగి” అని పాఠాంతర మున్నట్లు ౧౭౮౪ వుట యడుగున *Foot-Note* చూచి చాల సంతోషించితిని. శ్రీనాథుడే కాదు, విజ్ఞాననిరతుడు నన్నయ్య కూడ “సంహితా భ్యాసుడును, బ్రహ్మాండాదివాసా పురాణవిజ్ఞాననిరతుడు” నగుటచేత సంస్కృతమాల మునందు లేని సూర్యరేఖగమనవేగ మనగా, సూర్య కిరణముల గమనవేగమును ఖండించి వ్రాసెను. మరొకరు పరిష్కరించిన ఆంధ్రభారతములో నిమేష మాత్రంబున మున్నుట అరువదివాలునయోజనము లని ముద్రింపబడినది. అది తేలుకుని తప్పు, మద్రాసుకల తిప్పు. నిమేషద్వాదకాంక్షమున నని యున్నచో సరి పోవును. ఏమనగా నిమేషద్వాదకాంక్షమున మున్నుట

అనుచునాలు గన్న సంఖ్యను λ చే గుణించగా వచ్చు సంఖ్య ఇంచుమించుగా నిమేషార్ధగతిసంఖ్యతో సరి పోవును. $3.14 \times \lambda = 2\pi \times$ యోజనము లగును. ఈ యంత రెండు వేలకు పైనను, రెండువేల రెండువందల రెంటికి లోపునను ఉన్నది. ఇట్టి స్వల్పరేఖావలన వాటివారు పెక్కువిధముల పరిశోధించి యితార్థము లేర్పి రని యాపించుట కుపపత్తులు కలుగుచున్నవి.

తరంగగమనము (Wave-motion)

ఈవాటి పాశ్చాత్యవిజ్ఞానసౌఖ్యమంతయు దేశ కాలముల యవివాధానసంబంధముపైని తరంగగమనవీతి వాధారముగా చేసికొని విర్వింపబడినది. తెలు గొక్కటే కాదు; కబ్బము, విద్యుత్కాంతకేంద్రము, వేడిమి మొదలగున వన్నియు క్రియానిర్వహణయున కాధారమైన Energy (సామర్థ్యము)యొక్క వివిధపరిణామములు ఒకడు పదిహేపాయల నోటిచ్చి చిల్లర మాయునవుడు రెండైదురూపాయల నోట్లుగాని, ఐదు రెండురూపాయల నోట్లుగాని, పది రూపాయినోట్లుగాని ఇచ్చెదగు. లేదా అదే విలువ గల అర్ధరూపాయలు, పాదలాల, మొదలగు వాణెము లేది కావలసిన వనియే యిచ్చెదగు. అదే విధముగా ఎవరి నెందులోనికి గావలసిన సంగు లోనికి మార్పుకొనవచ్చును. విద్యుచ్ఛక్తి ఇండ్లు గుడుచును; వేడినీళ్లు కాచియుచ్చును; వంట చేయును; బట్టలుతిగి ఇస్త్రీచేయును; విసయకట్టలతో విసయను; గంటలు కొట్టును; దీపములు వెలిగించును; తెరహిద బొమ్మల నెక్కించి తెయితక్క లాడించుచు పాటలు పాడించును; కలుగు చెప్పించును; బండ్లు నడిపించును; యంత్రములు నడుపును; గిట్టువేయును; అచ్చులు గ్రుద్దును; కడియోవార్తలు వినిపించి, ఉపన్యాసము లిప్పించి పాటలు పాడించును. ఇంతకును మూలము తరంగగమనము. విద్యుత్తుయొక్క కేరటపు విడిదిని బట్టి కడియోపెట్టెలు సర్దుచుందురు. ఈ తరంగగమనమునుగూర్చిన తిరుగ్వి పద్యము శ్రీనాథవిరచితమైనదానిని చదివి మాతము :

“అత్యుచితముల మనధిగా ననుచరించి
యవనివాగుండు బామాత ననిపి మరలె

వాప్రతీరంబు గంభవాహంబు వనిని
మరలినచ్చుతలాకంపు తరగవోరె.”

(శ్లో. మె. ౩-౬)

వలదుమయంతల వివాహోపంతకము, భీమరాజు మాకును దమయంతిని అల్లుడు నలమహారాజును తన దేశపు సరిహద్దులననుకు దిగబెట్టి ఐదుకకు మల్లినాడట. ఎట్లనగా నీటి కొలదిలో ఒక తరంగము ఎదుట నున్న గాలిని ముందుకు నదిపుచు ఒడ్డు చేరి, అక్కడ గాలిని విడిచిపెట్టి ఐదుకకు మల్లిన, ఆ తరంగము—నీటితరటము వలెనే విడిగించివా దని భావము. విశ్వ విట్టి తరటము లతో నిండియున్నది.

విద్యుచ్ఛక్తి

ఈ శక్తికి ఇంగ్లీషులో ఎలక్ట్రిసిటీ యని పేరు. ఈపేరు వచ్చుటకు కారణ మున్నది. స్వర్ణచ్ఛాయతో పచ్చగా మెలయు పొకానొక పీఠమునీ గలదు. దానిని మధించినపుడు వింతకత్తి యొకటి పుట్టి తృణాదుల వాకర్చించును. ఆ పీఠమునే గ్రీకుభాషలో ఎలక్ట్రా అని పేరున్నది. దానికి గల తృణాకర్షణశక్తిని బట్టి ఆ భాషలో వాకర్చిని ఎలక్ట్రిసిటీ అనిరి. గ్రీకుభాష శబ్దములు ఇంగ్లీషులో వేలకొలది వచ్చినవి. అట్లు వచ్చిన గ్రీకుమాటలలో ఈ ఎలక్ట్రిసిటీ యొకటి.

అంతకుముందు మన దేశములో రత్నపరీక్షకులు ఇంద్రనీలమునీ మొదలగు రత్నములు కొన్ని తృణ గ్రాహులని ఎరిగియుండిరి. శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవారు ఆముక్తమాల్యదలో నీ యంశమును గూర్చి తరక్కాలమున, గ్రామాదులకు వర్ణించియున్నారు.

“తనగె బలిభక్తములు నిం
దిన గ్రామశ్రీల కలీతి నీలము లగుటం
గనియే ద్యుగ్రాహిత నని
గోమ కసపులు వైత్యతరుల గూండ్లికు భ్రమలకా”

(ముక్తమాల్యద, క-౧౩౨)

కాకుల గుంపులు గ్రామసహాయమున నన్ను ఉద్యాపముండిరి ప్లహిద గూండ్లుకట్టుకోవలయునన్న యిచ్చచేత గలచికొనిపోవుచున్న గడ్డిపరకలు మాడగా దండియైన గ్రామలక్ష్మీలు కంశముందు

భరించిన హోరములందరి నీలములు తృణములను గ్రహించుచున్నవో యన్నట్లు జెప్పెను.

మఱియు నామక్రమార్పణయందే (౪-౧౬౪) గీతపద్యమును చూచుడు :

“నింగి యత్తజీ దన్యహానీలమైన
గరిమకుం దగగా ద్యుగ్రాహి యయ్యె
నవగ పరణతేకలహదియవనరాశి
తతుం గిరు లన నభ్రంకవత తలంగె”

కర్తకులు పండించిన సరిచేలను నూర్చి గడ్డి మేటులు చైవగా అవి కొంచెలవలె నుండెను. వినీలాకాశ మనెడి ఇంద్రగీలమణి తృణగ్రాహియై యా కప వల నాకర్షించుచున్నట్లు నోచెను.

తృణము నాకర్షింపజాలనిది జాతిరత్నము కాజాలదు. మేలుజాతిరత్నమునకు లక్షణము తృణగ్రాహిత్వమే. తృణమునంటి యల్లుడైన త న్నాకర్షించి తన సన్నిధానమున నిలుపుకొనటచే రాయలవారికి ప్రభురత్న లక్షణము సార్థక మగునని కవిమహార ధూర్జటి కృష్ణరాయవిజయకావ్యములో సాధిప్రాయముగా నీ క్రింది పద్యమును రచించినాడు:

కృష్ణరాయవిజయము—

“లలి ద్యుగ్రాహియైన నీలమునకరయ
విలువ యధికంబు, తృణమని వివచివంత
జాతినీలంబు గాదు.....” (౨-౯౧)

కనుక తనను విడిచిపెట్టక, చేరదీసి, పోషించుచుండుమని కవి విన్నపము చేసెను.

విద్యుద్రక్షణ (Insulation)

ఒకసప్తపున నన్న విద్యుత్తు పైకి పోకుండ అందే నిలుపవలె నన్న కొన్ని రక్షణసాధనముల నుపయోగింపవలెను. అందుకు పొడి పట్టుగుడ్డకాని, పొడిపట్టుదారముగాని మిక్కిలి యనకూలము గావున, ననంతకాలస్వయాపుడై కాలాతీతుడైన అనంతపద్య నాధిపామిని పూజించి భాద్రపదపక్ష చతుర్దశినాడు ఏడు దారముల పొడిపట్టుదారము గల తోరమును భరింపు దని అనంతవ్రతము తెలుపుచున్నది. ఈవ్రత

ములో *Modern Physics* విశేషము లెన్నో ప్రదర్శింపబడుచున్నవి. విశ్వములో గల సమస్తప్రభవములకు గోళు దని ప్రతీతి ఘోషించుచున్న విస్తృతగణానుకూలకాలసర్వమును నవంతునిపై శ్రమనించుట యనగా కాలాతీతు దిత తోక్కడే అని స్పష్టము. షీరసాగరతరంగములపై శేషహిమిద నుండుట యనగా విశ్వగుంతియు బహువిధతరంగకల్లోలమునట స్థాపించుచున్నది. ప్రతివ్యక్తి పొడి పట్టుతోరము భరించి శరీరవిద్యుత్తును పైకి వెడలిపోకుండ సంరక్షించుకొనుటచే (*Insulate*) జారీరకముగాను, మానసికముగాను పెక్కు ప్రయోజనము లున్నవి.

విద్యుత్ప్రవాహము (Current Electricity)

ఆముగ్య మెపాపాటేమియో దేశములో పురాతన వస్తుసంచయమునకై పరిశోధకులు నేల త్రవ్వచుండగా ఒక వింత విద్యుద్బలము నొరికినది. మట్టికాల్చిన కుండ విడతలో అడుగులేని చోక రాగిపంచపాత్ర. అడుగున పేరిన తాట. పైనకూడ తాటమాత. దీనినుండి జనించు విద్యుత్ప్రవాహము మహారాజాంతఃపురములలో దీపములకును, కొన్ని వస్తువులకు బంగాదపూత (*Guiliding*) చేయుటకును ఆతిరహస్యముగా వాడుచుండిరి. అట్టి విద్యుద్బలములు నిమగ్ధరాజున నలచక్రవర్తియంతఃపురమున నుండెను. నలుండు దమయంతితో ప్రథమసహగమము గావించిన నాటి రాత్రి వినోదమునకు విద్యుద్దీపములు పెరిగించి యార్చి పెరిగించుచుండెను. హద్దుకు సంస్కృతనైషధము(౧౮-౨౦)లో నీ యంతమును సంగ్రహముగా తెలివియున్నాడు:

“స్వీర్పితోద్దమితమాత్రలు ప్రమా
దీపికాచపలయా తిమోఘనే
నిర్వికంకరతజన్మతమృగా
మాతదర్శనమఖా న్యధుంక్త సః”

ఈ విద్యుద్దీపవిశేషములను శ్రీనాథుడు తన యాశ్రితరాజాధీనములలో చూచి శృంగారనైషధములో (౨-౧౬౯) నిట్లు రమ్యముగా వర్ణించి యున్నాడు :

“ఒక దీప మార్చిన వన్ను దీపంబులు
నప్పుడె తమకు దా మాటుబయును
దాలశ్చంతానిలచేలాంచలాదిక
వ్యాపారముల దీప మాటుమయును
ఆతీన దీపంబు లుపయోగించున
మఱి యాచింతానంగ ముందుటయును
మండి యాచియు నాతీ మండిన దీపంబు
వెలుగుతేకటియు గానించుటయును
గలుగునట్లుగ వరకే క్రిలన రాజు
శిల్పముల నవ్వటాలను జేయుచుండె.”

...ఈ పద్యార్థము ఈవాటి సినిమాహాలులో
ప్రతిదినము పరిస్కృత మగుచు నేయుండును.

కాంతశక్తి (Magnetism)

ప్రకృతిలో స్వతస్సిద్ధముగా కొన్ని శిలలకును, మరి
కొన్ని వస్తువులకును ఇనుపవస్తువుల నాకర్షించుకొను
శక్తి కలదు. ఈ రాళ్లు ఇనుముతో తయారుచేయబడిన
నూదుల నాకర్షించి లాగుకొను శక్తి గల వస్తువచేత
తెనుగువారు వాటిని “మాది + అంటురాళ్లు” అను
చుందురు. ఇనుపవస్తువుల నాకర్షించుకొను శక్తి గల
వస్తువులను అయస్కాంతము లందురు. కొన్ని సము
ద్రములలో నయస్కాంతవర్షతము లున్నవి. ఇనుప
మేకులు, నెయ్యిలు పెట్టి కట్టలల్లలకు జోడించి,
దిగింగి నాకలు నిర్మించినచో, పెట్టికాకలు అయ
స్కాంతవర్షతములను సమీపించినపుడు బలవత్తర
మైన కాంతాకర్షణకు లోబడి, ఇనుపమేకులు,
నెయ్యిలు పట్టు సవరి “రంయి”మని గుడిరండమున
బడిన బిడ్డవర్షతేగముతో నా వర్షతశిలలం జేరి యంటు
కొనిపోవును. నాక చెక్కలు యుక్కలుపై పడవలోని
వారు బలవత్వరణము నొందుదురు. అట్టి ప్రమాదము
రానుండ పడవలకు ఇనుపమేకులు జేయరాని దని
ప్రాచీనకవులు, శిల్పిలు సుష్ట్యుగా నెఱుగజేసి
యున్నారు.

“న సింధుగద్యార్థితలోహబంధం
తల్లోహకాంతైర్మియ తేహిలోహం
విపద్యతే తేన శత్రు నాకా
గుణో వ బంధం నిజగాద భోజి”

మహాసిముద్రములపై యానము చేయతోపు నాక
లలో నిమగ్నబంధములు కేయరాదు. మరి యే యితరబంధ
మైనా వాడెవలెనుగాని, ఇనుప మేకులు, నెయ్యిలు
మాత్రము వాడవలదు—వల దని భోజి డను శిల్పి
కాసించి వ్రాసి వాడు.

తెనుగుపాఠ్యకములో దండిదేశకుమారచరి
త్రలో నయస్కాంతశక్తి యంటంకింపబడినది. ఆంధ్ర
భాగవతము, దశమస్కంధము పూర్వ భాగము లో
(౧౫౭౦) నశ్రుగుడు ధృతరాష్ట్రునకు హిత పుప
దేశించినపుడు ధృతరాష్ట్రుడు తన మన స్ఫుతివల
మనియు, స్త్రోమ మేమియు లే దనియు ప్రత్యుత్తర
మిచ్చుపట్టిన, విద్యుత్కాంతశక్తిలనుగూర్చిన యుల్లేఖ
మన్నది.

“నీమాట మంచిది, నిశ్చయమున నైన
నస్థిరంబైన నా యంతరంగ
మందు నిల్వదు సుదామాచలపృథ్విక
లాతలోద్యుతతల్లెల్లతికభింగి.”

సుదామాచల మను కొండ అయస్కాంతశిలా
మయ మని వ్యాఖ్యానము కలదు. పెఱుపే చంచ
లము. కాంతశిలమీద పెఱుపు మఱియు చవలము.
స్త్రోమ మేమియు లే దనుట కి యుపమానము సూక్ష్మ
బడినది.

ఆకాశమునందు పెఱుపు విద్యుత్తు, భూమి
మీద యంత్రాదిసాధనములచేత సృష్టించేసిన విద్యు
త్తు ఒక్కచే కాని వేరుకావని లెంజువిజ్ఞాప్రాంక్షిక
చెప్పవలకు పడమటినా గెదగరు. కాని ఉపనిష
త్కాలమునాడే మనవా రెరుగుదురు.

ఏయే పదార్థము లెట్లు చేరి నీరు ఏర్పడినది ? (Composition of Water)

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో నీటి రచన ఇట్లు వివ
రింపబడినది: “అగ్నిః పూర్వయాపం, ఆదిత్య ఉత్తర
యాపమ్, వైద్యుత స్సంధానం, ఆం స్సంధిః”. నీడు
వైద్యుత అని పిలువబడు వాయువు మందునపు
నా భావ మూడుచేరిగ్రీల చేడి గలిగి మండునని
తెలుపుచున్నాడు. ఆ భావల ‘అగ్ని’యనినచో, దాని

పూర్వరూపము *Unburnt, free hydrogen gas*. దీనినే మనవారు ఆగ్ని పూర్వరూప మనిరి. మనము ప్రతి వాలుగు సెంటిగ్రేడ్ కాలములో బొగ్గుపులుసుగాలి విడుచుచున్నాము. ఆ విడుచుగాలిని వృక్షజీవులు సూర్యరశ్మి సమక్షమున విభజించి బొగ్గుధాతువును తీసుకొని తమ శరీరనిర్మాణము గావించుకొనుచు ఒక వాయువును వెలువరుచుచున్నవి. దానిని పదమరటివారు *Oxygen* అనుచున్నారు. సూర్యరశ్మి ప్రసరణశీలియగా విడిచడు నీ వాయువును మన పూర్వము 'ఆదిత్య ఉత్తర యాప'మనిరి. ఈ గెండు వాయువులకు 'వైద్యుత స్పందన' అనగా విద్యుత్సమక్షమున సమావేశమయినపుడు 'ఆప స్పందన' అనగా నీరు ఏర్పడుచున్నది. నీటియొక్క రచన ఇట్లు స్పష్టముగా తెలుపుచు, విద్యుచ్ఛక్తి స్పందనములన నీ వాయువులు గెండింటి పమ్మేళనముచే జలమేర్పడుచున్న దనటచే విద్యుద్విభజనము వారికి కలదనకరపర్చు.

అన్న మాదిత్యమయము

(Photo synthesis. Sun, the source of all energy)

ఇపుడు హైస్కూల్లో చదువు బాలబాలికలకు సూర్యరశ్మిమూలముగా వృక్షజీవు లెట్లు పచ్చని పసురు (*Chlorophyll*) గల యాకుల నెత్పిత్తించేసికొని పిదప పువ్వులు పూసి, కాయలు కాచి పండ్లు పంటలు ఎట్లు పండించి యిచ్చుచున్నవో కాస్త్రప్రపంచములలో నేర్పరచుచున్నాను. సూర్యరశ్మితో వాతావరణ వాయువులు కూడి పనిచేసి పచ్చని పసురు గల ఆకుల నెత్పిత్తించేసి పిమ్మట పంటలు పండ్లు పండించుచు అనువిషయము చేదముఖులు జైబానికదృష్టితో నెరిగినచే కాని శ్రాత్తది కాదు.

"అర్కచుభితో వివిక్రే బృహద్ధతసా భువనే వ్యంతిః...పవమానో వారితి అవికేత"

(ము. ౮ : ౯౦-౧౪)

ధర్మరాజు తిమ్మలతో నరణ్యనాసము చేయునప్పుడు తనతో నరణ్యమునకు వచ్చినవారికి భోజన

సదుపాయ మెట్లు చేయవను నని శోకించి మూర్ఖుడొకా కానకుడు దుఃఖోపశమనము చేసి యిట్లు పదేశించెను :

"కమలబాంశవుం డుత్తరాక్షణగుండై యుర్విరసంబు పరిగ్రహించి దక్షిణాయనగతిం బుర్రవ్యభూకుండై యోషధులం బడసి రాత్రులందు చంద్రకిరణామృతంబునం జేసి వానిం దడుపుచు వర్షించి యందన్నంబు పుట్టించుటం జేసి యన్నం బాదిత్య మని యెఱింగి మాయ్య నారాధింపును." (అరణ్య ౧-౩౯)

వర్షాగమనిశేషములు, శీతోష్ణపరిస్థితులు మొదలగునవి

(South - west and North - east Monsoons : Metereology)

జ్యోష్ఠానక్షత్రము కడైన భున్నును గల జ్యోష్ఠ మాసమునందు సూర్యాస్తమయము కాగానే తూర్పున నిండరైఃత్యమైన జ్యోష్ఠ యందయించగా, ఆ నక్షత్రమునకు ప్రతిస్పర్ధియైన (*Diametrically opposite*) మృగశిర యస్తమించును. వృశ్రుడు తూర్వామృగశిర క్కుడు. అంతఃజకు పశువుచే ప్రజలం దీశించిన యా రక్కసుని జంపి ఇంద్రుడు వర్షప్రదానముచే లోకములం దెవపు ననటకు కాస్త్రసృశ్మ మృగశిరాజ్యోష్ఠలు ఎదుగుచుక్కలపటే కారణము. ఈ రన్న మేఘమున విశేషములను మేఘసంజేతకావ్యమివన కారణము వర్షించియున్నాడు. ఆ కావ్యమున కాండ్రీకరణము లెన్నియో బయలుదేరినవి. ఉత్తరాక్షాంతిలో యీ వర్ష మేఘములు త్తరమాగ్గమనము చాలించి, యొడ్డుచేరిన తటాకపు తరంగములవలెనే మరలి, ఈ కావ్యమునుండి నైరుతిదిశకు బోవుచు నవితముగా వర్షించుచు. దీనినే కాస్త్రజ్ఞులు *North - east Monsoon* అనుచుందురు. దీని గమనిశేషములను శ్రీనాథుడు శివరాత్రిమాసశ్యమున నెంతో చక్కగా వర్ణించినాడు (౪-౨౪, ౨౫):

"సనదకుదాంతకాంతాపతాగరభార
సంవ్యానపల్లః ప్రసంసనములు
తైలాసగిరిహటకబృద్రుమాటరీ
కుసుమగుచ్చరతోపగుంజములు

చంద్రభాగానీర్మలీలచీనులూ

ప్రేంభోలికాకేరింభిణములు

రాధాపురీపార్వ్యరత్న హేమ గవాక్ష

సంవేదకైకాపామరములు

వలనుగా జంపకారణ్యవాటి దరిసి

కాళి యొరసి కలింగాంధ్రదేశసరణి

దక్షిణము పాగను సపాదలత్తైల

కటకబంధుడు దిగ్వికాంధ్రవహుడు."

"వరి ప్రవేశించు నాగులచవులివాడు

మొలయు వేపవి రథప వ్రువొడివయున

నచ్చు నీతు ప్రవేశించు తెచ్చుమెరిగి

మార్గరహితమాసాల మధ్యవేళ."

"ఇనుడు కోదండరాశిని దక్కవేళ

నిత్యకోదండంబు యొక్కెడు మగుండు

సనదవేదండముమహాసత్త్వదయ్య

జనుడు కోదండమును వోరె తెనుపు కంచు."

సంతానోత్పత్తి - ప్రవావృద్ధిశాస్త్రము

(Eugenics)

త్యేక్యమాసము గవచినతరువాత వచ్చునది ఆహారహాసము. ఆ మాసమానందు సూర్యాస్తమానము కాగానే తూర్పున వాహానత్వక్రమ బుదయరుగును. మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢపాదము—ఇవి భవగ్గురాశి. ఈ సత్వక్రమల యాకారము అలుగువో నున్న విండిరూపమును నూచించును. ఈ రాశిని ధన్వి యనియు, మవ్యగు దవియు వేదపురాణవాన్మ యము తెలుపుచున్నది. ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని సంహరించి, కర్ణప్రదానముచేలోకమును తనివినపిదప, స్త్రీపురుషుల కన్యోవ్యసమాగమకాంక్ష యుదయించును. ఆహాధా సత్వక్రమ బుదయించునపుడే యిట్టి కాంక్ష బుదయించుటకు కారణముగా ధన్వియే యిట్టి తిలంపుల బుట్టించు నని యీ చుక్కలకు మవ్యగునితో సంబంధము కలిపి ముడిపెట్టిరి. అంతవఱకు నెనిమిదికాల కాలము ఏకాంతవాసము సంపుచు భార్యకు దూరమై యుండిన యతడు ఆహారప్రభుమదివసమున మేఘమును చూచగానే భార్యను గూర్చి చింతించి,

మేఘము ద్వారా వామెకు కలువంపుచే మేఘు సందేశకావ్యము. మంచినర్మము కురిపినవాటి హోరు మను కప్పలరీద స్త్రీపురుషమందూకవరణసంధ్రమ ఫలిత మని తేవశాస్త్రవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. కప్ప మొదలు కమలగర్భుని వఱకును ప్రేమకాంక్ష బుద్యులు లూరించు కాల మది. "అబ్రహ్మకటాంత విదం నిబద్ధమ్, స్త్రీపుంప్రయోగేన జగత్సేచ్యతే" అను ప్రకృతిసత్య మా దీపములలో చక్కగా బుజు వగు చున్నది. స్త్రీపురుషు లన్యోన్యక్రేమగుట లయవందుకు ఫలితము సత్సంతానము కావలయును. మానవజాతి యభివృద్ధి కొందుటకు సత్సంతతి యవసరము. ఒక విధునమునకు జనించు శిశువుయొక్క మనశ్శరీరలక్షణము లన్నియు గర్భధారణసమయమందు వాని జననీ జనకుల మనశ్శరీరస్థితులబట్టి నిర్ణయింపబడును. విశిష్టలక్షణములు గల పురుషశిశువుగాని, స్త్రీశిశువుగాని జన్మింపవలె నన్నచో జననీజనకులు కొన్ని నియమములకు జాగ్రత్తగా వహించింపవలెను. తేకున్న ప్రమాదించును. ఇందుకు భారతీకళలో భృతరాష్ట్ర పాండురాజుల జననము దిగ్విమైవ యుదాహరణము (ఆది. ౪-౨౦, ౨౧). "ధంతేక్షణాయుజ సంధిక సుతజన్మము కాంక్షించి విమలశయనతలంబున సుంధ వ్యాగు డవసర్జుడై యేతెంచె. ఆ తపస్వి కపిలగర్భంబును, కపిలజడలను, కపిలకన్నలను, దవివయన్నును నల్లనైన దీర్ఘపుండ్రువును జూచి భయమున నామె గన్నంగవ మొగిచి తెఱచికయుండె. కృష్ణద్రౌపదయ నుండును దానికిం బుత్రదానంబు తేసి యాయుధిక యందు బలవరాక్రమవంతుడైన కొడుకు పుట్టవాడు. మాతృవోచంబున సంధుండున నతెను... ఏవృటియట్ల నమ్మునివగుండు సంబాలికకడకుం జనిన నదియును నమ్మునివికృతవేషంబునకు వెఱచి వెల్లై యున్న నక్కొమలికిం బుత్రదానంబునీసి యీ యంబాలిక యందు మహాబలవరాక్రమశాలి గుణవంతుడు సంకేతరుడు నైన సుపుత్రుండు పుట్టు; వాడును మాతృవోచంబున పాండుడేహం దగునని ముని యిరిగిన."

వంకమునకును, జాతికిని భూమణము లనదగు సత్పుత్ర పుత్రికా సంతానలభము బుదయటకు ఈ

కాస్త్రమనమతో విశేషప్రయత్న మవసరము. ఈ కాస్త్రము నీవడింపరాదు. ఏజాతియొక్క జౌన్నత్య మైనను సత్సంతానలాభముపై వాధారపడియుండును.

ఒక్క మానవుల మాటయే కాదు. పశు పక్షి వృక్షకృణాధాన్యదుల పేటియభివృద్ధికి విజ్ఞానసిద్ధమైన వీజలాభమును, సుశ్లేతముల నిక్షేపించుటయు నవసరము. ఈకాస్త్రము పడమటిదేశములలో చక్కగా వృద్ధి పొందినది. ఈ జీవకాస్త్రసంబంధమైన రచన మొకటి నన్నయ రచించిన భారతభాగమునుండి యాక్రింద వ్రాయుచున్నాను: (ఆది ౩-౨౨౦) “మఱియు గర్భ యోనియందు ఋతువుపృథకసంయుక్తంబగుచు రేతంబు గాక్షుతేతం చేరితంబయి గలసిన నందు బంచతన్మాత్రలు పొడవి, క్రమంబున నవయవంబు లేర్పడి, బల్లిశీవులై యుద్భవిల్లి శ్రోత్రంబుల శబ్దంబును, నేత్రంబుల రూపంబును, స్థూణంబున గంధంబును, జీవాంశ రసంబును, దృఢ్యున పుర్యంబును, మనంబున సర్వంబును వెలుంగుచుండును”...

ఆయుర్వృద్ధికరమైన ఆరోగ్యమార్గము (Hygiene)

“ఆలస్యం బాకయింత లేదు నుచి యా
చారంబు నిత్యక్రియా
బాలం జేమట మర్చనీయు లతిసుఖ
సత్యంబు పల్కంబడుకొ
మేలై కాంతియు బ్రహ్మచర్యమును నె
మ్మించాల్తు మిట్టాట నె
క్కాలంబుకొ బలురోగ మృత్యు
భయశంకం బొంద మే మెన్నడుకొ.”

(అరణ్య ౪-౧౯౩)

ఇది ఎట్లా ప్రెగ్నడరచించినభారతభాగములోనిది. తాదృశ్యమను ఋషి యాశ్రమములో నిత్యము ననుసరింపబడిన కార్యవిధాన మిందు వర్ణింపబడినది. ఈ శుద్ధజీవములలో నతిశిల్పాన సంకలి యెట్లున్నను మిగిలిన కార్యక్రమ మిందు తెలిపినట్లు ప్రతిగ్రహము నందును ప్రతివారితే నవలంబింపబడినయెడల శాగింక

లేక ఎల్లవారు శారోగ్యరంజులును, దీగ్గాయువు లగుదురని ఘంటాపథముగా చెప్పగలము.

జ్యోతిశ్శాస్త్రము (Astronomy)

కాస్త్రము లన్నిటిలో నిది ప్రథమము; అనంతము. వేదపురాణవాద్యయమునందలి దేవతలందరు నక్షత్రాధిదేవతలు; నక్షత్రయాత్రలు. స్రువచరిత్ర, గతేంద్రమోక్షము, చమచరిత్ర లోనగు పురాణకథ లన్నియు జ్యోతిశ్శాస్త్రమున నక్షత్రాక్షరములతో విరాజిల్లుచున్నవి. మహాభారతకథ సంపూర్ణవివరములతో భిగోళమున చిత్రింపబడియున్నది. జౌతినడుదగు ౧౦ చక్రవర్తికథ తులారాశికథ. విశాఖ ఇంద్రాక్షి చైవ త్యము; తులారాశిలోనిది. తులపైసన్న కన్య తులజ. తులజాపురమున ప్రతిష్ఠింపబడి శివాజీకి భగ్గమిచ్చిన భవాని తులజయే. భవాని సింహముపై నుండును. కనుక నామెకు సింహమే నానానము. సింహమే స్వజము. దసరాకత్తరములలో దుర్గానామముతో నీమెనే పూజింతుము. ఈమె దుర్గ; భవాని; భద్రకాలి. అంతేకాదు. - కై ప్రకమరిస్థాపకుడగు ఏనుక్రిస్తు రల్లి మేరీకన్య (Virgin Mary) కూడ ఈమెయే. ఈసంగతి ఇస్లామీ పరిశోధకులు తెలుపుట ఆశ్చర్యము కాదు. విదురందల యేండ్లక్రిందట మహా శ్రీనాథకవి పార్వతౌముడు శివరాత్రిమాహాత్మ్యము (౧౩-౯౮)లో నిట్లు వ్రాయుట విశేషములలో కల్ల గొప్పవిశేష మని పించినది—

“ప్రతిభ సతతంబు గొల్తు రాభద్రకాలి
జగతి నేబడియారు దేశములవారు
దశదినంబులు సింహాశీతను నిర్వి
చూణధూమికి చైవ మీ యుత్పలాక్షి.”

కై ప్రపుల మేరీకన్య (Virgin Mary) ఈ కన్యారాశియే. భారతీయుల భద్రకాలి యీ కన్యారాశియే. మహాభారతమునందలి ద్రౌపదికూడ ఈ కన్యారాశియే.

ద్రౌపది అగ్నికుండసముద్భవ; ఆయోనిజ. ఇంద్రాక్షి చైవత్యమై సుందరి యాకారము గల విశాఖ భగ్నిగుండము. అచైవ కన్యాయాత్రము. కనుక

కన్య అగ్నికుంభపముద్యక, అయోనిజ యవట సమం జనము. ఆకాశమున తిరుగు మత్స్యయంత్రమును కొట్టిన వీరుని పెండ్లాడుటకు నిర్ణయము. ఉత్తరస్థలని యుద్ధునిపక్షత్రము. తూర్పున నుత్తరస్థలని ఉదయము కాగానే పడమట పెట్టయెడుట వివాహాశి యస్తమించును. పెంటనే రంగమన కన్యారాశి పొడమును.

ద్రౌపదిస్వయంవరము ఫాల్గుణమాసమున నవ్మహిరోహిణి నాడు; ఒక వధానంతరము కొన్ని రోజులకు పంచాల దేశమునుండి వచ్చిన బ్రాహ్మణుడు నాటికి ౩౫ దినమున స్వయంవరము జరుగునని తెలిపెను. ఇది నన్నయరచితమైన తెనుగు భారతమునందు గలదు. సంస్కృతయాలమున నేను చూచినంతవఱకు లేదు. శ్లోకవిద్వద్వయం దుద్దండ పండితుండగు నన్నయభట్టు సంస్కృతయాలమున లేని ఖగోళవిజ్ఞానమును బ్రకాశింపజేసి, ౩౫ వనా డను దినసంఖ్యను, అట్లమి, రోహిణి యను తిరునక్షత్ర వివరములను తెనుగుభారతమున చేర్చినాడు. ప్రతి సరివత్సరమును ఫాల్గుణపక్షాష్టమి రోహిణినాడు మార్యాక్షమావసమయానంతరము మత్స్యయంత్రభేదనముతో ద్రౌపదిస్వయంవరనాటకము నక్షత్రపాత్రలతో ఖగోళమున ప్రదర్శితము. ఇట్టి యద్భుతవివరములం జేర్చి తెనుగున భారతకథ పెంచి యాంధ్రీకరించుట సంహితాభ్యాసమును, బ్రహ్మాండవివాసాపురాణ విజ్ఞానవిరితుడును నగు నన్నపార్థునకే చెల్లినది.

వివాహాశిలో రెండుచేప లున్నవి. చేపలమధ్య మెలికలు గల గొలుసురూపము మెఱయుచు ఖగోళమున చిక్కగా కనబడును. ఈ గొలుసురూపమునే వేదము వరుణపాళ మని వర్ణించుచున్నది. సంస్కృతమున వైచక్షము వ్రాసిన శ్రీహర్షుడు నలవమయంతల వివాహానంతరము వారి ననుచునపుడు దయయింతి తిండి తన రాశ్యావధింజుకు వెంటవచ్చి నలవి కౌగలించుకొని ఏడ్చొచ్చినపుడు వరుణరాజు సంతోషించి తలయూపగా నతని చేతిపాళముజూడ తొగ నని వర్ణించి యున్నాడు.

శ్రీనాథుడు తెనుగుకృంగారవైచక్షమున నీ కర్ణన రమ్యముగా మార్చి మేలు మేలు మెచ్చునట్టి

క్రిందివిధమున మెఱుగుకెట్టివాడు; మన దేశములో స్త్రీలు బంగారుగొలుసులతో బంగారుచేపరూపము గల “చేపపాటిల”, “మత్స్యపుపాటిల” అనబడు స్వర్ణభూషణములను కర్ణమూషణములుగా ధరించుట ఆచారమై యున్నది. ఈయంశము మనమున నివేశించి యా పద్య మవ్యయించుకొనలసి యున్నది.

“అధికమారముగట నాకాలక్షిప్తికి

గర్లపాళమగుచు గరము నొలిచె

దివ్యభవ్యకాంతి దేదీప్యమానమై

పాళిపాటిపాటిపాళివల్లి” (కృం. వై. ౭-౩౩)

వివాహాశిలోని చేపల మధ్య వరుణపాళము మెలికలులిరిగి, ఆకాలక్షిప్తి యను స్త్రీ చెవుల నలంకరించు చేపపాటిలలె ప్రకాశించినదిట. ఖగోళమున నీదృశ్యమును బాగుగా గమనించి స్త్రీసౌందర్యాలంకారవిషయములను నేర్చుగా వర్ణింపగల శ్రీనాథకవిపార్వభాష్యునికే ఈపద్యము రచింపజెల్లినది. ఇక్కడ నొక్కసంగతి మనవిచేయక తీరదు. కుక్క అనగా కునకము అని యాతీరున నిఘంటుపదముల కర్థములు చెప్పకొనుచు బోయి కావ్యముల చదువువారి కిహాగములు బోధపడవు. విజానవివేకముతో వీరిని సమవ్యయించుకొనవలెను. అందుకు విశేషప్రయత్న మవసరము. నన్నయరచనలలో మరికొన్ని శ్లోకాల్పాస్త్రరత్నములను పరిశీలించు.

విష్ణుపాదాంశుమనీష్యాలతయైన దివిజంగా ప్రవాహమువలె భారతీకథాప్రవాహము కృష్ణద్రౌపదయనమునివలన జన్మముబడినది. ముల్లోకముల దనివినదములులో ఆకాశమున Milky Way వర్ణింపబడినది.

సరివత్సరాత్మకమైన కాలచక్రమునకు ౩౬౦ రేఖలు గలవని వేదములో దీర్ఘతముడు వర్ణించెను. దినమున కాక ‘డిగ్రీ’ చొప్పున నిందు ౩౬౦ డిగ్రీలు కలవు. చక్రార్థమున ౧౮౦; కురియమున ౯౦ డిగ్రీలు కలవు. ౯౦ డిగ్రీలు గల సరి కోణమును right angle అందురు. ఈ పునాదిపైనే ప్రాకృతివిగణితసాధన నిర్మింపబడినది. అహోరాత్ర, పక్ష, మాస, ఋతు, రాశిసంజ్ఞకమైన

హైందవకళ - అందలి పరిభాష

సంప్రదాయాలు

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

అమాయక మనం ప్రకృతిని గమనించుటకేసి, వస్తు సంతతుల ననుకరించు ఊహలు మనలో మదయించి, వాటికి సంబంధించిన భావనలు మనలో ఏర్పడుతూ యనీ, ఈ భావనలకు, తత్సంబంధముయిన వస్తుసంతతులకు గల సంబంధముల ననుసరించి, సంజ్ఞా విధానముయిన ఒక నిష్పితపరిభాషా ఏర్పడుతుం దనీ, ఈ పరిభాష ఒక పద్ధతిన కళలో వివిధరూపములను, తత్సంబంధములను అనుచేసుకొనడానికి ఒక నిర్దేశిత నిఘంటు వస్తుతుం దనీ, ఈ పరిభాషమూలంగానే రూప కల్పనల కందని అనేక ఉత్తమభావనలను కళలో అతి స్పష్టంగా, సరసంగా ప్రదర్శింప వీలవుతుం దనీ తొలు దొల్తనే అన్నాను. నూతనదృష్టి ప్రకృతిని పీడించి, తదంతర్భావములను, మహాశక్తులను గుర్తించి, రసవంతంగా ప్రదర్శించడమే పరమావధిగా గొన్న మన హైందవకళయందు ఈ పరిభాష అత్యవసరమైన ఒక ముఖ్యాంగముగా పరిణమించింది. రూపభేదము నకే గాక, చిత్రమునకు లయ నిచ్చు అంతశ్శక్తులను, అంతర్భావములను కళాకర్త ఉద్దేశించినదిరి వ్యక్తపరచుటకు ఈ పరిభాష పూర్తిగా తోడ్పడింది.

మానవు డీనాటివరకు ఎరుగగలిగిన సర్వభావ భావనలను, అంతర్భావములను, మహాశక్తులను సారూ

* హైందవకళావిశేషములనుగురించి 'దర్శని' అను కిక్కికతో ఈవ్యాసకర్తవే ఇదివరలో కొన్ని వ్యాసములను భారతిలో ప్రకటించి యున్నాను. ఆవరుసలోనే మరి కొన్ని వ్యాసములను ఇది మొదలుగా ప్రకటింపదలచినాము. —సం. భారతి.

ప్రకంగా, రసవంతంగా ప్రదర్శించిన హిందూకళ యందు ఈ పరిభాష అతివిశాలమై, స్పష్టమై నిర్వచనీయమయిన ఒక నిష్పితగతి నందికొని, ఒక పరిపూర్ణ భాషారూపం వహించింది. సంపూర్ణ సంస్కృతి నంది నిష్పితమయిన ఈ పరిభాష సర్వస్వం ఒక్క నాటిలో రయారవలేదు. అనేక ఉత్తమకళాకర్తలు, మతకర్తలు, కవులు, భాష్యకారులు ప్రబలకృషి ఈ మహాశిల్పభాష.

క్రీస్తుశకం ఆరు వీడు శతాబ్దములకు ఈ శిల్ప భాష ఒక సంపూర్ణత నందికొని, పరిపక్వమై, ఒక ప్రత్యేకత వహించిందని చెప్పవచ్చు. ఏలవన, అనాటికి మన శిల్పమున కొక గభీరత, క్రమం, నిష్పితగతి ఏర్పడ దమేగాక, ఈ శిల్పభాషను పరిపూర్ణంగా నిర్వచిస్తూ అనేకఉద్దగ్రంథాలు రచనల నందికొన్నవి. ఈ మహా గ్రంథాలు మన పురాతన వైదికసంప్రదాయమునకు చెందినవేగాక, శాద్ధ, జైన, మరి అనేక ఇతర సంప్ర దాయములకువే చెందిన వయి యున్నవి. అవన్నీ మన కందక కొన్నిమాత్రమే నిలచినందుకు మన దుర దృష్టమే కారణం అని చెప్పవలసియున్నది.

శిల్పగతి ఒక క్రమం అందుకొన్నందుకల్లనూ, ఈ శిల్పభాషావాచకము లనేకములుత్పన్నములై నందు కల్లనూ ఈ శిల్పభాషాభివృద్ధి అనాటితో ఆగిం దన దానికి వీలులేదు. 'వేటివరకు' అనేకమహాపురుషులు, కళాకారికులు, మతకర్తలు, భాష్యకారులు నూత నాంశముల నెన్నింటినో వ్యక్తపరుస్తూ, అనేకవస్య చిహ్నకల్పనాకారకులై, ఈ దివ్య భాషాభివృద్ధి

కారణమును బట్టి రుతులలో ఏ సందేహంకాని, అతిశయోక్తిగాని లేదు. అంచేత నిర్ణయపరిమితి లేని ఈ మహాశిల్పభాష అన్ని ఉత్తమభాషలకంటే అపారమై ఏకగ్రీవి నిర్వచనము వీలవేసి మహాపాగరరూపం వహించింది. అయినప్పటికీ, ఆనాటికి అనగా క్రీస్తు శకం ఏవేళకాదానికీ ఈ శిల్పభాష కొక స్థిరం, ఆకారం, పరిపూర్ణత ఏర్పడి, ఒక ప్రత్యేక విశిష్టత కలిగిందనే చెప్పవచ్చు.

కాని, కాలమందు అది అంటు లేని ఈ అపార శిల్పభాషవాహిని అంకురం ఏనాడో మనం ఊహించ లేము. ఏలవన, నిజంగా మానవునిలోనే జన్మించినది కర : జన్మదాడిగా కళాకల్పనలందు భావనిర్వేళములకై సంజ్ఞలకొరకు, చిహ్నములకొరకు మానవకృషి స్పష్టంగానే ఉంది.

మన దేశమందు నాగరకత పునాదులు మొహెంజోదారో, హరప్పలందు వెలువడిన పురాతన నగరముల నాటినుంచి లెక్కపెట్టవచ్చునని ఆనేక పండితుల అభిప్రాయం. అనగరములు బహుశా అయిదువేల సంవత్సరముల నాటివని మహాపండితుల నిర్వచన. ఆనాటికే మన దేశమందు శిల్పకళాశిల్పము ఒక ఉచ్చస్థాయి నందుకొన్నట్లు, కళాకల్పనలందు సంజ్ఞాచిహ్నముల నాడుక పరిపాటి యైనట్లు, అక్కడ వెలువడిన శిల్ప చిత్రములు స్పష్టంగా తెలుపుచున్నవి.

నగరములందు ఆనాడు వసతిగృహములు ఇటు కలలో నిర్మించారు; చేతిపనులందు ఉన్నత కళలము వ్యక్తపరచు శుభ్రాలంకారములూ, నాణెములూ ఇందు వెలువడినవి. ఇంతేగాక నేటివరకు చెక్కుచెదరకుండా నిలువగలిగిన అత్యుత్తమ శిల్పచాతుర్యమును చాటు మూర్తులు, ముద్రలు ఇందు దొరికినవి. వీటినివలించి ఈ నగరచరిత్రను వెలికినీడ చరిత్ర మార్పునగరి నాకర్మములు కొంత గమనింపవలసి: "వీటిలో ముఖ్యమయిన శిల్పములందరి స్వనికాన విలిగిం మైనది; రూపకనిర్దేశమందలి కళలము, భావాన్వేయలము స్పష్టపరచు రేఖాగతి, శిల్పమందలి లావణ్యము, ఆనాటి ఇరాక, ఈజిప్టు, మెసోపొటోమియా శిల్పములం దెందుమా కానరాదు." ఇదట కానవచ్చిన శిల్పములందు

దేవీమూర్తు లెన్నో కలవు. వృషభము, గజము, ఖడ్గ మృగము మొదలయినవి ఈనాటికినీ, మనం ఏరిగిన జంతురూపశిల్పము లెన్నో ఇదట కానవచ్చినవి. ఇంతేగాక ఆనేక పక్షుల నాగసర్పములు, మానవశిరస్సుపై నాట్య మొనరించుచున్నట్లు చిత్రించిన శిల్పము లెన్నో ఇదట దొరికినవి.

ఇక్కడ దొరికిన శిల్పశ్రేణియందు ఒక్క చిత్రముమాత్రము పండితులందు కలవరమునకు కొంత కారణసూత్ర మయింది. ఈ చిత్రమందు కేంద్రస్థానం వహించిన మూర్తి కూర్మావనముం దుపవిష్టుడైన ఒక యోగి. అతనికి శిరస్సులు మూడు. శిరోర్థ్యమందు ఇరుపార్శ్వముల గెందు కొమ్ములు. ఆ యెరిని పరివేష్టించిన మృగములు ఏనుగు, ఖడ్గమృగం, వీటిని గ్రం, వ్యాఘ్రం. ఇంతేగాక వివక్షునిధేతుతలను ప్రకటిస్తూ కొందరు మానవులు ఆయనచుట్టూ నిలచి ఉన్నారు. ఆనాటిరకృతి కొన్నిచందల సంవత్సరములు గడిచిన ఏమృట నిర్వచించిన పశుపతిరూపమును ఈ చిత్రం చాలంరకు బోలివుందని ఆ పండితమార్గంగానే అన్నారు. ఈ చిత్రకారణంగానే మహావక్తలు కొందరు వేదరచనలు మొహెన్జోదారో హరప్పల నాటికి పూర్వమే అయి ఉండవలె నను అభిప్రాయాన్ని నూచించారు. కాని పాశ్చాత్యవక్తలు ఏకారణంచేత నయిలేనేమి, ఆ వాదాన్ని యింతవరకు ఒప్పుకొన లేదు.

ఏదీ ఏట్లున్నప్పటికీ, ఆనాటి నాగరూపములు దేవీరూపములు, వృక్ష జీవతల రూపములు, ఆ పశుపతి రూపము కళలో ఒక సంజ్ఞానిధానము ఇమిడిఉన్నట్లు నూచిస్తాయి. కాని ఆనాటి సంజ్ఞల గూఢార్థం ఇప్పటి మహాపండితులకు ఇంతవరకు ధృంకాని కారణంవల్ల నాటిని గరించిన చర్చ అసంభవం.

ఇంతేగాక ఈమధ్యనే నర్మదానీరమందు శిథిల మయిన మహానగరం కానవహించింది. ఈ నగరం బహుశా ఏలవేల ఏండ్లక్రితం పడకురాముడు జయించిన కార్తరెడ్డులని మహాద్వీతనగరానికి తీసుక వెళుతుందని పండితాభిప్రాయం. ఇక్కడమహా శిల్పం, చిత్రలేఖనం ఉన్నట్లు బాగా తెలియవస్తుంది. మొహెం

కోవాలో, వారపుల నాగరకత కేవల తీసిపోని నాగరకత ఇచ్చుట చరిత్రం దని ఆర్థికశాస్త్రముల నూతనము.

అందుచేత ఈ శిల్పభాషానామనామమునకు అది సంచి కేటిరకము వెలసిన యాశ్చర్యకరమైన పరిణామము దుర్లభం. చరిత్రాత్మకంగా మనం ఎరిగినంత వరకూ అనగాహనం చేసుకోగలిగిన శిల్పకేంద్రమైన అరబ్బీకేంద్రము, తిచ్చిల్యానామనామంగా వెలువడిన కొన్ని మహాగ్రంథములను కొంతవరకు మాత్రమే పరిశీలించగలుగుతాం.

కళ ఆధ్యాత్మికజీవితవిధానంవలె మహాదాంతర్యస్వభావానుభూతి అని మరచిపోరాదు. అంచేత మరేమందిరి ఆధ్యాత్మికదృష్టి లోనే కళ మానవుని అంతర్యామికజీవితస్వభావాన్ని అనుసరించి ఏర్పడి, తదంతర్యామికజీవితస్వభావం అందుకు ముందుకొంటుంది ముందు వ్యాసంలోనే అన్నాను. ఈకారణంగానే కళా, మతము పరిసమానంగా ఒకదానిప్రక్కనికొకటి నడుస్తూ, కాలగతి ననుసరించి, ఒకదాని వృద్ధికి రెండవది కాలానుగుణం అవుతుంది దనిమాడ అన్నాను. అదే ఆధ్యాత్మికదృష్టిలోనే కళమాడ మహాదాంతర్యస్వభావానుభూతిమయమైనట్లు కళలో సంప్రదాయశ్రేణి, పరిభాషా ఏర్పడుటకు మతం చాలవరకు తోడ్పడింది దనిమాడ అన్నాను.

అందుచేత ఈ మహాశిల్పభాషానామనామ శిల్పవిద్యననే మూలంగా ఎన్నుకొన్న గ్రంథాలనే గాక, ఇతరమతగ్రంథములనూడ చాలవరకు పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. కాని మతకర్తలు, భాష్యకారులు అనేకులు అత్యున్నతమైన మన దివ్యభూమియందు ఈగ్రంథములు అనేకములుగా వెలిసినవి. అంచేత కొన్ని ముఖ్యగ్రంథములందరి ప్రభావాంతర్యములనుమాత్రమే మనం కొంతవరకూ గమనింపగలం.

మన దేశమందు నాగరకతాజీవితవిధానానుభవం ఏనాటిదైనను, వేదరచన నాలుగువేలసంవత్సరముల నాటిదే నని పాశ్చాత్యవక్తలు ఘంటాపథంగా నాకొనినప్పటికీ, ఆ వేదములే ఆదిమని లని మనం స్వీకరించి, ఈ పరిభాషావిధానం పొగించవలెను. ఏల

నన, మన దేశమందు అత్యున్నతమైన సర్వకళలనూ, మతాలనూ పునాదు లిందే కావలసివచ్చాయి.

వేదవిద్యలులేలయిన మహాభూమిలను అనంతమై గంభీరమైన ప్రకృతీయందలి అపారమహాశక్తులు ముగ్ధుల తేసి తన్నయిలను చేసి నవటకు ఏమాత్రము సందేహం లేదు. నిజకళాభావననే, మహానిమగ్నతతో యా దివ్య శక్తులను వారు భావించి, భావనచేసి, రూపకల్పనల నొనర్చి వేదములందు భావించారు. నిశ్చయంగా వేదరచయితలైన యా మహాభూమిలను అధికకళాకర్తలనే యనవలెను. ఏలనన, వేదములందు ఒక నిశ్చితమైన మును వా రారాధించుచున్నట్లు కాన్పించ దని మహాపండితులు అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తించారు. అందుచేత ఆ మహాశక్తుల రూపరర్షనలు, భక్తిజీవితములైన వట్టి పొగడ్త వర్ణనలుగాక, నిజకళాపద్ధతిన భావనచేసిన దివ్య రూపములేనని రూఢిగా చెప్పవలెను. కాబట్టి ప్రథమాన ప్రకృతిఅంతర్యమును కోధించి, అంతరిక్షుల రూప భావములను వర్ణించిన వేదములు, నిజకళాపునాదులనుటకు ఏసందేహము లేదు.

అనేకమతవాహినీలు, వివిధకళావాహినీలు అంతరమందిన ఈ వేదములగుర్చిన సంపూర్ణ శక్తి నిజముగా అపారమైనది. అంచేత మహాపండితులు వేదములందు హైందవకళాంతురములుగా వ్యక్తించిన కొన్ని అంతములనుమాత్రం ఈవ్యాసమునం దెల్లొకించనగును.

పృథ్వివన పకలచైతన్యములనూ, సృష్టిశీలయములనూ కారణభూతింగా సూర్యకక్షిని ఋషులు భావించినట్లు స్పష్టంగా తెలియజాతుంది. తేజోమయమైన తిక్సూర్యకక్షిని వేదాలందు పలువిధాలుగా వర్ణించారు. ఉదయభాసుడు మిత్రుడు; సమోహనములలో సువర్ణచాయల తేజరిల్లు సాయంసంధ్యాభాసుడు సురత; ఇంతేగాక విష్ణువు వర్ణిస్తూ సూర్యులక్షణములనే చాలవరకు అతనికి పేర్కొన్నాడు.

ఈ భావన నవకరిస్తూ ఉత్పన్నమయిన అనేక ఇతరభావనలు వేదములందే రూపొందినవి. ఉషస్సు, అగ్ని, ఇంద్రుడు, వరుణుడు, దురుడు మొదలయిన అనేకనామాలలో ఈ భావకళాస్వరూపాలు వెలుగొంది

నది. ఈ రూపాలను దేవతాస్వరూపము లనబడంతో ఏ పారపాటుకాని తిష్ఠకాని లేదని నే నింతకుపూర్వమే అభిప్రాయాన్ని నూచించాను.

బహుశా, క్రీస్తుకు అయిదువందల సంవత్సరములకు పూర్వం యెత్తువను ఒక మహాపండితుడు నిరుక్తం అనే గ్రంథంలో వేదములందు కల్పించిన దేవతాస్వరూపములనుగూర్చి చాలవరకు చెప్పించాడు. ఆయనగారి చర్చ తిప్పుక గమనింపతగినది. “ఇక దేవతాకారచింతన : ఇది మానవాకృతులను పోలునని ఒక అభిప్రాయం: ఏలవనగా లక్షణాలను కొన్నింటిని అలా వర్ణించారుగమక. ఇంతేగాక, కొన్ని పామాన్య వస్తువులు మానవులతో, దేవతారూపములతో సమానంగానే సంబంధించినవి యున్నవి. అట్లేన మానవ చేష్టాస్వభావములు కొన్నింటిని ఆ దేవతారూపములు కలిగిఉన్నవి. ఈ రూపాలు అపురుషవిధాలని మరో అభిప్రాయం: అనగా మానవాకృతులను ఏమాత్రం పోలిఉండవలెనని. ఎంతకునగా, రోజూ మనం వీక్షించే దేవతల రూపాలు మానవాకృతుల సేమాత్రం పోలి ఉండవు: ఉదాహరణ-అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుడు, సూర్యుడు, చంద్రుడు ఇత్యాదులు. దేవతల రూపలక్షణాలు మానవస్వరూపలక్షణాలను ఏల పోలిఉండవలెనని ప్రశ్నిస్తే, పాచికలు మొదలు చూచికలరకూ అన్ని వస్తువులకూ తలక్షణములనే ఇచ్చి వర్ణించారు గదా అని సమాధానమిస్తారు. దేవతలకు మానవాంగకల్పన లేల అని తర్కించినపుడు సర్వజీవీతనములకూ అలాగే అంగకల్పనల నిచ్చారుగదా అని జవాబిస్తారు. అందుచేత సరరూపం దేవతలకు ఉండవచ్చు; లేక పోవచ్చు. రూపం లేని దేవతలు కర్మస్వరూపం, అనగా యజ్ఞ మంధరి కర్మరూపము నందుకొంటారు.”

పై యెత్తుని చర్చలన ఒక్క విషయంమాత్రం స్పష్టంగా తెలియజాతుంది. అదేదన, వేదరచయితలయిన మహాబుధులు ప్రకృతిని, సర్వవస్తువును చాయములను నిజకల్పవద్దతి నే చూడ్చుదృష్టిని వీక్షించి భావస్వభావములను గుర్తించి, భావనచేసి రూపకల్పనల నిచ్చారు. ఈరీతి నే గగనపక్షమందు సంవిరించు సూర్యునియం దొక భావం, అద్భుతమైన రెక్కలకలిగిన ఒక

గొప్ప పక్షి కాన మయింది. గరుడభావన కాది ఇక్కడే కానవస్తుతుంది. అలాగే సూర్యునియందలి మరో భావం ఉత్తమైంధరరూపం వహించింది. ఈ భావము ననుసరించే ఋగ్వేదమందు దొకచోట ఉపాదేశిత ఒకశ్వేత హమాన్ని నవ్వించుకపోతున్నట్లు వర్ణించారు.

ఈ రీతి నే అద్భుతకాకల్పనల సోనర్పిన యా మహాంక్తలు అగ్నియందలి భావాలను అనేక రకాలుగా వివిధంభురూపముల భావన చేశారు. వృషభం, ఆవుదూడ, గుర్రం, గడ్డ, హంస మొదలయిన వెన్నె వాటివాటి భావముల ననుసరించి అగ్నియందలి ఒక్కొక్క భావాన్ని క్యక్తపరుస్తాయి. ఋగ్వేదమందలి ముఖ్యమయిన మరో దేవతాస్వరూపం “అవీకపాద” అనగా ఒంటికారి మేక. ఈ రూపం మొరుపునందలి మహాత్మి వర్ణనెమాయని పండితుల యభిప్రాయం. ప్రపంచవాతావరణాన్ని నిర్ణయిస్తూ, పొగగగర్భమందు “అహిరబుష్ణుః” మను ఒక దేశిత మహాస్వరూపమున నివసించునని యన్నారు. విశ్వమంగా మహాపొగరచలనములు ప్రపంచవాతావరణాన్ని కొంతవరకూ నిర్ణయిస్తూనే ఉంటుంది. అందుచేత ఆ మహాత్మిని జలదధి గర్భమందలి ఒక అనంత స్వరూపంగా ఆవాడే భావన చేయడం నిజకల్పాఉత్తీర్ణతే అని తిప్పుక చెప్పవలసిఉన్నది.

వేదములందు వర్ణన నంది తరుపరి అనేక కలా విధులకు, మతవాహినీలకు ఆదియైన దివ్యరూపం దుగ్రునిది. బహుశా పండిత మార్గలగారు నూచించిన రీతి ఈ దుద్రరూపం వేదరచనలకు క తా బ్ద ము ల పూర్వమే జనించియుండవచ్చు. ఏది ఎట్లున్నప్పటికీ, వేదానంతరం ప్రపంచరూపముల నందుకొన్న నిజదివ్యభావచ్ఛాయలు వేదములందు స్పష్టముగా కానవస్తవి. దుగ్రుడిని వేదములందు కొన్నిచోట్ల వృషభానికి పోల్చారు. అగ్నికికూడ వృషభరూపం కల్పించినట్లు ఇంతకుముందే అన్నాను. పెరుతుపాము ప్రళయరీతి విశ్వసంఖ్యోధిత మొనర్చినపుడు వేదకర్తల దుద్రరూపం తలకించారు. మరుత్తులు, అనగా ఆ పెనుతుపానుయందలి ప్రళయపనాలు రాద్రేయలై, దుద్రకవుని పరివేష్టించియుండు నాకని

బృందంగా భావనచేకారు. గగనభాండాన్ని పెగల్పుకొని, విశ్వాన్నంతా చీల్చుచు పైకైన పృథ్వీమీదకు వ్రాలు విడువలు దుద్రాపుని తీరములై నవి. విశ్వమందలి మహాప్రళయకై స్వసూచమయిన యా దుద్రాపుడే పరుపతి యని యా వేదములందే వర్ణించారు. దీనికి కారణం ఒకటి. అయే సృష్టి కాది యని యా మహాకళాకర్తలు స్పష్టంగా గుర్తించారు.

ఋగ్వేదమందే ధుష్పడితూడవ మండలంలా రెండో మాక్తమందు దుద్రూపచిత్రము నొకదాన్ని వూడ వర్ణించారు. మాడవ శ్లోకంలో అతడు వజ్రబాహుః అనగా పిడుగుబ్లాంటి చేరులు కలవాడు. మృదులైన ఉదరంః ఖంఠమను కంఠంః చక్రసివానికః చామనచాయః విశ్వయంగా చిత్రించిన విషయం. ఏలవన అమృతమకళారచనలైన శిల్పములందు ధ్వని తప్పక విధిమిమితుంది. విజంగా వృత్తిధంగిమలు నిర్దేశించు ఉత్తమశిల్పాలను తిలకించినపుడు ఆ ధంగిమ ననుసరించు పూర్వావర్ధంగిమ లెన్నో మనదృష్టివై స్పష్టపడుటయేగాక, యా వాట్యసంగీతవాదకింకలులన్న మనచెవులయందు మారుమోగుతవి; తప్పుడు, శిల్పమందు తీర్గత తెల్పుట కిది యొక ముఖ్యాంశము. అందుచేతనే మహాకళాకారినిలైన వేదకర్తలు చిత్రమును వర్ణిస్తూ, యా రూపము ననుసరించు కంఠస్వని స్పష్టంగా వర్ణింపగలిగారు. మన దివ్యసూమయందు వేదకాలమునాటికే శిల్పకళయమన మతిఉత్తమమైన దనుటకు ఈ ఒక్క తార్కాణమే చాలు.

పంటనే ఎనిమిదవ శ్లోకమందు శ్వేతవర్ణం, చామనచాయ రెండూ కలిపి యా దుద్రాపుని వర్ణం అని పేర్కొన్నారు. ఆపైన పదోశ్లోకంలో విల్లంబులనూ, విశ్వరూపం కలిగిన ఒక అద్భుతనిష్కమాలనూ ధరించినట్లుగా వర్ణించారు. "అర్హ నిధిర్హస్తి సాయ కాని" "ధన్వాన్త నిష్కం యజతం విశ్వరూపం; అని వేదవాక్యం. నిజంగా కొంతకాల మయేసరికి, చంద్రప్రచండరూపముల నీ నిష్కమాల వహించి, దుద్రాపుని నూర్చిన పెక్కు దీర్ఘబాహుయభావనలకు ఆలవాలమయిన మాట వాడడం.

ఈ దుద్రూపవర్ణనలందు బోలెన్నిక అను మహాపండితుడు "పురయాహ" అనే పదాన్ని తెలిపివాడు.

దుద్రాపుని! అనంతరూపాని, ఈ రూపములన్నీ కళాకారినిని భావనల ననుసరించేసిన ఈ పదము ననుసరించిన పండితవాగ్ధ్యానం. నిజంగా తరువారీయగ మందు కళాకారిని లయితే నేమి, మతకర్త లయితే నేమి, మహాకవు లయితే నేమి, భావనచేసి కల్పించిన దుద్రూపముల కంటకు లేదు. ఈ రూపములను కొంతవరకూ ముప్పుందు చర్చించవలెను.

ఇలాగే ఋగ్వేదమందు వరుణుణ్ణి కళచధారిగా వర్ణించడమేగాక, గూఢచారులు అతన్ని పరివేష్టించి పరివార మైఖలువూడ చెప్పారు. ఏయో ఎరుగ లేని వరుణుడు పర్యవ్యాప్తముల నిధియైన సాగరస్వరూపం అనే భావం ఈ భావనయందు స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. మహావోట దివ్యాధరణాలంకృతులైన మరుత్తు లతని పరివారంగా వర్ణించారు.

ఋగ్వేదమందలి యజ్ఞక్రతువు రూపభావన కొంతవరకే నాడు చిత్రంగా భావనయ్యే రెండు తెలుగు వాలురు కొమ్ములు కలిసి రంక వేస్తూ త్రివిధాలుగా బంధించిన వృక్షధరాజు మది. మహావక్త యతుడీ భావనను విశేషీకరించినదీ మరీ చిత్రం. వాలురు కొమ్ములు వాలుగు వేదాలుః రెండు తెలుగు రెండ్లిప్తీలు; ప్రాయ నీయ, ఉదయనీయః బంధిత్రయం, మంత్రాలు, కల్ప మూత్రాలు, బ్రాహ్మణులుః రంక వేదభూమి. నిజముగా ఋగ్వేదమునాటికి ఇతర వేదత్రయం లేదని ఘంటాపథంగా నిర్వచించిన పాశ్చాత్యపండితవిర్వచనానుభావ, ఈ వాక్యం నిజంగా అశ్చిర్యకరం. ఋగ్వేదమందలి వృక్షధరాజుకొమ్ములు వాలురు వేదాలను నూచించాయి. అంచేత ఈ యక్షవాదం పాశ్చాత్య పండితవాదం ఇంకా గట్టిగా పరిశీలించ దగును. ఈ పరీక్ష మహాపండితులకు వదిలి ధనం ఇవ్వడు కళాతత్వ విచారమందే వినున్నారట ఉత్తమం. మహావోట ఋగ్వేదమందు మేఘాలను శోవులకు పోల్చారు.

ఇలాగే వేదసాగరమును శోధించినకొలది, ఉత్తర శోత్తర మహాద్రూపములు వహించిన నితకళావీజభావనలు ఆగమత్యాంబరీతి అనేకములుగా కానవలెను. నిజముగా ఈ ఉద్బంధభోధన క్షీరసాగరమథన మనే చెప్పాలి.

దములేల తర్వాతి రచనలయిన ఉపనిషత్తు లందు కూడ ఉత్తరకర్త కథామతవాహినీలకు అంకురము లయిన భావభావనలు, కల్పనలూ అనేకము లున్నవి. కాని కొంతకాలం గడచిన తర్వాత వెల్లివిరిసిపారివ మహాకథావాహినీ నిజసంప్రదాయగూఢములయిన పుష్టభావనలు అనేకములు పురాణములందునూ, తంత్రములందునూ, ప్రోత్రములందునూ కానవస్తాయి. ఋగ్వేదముందలి రుద్రశివుని చిత్రోన్మతలవలెనే, ఉత్తమకథాకావ్యముల రచించిన కొన్ని చిత్రములే ఈ భావనలకు మూలం అయిఉండవచ్చు. లేక మహాకవులే ఆదిన ఈ భావనలను సృష్టించినవారే. మహాకవులనుండి వచ్చినవి ఎట్లయినప్పటికీ, ఈ భావనల ననుసరించి మహాశిల్పములూ, మహాశిల్పములననుకరిస్తూ మరికొన్ని ఉన్నతభావనలూ, ఇలాగా శిల్ప మతవిజ్ఞానశ్రేణులు ఒకటి నంటి మరొకటి మనదేశ మందు విరివిగా పెరిగి మహాసాగరరూపములు నహించిన వనుటలో ఏ అతిశయోక్తి లేదు.

రామరామ ఈ భావనలు, నిశ్చితరూపములూ, అర్థముల నందికొని సంప్రదాయశ్రేణులు నిర్మితము లయినవి. చాలవరకూ మన దివ్యశిల్ప భావమే మూలం ఈ సంప్రదాయములేవని రూఢిగా చెప్పవలసికంటుంది. ఈ సంప్రదాయగతికి అంకురములయిన కొన్ని ఆది భావనలను గమనించినగాని యా భావస్వరూపమును గ్రహించుట కష్టం.

మన ఋషులు విశ్వమంతటిదీ ఏకంగా బ్రహ్మాండ మన్నారు. విశ్వం అండాకారం. సృష్టి, స్థితి, లయ మహాశక్తుల కండవైనది విశ్వం. తదిశ్వస్వరూపమే బ్రహ్మస్వరూపం. అందుచేతనే బ్రహ్మాండం విశ్వం. మాలదృష్టి నిశ్చలీతమయిన అండాగర్భం ప్రచండ చలనాయితనమై సృష్టికారక మయినది. అందుచేత గుణప్రభావముల ననుసరించికూడ విశ్వ మంటుంది. కాబట్టి విశ్వమునే బ్రహ్మగా ఎరిగి, నూత్నదృష్టిన విడిచి, అండాకారం బ్రహ్మకు కల్పించిన కథాకావ్యములను మహాముఖు లనుటలో ఏ అతిశయోక్తి లేదు. ఈ భావనాపర్యవసానం, చెట్టుమొదట అండా

కారపాషాణములనుంచి బ్రహ్మాయందలి సృష్టిశక్తిని పూజచేయడం అవధిగా మనం ఎగు,పుదుము. ఈ విషయాన్ని పాశ్చాత్యులహాస్యక్రలలో నొకరయిన హేలెలుగాను కూడ గమనించారు.

1. ఆదిశేషు డనంతుడు. అవగా నాగపర్వం అనంత భావాన్ని వ్యక్తపరుస్తుంది. నిజంగా ఏ సర్వమందునూ కానరాని నిజలతలారణ్యమేగాక, వాగపర్వగరి యందేమి, ముట్టుకొని నిర్దితమైనప్పటికీ, ఒకవిధంగా ఆదీ అంకూ తెలియని పాదుదల కానవుతుంది. దీన్ని మన పూర్వీకులు గుర్తించి, కళలోనూ, మతాచారములందునూ ఈ భావాన్ని నుసరించిన అనంతభావనను పూర్తిగా వినియోగించారు. ఇంలేగాక పక్షమున కొకమారి కుడుము విడిచి, సర్వరూపము నందుకొనడం; పనవే అహారంగా వినియోగించి మహామోగులరీతి అనేకదినముల పర్యంతం సంపూర్ణశక్తితో జీవించడం, మరి ఏ ఇతరజంతుజాలములందునూ కానరాని ప్రత్యేక శీతశక్తిని ప్రకటించడం కారణంకాబోలు, వాగపర్వం జ్ఞానమునకుకూడ ప్రాంధంకరయందు సాంశ్రికమై, మతిమందును కరయందును ఒక ప్రబలస్థానం నహించింది. ఇంలేగాక ప్రచండవిమధాస్త్రయై మృగ్యుముఖి యైన ఈవాగు శంకరాధరణమైనపుడు ప్రోయమును నూచిస్తుంది.

ప్రాంధంకరయందు అతిగా వినియోగమంది ప్రబల ప్రాముఖ్యము నహించినది కమలం. ఆదినుంచి, లతలందు, స్తంభములందు, ఇతర చిత్రకళాశిల్పములందు, వాస్తుశిల్పముందు ఈ కమలాన్ని విధవిధాలు గాను, విరివిగాను ఉపయోగించారు. వికసించిరిరి, ముకుళితరీరి, తలక్రిందులుగా, నిడువుగా అనేకభంగి మలం దీ కమలం మన శిల్పమందు కానవుతుంది. ఇంలేగాక కమలగర్భం, తేకులు, కాడ, భాగములు, అనేకరకాలుగా మన శిల్పమందు వినియోగము నందికొన్నవి. కమలభావాన్ని మహానిర్వాణ తంత్ర మందు ఈ దిగవరితన వర్ణించారు. వేరు బ్రహ్మ; ఇది మూలం; ఎరుగ కేకంగానిది: కాడ మాయ; పుష్పం విశ్వం; ఫలం మోక్షం. పుష్పంనుంచి ఫలరూపకంగా జరిగిరావడం సర్వజ్ఞములు కాసి, విములుడై ముక్త నందడం అన్ననూట.

మన కళయందీ కమలవినియోగం సంపూర్ణంగా జరిపించుటకు ఒక గ్రంథం చాలకపోవచ్చు. అనేక దేవతలు, కేవలము, కమలానులు, తమ హస్తములందనేకదేవతలు కమలాన్ని ధరిస్తారు. మూర్త్యున కింపై నది కమలం ; మూర్త్యుభావమయిన లేజస్సును మూచిస్తుంది. కమలానులైన దేవతలు విశ్వ మధిష్ఠించి విశ్వాతీకు లయిఉంటారు. బ్రహ్మాండం కమలం. జంబూద్వీపం కమలమై మేరుపర్వతం కమలకేంద్రాన నిలిచింది.

మనం ఇప్పుడెరిగినంతవరకూ అదిన ఈ కమల రూపం అశోకార్థమగు పారనాథులద్వ స్థాపించిన కంచమందు వెలసింది. చూచినంతనే ఈ కమల స్వరూపం మనకు గోచరించకపోవచ్చు. వీలనన కళా శోధిమడు తన అంతర్ధానపరిణతి ననుసరించి రూప కల్పన లావరిస్తా వను అంశమును మరచిపోకూడదు. అందుచేత మనం నిత్య మెరిగిన వస్తురూపంకూడ ఉత్తమశిల్పంలో, ఒక్కొక్కప్పుడా భావన ననుసరించి, మాతృపరిశీలనచేగాని గుర్తించజాలని ఒక వస్వరూపము నందికొనవచ్చు. ఈ ప్రంభవమున నిర్మించిన కమలం, ప్రంభలయానుకరణంగా కల్పిత మయి, కమలములందు పాధారణంగా మనం ఎరుగని ఒక దివ్యరూపము నందికొన్నది. క్రిందకు వ్రాలుచున్న లేకులు గలిగిన ఈ కమలంపైన నాలుగు దిక్కుల నాలుగు సింహాలను ఆశీర్వి చక్కగా, అతి సరసంగా నిర్మించాడు.

ఈ ప్రంభభావన చక్కగా అవగాహనం చేసి కొనుటకు పురాణవాఙ్మయమే మన కాధారం. సర్వ ప్రపంచ్యముక పద్మం : హిమాలయములందలి మానస పర్వతం కేంద్రం. విచ్చిన పద్మం లేకులు భూమి

యందలి ఖండాలు. ఈ భావన అతిసుందరమైన దనుట వాస్తవం.

ఈ సింహభావనకూడ చిత్రమయినదే. తొలు దొల్ల సెమలి, వృషభం, గుర్రం, సింహరూపములు నాలుగుదిక్కుల నిర్మించెడివారని పండితాభిప్రాయం. ఈ నాలుగు రూపములు మానసపర్వతమునం దుద్భవించు నాలుగు మహానదులను మూచిస్తా యని పండితులన్నారు. వైవా, టిటెటులుండుకూడ ఇదే అర్థము నుద్దేశిస్తూ పురాతనచిత్రా లెన్నో ఉండెడివని హామెలుగా రన్నారు. కాని టిటెటులోమాత్రం సెమలి స్థానే వీమనును చిత్రించేవారట.

కాని అశోకునికాలమునాటికి మిగత జంతు రూపములను మరచి నాలుగుసింహాలనే నిర్మించడం పరిపాటి అయింది. ఈ నాలుగుసింహాలు వై శివ్వేవరి మానసపర్వతమునం దుద్భవించు వాహినలు గావచ్చు. లేదా ప్రపంచముపైన పీఠ మధిష్ఠించిన కాక్యసింహుడే నాలుగు దిక్కులూ సమానంగా చూస్తున్నట్లు భావించవచ్చు. సాంచీస్తూపముందు ఈ ప్రంభమునే ఒకచోట చిత్రించి, సింహములపైన శిల్పి ధర్మచక్రంకూడ నిర్మించాడు.

ప్రంభశోభాగన విశ్వపద్మమును నిలబెట్టిన భావం మరికొంత చర్చార్హమైనది. ఈ కళాభావ నాంకురం వేదజములైన తంత్రములందే నని మహాపండితులు శ్యామశాస్త్రిగారు నిరూపించారు. తంత్ర శాస్త్రములందు సృష్టి, స్థితి, లయ శక్తిస్వరూపములను త్రివిధాలుగా ఋషులు నిర్ణయించారు. సృష్టి శక్తి స్వరూపం త్రికోణాకారం ▽, స్థితిశక్తిస్వరూపం కంబాకారం I, లయశక్తిస్వరూపం వర్తులాకారం O. అందుచేత విశ్వస్థితికారక శక్తిస్వరూపం కంబాకారం. (నోటము)

భారతి రజతోత్సవము

జనని రావణ కేడి కనివారము పాయంత్రెత్తు మధ్యనుడి
యలలో మొలపూరులోని 'శ్రీ రాగ' భవనము
నందు ప్రత్యేకముగా నిర్మింపబడిన పందిరిలో భారతి
రజతోత్సవము సుప్రసిద్ధపండితకవులైన శ్రీ శతావ
ధాని వేలూరు శివరామకృష్ణగారి అధ్యక్షతను యథా
విధిగా, సులక్షణముగా జరిగినది. ఉండూరువారు,
పారుగూళ్లవారు వైన పెద్దలు చాలమంది ఈ పథలో
పాల్గొని ఆ సమావేశమునకు నిండుదనమును, నిస్సం
కతిగించిరి.

శ్రీ రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణకర్కగారు సమాజ
క్రాంత్యమైన కంకమతో కమ్మని భారతీ ప్రార్థన పద్య
ములను చదివిరి.

తదుపరి, సంపాదకులు శ్రీ శివరెంక శేంభు
ప్రసాదుగారు భారతిని స్థాపించుటలో కళాప్రపూర్ణ
శ్రీ కాశీనాథుని వాగ్దేవరాయ పంతులుగారి ఆశీర్వా
దర్పములను, వానిని నిర్వహించుటలో వారసునించిన
సంప్రదాయములను ఉట్టించి, అచ్చముగా ఆ వర
పడినే ఈ యిరువదియైదేండ్లుగా భారతి భాషాసేవ
చేయుటకు ఎట్లెట్లు పూనుకొన్నది, రచయితలందఱును
ఎట్లెట్లు తమకు ఆదరపూర్వకములు చూపినది, దేశము
లోని విద్యావిజ్ఞానప్రమాణములను భారతి ఎప్పుటి
కప్పుడు ఎట్లెట్లు ప్రతిబింబించి ప్రమోదకరించుచు
వచ్చినది—ఇత్యాదిగా భారతి పొందించిన కార్యకలా
పములను పింహావలోకనము చేసి ప్రస్తరించిరి. పూర్వపు
రచయితలకు, ఇప్పటి రచయితలకు అందరిని హర్ష
మైన ఆభినందనలను తెలిపిరి. పీఠించిన తేజవ్రగా,
ఎంతో ఆత్మీయతతో, అపారాయముగా ఈ సమావేశ
మునకు వచ్చి, భారతిపట్ల తమకు గల ఆవ్యాభాభిమా
నును ప్రదర్శించిన పెద్దలందరిని స్వాగతము చెప్పిరి.
వారి స్వాగతోపన్యాసములోని కొన్ని భాగములను
దినపత్రికలందు చదివించుచున్నాము :

స్వాగతోపన్యాసము

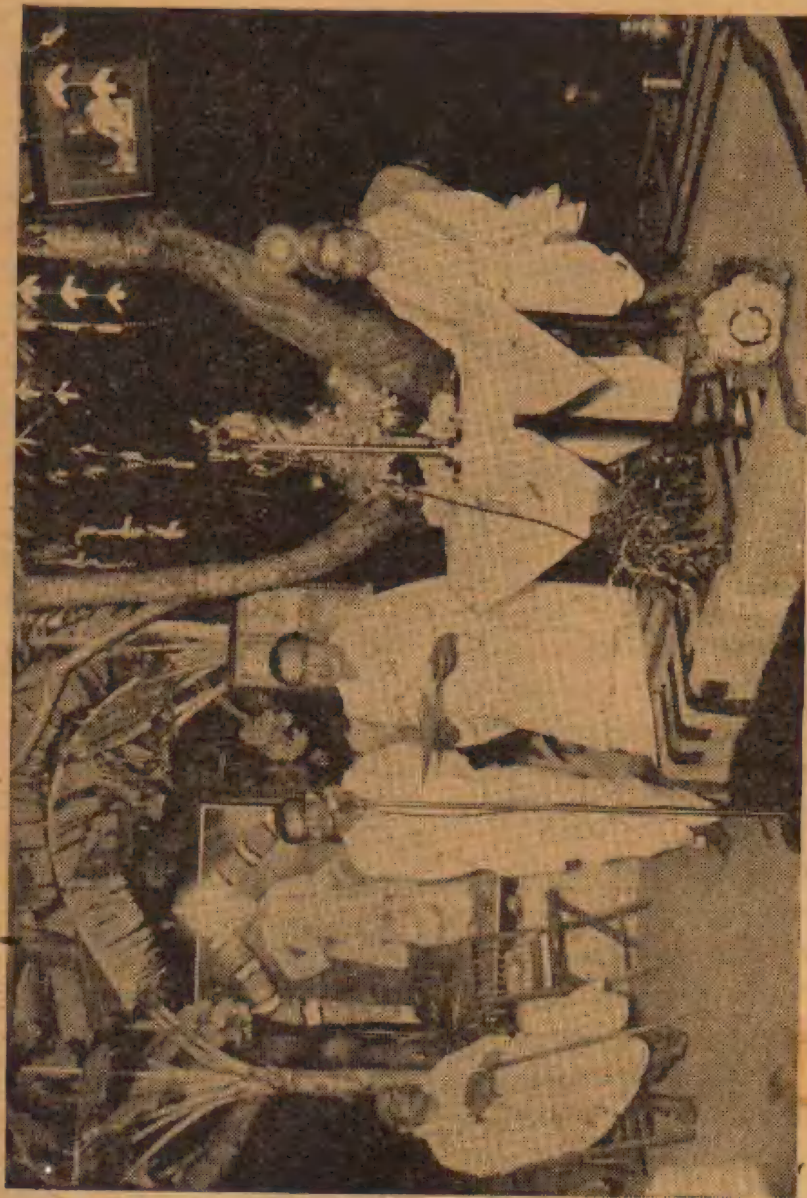
"పత్రికా కార్యనిర్వహణతో పరిచయ మున్న
వారికి, ఒక పత్రిక—అందులో సాహిత్య, చరిత్ర,
కళ, శాస్త్రవిషయాలకే ప్రాధాన్య మిచ్చే భారతిపంటి
పత్రిక నిర్వహించు పాతీకళ్లు సాగుట విశేషమైన
విషయం అనుటలో అతిశయోక్తి లేదేమో! పత్రికా
సాహస నిర్వహణ నేడు అతిసులభంగా కనపడవచ్చు.
కాని భారతిని ఆరంభించేనాటికి అది సాహసకార్యమే.
కాబట్టి భారతి తనయాత్రలో ఒక ఘట్టము చేరినదనే
నేటి సంతోషం. ఆ సంతోషాన్ని పురస్కరించు
కొని, పెద్దల ఆశీర్వాదములను పొందడానికిగాను,
సంప్రదాయా న్ననుసరించి "రజతోత్సవ" పథము
వీర్యాటుచేయవలసింది. అంతే కాని స్వకీయ
ప్రతిష్ఠాప్రదర్శనానికి కా దని మనవి. ఆంధ్రవికాసానికి
సర్వతోముఖంగా దోహద మిచ్చి అమరత్వాన్ని
పొందిన భారతిసంస్థాపకుడు, శ్రీ విశ్వేశ్వర, కళా
ప్రపూర్ణ వాగ్దేవరాయ పంతులుగారిని ఈ సభసమ
యమున స్మరించి అంజలు లిప్పించుచున్నాము.
ఆ మహామహుని చేతి చిలువ, సంకల్పబలమే కాని,
మా నిర్యాక మేమాత్రము కాదు.

ఈ ౨౫ సం.లు భారతి భాష, వాక్యమును,
కళ మొదలైన విషయము లన్నిటిని సాదరభావంతో
చర్చించుటకు అవకాశం కల్పించింది. తెలుగుల చిత్ర
కళానైర్దహాన్ని చిత్రించి చూపించింది. కాసన
ములు, కైఫియతులు మొదలైన పూర్వ అంధ్రచరిత్ర
సాధనములకు, పరిశోధనలకు అవతోత్సాహము నిచ్చి
నది. వివిధ సాహిత్యరీతులను ఒకే మనఃకృతో అందు
కొన్నది. ఒకవిధంగా భారతిగోని వ్యాపాలు ప్రమాణ
ప్రసిద్ధిని పొందిన వనటం అతిశయోక్తి కా దనవచ్చు.

సాహిత్యవర్గము లన్నిటిని సమన్వయించుట

ప్రధానాశయం

భారతి ఆరంభించేనాటికి తెలుగు సాహిత్య
రీతులలో విష్ణున మారంభమైనది. సాహితీసమితి ఆరం

భారతిరజతోత్సవసభామండపమున భారతీసంపాదకులు శివరాంక శంభుసాగర్ గారు
శుభానందేశములు చదువుతున్న దృశ్యం

లించిన ఉద్యమం ప్రజ్వరితమవుతోంది. "పూర్వపర సంస్కారములను సమన్వయము చేయు" అతియాన్ని అనుసరించి, ఇటు సాహిత్యవిప్లవకారులకు, అటు పూర్వసాహిత్యాభిమానులకు సమానస్థాన మిచ్చింది. నాటినుండి నేటివరకు వచ్చిన వివిధ తెలుగుసాహిత్య చలుగులతో భారతి ప్రకాశించినది. సాహితీసమితి ప్రారంభించిన ఉద్యమంతో సాహిత్యవిప్లవ ముగిలేదు. సాహిత్యం వాస్తవికజగత్తును అంటి పెట్టుకొని ఉండాలన్న ఉద్యమం బయలుదేరింది. "వాస్తవిక కవిత్వ", "అతివాస్తవికకవిత్వ", "అభ్యుదయకవిత్వ" ఈ నూతనఉద్యమాన్ను సుసరించే బయలుదేరినవి. ఇవన్నీ సాహిత్యపరిణామక్రమంలో ఉద్భవించినవే. ఈ భిన్నస్వరూపాలన్నియు ఎప్పటికప్పుడు భారతిలో మెరసినవి. సాహిత్యవర్ణము లన్నిటిని సమన్వయించుచే భారతిప్రధానాశయం. భవిష్యత్తునందు కూడ ఇచ్చే రీతిని నడచి చక్కలసాహితీపరుల మన్ననలను పొందగలదని ఆశిస్తున్నాము.

భారతీయత్రావిజయమునకు లోబ్ధుడైన సాహిత్యోపాసకులకు, చిత్రకారులకు వందనములు. వారందరి సహకారఅభిమానములతో ఇకముందుకూడ ఇతోధికముగ, తెలుగు సాహిత్యభవిష్యదుజ్జ్వలస్వరూపాన్ని ప్రతిఫలించుకుంటూ భారతి ప్రతిభాయుతంగా తన యాత్రను సాగించుకొగల దని ఆశిస్తున్నాము."

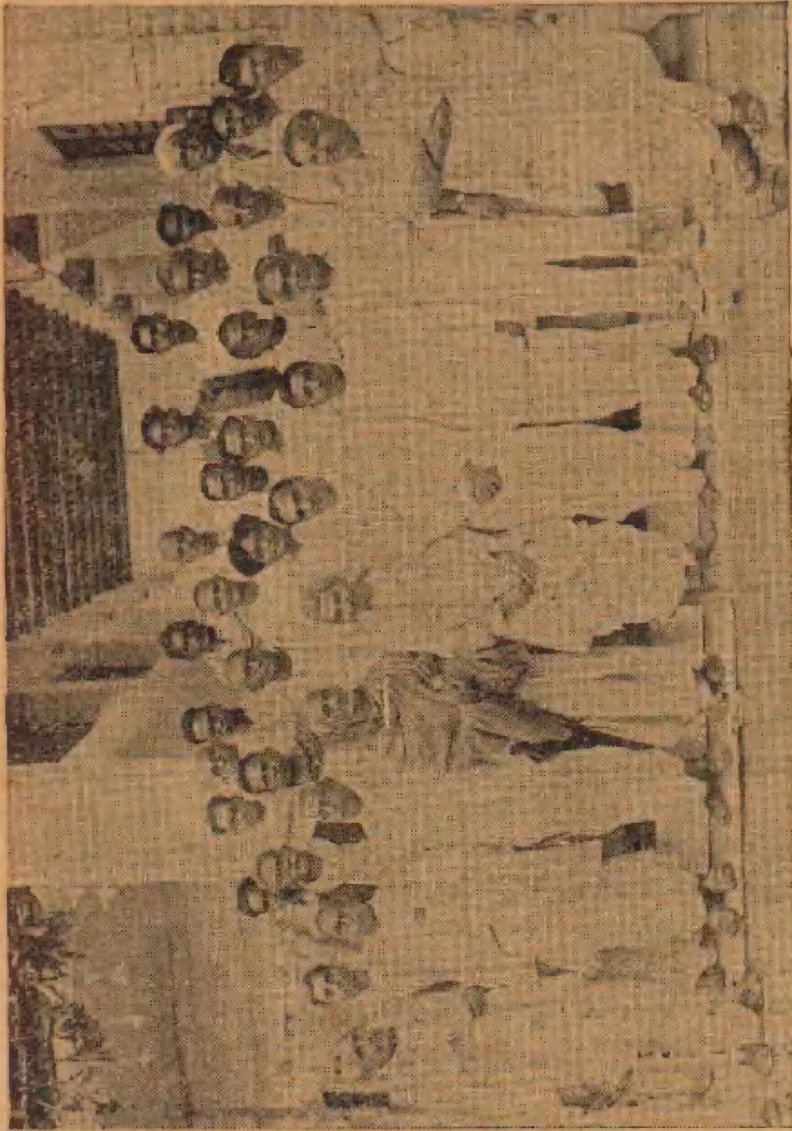
తరువాత, సభాధ్యక్షులైన శ్రీ శివరామకాశ్రి గారు సభాసభులను నిర్వహించు చేయగల తమ సహజ గంభీరకంఠముతో గంభీరప్రతిపాదనలతో చక్కని ఉపన్యాసము చేసిరి. అందులో వారు తెలుగుపత్రికల ప్రభుత్వసూచనమువద్దనుండి ఉపగ్రమించి ఇప్పటి పత్రికలవరకు ప్రవర్తింతు వచ్చిన పరిణామదశలనున్నట్లీని వివరించిరి. ఆయా పత్రికల వాగ్దశులను, మంచి చెడ్డలను నిరూపించి, పత్రికల భాగ్యతలను సూచించి కర్తవ్యాకర్తవ్యాలను ఉపదేశించిరి. భారతి యింతవరకు చేసిన సేవను ఉగ్గడించిరి. 'భారతి'ని స్థాపించుటరూపముగా శ్రీ వాగ్దేశ్వరరావుగారు భారతి తెలుగుపాట సువర్ణరీతిని స్థాపించి రనియు,

ఆయనకు అంద్రదేశము సువర్ణవిగ్రహము స్థాపించరలె ననియు ఉపదేశించి, కవులు సువర్ణములతో ఈ ప్రతిష్ఠను దైనందినముగా చేయుచునే యున్నారని చమత్కరించిరి. వారి ఉపన్యాసములో కొన్ని భాగములను ఈ దిగువ ఉద్దేశించినాము.

అధ్యక్షోపన్యాసము

"అమృదిత గ్రంథ చింతామణితో అంద్ర సాహిత్య పత్రిక లారంభ మైనదని అనుకుంటాను. ఆ సంచికలు రిరుగవేస్తే అమృదిత గ్రంథాలలోపాలు ఆనాటి సాహిత్యమహారథుల ప్రబంధరచనలూ, సాహిత్యచర్చలూ కనబడతవి. ఆ మహారథులు మండపాక పార్వతీశ్వరకాశ్రిగారు, మచ్చ వెంకటకవిగారు, వేదం వెంకటరాయకాశ్రిగారు, శేతఘంటం వెంకటరంగకాశ్రిగారు, వాగ్భూడి శుప్పస్వామయ్యగారు, రుర్నా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, కొక్తాండ వెంకటరత్నం పంతులుగారు, వారికికొలను సుబ్బారావు పంతులుగారు మొదలయినవారు. వారు నాటి సాహిత్య విమర్శన యావత్తూ పదాలయట్టూ రసనాటంకార పూర్వకంగా వ్యాకరణంచే శీరసంధానం చేసి బహు దూరంచుంచి ఒకరిమీద మరియొకరు ధూర్జిడిత చేసి కోవడముగా ఇప్పటివారికి కనిపిస్తుంది. అయితే ఈ పత్రికలలో కనబడే శబ్దవిచారం వాని పాండిత్యం అపారం అని అనడానికి స్ఫూర్తం. నేటికాలంవారు శబ్దసాధుత్వాన్ని బహిష్కరించి అర్థావిష్కరణానికి ఎట్లా భయకవులట్టు పడుతున్నారో నాటికాలంవారు అర్థాన్ని అభివ్రాదాయగాఉంచి శబ్దకోసమే పెనగులాడుతూ వుండేవారు. అప్పుడు ప్రబంధనాయక వాయువులు ఓయలపాటలవలన ప్రిష్టుసంలో (Lung) కలిగే ఊర్పు నిట్టూర్పులలో మాత్రమే వైచిత్రీ కనబడుతుంది.

వాడుకభాషలో అందజేసిన శ్రీ నరసాద అప్పారావుగారి కవ్యాశుక్లంలోని సీసపద్యం ఒకటి సదరు అమృదిత గ్రంథచింతామణిలో చూచి నే నాశ్చర్యపోయి ౧౯౧౩ లోనో, ౧౪ లోనో ప్రెసిడెన్సీకాలేజిలో జరిగిన ఒక సభలో దానిని సరించి అప్పారావుగారి పడిగాను. 'మొదట

భారతి రజతోత్సవ సమావేశములో పాల్గొన్న కొందరు క:పండిత ప్రముఖులు

మొందువరుస (ఎడమనుంచి కుడికి) చరిత్రవల్లి లక్ష్మీకాంతికిరి, కోలవెమ్మ, రామశాస్త్రిగోదారావు, డా. శేలమూరి వెంకటరమణయ్య, స్వామి శివశంకరశాస్త్రి, వకాగ్యుత్తులు శతావధాని. శేలూరి శివరామశాస్త్రి, భారతిసంపాదకులు శివరెంక కంధే ప్రసాద్, స్థానికకాటాచార్యులు కోటూరి చంద్రిమణి, దొర్నల శోభన్ బాబుశాస్త్రి, డా. శ్రీవాద నోపాలకృష్ణమూర్తి. వెండ్లొ సరస్ : బులంబ వెంకటేశ్వర్లు, డా. వీరావతి, నిడువకోలు వెంకట్రావు, కవిసమాజ్ విశ్వనాథ్ వర్మవారాయణ, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, పిలకా గణపతిశాస్త్రిలు, గడిపెళ్ల సత్యవారాయణ, రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణకర్క, కోల మందరరామశర్మ, మూడో బోస : జనమంచి రామకృష్ణ, కోరాడ రామకృష్ణయ్య, వోరీ వరసీంబాశాస్త్రి, ష. వీచయ్య, ఆకాండి పరబ్రహ్మశాస్త్రి, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు, శేదం వెంకట్రాయశాస్త్రి, న్యాయతి రాఘవరావుశాస్త్రి.

ప్రబంధభాషలోనే కవ్యానుష్ఠానం వ్రాసి, అది రుచిం చకపోవటంచేత గ్రామ్యంలో తిరుగ వ్రాశామని చారప్పడు చెప్పారు. శ్రీ రెంటాల వెంకట సుబ్బా రావుగారు కవ్యానుష్ఠానానికి పోటీగా వరసల్పం వ్రాశారనిగాని దానికి పాశకసుల్పం కొరకలేదు. అప్పుడే శ్రీ సోమంచి భీమశంకరంగారు రఘువంశం కొన్ని పద్యలు (వాడుక భాషలో) పద్యాలలో వ్రాశారు. ఆ వేమయినతో తెలియదు.

తిరువారే వచ్చిన సాహిత్య పత్రికలకు అమృతిలేగలంబింతామనియే ఒరవడియై ఉంటుంది. కల్పలత మొదలయిన పత్రికలలో ప్రాచీన ప్రబంధ మాలా, నవీన ప్రబంధమాలా, కొందరు పండితుల ద్వంద్వయుద్ధాలూ, సంతుల సమరాలూ ఉత్తమ ప్రధానంగా కంటబడతవి. శ్రీ వికళింగం పంతులవారి వివేక వర్ధిలోమాత్రం మాతృసాహిత్యపురుషుని సహస్ర ముఖాలు స్పష్టాస్పష్టంగా గోచరిస్తవి. ఈ రీతిని క్రమ వికాసంపొందుతూ వచ్చిన సాహిత్యపత్రికలన్నీ జయ సంపాదకుల ఏకైకాభిప్రాయమునే ప్రచారం చేస్తూ రావడంవలననో, ఆంధ్రమహాజనులకు ఆ సాహిత్యంలో రసగ్రహణకై లేకపోవడంవలననో, మరి రచయితల లోపంవలననో మెలపెల్లగా అస్తమిస్తూ వచ్చినవి.

వార్తా - సాహిత్య పత్రికలు:

నేను కొంకణ్ కట్టు తెచ్చిచేసిరి! సాహిత్య పత్రిక లయినా వార్తాపత్రికలయినా బందరులో కృష్ణ ఒకటి, చెన్నపట్నంలో కళిరేఖ ఒకటి, కళిరేఖ దిన పత్రిక. శ్రీకట్టపల్లి శేషచార్యులు గారు కాబోలు దీనిని ప్రచురించేవారు. ఈరెండు పత్రికలున్నూ రాజ కీయాలు ప్రధానంగా సామయికావుల పద్యాలనూ, పండితుల విమర్శనములనూ ప్రకటిస్తూ ఉండేవి. కొలది రోజులలోనే కళిరేఖ రేఖ లేకుండా పోయింది.

కాంగ్రెస్ పార్టీ గాలివలె మూల మూలలకు పాకుతున్న రోజు లది. జన సామాన్యంలో కాకున్నా నాయకులలో చైతన్యాన్ని తేవు మని నుండజొచ్చిన రోజు లది. సాహిత్యంలోనికి కూడా రాజకీయాలు అమ్ములవలె చూసుకొనివచ్చిన రోజు లది. అప్పుడు

జీవాభిమానం మాత్రకట్టుగా పద్యాలలో మింగదాని కనువు పడ్డది--

“పాయిజామా మాని పం చెనుకట్టువా డుండువా కొరలలో వొక్కడయిన”
ఈ మొదలగుపద్యా లానాటివే.

సంస్కృత పత్రికలు :

ఈ సమయంలోనే నురసాధ్యాయ అప్పా కర్క విద్యావాచస్పతులు చంద్రిక అనే మాసపత్రి కనూ, నూనృతవాదిని అశే రాజకీయ వారపత్రికనూ ప్రకటిస్తూ ఉండేవారు. చంద్రికకు అప్పటికి సుమారు ఇరవై యేండ్లు ఉండవచ్చును. ఈ చంద్రిక ఫిజియన్సు నూత్రాలలో వ్రాయ మొదలు పెట్టింది. నూనృతవాదిని శిష్యు. ఈశిష్యులు గాజీయాలలో తిలక్ కన్న ఏడాదు తెక్కిన చదువుకొన్నది. ఆపత్రికలోనించి ప్రతి వారమూ స్లోకరూపం లో కొన్ని కు పా కి నుం డ్లు మోగుతూ ఉండేవి. ఈ రెండు పత్రికలూ తమకు చాలా బలాధానం చేసిన పని క్రివాశక్యరరావు పంతు లుగారు చెప్పారు. ఇంకా కొన్ని సంస్కృత సాహిత్య మాసపత్రికలు ఈయేడు కాంగ్రెస్ జరిగిన జయపురం మొదలగు ప్రదేశాలనుంచి, కాకినాడి, నవద్వీపంనుంచి, కలకత్తానుంచి, కొన్ని సంస్కృత వారపత్రికలు మంజుభాషిణి మొదలయినవి కంచినుంచి, పట్టాంలినుంచి వస్తూ ఉండేవి. ఇప్పు డొక్కసారి యీసంస్కృత పత్రికల కేసి వింహావలోకనం చేస్తే కృశించిపోతున్న యీ సంస్కృతానికి ఇంతి వింహా కార్యం ఎక్కడ ఉన్నదా అని లోచక మానదు. అట్టి సంస్కృతాన్ని రాష్ట్రభాషగా తీసుకోక హిందూ స్తానీనో, హిందీనో తీసుకోవం ఏమి రాజకీయపరి జ్ఞానమా తెలియదు.

ఆంధ్ర పత్రిక :

ఆంధ్రపత్రిక బొంబాయినుండి చెన్నపట్నానికి మారి దినపత్రికగా వికసించింది. చర్చిలో ప్రతి ఆది వారమూ జరిగే సామదాయికోపాసనవలె ఈ ఆంధ్రపత్రికలో ప్రతి ఆదివారమూ సాహిత్యోపాసన జరుగుతూ ఉండేది. ఇలు ఇరకటం, అరి మరకట

అన్నట్లు ఇది బాగానే ఇరకటంగా ఉండేది. ఆ కాలంలోనూడా వార్తాపత్రిక అన్నా, సాహిత్య పత్రిక అన్నా ఒకటే. ఆంధ్రుల కష్టము ముఖ్యంగా ఆంధ్రపత్రికా, కృష్ణపత్రికా ఈ రెండూ రెండు కళ్లు. మరదామ, — సావిత్రి, హిందూసుందరి, మరల్ల లేఖ మొదలయిన మాసపత్రికలునూడా చాలా సాహిత్య ప్రచారం చేస్తూ వచ్చినవి.

రాజకీయాలలో సాహిత్యం కలగావులగం అవుతున్న ఆ రోజులలో వంగభాషలో కలులు కనే శ్రీరామకృష్ణగారు భారతను సాహిత్యపత్రికగా ఆవరింపజేశారు. అప్పుడు బందరు శేషవల్ కాలేజీలో నిర్వాచకులు ప్రచారమారచటోపాధ్యాయులు తమ భారతలో ఆ భారతను రంజింపజేశారు. 'ప్రభువకబలే ముక్తికాపాతః' అన్నట్లు పోస్టల్ డిపార్టుమెంటువారి దృష్టికోశం దానికి తగలడమూ, దానికి వారు ఆంక్ష చేయడమూ, తరువాత ఉపసంహరించుకోవడమూ జరిగింది. ఏమయితే నేం? సంపాదకుల లోటు లేకపోయినా, రచయితల లోటు లేకపోయినా, ఎక్కువ తగినంతభవనం లేకపోవడంవలన, చందాదారులు తగినంత మంది లేకపోవడం వలన సాహిత్య జగత్తులో మల్లా కృష్ణపక్షం వచ్చింది.

భారతి:

ఆ కృష్ణపక్షం ఎన్నాలో ఉండలేదు. కొద్ది రోజులలోనే సాహిత్య ప్రపంచానికి శ్రీ కాశీనాథుని వాగ్దేవరాయగారి ప్రయత్నంతో సాహిత్యప్రపంచంలో మరల భారతీయభాగా చంద్రోదయమయింది. అప్పుడు తెలుగుప్రజల బందరూ 'నవో నవో భవతి' అని తలూ ఒక నూలుపోగు చేసి చంద్రదర్శనం చేసి కోవడం మొదలు పెట్టారు.

శ్రీ. వాగ్దేవరాయగారి కిరణాలు మూలమూలలకు ప్రసరించినవి. తెలుగు రచయితల బందరూ క్రమక్రమంగా ఆ చల్లని కిరణాలలో ప్రకాశించారు. ఆ చంద్రోదయానికి ప్రజాసమద్రం పొంగింది. రచయితలూ పాఠకులూ నాటినుండి భారతీని ఆరాత్రిక మెత్తడం మొదలు పెట్టారు. దానితో తెలుగుసాహిత్యం

తెలుగు మారింది. వీరవ ఈ భారతిలో ప్రాచీన సాహిత్యమూ, నవీన సాహిత్యమూ కలిసి గంగా యమునలవలె ప్రవహిస్తూ అటు పెద్దలనూ, ఇటు పిన్నలనూ ఆనందం కలిగించినది.

నవీన సాహిత్యమూ, ప్రాచీన సాహిత్యమూ:

నిక్కానికి నవీనసాహిత్య మంటూ, ప్రాచీన సాహిత్య మంటూ రెండు సాహిత్యాలు లేవు. ఇవి విభిన్నముల పోదనలవంటివి కావు. కవలలునూడా కావు. ఇవి ఒకటంటే ఒకటే. ప్రాచీనతా నవీనతలు కాలం వల్ల కలుగుతవి. సజీవమైన సమాజంలో నిరుట్టి సాహిత్యం ఈ యేటికి పాతచింతవండు. మన దేశములోనే, మన భాషలోనే అభ్యుదయపత్రికను చూపండి. ఈ పాతికవందల్లో ఒక యేటికి మరొక యేటికి భారతినే చూపండి! ఎంత లేదా ఉండో!

సాంఘికాచారాలూ, పరిసరాలూ, రాజ్యపరివర్తనమూ, ఆయా యీ విప్లవాలూ, భావనా ఈ మొదలయినవన్నీ ప్రాబల్యం సాహిత్యాన్ని పరిణమింపజేస్తూనే ఉంటుంది. జగత్తు ప్రతిది నయూ కాలముచే వక్రమవుతూ పరిణామం చెందుతూనే వుంది. దానితోపాటు సాహిత్యం పరిణామం చెందకపోలేకవుల చైతన్యమూ, రచయితల చైతన్యమూ నిద్రాణమై ఉన్నదన్నమాట. దానిని సంపాదకులు మెలుకొల్పాలి. భారతికూడా తెలుగువారి ప్రతిభ వనుసరించి పరిణమిస్తూ పాతికలో పడ్డది.

రచయితలే భారతి:

ఈ భారతి దేవాలయంలో భారతి కాదు. భారతి అంటూ విడిగా ఇది యొక విగ్రహం కాదు. తెలుగుదేశంలో ఉండే రచయితలే భారతి. భారతి అంటే రచయితలు, వారు ముఖించిన వాగ్మయితమే భారతి. భారతికి ఉత్సవము జరుగుచున్న దనగా రచయితలకు జరుగుచున్నదన్నమాట.

తెలుగుదేశంలో పత్రికాపాఠకులే కొద్దిమంది; సాహిత్యపత్రికా పాఠకులు మరి కొద్దిమంది; రచయితలు లక్ష. కొక రుంటాకో ఉండకో? ఇదంతా జూపమందిరూ వ్యవహారం. పత్రికాధిపతులు యీ కూపంలోనే బంగారం తవ్వి ఎగబోయాల్సి.

శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారు - భారతి :

ఆంధ్రదేశంలో తలచుచేసిన ఉద్యమ సహస్రానికి తమ కావ్యసూత్రంతో శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారు ఎట్టి గట్టి పునాదులు వేకారో సాహిత్యానికి కూడా అట్టి గట్టి పునాదులు వేకారు. బంగారంతో రచయితలకు లబ్ధి ప్రసాదం వారితోనే ప్రారంభం అని నేను చెప్పితే మీ సేవయా వివరింప రని అనుకుంటాను. సాహిత్యానికి ఇట్టి బంగారు పునాది వేసిన శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారికి ఆంధ్రదేశంలో మువ్వ ప్రతిమ ప్రతిష్ఠించడం సమచిత్తం. కవులూ రచయితలూ శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారి మువ్వ ప్రతిమ ప్రతిష్ఠించలేకపోయినా సు-వర్ణ-ప్రతిమ దైనంటేవూ ప్రతిష్ఠ చేస్తూనే వుంటారు. శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారు వేసిన ఈ బంగారుపునాదిమీద శ్రీ కంఠప్రసాదుగారు రజతోత్సవనూ, మువ్వోత్సవనూ చేసి భారతివిషయంలో ఆంధ్రదేశాన్ని కాశ్మీరాన్ని చేస్తారని మన మందరనూ కోరుకుందాం."

అటుపిమ్మట పెద్దల ఉపన్యాసములు జరిగినవి. శ్రీయుతులు విశ్వనాథ సర్వవారాయణ, రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ, స్వామీ శివశంకరశాస్త్రి, పెండ్యాల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, శేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, జలమాత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి, బీపా రామేశం, శ్రీవాడ గోపాలకృష్ణమూర్తి, కోలవెన్న రామకౌటిశ్వరరావు, భాసా సుబ్బారావు, నాగిరాజి చంద్ర శేఖరయ్య గార్లు భారతి చేసిన ఉత్కృష్ట సేవను విభిన్న దృక్పథములతో పరిశీలించి పరిచయముచేయుచు ఉపన్యసించిరి.

ఉపన్యాసములైన పిమ్మట భారతిని ఆశీర్వదించుచు శ్రీ నోరీ నరసింహశాస్త్రి, బులుసు వెంకటేశ్వర్లు గార్లు కవితాగానము చేసిరి.

అది అయినపిమ్మట శ్రీ రాజగోపాలాచారి, రాజేంద్రప్రసాదు, రాష్ట్రపతి పట్టాభిసేతారామయ్య, అబుల్ కలాం ఆజాద్, రాధాకృష్ణన్ మొదలైన మహానుభావులుండి వచ్చిన సందేశములు చదువబడెను.

చివరకు అగ్రతీర్థిని ఉపసంహార కచనముల తోను, సంపాదకుల వంశవంశములతోను సమావేశము సమాప్తము గావించబడెను. నిజముగా ఇది ఒక ఉత్స

వముగానే హాయిగా గడచిన దని సభ్యులందరు హర్షించిరి. సభ్యులందరికిని భారతి రజతోత్సవ సంచికలు పంచిపెట్టబడెను.

సభారంభమున ఈ దినన పేర్కొనబడిన మా సంకల్పము ప్రకటించబడెను.

ఉత్కృష్టరచనకు బహూకరణ

"ఈ సంవత్సరంతంనుంచి భారతివత్సవమున ఒక నూతన సంప్రదాయాన్ని ప్రారంభించ సంకల్పించాము. ఏ సంవత్సరాని కా సంవత్సరం భారతిలో ప్రచురణ అయిన రచనల్లో ఉత్కృష్టమైనదాన్ని పురస్కరించుకొని రచయితకు రు. ౧,౧౧౬ తో సహానించ దలచినాము. ౧౯౯౯ సం. భారతి సంపుటాలనుంచి ఎన్నుకోవడం ప్రారంభమవుతుంది. ౧౯౫౦ సం.లో ప్రథమ బహూకరణము. బహూకరణము భారతిపాఠకులైన నాగేశ్వరశ్యామిశేఖర బదుగుతుంది. ప్రస్తుతము సంకల్పమాత్రం తెలియజేశాము. దానిని నిర్ణయించే విధానం పెద్దలతో సంప్రదించి త్వరలో ప్రకటించుతాము."

దీనిని గురించి దరిమిలాను పెద్దలు కొందరితో సంప్రదించుట జరిగినది. వారందరుకూడ నిర్ణయాధికారులను నియమించు ఉద్దేశమునకు ఏకగ్రీవముగ విముఖత చూపిరి. వ్యాసములను సేకరించి ప్రకటించిన సంపాదకునకే ఆ నిర్ణయాధికాక ముందుట సమంజస మనిరి. ప్రచురింపబడిన వ్యాసములనుండియే ఉత్తమరచన ఎన్నిక జరుగవలసియున్నందున వారి నూతన సహేతుకముగ నున్నది. కాబట్టి ప్రత్యేకసంఘమును నియమించ దలచలేదు. ఏ రచనకు బహూకరణ మివ్వదననో మేమే నిర్ణయించుము. అయితే, ఏ విధమైన రచనకు బహూకరణ ఇచ్చుట జరుగును? అను ప్రశ్న రాగలదు. ఒక్క సాహిత్యసంబంధమైన రచనలను మాత్రమేకాక తెలుగువాఙ్మయాభివృద్ధికి తోడ్పడు రచనల నన్నిటిని ఈ విషయములో మేము దృష్టియందుంచుకొందుము. చరిత్ర, శాస్త్రము, కళ, నాటకము, నాటిక, నవల, కవిత్వము, చిత్రరచన మొదలయినవన్నియు దృష్టియందుంచుకోబడును. ఈ సంవత్సరము ఏ విషయమును గూర్చిన రచనకు బహూకరణ మివ్వదలచినది ముందుగా నిర్ణయించి ఇవ్వతే చెప్పటకంటే సంవత్సరము ముగిసిన అనంతరమే విషయమును, రచనను నిర్ణయించుట ఉచితమని భావించి ఆ పద్ధతిని అనుసరింపదలచితిమి.

కలగంప

నిప్పు - నీళ్లు

‘పంచభూతాత్మకమైన యీ విశ్వంలో ‘నిప్పు - నీళ్లు’ ప్రయోజనం తెలిసివాళ్లుంటా వుండరు.

‘నిప్పు’లు కడిగే ఆచారం పూర్వం. ‘నిప్పు’ వంటివాళ్లు కిలంలా. ‘అగ్ని’ పాక్షిగా కట్టుకొన్న యిల్లాల్ని సుఖపెద్దా ‘అగ్ని’ పరీక్షల్లోనూ పెద్ద కొచ్చేవాళ్లు. పచ్చి మంచి ‘నీళ్లు’వా పుచ్చుకో రతిథి సపంక్తిలో లేండే. నివురు గప్పిన ‘నిప్పు’ లాగున్నా రొక్క రద్ద రక్కడక్కడా నూటికి కొటి కీను. ‘నిప్పు’కు చెద లంటుకుండా ఎక్కడైనా ?

‘నిప్పు’కూడా పుట్టి దీకాలంటే. ‘నిప్పు’లో ఉప్పు ఒక్కర్ని చూస్తే యింకోరికి. ‘నిప్పు’లు మరి పిస్తా రతిథిని చూస్తే. ‘నిప్పు’లు గ్రక్కే యెండలో వచ్చా డనైనా లేకుండా ‘నీలి’ చిప్ప పాపానా బోరు. నువ్వు ‘నీళ్లు’ వదిలేకా రీకాలంటే ఆచారా లన్నింటికి. కాలం బొత్తిగా ‘మండి’పోతోంది. కోడలు గృహప్రవేశం, అత్తగారు ‘అగ్ని’ ప్రవేశంలాంటి విందుకే.

‘అగ్ని’ భట్టారకుడు సర్వభక్షకుడుమాత్రం మునుపు. ఇప్పుడు కులం గోత్రంకూడా వదిలేశాడు. ‘అగ్ని’ హోత్రం హోమారం ఉండేది మునుపు బ్రాహ్మ లిండ్లలో. ఇప్పుడు డింటింటా నోబనోటా ‘అగ్ని’కార్యం. ‘అగ్ని’ ప్రవేశం చేసి సీతామ్యవారు పాతివ్రత్యం నిరూపించుకుంది. భూదేవతలు ‘అగ్ని’ చేతుడివారా స్వర్గ దేవతలకు తమ గోడు వినిపించే వారు. ‘అగ్ని’ పాత్రోలు పనికి రావడం లే దిప్పుడు. ‘నిప్పు’నీటికే బంగారు మిలమిలా మెరిసే దిప్పు డిత్తడై కూర్చుంటుంది. ‘అగ్ని’ చేతుడి పలుకుబడి ‘మంటల్లో’ కలిసింది.

‘నిప్పు’ చేతుడికి కాస్త కావల్సిందే. భగీరథ ప్రయత్నం చేసి తలప్రాణం తోక్కు వచ్చివా మగవాళ్లు కాయన పుట్టిమనిగి కొంప కూలిన టులకడూ పలకడూ. అదే ఆకవాళ్లు చేయిచేతులొసే మరి. వాగస్వరం విన్న నాగుబాములా ఇంకెత్తు లేస్తాడు. అది వాళ్లు చేతి మాహాత్మ్యమో, ఆయనపక్షపాతిమ్యమో మరి. ఆయ న్ననీ లాభం లేదు. దేవతాకార్యంకోసం పాపం పాపరతీదేవిదగ్గర కాపం పొందాడు. ఇనుమును బట్టి ‘అగ్ని’కి సమ్మెటపెట్టు లంటారే, యిందుకే. అప్పుట్నుంచీ ఆ అమ్మవారి సంతకైన స్త్రీ బా తం లేనే హడ లాయనకు. వంగి వంగి దండాలు పెద్దాడు. చేతుడి కూడా దాక్చే నురుపు గడందీ. ఈ అలుసు చూసు నున్నారు వాండ్లు. బాగా చన విచ్చి నెత్తి కెక్కించు కోబట్టి వాళ్లు మరి బరి తెగించి పోయాగారు. ‘అగ్ని’కి పోయినమ్మ ఆరునెలల వేకటితో వస్తే, ‘నిప్పు’కు పోయినమ్మ నీళ్లాడే వస్తుం దిందుకే.

అగ్ని చేతు డవతారం చాలించేప్పు డొక్క కళ్ళ కేషించింది. ఆ కళ్ళే యిప్పటి ‘అగ్ని’ రాముళ్లు. ‘నిప్పు’లు పోసుకుంటారు కళ్ళలో వా ల్లితల్ల కలిమిని చూసి. ‘నిప్పు’ పుట్టిస్తా రిద్దరి మధ్యన ఎంతటి మిత్రులై నా. ‘నిప్పు’లో పార్లాడిన టుంటుంది వాళ్ళ కిద్దఱు సఖ్యంగా వుంటే. ‘అగ్ని’ చేతుడి కళ్ళకూడా ఉపసంహరించుకొని వుంటే యెంత బావుల్లు. ‘అగ్ని’ కేవలం ఉండవూడ దంటా రిందుకే.

‘నిప్పు-నీళ్లు’ ఇంతకూ మూలదృష్టిలో బద్ధ వైరంగా కనిపిస్తున్నా, నూత్నంగా పరిశీలిస్తే రెంటికి తోస్తే బాన్ది. రెంటికి శుద్ధిగుణం వుంది. ‘నిప్పు’ లు గ్రహులున్నా, ఆగ్నేయాస్త్రం, వారుణాస్త్రం పోకంగానే ‘నీళ్లు’ గారుస్తుంది. ‘నిప్పు-నీళ్లు’ తోనే సృష్టి నిలి రయాలు. ‘నీళ్లు’డే సృష్టి. పాయిల్లో ‘నిప్పు’ రాజేస్తే నితి. ‘నిప్పు’ లో బడై సదేశరి లయం. ‘నిప్పు’ నీటిచూలి గదా !

జి. సి. వి. రమణారావు.

విమర్శనము

అ జా త శ క్రు ను

రచయిత: శ్రీ చంద్రశేఖర కణ్వశ్రీ. ప్రాప్తి స్థానము: వి. వి. నాయుడు అండ్ సన్స్, నెల్లూరు. మూల్యము రూ. ౦-౧౨-౦.

దిండిసారముహారాజును ఆతని పుత్రుడు అజాత శత్రువు బంధించి సింహాసనమును ఆక్రమించుకొనట, ఆ తర్వాత అజాతశత్రువుయొక్క మేనమామ యుద్ధములో అజాతశత్రువును ఓడించి బుద్ధిగరవుట ఈ నాటకపు కథావస్తువు. చరిత్రాత్మక కావ్యములను రచించుట చాలా కష్టము. ఇట్టి కావ్యవస్తువుకు సంబంధించిన చారిత్రకసంఘటన, ఆ సంఘటనలో పాల్గొనిన పాత్రలు, ఆ పాత్రల స్వభావము రచయితదృష్టిని తప్పిపోరాదు. ఈ "అజాతశత్రు" లో రచయిత మహా ఉదాత్తపాత్రలను ప్రవేశపెట్టిరి. కాని పాత్రపాఠణలో రచయిత చరిత్రనే దృష్టిలో పెట్టుకొనినట్లు కనుపడదు. "అధర్మాన్ని విరాయుధంగా యెదుర్కొని ప్రాణాలను బలిదానం చేయడం బుద్ధిగవానుల పవిత్ర సందేశం" అని రచయిత జీవకునిచేత పలికించిరి. ఈ బుద్ధసందేశము, కథలో ఎట్టి సమస్యపట్టనైనను వర్తింప వచ్చును. కాని జీవకుని హత్యనుంచి తప్పించి "నువ్వు తీక్షణం బయల్దేరిపోయి కోసలరాజుపాదాదుల కోంత కాలముండు, మహారాణి దీనికి ప్రతిఘటం త్వరలోనే అనుభవిస్తుంది. వెళ్లు. ఆలస్యం అపాయకరం" అని బుద్ధుడు జీవకునికి సలహా ఇచ్చినట్లు చిత్రింపబడినది. మైగా బుద్ధుడు పద్మావతితో జరిపిన భౌతికసంభాషణ మినహా, రక్తపాతము నరకట్టుటకు బుద్ధుడు చేసిన ప్రయత్న మెద్దియును గ్రంథములో కానరాదు. చివరకు, జరిగిన రక్తపాతమును సుఖపాతముగా స్వీకరించి జాగ్రత్తగా జీవించుమని బుద్ధుడు బోధ చేసినట్లు చిత్రింపబడినది. బుద్ధుడు సమస్త చేదాంతమును బోధించు వ్యక్తి

కాదు. నాటకములో బుద్ధుని ప్రాబల్యమే కానరాదు. మైగా బుద్ధుడు రక్తపాతము నరకట్టుటకు గట్టిగా ప్రయత్నము చేసినట్లే చిత్రింపబడలేదు.

అది అట్లుంచి, జీవకుడు మగధసామ్రాజ్యము నకు పట్టిన రుద్రనాథుని తలచుకొనుచు ఒక ఆరామును లోని సమాధిపై పడిపోయె నని నాటకములో నన్నది. ఈ సందర్భములో ప్రవేశపెట్టబడిన నీపవద్యమును జీవకుడే పాడునో, లేక ఆ పద్యము సేవభ్యమున పాడబడునో తెలియదు కాని, అట్టి వివర్ణముయసహజ మగు భావాతిరేకమును సూచించుట కుచితమైన పద్యము కా దది. దివ్యమాయాప్రభావుడైన దేవదేవుని సంకల్పములలో, మానవునికి కష్టము కల్గించునవి, "అమలకంపాక్షోగ్ని నాన్ముట, తలలెత్తు కెరటాలను కూల్పుట, సముద్రపు కడుపులో యెరము ఉండుట, సౌఖ్యలక్ష్మీవీక్షుల చంచలత్వము ఉండుట" మొదలయినవా? ఈ గ్రంథమును చదివినవారికి రచయితకు సామర్థ్యము కల దని తప్పక తోచును. కాని "అజాతశత్రు" లో ఆ సామర్థ్యము దోహతమైనది.

ప్రతిమాదేవి

రచయిత్రులు: అయితం ఇందిరా భారతీదేవులు. ప్రాప్తిస్థానము: వి. వి. నాయుడు అండ్ సన్స్, నెల్లూరు. మూల్యము రూ. ౧-౪-౦.

ఇది ఒక చరిత్రాత్మకనవల. సుజరాతును పాలించిన అహమ్మరుషా స్త్రీలోలత్వమును, ఆతని భార్య ప్రతిమాదేవి కిలమును గూర్చి రచయిత్రులు నవల నల్లరి. రచనావిధానములో క్రొత్త విషయము లేదు. కాని నవీన నవలరచన పోకడలను రచయిత్రులు ఆకళింపుచేసి కొత్త భవిష్యత్తులో వీరికి అత్యవసర రచనా సామగ్రి కాగలదు.

చరిత్ర రచన

చారిత్రక వ్యాసముల సంపుటి. రచయిత : డాక్టరు నేటూరి వెంకటరమణయ్యగారు. ప్రకాశకులు : వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి ఆండ్ బ్రదర్స్, ౪, మల్లికేశ్వరనుడిసండు, లింగినెట్టిపేట, మద్రాసు. వెల ౨ రు.

సుప్రసిద్ధచరిత్రకారులైన శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు ఆపృథ్వీపృథ్వు వ్రాసిన ఆసంఖ్యాకమైన చారిత్రక వ్యాసములనుండి ఆంధ్రదేశమునకును, దక్షిణభారతమునకును సంబంధించినవానిని ప్రత్యేకముగా ఏరి, చరిత్రరచనావిధానమును విద్యాగులకును, జిజ్ఞాసువులకును శాస్త్రీయమార్గమున బోధించు గ్రంథములు లేని లోటును తీర్చుటకై చారిత్రకకాలానుక్రమముగా కూర్చి ప్రకటించిన సంపుట మిది. ఇందలి వ్యాసములన్నియు ఇతివృత్తము భారతిలో ప్రకటితమైనవే. ఇవి చారిత్రక సామగ్రిని, చరిత్రరచనావిధానములను, చరిత్రను పునర్నిర్మించవలసిన విధములను విశేషీకరించునచై యున్నవి.

రాష్ట్రపతి డాక్టరు పట్టాభి

బుట్టికథ. రచయిత : ప్రయాగ నరసింహశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., ౪, మునియప్పిల్లెపేట, కోమలేశ్వరంపేట, మద్రాసు ౨. వెల ౪ అ.

నేటి ఆంధ్రమహాపురుషులలో అగ్రగణ్యుడైన రాష్ట్రపతి డాక్టరు పట్టాభిగారు ఆంధ్రుల ఔన్నత్యానికి బసర్చిన సర్వతోముఖమైన కృషి, వారి జీవిత విశేషాలు ఇందులో రసవంతముగా కూర్చబడినవి. బుర్రకథలకు ఉండవలసిన హంటాహుటినడక, జగి జీరమాగల మాటలు, మగ్గమగ్గ రసంత హాస్యము, అన్నిటన గొంచి మంచి ఆవేశము పేర బుర్రకథలలో బాగుగా కనబడుచుండును. అందుకు ఇది ప్రత్యక్ష తార్కాణము.

గ్రంథ స్వీకారము

శ్రీ వేంకటేశ్వర లఘుకృతులు

వివిధరచనల సంపుటి. కూర్చరి : నేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు. ప్రకాశకులు : శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధనాలయము, తిరుపతి. వెల రూ. ౧-౮-౦.

ఆంధ్ర శబ్ద తత్వము

ద్వితీయభాగము. రచయిత : తాతవల్లి మితాదారు టి. యం. శేషగిరిశాస్త్రిగారు. ప్రకాశకులు : వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి ఆండ్ బ్రదర్స్, ౪, మల్లికేశ్వరనుడిసండు, లింగినెట్టిపేట, మద్రాసు ౧. వెల రూ. ౧-౮-౦.

కామేశ్వరి కథ

నవల. రచయిత : రాంమోగారు. ప్రకాశకులు : కళాకేరీప్రచురణాలయము, సీతాపురము. వెల రూ. ౧-౪-౦.

రాధా రాణి

బంకించంద్రుని చిన్న నవల కనువాదము. అనువాదకులు : చాగంటి శేషయ్యగారు. ప్రకాశకులు :

నేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

వర్ణ సుందరరసము

సర్వసవామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యక్షము

అనుభవసిద్ధము. ఇకాక్షిన్లు అవసరం లేదు. ఎటువంటి నవామేహాలనైనా కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్డరసాయనశాల, ముక్త్యాల

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్, కమిటీవ్యవహారము, తూర్పు
గోదావరిజిల్లా, వెల ౮.

కుందమాల

దిక్ష్వాగాచార్యుని సంస్కృత పాటకమున
కనువాదము. అనువాదకులు: వేదము వెంకటకృష్ణ
శర్మగారు, ౬౬ సావిత్రిబేగ్గె, చూర, మద్రాసు.
వెల ౩ రూ.

ఇందుమతి పరిణయము

కాలిదాసు రఘువంశములోని ౫, ౬, ౭ పర్వ
లందలి కథాభాగమునకు కవితారూపమైన తెలుగుసేత.
అనువాదకులు: గుట్టం వెంకటసుబ్బాస్వామిగారు,
బి. ఏ., బి. యల్., నెల్లూరు. వెల ౧ రూ.

యక్షప్రవాసము

పద్యకావ్యము. రచయిత: సున్నం పేదరాజు
కవిగారు, తుని. వెల ౮.

అభ్యుదయ కథలు

వివిధరచయితలవి. ప్రకాశకులు: అభ్యుదయ
కార్యాలయము, విజయవాడ. వెల ౧౨ అ.

మేలిముసుగు

కథల సంపుటి. రచయిత: సి. హెచ్. యకా.
భూషణ్ బాబుగారు. ప్రకాశకులు: దుర్గా బుక్ డిప్.
హింగోలు. వెల ౮.

ప్రణయార్పణము

ఖండకావ్యసంపుటి. రచయిత: పెమ్మరాజు
లక్ష్మీపతిగారు. ప్రకాశకులు: పద్మావతి కేవన్స్,
ఏలూరు. వెల రూ. ౧-౫-౦

నంసారపక్షము

ఖండకావ్యసంపుటి. రచయిత: మల్లాది శివరాం
గారు, డాబాగార్డెన్స్, వాల్తేరు.

స్వప్న సందేశము

పద్యకావ్యము. రచయిత: గోమనంబు పున్న
య్యగారు, గుంటూరు. వెల తెలియదు.

తండ్రి కొడుకులు

పిల్లలకవి ఉద్దేశించిన పెద్ద కథ. కథతోబాటు
ఇందలి రంగురంగుల చిత్రాలుకూడ పసిపిల్లలకు ఆహ్లా
దము నివ్వగలిగియున్నవి. ప్రకాశకులు: చందమామ
పబ్లికేషన్స్, మద్రాసు ౧. వెల ౮.

